adalet ağaoğlu

Damla Damla *Günler* II

1977-1983

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları

Adalet Ağaoğlu, 1929'da doğdu. Ortaöğrenimini Ankara Kız Lisesi'de tamamladı. Ankara Üniversitesi DTC Fakültesi'nin Fransız Dili ve Edebiyatı Bölümü'nü bitirdi (1950). Açılan bir sınavla Ankara Radyosu'na girdi; burada ve kuruluşundan sonra TRT'de çeşitli görevlerde bulundu (1951-70). TRT Radyo Dairesi Başkanlığı'ndan, kurumun özerkliğine elkonulması sonucu istifa etti. Öğrencilik yıllarında başladığı yazarlığını 1970'ten sonra başka hiçbir işle paylaşmadı. Radyo ve sahne oyunlarını romanları, öykü, deneme kitapları ve günlükleri izledi. Ağaoğlu, Cumhuriyet dönemi edebiyatımızın en önemli modern klasiklerinden biridir.

Yapıtları:

Oyun: *Bir Piyes Yazalım* (1953, oynanmış, basılmamış); *Yaşamak* (1955-56, radyo oyunu, yayınlanmış, basılmamış); *Evcilik Oyunu* (1964); *Tombala* (1967); *Çatıdaki Çatlak* ve *Sınırlarda* (1969, iki oyun); Üç Oyun: *Bir Kahramanın Ölümü, Çıkış, Kozalar* (1973); *Kendini Yazan Şarkı* (1976); *Çok Uzak Fazla Yakın* (1991); *Duvar Öyküsü* (1992); "*Fikrimin İnce Gülü*" –Oyun (1996). *Çağımızın Tellâlı-Radyo Oyunları 1952-1971* (2011).

Roman: *Dar Zamanlar Üçlemesi: Ölmeye Yatmak* (1973); "*Fikrimin İnce Gülü*" (1976); *Bir Düğün Gecesi* (1979); *Yazsonu* (1980); *Üç Beş Kişi* (1984); *Hayır...* (1987); *Ruh Üşümesi* (1991, Oda-romanı); *ROMANTİK Bir Viyana Yazı* (1993).

Öykü: *Yüksek Gerilim* (1974); *Sessizliğin İlk Sesi* (1978); *Hadi Gidelim* (1982); *Hayatı Savunma Biçimleri* (1997).

Anı-Anlatı: *Göç Temizliği* (1985, Anı-roman); *Gece Hayatım* (Rüya-kabus anlatıları, 1991), *Damla Damla Günler I-II, III*, 2007.

Deneme: *Geçerken* (1986); *Karşılaşmalar* (1993); *Başka Karşılaşmalar* (1996); *ÖYLE Kargaşada BÖYLE Karşılaşmalar* (2002); Yeni Karşılaşmalar (2011).

Seçmeler: Adalet Ağaoğlu, *Okurunun Yazarı*, Hazırlayan: Sefa Kaplan (1993, 2006)

Nehir Söyleşi: Adalet Ağaoğlu kitabı, *Sen Türkiye'nin En Güzel Kazasısın*, Söyleşi: Feridun Andaç (2001).

Yayına Hazırlama: *Güner Sümer Toplu Eserleri* I-II Cilt (1983).

Ayrıca basılı olan ve olmayan çevirileri vardır.

Ödülleri: *Üç Oyun*, 1974 Türk Dil Kurumu Tiyatro Ödülü; *Yüksek Gerilim*, 1975 Sait Faik Hikâye Armağanı; *Bir Düğün Gecesi*, 1979 Sedat Simavi Vakfı Edebiyat Ödülü, 1980 Orhan Kemal Roman Armağanı, 1980 Madaralı Roman Ödülü; *Çok Uzak-Fazla Yakın*, 1992 Türkiye İş Bankası Edebiyat Büyük Ödülü (Tiyatro); *ROMANTİK Bir Viyana Yazı*, 1997 Aydın Doğan Vakfı Roman Ödülü. 1995, Cumhurbaşkanlığı Kültür ve Sanat (Edebiyat) Büyük Ödülü.

Unvanlar: TÜYAP Onur Yazarı (1994), Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Fahri Doktora Unvanı (1998), ABD OSU (Ohio State University, Humane Letters) Edebiyat Fahri Doktora Unvanı (1998).

TÜRK EDEBİYATI

ADALET AĞAOĞLU
DAMLA DAMLA
GÜNLER

II

(1977-1983)

Genel Yayın: 2468

GÖRSEL YÖNETMEN
BİROL BAYRAM

GRAFİK TASARIM UYGULAMA
TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI

I. BASKI: MART 2012, İSTANBUL

ISBN 978-605-360-521-8

BASKI
KİTAP MATBAACILIK SAN. TİC. LTD. ŞTİ.
DAVUTPAŞA CADDESİ NO: 123 KAT: 1
TOPKAPI İSTANBUL
(0212) 482 99 10
Sertifika No: 16053

TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI
İSTİKLAL CADDESİ, MEŞELİK SOKAK NO: 2/4 BEYOĞLU 34433 İSTANBUL
Tel. (0212) 252 39 91
Fax. (0212) 252 39 95
www.iskultur.com.tr

Günlük

damla damla günler

II

(1977-1983)

ADALET AĞAOĞLU

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları

"...Zamanın Yağışı: *Gündelik hayatın tecrübeleri kar gibi yağıyor. Maddesiz, kristalize ve mikroskopik; bütün girinti çıkıntıları örtüyor. (...) Bütün biçimler alacakaranlığın belirsizliğinde yıkanıyor. Zamanın yağdığını, düşüncelerin yağdığını görmek; Kuzey'de bir gündoğumunun sessizce ışıldadığını görmek; gömülmenin ve beyazlığın başdöndürücülüğüne bırakmak kendini...*"

*Jean Beaudrillard**

---

* Siyah 'An'lar, *Ayrıntı Yayınları, 1999.*

DAMLA DAMLA

Günler

II
(1977-1983)

1977

Mayıs - Ocak

Kıyımlara Özel Düğünler

Gebze, 2 Mayıs 1977

Eskihisar. Sahil oteli olmaya heveslenmiş bir otel.

Şurada deniz var. Burada su yok. Elektrik düğmeleri var. Başucu lambası yok. Geceleri odanın somyadan yatağında okurken uyunur kalınırsa, tepeden sarkan tek ampulü söndüremezsin; kalkıp el yordamıyla kapı yanındaki düğmeyi bulman, karanlıkta somyaların demirine çarpmadan yattığın yere ulaşman gerek. Bende ise kötümserlik dizboyu, iyimserliğin nebzesi yok.

Buradaki üçüncü sabahım. Halim'le.

7.25. Silkelen. Kendine gel.
Aşağıya seslen.
Şişe suyu iste. Ağzını çalkala...
Dün Taksim'de vurulanlar...
Koş hadi, in aşağıya, suyu kendin al.
Ağzını çalkala. Diline damağına yayılmış kan lezzeti...

Hava puslu. Deniz gri. Annem Yalova kaplıcasına gelemez daha. Gelene kadar hava açılır. Herhalde.

1 Mayıs İşçi Bayramı. Dün. İşçiler yürümeye değil, 'yürümesin'e getirilmiş sanki! 1 Mayıs Bahar Bayramı. Dün.

Dolmabahçe'de 'emekçilerle aydınlar' arasına karıla karışa Gümüşsuyu'ndan Taksim'e yürünürken her yan pırıl pırıldı. Üstümde yağmurluk, başımda yağmurluk şapkası olduğu halde(!) gün ışınları yüzlerce, binlerce yürüyüşçünün sesleri, şarkı ve türküleriyle çoğalmakta: arttıkça artmakta...

Türkü:

Günlerin bugün getirdiği/baskı zulüm ve kandır
Ancak bu böyle gitmez/sömürü devam etmez
Yepyeni bir hayat filizlenir/bizde ve ülkelerde
1 Mayıs 1 Mayıs işçinin emekçinin bayramı
Devrimin şanlı yolunda/ilerleyen halkın bayramı!..

Taksim Meydanı.

Sözü de müziği de Sarper Özsan'ın. AST'taki bir oyun için yapılmıştı.

Günlerin bugün getirdiği...

Dün meydanda, sokak aralarında ve gözler önünde katledilenler kaç kişiymiş?

Kaç kişiydi Halim? Biz buraya döner dönmez telefonla aradığımda Emil Galip söylemişti hani? "İyi ki erken gittiniz," mi dedi? Öyle dedi, evet. "Taa Gebze'ye geri dönecektiniz... Erken dağılanlara katılmanız... Nereden bilinir ki? Akıllara sığmaz! Zaten siz ayrılır ayrılmaz oldu..."

İyi ki erken dönmüşüz, demek ki...

Fakat buna böyle, bu biçim bir şey denilemez.

Dur canım, acele etme Halim. Su getireceğim; yüzünü yıka hele!

(...) Öpüşme:

Dehşeti, öfkeyi, nefreti veeee korkuyu kovalama talimi.

Gebze-Hereke arası otoyol yapımı... Güner'in gömülmesi... Önceki gün. Annemizin sessizliği. Ayhan, Serpil onun yanında. Büyük torunu da. Şimdi birer de babasız kalmış küçük torunu var ama...

Halim tedirgin. İşiyle eşi, hayatla ölüm arasında, sıkışıkta. Kardeşim Ayhan suskun; hepimiz bitkin. Annemin kendi sessizliğine gömülü, duyarlıktan olma sezgisinin usul usul dile gelişi:

"İş beklemez ki Halim oğlum. Git hadi. Adalet'i de götürmelisin. Götür hadi; çok bitkin; bu ona iyi gelir. Ben buradan biraz daha sonra ayrılırım. Yalova'da buluşuruz. Hadi, yola çıkın artık. Yapılacak ne var ki?.."

(...)

Yok, bunlar yazılamaz.

Sevgi Soysal, ardından da Güner. Kanserden gepegenç giden yakınlar.

Yazılamaz. Dilim tutuk. Böyle şeylerin notu falan düşülemez.

Düşülemiyor. "Geçer, geçer ya, delerek geçer," dedirttiydim birine, şu benim yeni romanda...

Aysel'in pahası yüksek özgürlüğüne mi yüklenmekteyim? Aysel? Boşveeeer!

Çık hadi. Osman Hamdi'ye kadar git, Eskihisar'ın eski mezarlığına çık, yürü.

Hemen şimdi. İn sokağa. Gazete al. Sonra İstanbul'u ararsın yine. Emil'i.

(...) "Biz, bütün bildiklerin Adalet, Halim'le sen ayrıldıktan az sonra, biz de yavaş yavaş dağılıyorduk..."

Dün gece. Emil anlatıyor.

Özgürlük, insan hakları yürüyüşümüz. Genç babalar, omuzlarında çocukları, yanlarında eşleri dostları, sevgilileri el ele, umut dolu yürüyüşümüz; yanlardan bir yerlerden de yanıma koşup gelenler: "Başın sağ olsun Adalet. Başımız sağ olsun. Şeey işte, başınız..." Aralarından biri, evet, canım, gömülenin ilk eşi: Çok içten. Her zamankinden yakın: "Güner'i anlat. Son dakikalarını anlat bana Adalet. Benim için bir şey söyledi mi? Vasiyeti var mı?"

Şaşkınlık: Ne gibi? Son haftalar hiç kendisinde değildi: Gömdük geldik işte.

(Halkımız için yol yapmaya; ama bu yetmez ki, deyip halkımızın iyi geleceği adına yürümeye...)

1 Mayıs, 1 Mayıs! *Vermeyin insana izin/kanması ve susması için!*

Ölüm, Nisan 27. Mezarlık, Nisan 28. Gebze, Nisan 30. Dün, 1 Mayıs 1977.

Yürüyüşümüz.

Vurulanlar kaç kişiymiş? Kaldırımlarda, sokak aralarında katledilenlerin son dakikalarını kim biliyor? Taksim: Kanlı pazarın kanlı meydanı.

12 Mart'ın katlettiği TİP, iki yıl önce, dünkü gibi yine bir 1 Mayıs günü Behice Boran başkanlığında ikinci defa doğmamış, yeniden kurulmamış mıydı? 1971'den bu yana; sorguymuş, işkencelermiş, ceza ve cezaevleriymiş, hepsine karşı anlamlı bir aşkınlıkla dünkü bahar bayramına kadar gelinebilmiş değil miydi? İşçinin, emekçinin savunu kalesi DİSK, partisi TİP dışında hiçbir örgü-

tün derinlerden gelme 'gizli emrine' tabi olmaksızın, sivilin sivili çiçekli, şarkılı türkülü yürüyüş... (Yüzlerce kişinin, emekçi ve gençlerin, aydınların üstüne kurşunla, sopayla, tankla tüfekle...)

İlk kurşunu sıkan kim: Provakasyooon! Tamam öyle.

Tastamam böyle...

(...) *Aynı gün.* Aynı otel. Aynı deniz, aynı balıklar. Televizyon. Bir iki gazete: Kanlı haberler... Ölenler otuz dokuz kişi. Yaralıların sayısı belirsiz.

Resmi yayın.

Her şey söylenmiyor ki. SÖYLENEMİYOR. Provokasyon mu? Başka ne? Umudun, çiçeklerle şarkıların 'suçüstü bastırılıp' batırıldıkları yerden bir cevap istiyorum. İsteniyor. Kimlersiniz?

Taksim Meydanındaki büyük apartmanların güzel güzel perdeli pencerelerinden korkulu yüzleri görünenler mi, devletin ta kendisi mi?

Ateşi açan kim? Analarının babalarının sırtındaki –pazar gezmesine çıkarılmış– çocukları dahi gözleri görmeyecek kadar gözü dönmüş gizli güç hangisi?

İkisinin el ele sıktıkları kurşunlar bayramı; onların kanlı düğünü mü acaba bu?

Cevapsızlık.

Cevap ol! Maskeyi çek çıkar! *Memleketlerinin Milli Temeline Yeni Bir Harç Olmak Ülküsüyle* kurulmuş düğün karnavalını millete bastırt.

Başka?

Başka ne yapabilirim? Nerede haykırmalıyım? Nasıl haykırmalıyız?

?.......... ?........ ?...... ?....

Gece: İlkel otelimizin pembe-pembiş tekiri bol lokantasında, tavada balık ve soğanı bol kocaman bir çoban salatasından müteşekkil yemeğimizi yedik. Dışarı çıkarak buranın toprak-taş karışımı kıyı yolu üstünde el ele yürüyüp hazm-ı taam eyledik; ikişerden dört şişe içme suyu yakalayıp akşamlık hakkımızla ağızlarımızı çalkaladık. Benimki hâlâ salatanın pek lezzetli soğanından kokmakta. Halim günboyu arazide. Arazinin dayanış gücünü tabanlarının hassas ibreleriyle tartıp biçmekten yorgun. Açık cevap bu. Bitkinlik.

"Karayolu-otoyol yapımı, deniyor ama, galiba hep yaya yolu yapıyorsunuz. Bütün çevre köyleri, atları inekleri, çoluk çocuklarıyla asfalt kıyılarına, yol üstüne inmekteler," diye kolay yutmazlık iğnemi batırma işlevimi de tamamladım; cevabı yasak soruları böylece içime attığımı sandım. Her şeyden bezgin Halim, somyası gıcırdayan demir karyolasına uzanmış, tepede asılı ampulün sivri ışığına sırt dönmüş; bense Cebeci mezarlığından sonra, çantama koya koya, son numaram olacaktır artık bu, deyip koyduğum *Bir Düğün Gecesi*'nin perişan dosyasına yan gözle, utana sıkıla bakmaktayım. Yol yapma, köprü kurma, dağ bayır tırmanma derken taa Bolu dağlarından toplayıp bana getirdiği bir kucak çalı çiçeğini unutmaksızın. Dikenli ama erguvan renkli.

Yeni bir roman. *Ölmeye Yatmak*'tan olma... Aylardır elimi sürmedim; unutup gitmiştim; onu buralara taşımak bir sığınış umudu belki. El alışkanlığı, günlük notlar bile dökememişken...

Kalkıp ışığı söndürsem Halim belki uyuyabilir. Yapmak istiyorum, ama yapamıyorum. (...)

Fikrimin İnce Gülü elime, kardeşimin kanser ameliyatı ve tedavisi için ikimiz de Londra'da iken gelmişti.

Hiç mi hiç ummadığım kadar olumlu karşılandı. Bense ilk romanımdaki boyut kısırlığını bununla pek gidere-medim, diye düşünüyordum. Tek kişi, yol boyu arabasıyla konuşup, dertleşip durmakta. Aysel de otel odasında kendine dönük, tartıp biçip durmadı mı? Hani ben alışılmış –kronolojik– gelmiş geçmiş; olmuş bitmiş fiilini havi tek boyutlu romandan bıkkınlığımdan ötürü kalkışmıştım bu işe? Şu, artık sonuncu olmasını denediğim yeni numaramda Aysel'i hep kuliste tutmak emelindeyim. Mercedes'li Bayram'dan artakalanları da bir düğün salonunun en seyirli yerine dikeceğim, Prof. Ömer tartıp biçsin bari... diye diye bir şeyler karalamaya çalışmaktaydım son iki yıldır.

Hadi canım, saklamasana! *Fikrimin İnce Gülü*'yle günümüzün en not kırıcı eleştirmenlerinden –hem de *Cumhuriyet*'te yazan– Rauf Mutluay Bey'i de tavlayabilmiş bulunmaktan dört köşe olmuş halde sıvanmadın mı sen bu dallı budaklı romana?..

Güner Sümer bile İncegül Bayram'ı okuduktan sonra: "Hadi artık sen de yazarlar sınıfına girdin. Öteki otobiyografik bir şeydi, ama bu öyle değil; başkahraman her şeyiyle senin hayatından uzak. Üstelik bir yol romanı. Çok iyi, çok iyi," demek mecburiyetinde kalınca büsbütün şevke gelmedin mi?

Ne biçim şevk bu? İçim acıyor. Çok acıyor.

(...)

Canım Güner'ciğim, çok acı çekti. Cebeci'de bıraktık. Hem de babasının cesedine morgda tanıklık etmiş olduğunu bile bile... Ayhan olmasa biz ne yapardık? Yapılma-

sı mecburi her şeyi hem de en iyisinden yapıp çatıyor. "Güner'in ölüm ilanını nasıl verelim, nerelere verelim?"

"Bunları kim düşünecek şimdi..." diye bir şeyler geçti ruhumdan da: "Canım Güner Sümer tanınmış bir tiyatro adamı, yazar. Kaybı haber yapılır değil mi?" Hiç de işe yarar yol göstermemişim. Öyle ya, namazı nerede kılınacak, nerede saat kaçta defnedilecek falan... ilan şart(mış). Emil telefonda: "Biz İstanbul'dakiler hiç bilemedik cenazesi hangi gün, nereden kalkıyor; gelmek, yanınızda bulunmak isterdim," demese her zamanki inceliği ile, ben hâlâ: "Yaşasın Ayhan, sayesinde mezarın üstü bol bol kır çiçekleriyle kaplandı. Kardeşimiz çiçeklerden bir yorgan altında yatıyor artık," diye teselli bulup durmaktaydım.

Annesi Yalova'ya gelince oğlu Sinan'ı ona götüreceğiz. Götüreceğiz de, Edirne'den Diyarbakır'a İstanbul'dan Maraş'a Türkiye(miz) 6-7 Eylül'den daha beter. Yine de, suyu-sabunu bulunmayan otelin altındaki salaş lokantanın daha bugün denizden çıkarılmış ince, küçük tekirleriyle salatası harika! Şarap da uyku ilacı gibi; güzelcene uyutuyor.

Güner ve 'Kanlı Pazar'a rağmen "gözüme uyku girmiyor" diyemiyorum. Günlerden pazar mazar da değildir üstelik. Vurulanlar nerede gömülecekler? Çiçekten yorganları?..

Düğün gecesi beynimde dolanıp dursa da, bir türlü içine bütünüyle gömülemediğim romanın kahramanlarından 'elektrik ustası Ali'nin yeğeni olmasın ilk kurşunu sıkan? Yoksa düğün biterken gecenin isli karanlığında kime, nereye sıkıldığı belli olmayan kurşunların kurbanlarından biri de o mu?

Utana utana perişan dosyayı karıştırırken, bir sayfanın yanına altını çize çize: "Yarası kanıyor. İçini o ısıtıyor. Taşın kanadığını kim görmüş?" diye bir not düşüverdim.

....

Şimdi tepede sallanan ampul ışığını kesmek için kalkıp kapı yanındaki düğmeye gitmeli, el yordamıyla somyalı yatağı bulmalı...... Saat 0.30. Sabaha daha çok var.

Eskihisar, ayın 3'ü

Hisar semtine doğru yürümek içimden gelmedi. Burada sabahın ilk uzun yürüyüşü hisarla çarşı arasından Gebze'ye doğru çıkan dik, uzun yokuş. Gözümle tarttım; iki yanı yeşillikli, tenha. Evler bir iki tane, villa biçimli; yok denecek kadar az. Öyle bir nokta bulmalıyım ki, kendi kendime, kimse beni görmeden, sesimi işitmeden avazım çıktığı kadar haykırabilmeliyim.

Oldu. Yaptım.

Yokuşu tırmanırken değil. Gebze tren istasyonunda sanki birini bekliyormuş gibi yaparken de değil. Hereke yakınlarında yol inşaat makinelerinin tarıltıları arasına karışmaya gönül indirerek de değil. Önce Gebze çarşısını teftiş. Tek başınayım. Bu iyi. Sessizim. Bu iyi değil. Tut kendini. Tut kendini.

Neden sonra: Oldu işte!

Öğleye doğru, kızgın güneş altında hızlı hızlı kıyıya doğru inerken sağdaki keçi yoluna sapıverdim. Çamlar, cinsini bilmediğim ağaçlar, baharın bildik bilmedik kır çiçekleri. Şurada aslanağızları, burada minik papatyalar, yonca çiçekleri de sarı sarı... Öbek öbek renkler. Hoş bir esinti. Telaşlı falan değilim. Kendimle barışık haldeyim.

Birbirinden farklı kır çiçekleri arasında: "Aa, şuna bak! Oo, sanki çayır orkidesi bunlar! Ne deniyor acaba? Halim'e götürmeli, kitabının arasına koysun, yaban çiçekleri koleksiyonuna asıl bunu eklesin!"lerimle mutluluk atılımları çerçevesinde; aynı anda ağır çekim filmlerin 'hayat güzel' dedirtmek üzere rol kesen kahramanlarını seyrederek yürüdüm, yürüdüm... Çalılar arasından, Osman Hamdi 'müze köşk'ünün ta ötesindeki çadırla dolu yaz kampına ineyim derken, yuvarlandım. Tepe aşağı. Bir yerimde kırık yarık olmamalı, kalkıp o hendeğin *içinden* çıkabildiğime göre... Sadece bacaklarımda çizikler, yara bere, sol avucumun yüzülmüş derisi; incecik kan. Taksim meydan. Ağzımda bitip gitmeyen kan tadı. Kırılıp yarılmamış olmaya şaşmıyorum da, sağ avucumda Halim'in yabani otlar-çiçekler koleksiyonu için derlediğim çayır orkidelerini sımsıkı saklayabilmiş olmama hâlâ çok şaşmaktayım. Londra'dan *Wild Flowers* diye bir kitap getirmiştim ona.

Avucumda o kitap var sanmış olabilirim.

Öyle bir duygu.

Aynı yer

Aynı zamanlar... Emil'le konuştuk. Güner'in gidişiyle Taksim'in gidenlerini yan yana, iç içe. Sanki biri ötekinin kopmaz parçası. Annem, başsağlıkları döneminden hâlâ kopamadı. Ayhan yakında Yalova'ya getireceğini söyledi. Günaşırı Gebze'ye kadar tırmanıp tren istasyonunda birini bekliyor gibi yapıyorum, derken Eskihisar'ın eski mezarlık yolundan aşağı yuvarlanıyorum. Osman Hamdi'nin bir türlü müze haline sokulamamış yol üstü evinin

soranı edeni kıt bekçisine: "Hamdi Beyefendi uyuyorlar mı, yoksa çalışmaktalar mı?" diye sormamak için adımlarımı sıklaştırıyorum. Halbuki hep mütebessim bekçimizi 'faydalı bir iş sahibi olduğuna' inandırmak istemekteyim...

Çarşıdan, bu turistik kıyıdan az daha yukardaki eskinin eskisi Eskihisar Mahallesi'ne bir iki defa gidip geldim, yıkık surun içine girip çıktım. Yürüyüşlerim, çevrede dolanışlarım sırasında *Bir Düğün Gecesi* ile dolup taşıyorum. Burası ile Ankaralı Anadolu Kulübü birbirinden farklı mekânlar olduğu halde, bu romanın öncesinde vücut bulmuş Aysel'in düğünü 'şereflendirmiş' kız kardeşi Tezel'le Güner'i gizli gizli aynı boyaya sokup çıkarıp durmaktayım. (Kendimden bile gizli.) Dün sabah dosya sayfalarını gözden geçirirken keşfettim bunu. Derhal unutmuşa getirdim.

6 Mayıs

Sabah erken. Musluktan ip gibi su akmaya başladı. Ta uzaktaki deniz kıyısı duşunda arınmaktan nezleye yakalanılmışken... Öyle de olsam, dün akşamki tavada balıklarla salata yine pek güzeldi. Ağzınızı şarapla çalkalamak ise ağız kokusundan kurtulmaya birebir. İncecik akan musluk suyuyla diş fırçalamanın lezzeti hele! Üstüne şişe suyu fevkalade iyi gidiyor.

Aşağıdaki yeme içme yerimizde, Halim için yağlı ballısıyla ağırından, benim için tek dilim ekmek ve tek çatallık peyniriyle hafifinden, fakat ille fincan fincan 'neskafeler' eşliğinde kahvaltımızı yapıp kendi yollarımıza koyulduk.

Birimiz Gebze-Hereke arası yol şantiyesine, ötekimiz de işte buraya. Arzuhalci masalarına benzer bu masanın başına.

Çokboyutlu ses versin, yankılar da yankılansın diye diye inşa eylemeye çalıştığım üç numaralı romanımın yoluna düşmek; yolculuğuna çıkmak... Bu meselenin yanımdan hiç eksik etmediğim bir 'lise defteri' de var. Hani orada burada dolanıp dururken aklına, içine, ruhuna pat diye bir şey düşüverir de... Aman unutmayasın! Şu deftere yenisinden neler yumurtlamışım, bir bakayım, derken yere bir kâğıt parçası düşüverdi.

Ah! Nasıl da unutmuşum. Birbirimizi kaybettiğimizi sandığımız Ersin Salman'ın yeni yeri, telefon numarası. Ersin de, 12 Mart sonrasının TRT 'tutunamayanlar'ından. En verimli yayın zamanlarımızın metin yazarlarından. İstanbul'a gidip gelmelerimiz sırasında Çiçek Pasajı'nın 'entelektüel Cavit'i önünde karşılaşıvermeyelim mi? Ne güzel bir buluşmaydı! 1 Mayıs'ta Taksim'de o da vardı herhalde. Oradadır, ama ne yandaydı acaba? Görmedim. Tanrım, sakın vurulanlar arasında olmasın!

Bırak şu romanı...

Hemen yazdım Ersin'e. Az önce işte. Şimdi inip postaya vereceğim. Okudum. İç acılarımın zehiri kâğıda çok fazla akmış. Ersin program metinlerini en iyi yazanlardan birisi olmasının ötesinde, birlikte 'dünyada ortak duruş' sırdaşıyız. O halde mektubun acısı, keder ve hüznü ona fazla yük olmayacaktır. Git, zarf bul; bunu postaya at.

(...)

Postaya verdim geldim. Eline geçecek mi, geçmeyecek mi? Böyle bir zamanda nasıl bilebiliriz bunları? (...)

Roman taslağında güvensizlik batağına batmış ses tonu ile dolanan Tezel'in İstanbul-Ankara yolculuğunu gözden geçirdim.

"Ersin bu bölümü çok sevebilir," diye fısıldadı Tezel kulağıma. Demek tutunacak sağlam bir dal ucu aranmakta hâlâ. Yoksa ablası Aysel'i de mutlak nihilizme savurabilme umudu ya da inadı mı?

Otobüsteki iç konuşmalarının bazı paragraflarını olduğu gibi karaladım; bazılarını geri aldım. Bazı eklemeler yaptım. Bu sefer de, 'olur' - 'olmaz' diye denetlediğim radyo program metinleri geldi aklıma. Bırak Adalet, romanın üstünde şimdi bu ruh halinle oynamamalısın.

Çok yakından gelen fazla özel sevinçler ve kahırlar, anlatı akışının *tınısını* bozabilir...

Fitnat Hanım sahnesine göz atarken art arda iki oğlunu ve kocasını kaybetmiş annemi nasıl avutabileceğimi bilememe çaresizliği büsbütün çöktü üstüme. Güner'i dönüşsüz son durağa götüren yola tanıklığımdan tek laf, tek satır dökülememekte kalemimden. Oysa kontrol için yeniden ve bu sefer tek başına gittiği Londra'da lise öğrenciliğinden beri AST Güner Sümer'inin yanından ayrılmayan Memet Baydur'la buluşmasını kayda geçirebilmeliydim. İkide bir geceleri beni telefonla arayışlarının ne kadar keyifli olduğunu... Ölüm dahil, olup biten her şeyin acısını beyazın beyazı komedya boyasıyla boyadıklarını... Rüyaların kâbusu gibi, çok isterken hiç yapamamak!..

Galiba çaresizliğimin altından Tezel'in sözüm ona 'nihilizmiyle' kalkıyorum ben.

Sinan'ı Yalova'ya götürdük, babaannesine. Babası, Mavi'cilerden beri dostu Sevgi Soysal'ın kanserden ölümünün ardından ona nasıl *İnsan/Hiç ölmez/Gibi görünürken/En çok ölüyormuş/Öğrendik* diye seslenmişse (Aralık 1975) oğlunun doğumu üstüne, ona da şöyle bir şiirle seslenmiş bulunuyordu: *Oğlum Sinan'a: Ne Selimiye/Ne Süleymaniye/Ne de/Gökyüzüne kılıç gibi çekilmiş minarelerinden değil/Niksara doğru/Uzayan/İnce bir fidandan/aldın adını./Oğlum/Sinan'ım/Canevim/Doğarken/Alnına yazıldı devrim* (2 Kasım yerine; 5 *Kasım* 1975). Doğumla ölüm arasında hiç mesafe yok. Oysa Sevgi'nin kanseriyle Güner'inki arasındaki yol çok uzun; tamamı bir buçuk yıl! Sinan Cemgil'ler, Deniz Gezmiş'ler nasıl yok olmuş olabilirler ki? Genç anneler babalar o günlerde doğan çocuklarına onların adlarını koymuş olduklarına göre?

Babamın 'bayan'ı İsmet Hanım, her zamanki gibi, soylu duruşundan mek parmak eksiltmeksizin, daha üç beş aylıkken kucağında hoplattığı küçük torununu okşadı durdu.

Biz anneme sığınmaktayız, o bize değil. Tuhaf şey: Bir buçuk yaşındaki Sinan annemin yanından hiç ayrılmak istemedi. Tepindi, onunla kalmak istedi: Çığlık çığlığa. Annemse ne beni, ne Fatma Oran'ı ne de hatta Sinan'ı alıkoymaktan yana göründü: "Hadi çocuklar, hepiniz yerinize. Ben biraz yalnız kalayım; buna ihtiyacım var. Banyolara girip çıkmam fena mı olur yani? Banyolardan sonra şöyle biraz uzanırım. Okurum; bana şimdi bu iyi gelecek," dedi. "Bu ne Adalet?" "*Çamlıca'daki Eniştemiz* anne. Hani 'deli enişte' diye hem şaşar düşer, hem gülüşürdük?"

Ortalığa düşen yeni sessizlik. Kitap yerine Sinan'ı alması; sussun diye poposuna patpatlaması. Dudağındaki belli belirsiz tebessüm. Bu bana Ankara, Meşrutiyet Caddesi, Hatay Sokağındaki apartmanın üst katında geçen, altı kişilik sofrası da bundan daha kalabalık ailemizi, çocuklarıyla kendisi arasında elden ele kitap kapma kavgası yaptığımız günleri yaşamakta olduğu duygusunu verdi.

İster istemez: Herkes 'kendi işinin başına'.

Yalova, 29 Mayıs

Dayanamadım, dönüp yine buraya geldim. Çok şükür. İşte annemle baş başayım.

Kaplıca suları gerginliğine iyi gelmiş sahiden. Çözülme.

Kimseler görmeden biraz ağlaştık.

Hayatın güzellikleri kadar haksızlıklarından konuştuk. Sırdaş arkadaşlığımız. Çıkıp çevrede biraz dolaştık. İlerdeki köy çarşısına gidip bakındık.

Otele dönüşte Gökçin Taşkın'la karşılaştık. Yanındaki hanım annesiymiş. Tiyatro Araştırmaları Enstitüsü'nden Gökçin'i bir aralık TRT'de görmüştüm galiba. Hemen hiç konuşmadı. Çok içine kapalı. Meğer o da babasını kaybetmiş. Ölüm sonrası anne-kızların tesadüfi karşılaşması.

Bunlar böyle...

Eskihisar, 2 Haziran

Üç numaralı romanımı buyruğuma almış gibiyim. Düğün gecesiyle bunun dünü yarını arasındaki ahengi sağ-

ladımsa da, Re ile Fa sedalarının daha yumuşak, ama mutlaka derinlemesine tınılarla Sol'a kucak açmaları gerekiyor. Ne demekse? Sadece hissiyatım böyle...

Ankara, 4 Haziran Cumartesi

Milliyet Sanat dergisinin son sayısında bir haber yazı. Dün okudum: Bu yılın Orhan Kemal Roman Armağanı, *Kutsal Barış* adlı romanı ile Hasan İzzettin Dinamo'ya verilmiş. Jüri üyelerinden Fikret Otyam, bilemem. O, gazete röportajcısı, fotoğrafçı: Doğuda, güneydoğudaki insanlarımızın ezilmişliklerini güzel güzel gözlerin içine sokar; bir de deve heybelerine bayılır. Halim'in ona Karayolları'ndan araç gereç ve dağ başlarında yatacak yer ayarlamalarına da; ama edebiyatın kendine has değerlerine karşı duyargaları nasıldır, bilemem. Öteki seçici kurul üyeleri Rauf Mutluay, Çetin Altan, Mehmet H. Doğan, Asım Bezirci, Konur Ertop, Hilmi Yavuz ve hatta Nurer Uğurlu olmak üzere pek güzel. Geçen yıl sevdiğim yazarlarımızdan Orhan Kemal'in anısı önünde de saygı duruşunda bulunmuş, yayınevimin ödüle katılma önerisini olumlu karşılamıştım. Ancak bu yakışıksız vırvır-zırzırların, Sait Faik Armağanı'ndan doğma, adlarına ödül konmuş değerli yazarlarımıza vefa gibi doğal bir girişimin berraklığını kirlettiği duygusuna kapıldım; hevesim kaçtı. Bu nedenle bu yıl başvuruda bulunmadım. Fakat *Milliyet Sanat* haberindeki şu açıklama pek hoşuma gitti doğrusu: (...) "Orhan Kemal seçici kurulu, ilk tur oylamada Dinamo'nun yapıtıyla Adalet Ağaoğlu'nun *Fikrimin İnce Gülü* adlı romanı üzerinde du-

rulduğunu, kararın oyçokluğu ile *Kutsal Barış*'a verildiğini açıkladı." Kurulun yarışmaya katılmamış bir roman üstünde durması, yaratıya ve yaratıcıya saygının ifadesi olmanın ötesine, okurun oyuna değer verilmesi açısından en güzel ödül. Edebiyat okurlarına duyulan saygı hiç eksilmesin, hep hep artsın.

3 Temmuz Pazar

Soyut dergisinde Füsun Altıok'un ilginç bir denemesini okudum. Başlığı: "Kokular ve Öyküler". Füsun'a göre, öykü yazarlarının öykülerinde kokular vardır ve şu kokular giderek öykülerden çıkıp yazarlarına sinmekte... (Şu öykü adını bir türlü sevemedim, 'hikâye'yi terk etmemeliyiz, diyorsam da, Füsun'un saptaması ilginç geldiği kadar, buna verdiği örnekler de ilgi çekici. Şöyle: "Hiç koku kullanmayan öykücülerim Adalet Ağaoğlu'dur, Hulki Aktunç'tur, Sevgi Soysal'dır. Nezihe Meriç'in ovulmuş tahtalarından arapsabunu, çocuklarından mis gibi Hacı Şakir, evlerinden patlıcan-biber kızartması gelir. Oğuz Atay'ın kokuları kitap yığınlarının biriktirdiği toz, meşin, mürekkep, sepya kokularıdır. Selim İleri naftalin kokar, Bekir Yıldız'ınki İkinci sigarası, tezek, barut, kan, makine yağı kokusudur. Leyla Erbil de işin aromasını kaçırır: Ter, ter, ter, hemen ardından da deodorant, Aqua Velva, lavanta kokusu duyarsınız." Yazı devam ediyor. Benim içimden de: "Deneme dediğin böyle şeyler de olmalı işte!" alkışı yükseliyor. Bekir, Leyla, ben, bir daha yan yana gelirsek, burnumu lavanta kokusuna açık tutacağım. (...)

2 Ağustos, Salı

Önceki gün İstanbul'dan bir mektup aldım. Ersin'den. 28 Temmuz 1977 tarihli. Taksim'de öldürülenler arasında bulunmadığını öğrenmiştim, ama mektup bana çok iyi geldi. "6 Mayıs tarihli güzelim mektubun hep önümde," diye başlamış. Sürdürüyor: "Dolu dolu geçen olaylarla kızgınlıklar, kırgınlıklar, öfkeler, 1 Mayıs'lar, 5 Haziran'larla geçen günler. Hepsi, sana cevap veremeyişimi haklı çıkaramaz. Çok istediğim halde, yazamadım işte! (...) Dönelim 1 Mayıs'a. 'Parti' olmanın, 'partili' olmanın önemi ve gücü böyle zamanlarda daha bir ortaya çıkıyor. İnsan akıntıya kapılmıyor, rüzgârın önünde savrulmuyor. Yolun yordamın belli. Hangi yatakta aktığın, hangi denize döküleceğin belli ve bütün bunların 'niçin'i belli. (...)

Benzer bir deneyi 5-6 Haziran'da da yaşadık. 15 ilde yirmi bin küsur oy! Genç adamların yıkılması. Ama gençler büyümeye, daha büyük yaştakiler genç kalmaya çalışıyor. O kadar kıyım ve yıkımdan sonra ben bunları görüyor ve seviniyorum. İçim içime sığmıyor."

İşte senin, insanlık için daha güzel, aydınlık bir geleceğe bağlı umudun da durduğum yerde benim içimi içime sığdırmıyor sevgili Ersin. "Sen ne yapıyorsun?" diye sürdürüyorsun. "Okuduğun yazdığın neler var elinde? Tiyatro için yeni bir şeyler yapıyor musun? Sinema konularını düşünebilecek zamanın var mı bilmem. Hastanede, kardeşinin başında geçen günlerin hep aklımda. Hadi artık biraz dinlen. (...) Son *Yurt ve Dünya*'yı okudun mu? Orhan Silier'in ve Yavuz Çizmeci'nin yazıları bence önemli. Geçen haftaki *Yürüyüş*'te de Mehmet Aközer'in Carillo olayı üstüne yararlı bir incelemesi var."

Ersin bana daha bazı haberler veriyor, ama asıl merak ettiğim peş peşe çektiğini söylediği reklam filmleri. Ah evet, keşke buluşsak da oturup konuşabilsek.

Halı, çanak çömlek reklam filmleri yapmıyorsundur herhalde...

12 Ağustos

Yürüyüş'e hâlâ arada bir yazıyorum. İstanbul'un kültür-sanat insanları eserlere uygulanan sansüre karşı 'özgürlük' diye TBMM'ye yürüyeceklermiş de. Bunu Türkan Şoray'la birlikte yapacakları haberinin puntosu büyük. Şu 12 Mart iyi oldu. Bilinçlere 'başkaldırı damarı' aşılanmış gibi. Bendeniz de Yeşilçam'ın gösterdiği dirençten mülhem, yazımın başlığına "Yazarlık Direnci" levhasını asmadan duramadım.

Bütün mesele, meselenin büyüklüğünden ötürü günlük notlarına tutturmaya kalkışamadığım 5-6 Haziran meselesi. Bir de, neredeyse aynı önemde, çok sevgili Aziz Nesin'imizin buradaki gösteriminde pek sevilen *Otobüs* adındaki filme büyük tepkisi. Yapımcının, hele hele yönetmenin tutulacak yerini bırakmaması. Film hiç de fena değil, fakat Aziz Bey'in, İsviçre'de diş-çene cerrahı mı imiş, her neyse, bu yönetmene karşı tersinden zikren, doğrusundan fikren bildiği bir şey vardır.

Kültür evimiz Çağdaş Sahne'de bir tartışma oturumu yapıldı. Aziz Nesin Bey'in, tezini savunmadaki yüksek heyecanına bayıldım. Benimse damar atışlarım gittikçe zayıflamakta. Yalnız *Bir Düğün Gecesi* ile boksa başlayınca hızlanmakta. Hem de fazlasıyla.

Temize çekiyorum. Halim henüz tek satırını bilmiyor, her zamanki gibi. Hani sen ona bir kere, belki de ilk 'cid-

di' hikâye denemen olduğu için, yayınından önce *Yüksek Gerilim*'i okumuştun da ne oldu? Bu da, yıllar önce Adana'daki kanalet yapımı sırasında yüksek gerilim hattında kömürleşen işçiden bahsetmesinin hakkını yememek içindi. Mehmet'le Leyla'ların evinde, çocuğuyla böbürlenen baba gibi, bunu onlara da okumanı istedi diye nasıl da öfkelendin! Belli etmediysem de bitti işte. Üç numara romanımın tek sayfasını bilmiyor. Seninkisi de ona ithafen *Tombala* süprizini yapar gibi bir oyun oynamak canım! Yaratının heyecanına heyecan katmak gibi bir şey. Yine de geçen gün, daktiloda bunu hâlâ tak tuk edip dururken Mecidiyeköy üstgeçit yapımından kopup gelince...

Romanı toparlamanın etkisiyle olacak, aslında hiç anlatılamayacak bir şeyi ona şurasından burasından anlatmaya koyuldum. Şöyle yan gözle yüz anlamının izini süre süre...

"Prof. Ömer'in, karısının yeğeni, yani düğünün gelini Ayşen'le arasında bir aşk motifi de olsa mesela. İşte şöyle gizli bir duygu..." demesin mi? Aaa! Yooo! Böyle bir şey olamaz! Olmamalı. Benimki 'mümkünatsız' aşklar romanı. Kıyım zamanlarının aşkı da kıyımı... Saklısı gizlisi bile mümkün değil.

Böyle hırslı bir ayağa fırlayışım oldu ama, bu fikir bütün gece uykumu kaçırıp durdu.

Çaresiz kalktım veee sabahladım.

23 Ağustos

Yürüyüş'te "Kim Neyi Yazacak" başlıklı yazım çıktı bugün. Ne'den önce Nasıl'ı gündeme katmak isteğiyle başlamadım mı romanla mücadeleye?

1 Ekim, Cumartesi

Arada bir *Felsefe Dergisi*'ne de hikâye gönderiyorum. *Sessizliğin İlk Sesi* adını taktığım ikinci hikâye kitabının provaları. Bu sayıda "Teşekkür Ederim" yayımlanmış bulunuyor. Kendimden dahi gizlemeye çalıştığım şey, dilimin çözülmeye başladığı üstüne bazı işaretler. Aralıklı. Fazlaca da sarsılarak En Kısa Öykü: "Hüzzam Mavisi."

Derken uzun uzun, "Nerde O Eski Ölümler".

Kuşadası

Hey hey'lerim tuttu. Bir gece yarısı otobüsüne atlayıp buraya geldim. Osmanlı soylusu, o döneme mahsus eşyalarla döşeli Kısmet otelde, huzur verici kısmetlere kavuştum. Arada sırada, alçak ses ayarında Fransız şansonları, hatta Marin Marais parçaları çalınmakta. Girişin önündeki değerli çiçeklerle bezeli terasta denize tepeden bakarak yemek yerken ailenin özel konukları yaşlı ama şık beylerin, zarif hanımların Fransızca konuştuklarını işitmekteyim. Tanzimat'tan bu yana o krallıkla bu padişahlığa özgü kurallara bağlılığın karşılıklı eşit ağırlıkta bulundukları görüşüme yeniden mim koyma fırsatı yakalamış bulunuyorum.

Marais, Jordi Saval ya da Türk Marşı'yla Sulli'nin (nasıl yazılıyordu onun adı?) isimlerini ağzımıza saygıyla, salavatla alıyor, bestelerini içimizi çeke çeke dinliyoruz da neden sanki Itrî'yi, Dede Efendi'yi, dahası bizzat başta Sultan Abdülaziz, birçok sultan bestecilerin semailerini küçük görüyoruz? Hele Fransız kültürüyle bu hallere gele-

bilmiş bizden önceki ve bizim kuşaklar... Bach, Haydn gibi besteciler de sarayın emrinde yaratan besteciler, bizimkiler de: İmparatorluklar kültürünün elemanları. Onlarınkiler kiliselerin dua-amin müziği, bizimkiler de aynı 'uhrevilik'te... Camilerde... Rönesans sonrası farklılaşma eskiyi silip yok etmemiştir ki. Dünya dünden bugüne kadar kontlar, dükler, saray ve konaklarının 'çalgıcısı' Mozart'ın avuçlarında. Müziğin büyüsü. Yankılanışlar dini... Bizim hafızları düşünelim, okudukları mevlût-ları, indirdikleri hatim-leri, ... buradan çıkma Hafız Burhan'ları, Münir Nurettin'leri. Din adamlığından ağırbaşlı gazino şarkıcılığına... Marais'nin keşişçe yaratılarından Satie'nin jimnezyum havalarına...

Canım hem Paris'e gitmek, hem de iyi bir konser dinlemek istiyor. Henüz çok genç televizyonumuzda Boğaziçi Üniversitesi öğrencilerinin Klasik Türk Müziği Korosunu yönetirken izlediğim Ruhi Ayangil'in 'verimli ısrarına' duyduğum ilgiyi hatırlamaktayım.

Yarımadanın arka yakasındaki havuza benzer özel koyda yüzdüm. Biraz üşüdüm. Şık beylerden biri Osmanlı ailesinden geri kalanlardanmış. Ötekiler Cannes'dan, Viyana'dan falan 'yakınlar'ı. Kısmet'i tek başına çekip çeviren hanımsultan Hümeyra Öztaş Hanım *Ölmeye Yatmak*'ı okumuş meğer! Ne hoş şeymiş bu; bilmediğiniz biriyle okurunuz olarak karşılaşıp tanışmak. Mest oldum. Üç günlük Kuşadası hayatına sığınmak iyi geldi. *Bir Düğün Gecesi*'nin son haliyle buluşmaya hevesim arttı.

Düğün ahalisini, damat babası General'in onuruna Harbiye Marşı'yla oynatıp zıplatmak fikrimi büsbütün sahiplendim.

13 Kasım, Pazar

Henüz ergenlik çağını aşamamış TV'mizde 'Konuşa Konuşa' diye bir edebiyat programı. İkinci bölümünü az önce izledik. İlk bölümü 6 Kasım Pazar günü yayınlanmıştı. Bu yayın için İstanbul'a gidiş gelişim. Türk romanı üstüne konuşuldu. Dünü ve şimdisiyle Doğan Hızlan yönetiminde Fethi Naci, Pınar Kür, Hilmi Yavuz, bendeniz ve Demirtaş Ceyhun, akvaryumunu sevmiş irili ufaklı balıklar benzeri roman yemimiz etrafında dönenip durmuşuzdur. Ama asıl görselleşmeye, Ankara TV çalışanlarından Şehriban Durgun'un hayatım ve hikâye yazarlığım üstüne yaptığı bir çeşit 'belgesel' programdaki tek kişilik artistliğimle başlamış bulunmaktayım. *Yüksek Gerilim*'e Sait Faik Hikâye Armağanı verilmesinin uzantısı bu film valla billa pek hoşuma gitti. Adam gibi bir yapım olmuştur.

'Konuşa Konuşa'nın İstanbul'daki çekimi ardından Fethi Naci ile aramızdaki buzlar çözülür gibi oldu. *Ölmeye Yatmak*'ı kötüleyen bir yazı yazdıydı, ama aradaki soğukluğun nedeni görüş ayrılığından doğma, edebiyata has bir şey olmuş olsa! Neden sonra öğreniyorum ki, ortada çirkinin çirkini bir dedikodu var: İşittiğimi defterime kaydetmeyi fizyolojim de kabul etmiyor. Bunu bilseydim, program çekiminden sonra ve benim Ankara'ya dönüş uçağıma birkaç saat kala bu eleştirmenimizle Papirüs'te birer kadeh içmeye gider miydim, hatta bunu ona ben teklif edebilir miydim, bilemiyorum. O birer kadehleri gözlerimiz buğulana buğulana içtik. Çünkü biri Fethi Naci'nin trafik kazasında yitirdiği eşi ve kızı için, diğeri ise kendisi gibi Papirüs müdavimlerinden iken kansere kurban Gü-

ner Sümer içindi. Dahası, kardeşim geçen yıl, o günkü bir defalık kadeh arkadaşımın özel durumuna değinmiş, kayıplarından dolayı yaşadığı yıkkınlıktan, eline kalem bile alamadığından söz açmıştı.

Her şey bir yana, kendi adıma anlamı güzel olan tek şey, insani dayanışmayla buluşulması. Oğuz Atay'la bir defalık kadeh arkadaşlığımızla bu seferki yazar buluşmasının anlamı birbirinden o kadar farklı ki!..

20 Aralık, Salı

Yürüyüş'te "Sanatın Özgür Dili" başlıklı yazım çıkmış.

Sansür ve yasaklamaların ürünü 'otosansür'süz bir yaratı dilinden dem vururken keşke örnek ve kanıt olarak *Otobüs* filmini göstermeseymişim. Kendime çok kızdım. 'Yazarlık direnci'nden anladığıma örnek, nasıl bu film yaratıcısının tanışmadığı bir yaratma direnişi olabilirdi ki?..

Kendime kızgınlığımı, derginin kültür sanat ve özellikle edebiyat koluna seviyeli biçimde sahip çıkan Mesut Odman'ı tanımanın verdiği umutla yüklenebilmekteyim. Yıkımlar, kıyımlarla dolu bir yılın sonunda, umutlarımızı ayakta tutan böyle dirilik aşıları var işte. Kim bilir, belki de *Bir Düğün Gecesi*'ne gitgide artan bir istekle kapaklanmamın, Tezel'in etek ya da ceket ucuna sarılmaya çalıştığı nihilizmini sorgulamasına itilmemin altında yatan böyle karşılaşmalardır. Yanı sıra, birer kadehin birçok kaybın anısına buğulu gözlerle içilmesindeki 'dayanışma'. Uçağı kaçırsam üzülmezdim.

1978

Ocak - Aralık

Martlar Şubatlar

1 Ocak '78

Şansımız büyük!

Yeni yıla sivil bir cumhurbaşkanıyla, Fahri Korutürk'ün kanatları altında girmiş bulunmaktayız.

Bir Düğün Gecesi'nin inşaatı tamamlandı. Kapıları pencereleri takıldı. Banyo ve mutfakların fayansları döşenmekte.

İkinci hikâye kitabımın adı sanı başından beri belli: *Sessizliğin İlk Sesi.*

Kulaklara tıkaç takmanın tehlikeleri unutulmaksızın...

21 Ocak Cumartesi

İstanbul'un girişimi: Ankara'da da kitap fuarı.

Altıok'lu parti ve 'Hayatta en hakiki mürşit ilimdir' atasözü feneri buradan, ticari girişim bilgisiyle hayata geçmesi ise azınlıklarımıza binaen sultansı Osmanlı payitahtından.

Tezgâhların üstünde leblebi, kuru incir, üzüm ve pastırma sucuk yerine dizim dizim kitaplar olacak. Yazar ve okur takımı neşeyle dolacak.

Yazarın okurla yüz yüze gelmesi ne demek! Hele bir de "Sizin şu kitabınızı okudum efendim, hayran kaldım; koşa koşa size teşekkür etmeye geldim," cinsinden okurlar da zuhur ediverirse, değme gitsin!

Dur bakalım duuur...

Okurla göz göze gelip bakışmak ayrı bir şeydir. Borçlanırsın. Aşkına bir de ihanet ettin mi, yandın.

Kitap imza günleri, saatleri falan: İmzalanan kitapların sayısı arttıkça, okur canibine borç da arttıkça artacaktır. Güzelim bir kitap sergisini dahi neden hiç ikirciklenmeden düşünemiyorum ki? İnadına toplanan kitaplar pazarı da olacak tabii...

Gece. Saat 23.00

Memet Baydur az önce telefon etti. Londra'dan.

Orada Güner'le baş başa oldukları günlerde sık sık ararlardı; artık birlikte olamadıkları zamanımızda da eskisinden sık arıyor. Kardeşimin geride bıraktığı şeylerin en güzellerinden biri de Memet'in dostluğu. Yazışıyoruz. Orada okuduğu gazetelerde dergilerde falan dişe dokunan edebiyat, sanat, sinema yazıları görürse, hemen kesip postalıyor.

"Size yeni yıl armağanı gönderdim efendim," dedi. Postalamakta geç kalmış ama, kitabı ilkin kendisi okuyup bitirmek istemiş. Vee işte şimdi bunu alır almaz, ben de ille okuyup bitirmeliymişim.

John Berger'in 1972 yılında yayınlanıp, başta Booker (Kitapçılar) armağanı olmak üzere çok alkışlanmış romanı: *G.*

"Anlayamadım. Ne dedin?" "G. efendim. Büyük harf G, nokta. G nokta. Bu şu demeye gelmekte: Garibaldi'nin ilk harfi. Prenslik, tarih, isyan, seks, yatıp kalkmalar, şiir ve Marx... İtalya Trieste'sinden günümüze uzanan rüyalar, hayaller... Savaşta Trieste'nin yüksek sosyetesi, Viyana'dan ithal valsleri, mazurka ve uçuşan kordelalar, iç bayıltan esanslar... Ne isterseniz var bu kitapta efendim. Tek şey yok: Ucuz anlatı, kötü kurgu, seçme malzemenin diyalektik anlamda kullanılması şartının gözden kaçırılması..."

Memet, armağanını seveceğimden eminmiş. Keşke yanılmış olmasa. Aynı yazarın yeni basımı geçen yıl yapılmış *A Painter of Our Time* adındaki bir romanını da almış, ama henüz okumaya başlayamamış. Booker ödülü kazanmış, çok alkışlanmış bir kitabıymış bu da. "Denemelerini okumuş muydunuz efendim?"

"Ben de ilk romanımı yayımlatma çırpınışları içindeyken tanıştığım Kemal Demirel Bey'in Yankı Yayınları'na ilgi duymaya başlamış, o yayınlardan John Berger'in *Sanat ve Devrim*'ini alıp okumuştum. Bir Rus ressam ve heykeltıraşı üstüne idi. Plastik sanatlarla ilgili... Alanım değil, deyip geçecektim ama 'devrimin sanatı' üstüne eleştirel yaklaşımı ilgimi çekmişti..."

Böylece belki bir yarım saat daha konuştuk asıl alanı resim, plastik sanatlar olan Berger ve sanatla devrim üstüne... Tuttuğumuz ucu çektikçe geldi.

"Memet, eğitim paran bitiyor, kapatıyorum," dedim ama o, *A Painter of Our Time*'ı mutlaka bana göndereceğini söylemeden, benim düğün gecesi romanının ne durumda olduğunu sormadan kapamadı.

G. yarın, öbür gün gelir. Kör topal İngilizcemle kitabın nabız atışını duyabilirsem ne mutlu!

Haa sahi, yatmadan önce Selim İleri'ye yazmalıyım. Mektubunu hâlâ yanıtlayamadım.

Yine Güner'in tavsiyesiyle okuduğum *Cumartesi Yalnızlığı* öyküleri çok kendine has genç bir yazarla dostluğumu sağladı. Kanser kâbusu günlerimde içime dokunan, duygularımı paylaşan mektuplar yazdı; çünkü o da annesinin çocuklaşmış hayatıyla uğraşıyor; onun oğuldan annesi oluyor. Bu arada *Her Gece Bodrum* romanı da çıktı; *Destan Gönüller*'e göre çok büyük yankı yaptı.

Bodrum'daki entelektüel tatilde olup bitenleri benim, birbirlerine bile yabancı bu üç genç aydın karakterin yuvarlandıkları kuyuda debelenişleri biçiminde 'değerlendirmem' bilinse, yankılara yankılar eklenirdi. Ankara'dan bir grup 'erkek' aydınımız: "Bodrum'a tatile gitmiş eşcinsel ilişkilerin romanını nasıl buldun?" gibi soru sormasalar, Bodrum'u bodrum katı anlamında kuyu sanıp duracaktım hâlâ. Yeniden okumalıyım ama, asla! Benim dangalaklığımın romana biçtiği değer daha 'derin!' Yine de, aman Selim duymasın. Üstelik de her iki romanım üstüne olumlu yazılar yazmış, gençliğine rağmen Türk edebiyatına yakından vakıf bir yazar arkadaşım. Onunla yeni yayınlanan kitaplar üstüne konuşup tartışmak güzel bir fikir jimnastiği.

9 Şubat, Salı

Bir davetiye:

Türkiye Cumhurbaşkanı ve Bayan Fahri Korutürk basın-yayın ve sanat çevreleri sayın temsilcileri ile eşleri onuruna

Çankaya Köşkü'nde verecekleri kabul resmine teşriflerini Sayın Adalet Ağaoğlu ve eşlerinden rica ederler.

11 Şubat

Selim telefon etti. İstanbul'dan pek çok sanatçı Çankaya'ya koşma hazırlığı içindeymiş. O da çağrılılardanmış. Ben: "Katılacak mısın?" O: "Birlikte gidebilir miyiz?" Ben: "A tabii, ne iyi olur!" O: "Ankara'da kalacak yerim yok da; sizde kalabilir miyim?" Ben: "Elbette. Memnuniyetle..."

(Kendimi yeni bir radyo oyunu yazıyormuşum gibi hissettim.)

Her şey yerli yerine oturmuş bulunuyor. Ancak genç yazar arkadaşımı çalışma odamdaki daracık divanda yatırabileceğim için mahcubiyet derdi çekmekteyim.

14 Şubat 1978, Salı
Saat: 18.00-20.00

Biz yazar çizerlerin başına ilk defa böyle bir şey geliyor ve ilk defa sivilinden bir cumhurbaşkanı tarafından gelmesi de, askeri darbeler altında ezilişlere direnişlerin 'onuruna'ymış gibi umut verici galiba. Sanat-edebiyat erkânının devletin 'teşrif etmeleri ricasına' tanık olmaları hele, kötü rüyadan uyanıldığında yaşanan bir kurtuluş duygusu!

Halim'in teşrifi mümkün olamayacak. Çalıştığı şirketin mühendislik işleri bağlamında yurtdışında bulunmak zorunda. Köşkteki resepsiyon için de kıyafet mecburiyeti: Koyu renk, uzun etek...

Ne halt edeceğim? Yirmi yıl öncesinin devlet opera prömiyerlerinde giyinip kuşandığım –etekleri yerde– tafta, tül, kadife 'gardrobumu' haklamış bulunmaktayım. Burjuva değerlerine 'başkaldırma' adına bunların en afililerini Alanya'nın Marazlı'sından olma Yeşilköy 'İncekum'undaki Akdenizli evin büyük ocağına atıp atıp yakmıştın ya? Eş ve kardeşten müteşekkil erkek seyirciler karşısında, taş merdiven üstü, striptistik gösterim! Anadolu Kulübü'ndeki düğün gecesi Tezel'in kafasına şu fikri yerleştirmen aslında bu gülünç bilinçlilikten fırladı herhalde. Hani işte şu, nihilist olmak komünist olmaktan çok daha güçmüş meğer, incisi...

Ne edeceksin? Resepsiyona gidecek misin, evceğizinde oturup çalışacak mısın?

16 Şubat

Dostlukların Son Günü, *Her Gece Bodrum* yazarıyla geçmişin oyun yazarı Adalet, el ele-kol kola Çankaya Köşkü'ne teşrif buyurdular. Kavalyemin İstanbul'dan gelme sinema, tiyatro sultanlarından çok alımlı dostları var. Bazılarının kıyafeti epey cesur; genelde hayli özenilmiş büyük şıklık.

Eh, ben de, eee... dolabımı karıştıra marıştıra bir köşeden çıkardığım ipek şifondan uzun siyah eteğimin üstüne beyaz bir bluz giyip, onun da üstüne hafif simli siyah kolsuz tarafından bir süveter geçirmiştim. Kılığımı aynada şöyle bir sınavdan geçireyim dedim: Kırık not. Tam bir lise öğrencisi kılığı. Sadeliğin timsali bir Cumhuriyet kızı.

Hazırlanmamı oturma odasında bekleyen, beklerken henüz kimselerin bilmediği *Hüzzam Mavisi*'ne bir göz at-

makta bulunan Selim'in yanına varıp: "Hazırım valla!" dediğimde onun da yüzü benimkinden beter bir düşkırıklığı havasıyla gölgelendi galiba. Yok canım! Alınma! Olsa olsa okuduğu hikâyem hüzünlendirmiştir onu. Zamanla anlarsın...

Ama o an aslolan, baştan ayağa Korutürk'ler.

Onlar Batı uygarlığında yetişmiş, başta resim, plastik sanat ve orkestra konserleri, opera temsilleriyle yakından tanışık ilk kuşak: Cumhuriyet Batıcılığı hizmetkârlarının somut örneklerindeler ki, beni oyun yazmaya itmiş dışişleri kulübünden Sevim Uzgören ablanın dostları. Bayan Korutürk'ü onlarda görmüşlüğüm var.

Her şey vardı da, gecede tek 'nihilist' yoktu. Bence hepimiz, basın-yayın ve sanat çevresi üyelerinin –adam yerine konularak– kendilerine devletçe biçilen saygıdan ötürü çocuklar gibi şendik.

Selim dün sabah bizim evi bırakıp gitti. Teşekkürlerini pek zarif biçimde ifade ederek başka bir randevusu olduğunu belirtti. Bense böyle çarçabuk toplanıp gidişini bir yığın kitap rafının altındaki tabut kadar dar divanda rahatsız olmuş olabileceğine verdiğim için kaçışını haklı buldum ve sevindim. Eteğimdeki sigara yanığı küçük deliğe hiç mi hiç aldırmayabildiğime ne kadar sevinmişsem o kadar.

Köşkten çıkışta, ısrarla beklendiğim, Başkent'imizin pek cevval kadın gazetecilerinden 'kara bomba Emel'imizin evine de hafif sarhoş halde 'şeref vermeye' gidince, konuklarından hem de Tokatlı'nın önünde nasıl yerin dibine batırıldığımı hiç not etmesem daha iyi. Böyle siyah beyazlar içinde süslenip püslenip nasıl O'raya gidermişim! Devletin asıp kestiklerinin anısına hiç mi saygımız yokmuş!

(‘Kara kedimiz’ kendine güveniyor. Pek de sevimli. Topak ve atak. İçtikçe daha beter azarlamakta. Üslubu kendine yakışıyor.) Yine de içimden çok şükür, şükür Allahıma, diye geçmekte. Aradan geçen zamana rağmen şükredip durmaktayım: İşte böylece o gecenin mecburi sevinci de burnumdan gelmiş oldu. Selim belki de resepsiyon sonrası olup biten bu fasıldan korkup kaçmıştır: Ya Adalet’in evine hep böyle vatanseviciler gelip gidiyorsa?..

26 Şubat, Pazar

‘O gece’nin üstünden iki darbe, bir senato daha geçti, derken şuna bak: *Milliyet* gazetesi hafta sonu eki Magazin’de Haldun Dormen’in “Köşkteki Davet ve Türk Kadınları” başlıklı yazısı. “Atatürk’ün istediği olmuştur,” diye bitmekte.

Herhalde Haldun Bey, mahir tiyatro sanatı yönetmenliğinin izinde, oyunun finali böyle olsun, diye buyurmuş. Böyle değilse, benim beyaz gömlek üstüne askılı siyah önlüğü kast etmekte...

Anasını satayım, şu romanın kahramanı doçent Aysel’i iyi ki öğrencisinin altına yatırmışım: Atatürk’ün istediği olmuştur. Onbaşı Halide Edip’lerin vatan uğruna erkekleşmesiyle yürüyemezdi ki bu İŞLER!

17 Mart ’78, gece

Gazetelerden: Dün, Beyazıt, İstanbul Üniversitesinden çıkan öğrenciler bombalandı.

16 Mart Katliamı.

Televizyon yayınları: Öğrenciler, kaçan kovalanan öğrenciler. Ancak 'alçak sesle' verilebilmiş en büyüğünden bomba, tank, tüfek sesli faşizm. Dün. Üniversiteden çıkarılan devrimci öğrenciler faşistler tarafından bombalanıyor.

Ertesi gün:

Katledilen öğrenciler. Adlarını yazmaya elim varmıyor. Yedi sekiz genç. Yaralılar çok fazla. Geçen yıl 1 Mayıs'ta 34 kişi ölmüştü. Kara maskeli faşistler! Yüzünü göstermekten aciz lağım fareleri... Hani nerdesiniz?

"İyi ki kurbanlarınızın sayısını azalttınız!" denmesini mi bekliyorsunuz?

Dava açılmış. Kimlere?

(...)

Açıklamalardan çok kulak gazetesine göre: Katliamda kullanılan bomba ve silahların Çatlı ve arkadaşları tarafından askeri birliklerden sağlandığı 'tespit edilmiş.' Biz bu adlara kanlı pazardan sonra rastlamamış mıydık?

Şiddet... Şiddet... Şiddet... 7 ölü, 41 yaralı. Yaralıların çoğu ölümle savaşıyor değil mi? Kulaktan kulağa kolordu komutanlığı, şu yüzbaşı, bu yüzbaşı gibi adlar fısıldanıyor. Çankaya Köşkü'nde çocuklar gibi şen basın-yayın bulmaca labirentlerinde, ihtiyatlı, yani belki korkulu yoklayışlarla çıkış deliğini arıyor da bulamıyor. Yoksa, 'fail' diye, her köşeyi dönenin dudakları üstüne konmuş bir Susss parmağı mı durmakta?

Günlerin neresine ne, nasıl sığabilir artık? El yordamıyla mı? Sezginin gücüne mi mahkûmuz yoksa? İnsanlığın tek gücü = Mantık + Sezgi.

Bir Düğün Gecesi'ni, başkentin isli paslı, kör karanlık sabahında kimin, nereden kime, nereye sıkıldığı belirsiz bir silah patlamasıyla bitirmiştim. Romanımdaki bu öngörü beni korkutuyor. Ordu ile çıkarına düşkün sivil el ele. Güç egemenliği. Yeraltı. Belirsizlik. Ensemden ter boşanmakta...

(...)

1 Mayıs '77 katilleri nerdeler? Şuradalar, buradalar... Her yerdeler...

24 Mart, gece

Başkentin yeni cinayeti: Cumhuriyet Savcı Yardımcısı Doğan Öz de öldürülmüştür.

TİP'li 7 gencin katliamında nelerin, kimlerin adı sanı geçiyorsa, –gece oldu– bunda da hâlâ öyle. Biliniyor da bilinemiyor!.. Savcılar katlediliyor. Demek bilebilenler yok edilebiliyor. Gerçek vatanseverleri neler, kimler saklayıp korumaktadır? (...)

28 Mart, sabah

Ortalıkta ülkücü takımından oldukları söylenen birtakım adlar yine dolanmakta. Bana da 12 Mart öncesi, AST'tan çıkıp da anneme giderken çevremi sarıp, gece vakti sokağa çıkışımdan korkutma girişiminde bulunmuş kurtları hatırlatmakta...

"Bulunacaklar elbette," denilip denilip de hiç mi hiç bulunmayanlar...

Bahçelievler cinayetinde yaralı olarak kurtulana ne oldu? "Bırak ölsün!" oldu.

Pisler!.. Her ölen ölmüş olamaz ki.

1 Nisan

Felsefe Dergisi'ne nisan sayısı için "En Güner'siz ve En Çok Güner'li Yıl" başlıklı yazımla "Kulak Tıkaçları" adlı hikâyeyi göndermiştim. İkisi de çıkmış. Bu ayın sonunda bir yıl oluyor. Böyle böyle dilim ancak çözülebiliyor. *Sessizliğin İlk Sesi*'ne nasıl yanaşabilirdim yoksa? Ya *Yüksek Gerilim*'in sürmekte olduğuna *Bi Sevmekten... Bi Ölümden...* ile tarih atabilmem?

9 Nisan, Pazar

Geçenlerde beni Stuttgart'tan Ahmet Doğan adında genç bir adam aramıştı. Yayınevi kurmuş. Adı: Ararat Verlag. Türk edebiyatının dışarıda tanınmasına çalışacakmış, *Fikrimin İnce Gülü*'nü Almancaya çevirtip yayınlatmak başlıca amaçlarından; izin istiyor.

Bu işler nasıl olur, bilmiyorum ki. Tanışıp görüşmeye gelecekti. Dün mektup aldım. Güzel bir Türkçesi var. Randevu gün ve saatinde anlaşma; iyi de çeviriyi kim gözden geçirecek? Bakalım, öğreneceğiz.

(...)

Haa, bir de işte *Milliyet* gazetesinde şu ilan: Remzi Kitabevi'nin *Sessizliğin İlk Sesi* kitabımın çıkmış bulunduğu duyurusu... İki satırın üstünde adım. Kitapların yarım iskambil kâğıdı kadar bir dörtgen içinde ilan edilmesi fikrine hâlâ ısınamadım. Bir de telif hakkı meselesi üstünde konuşmak var. Bunların hepsi yazardan habersizce olup bitiverse! Ne olsa yazmak, yaratmak dışardan sipariş üstüne yapılan bir iş değil ki? Niye yazar birlikleri falan ku-

ruyorsunuz öyleyse? Aaa, o muu? Bu başka şey. Bu, yaratma özgürlüğümüze ilişilmesin, kitaplar toplanmasın, yazarlar mahkemelerde sürünüp hapse tıkılmasın diye... Saçmalama Adalet. Kitabını yayımlattın mı, kendini yol üstüne attın demektir. Artık hem yürüyecek, hem sürünecek, hem de büyüyeceksin; en pahalı ve en rahatından mokasenlerin tozlanıp kirlenecek. Sahi yahu, İstanbul'dan Ankara'ya ithal, berbat ayaklarıma dahi uygun kalite mal satan ayakkabı dükkânına ne oldu? Annemin: "Valla kızım, üç erkek çocuğum, bir de kız olarak sen varsın; oğlanların ayakları bana, seninkiler babana çekmiş!" vah vahlanmalarını yalnız şu dükkândan aldıklarımı giyerken unutur olmuştum. Anneminkiler tombul tombul ve çok biçimlidir sahiden. Kemiksiz, nasırsız. Hep bakımlı. Tırnakları da her zaman cilalı.

(Kimse duymasın; epeyce geciktirdiğin 'evlilik gecesi'ni atlatmış olsan da, ayaklarını Halim'e göstermemek için elinden geleni yapmaktasın'dır.)

28 Nisan, Cuma

Ayhan, Serpil hepimiz toplanıp Cebeci mezarlığına gittik. Üçümüz Güner'le annemizden gizli konuştuk. Bir yıl önce dün ölmüş, bugün de gömülmüştü. Mezar yapılmasının zamanı henüz gelmemiş. Biz de toprağına çiçekler serptik. Babamı ve abimi de ziyaret ettikten sonra annemizi yemeğe çıkardık.

Ailecek sık gittiğimiz Washington restoran. Yazar çizer arasında bohemlik taslıyacağımız zaman da yanındaki Körfez'e gidiyoruz. Bahçesini severiz. Tuna Caddesi'nde, yıkılıp da apartman olmadan önceki bahçeli evimize benzer.

Cumhuriyet'in ilanından sonra Mithat Paşa Caddesi (sonradan İnönü), Sakarya ve çevresinde yüksek rütbeden kamu hizmetlileri, milletvekili ve vekiller için yapılmış villa tipi evlerden geriye kala kala Körfez ve benzerleri kaldı.

Cumhuriyet başkentinin yabancı mimarlara yaptırılan plan-projesi Ankara'ya dar gelmiş bulunuyor. Başta Kızılay, Bulvar, Meşrutiyet Caddesi olmak üzere, (hatta taa Esat bağlarına kadar) mesken ve kamu hizmeti yapımlarında küçük boydan orta boya, derken orta boy 'medium'dan geniş beden 'large'a geçişler var. Benim gençlik aşkım kestane ağaçlarım bile soldu sarardı, budanıp kırılıp satıldı. Neyse ki dün gece Çankaya'dan inerken burnumu okşayan iğde ve hanımeli kokuları...

"Kokular da bombalanır," demek akla gelir miydi? Geldi işte.

30 Nisan

Dün, cumartesi. Eve döndüm ki kapının önünde kocaman bir buket. Kuru otlardan, incecik ve çekici dallardan yapılma. Ayla'dan. Yas günümüzü hatırlamış. Hastane günlerimizde de, 12 Mart sille tokatlarından yeni kurtulmuş erkek kardeşi ve çiçeği burnunda geliniyle yoklamaya gelirlerdi. Sevdalı dostluğunu *Ölmeye Yatmak*'la kazanmış bulunduğum Ayla Kutlu. Adresimi üniversiteden arkadaşı Ülker Köksal'dan bulup da bu romana duyduğu hayranlığı bana 'hararetle' bildirmeden duramadığı zamanlarla bugün arasından tam beş yıl geçmiş. Bir oğul, bir koca. Okurluğu açık, özel hayatı kapalı... Derken, sessiz sedasız bir boşanma... Çocuk gibi beni elimden tutup

Erhan Bener'le tanışmaya götürme. Meğer *Özgür İnsan* dergisine takma adla ya da adının ilk harfleriyle yazılar yazıyormuş. Bunların arasında hikâyelerimi de övmesi bile varmış. Bitmedi, bir bakmışım bana kendi el örgüsü bir süveter, bir bakmışım, evine davet... Adı Ayla olan okurum tarafından böyle bir şımartılma, böylesi incelikli bir arkadaşlık. Başım göklerde. Neredeyse büyük yazar olduğuma inanacağım. Gösterdiği yakınlığa mahcubiyetle doluyum. Vericiliğinin altından kalkamayacağımı anlayıp, 'ilgiyi ödeme' yarışını bir yana bıraktım. Hele sık sık sabahları telefon ederek 'Sultan'ım nasıldırlar?' seslenişleri... Yazışmalar, aaa tabii.

Özetle: Okuru okurun gibi kabul edebilsen de, sultanlığı es geçebilirsin. Kuru dallar, renkli yapraklar büyük vazoda durmakta. Burada, çalışma odamda değil ama, yemek yeme, oturup kalkma yerinde. Aklım fikrim *Bir Düğün Gecesi*'nde. Çalışma masam Ankara'ya tepeden hâkim. Kuğulu Park'la Polonya Elçiliği bahçesinin değişik ağaç ve bitki türleri yapraklarının güze dönüşü nefis!

(...)

İkinci hikâye kitabım da birincisi kadar okur bulursa, yayınevim, özellikle Nejat Bey, bu yeni romanı tez elden yayımlatmak üzere her zamanki inceliği ile kışkırtacaktır. Ancak yazarı bu –dört defa tak-tuk'lanmış– dosyayı mayaladı: Kopmasına, yani romanın kendini bulmasına yatırdı.

Bombalanmış üniversite öğrencileri...

Onlar durmadan beynimle ruhumla soluk alıp vermekteler.

Anadolu Kulübü'nün düğününden çıkma roman bir süre daha beklemeli. Üç ay sonra yeniden okunmalı. Ondan üç ay sonra da yeniden...

Her okuyuşta bir pota daha rastlaman da mümkün. Memleketin karanlığını kendimle aşmalıyım. Aşkınlık, eşittir aydınlık.

Bölük pörçük yazılarım bu düşüncemi açıklamaya asla yetmez.

12 Mayıs, Cuma

Cumhuriyet gazetesinin iç sayfalarında bir başlık: Almanya'da Türk Edebiyatı. Stuttgart'ta kurulan Ararat Verlag adlı yayınevi Adalet Ağaoğlu'nun *Fikrimin İnce Gülü* romanını *Die Zarte Meiner Sehnsucht* diye Almanca basıma hazırlıyor.

Ahmet Doğan, Wolfgang Scharlipp adındaki çevirmenin çalıştığını söylemiş, benden de, Mercedes'li Bayram'ın Türkiye'deki yolculuğunda yol kıyılarında gördüğü alanların bir kısmını çıkarma izni istemişti; gelip geçici yerli ilanların zamanla bir anlamı kalmayabileceği görüşünü bir bakıma haklı görüp izin verdim. Ama çevirinin bu kadar çabuk yürüyüp, Almanca yayınına bu kadar çabuk hazır olabileceği aklımın köşesinden geçmedi doğrusu. Şaşıp kaldım. Avans, telif hakkı. Hepsi yerli yerinde. Bakalım; aslolan yayından sonrası. Ahmet, sizi Frankfurt Kitap Fuarı'na davet edeceğim, demişti üstelik.

4 Temmuz

Türk Dili dergisinin temmuz sayısında Füsun Altıok'un "Sessizlikten Ses Geliyor" başlıklı bir yazısı var. "(...) Adalet Ağaoğlu ikinci öykü kitabıyla kendi öykücülüğüne bir aşı yapmış görünüyor," diyor. Uzun, ayrıntılı bir yazı. Ki-

tabı dikkatle okuduğu apaçık. Yazı: "Ağaoğlu'nın, sessizliğin ilk sesini yükselten ilk sesini duymadık demeyin," diye bitiyor. Füsun, hiç tanışmadığımız günlerde bana Salim Amca'nın dergisinde yayımlanacak, *Ölmeye Yatmak* üstüne yazdığı, düşünce yüklü bir inceleme yazısıyla gelmeseydi, bu yeni övgüsünü bu kadar rahatlıkla benimseyemezdim. Füsun, felsefe eğitimi almış. Nusret Hızır'ın öğrencisi olmak da çok büyük kazanç.

Kitaptaki *Sen Ey Kutsal Işık* hikâyesini önceden Metin'e okumuştum. Çok eğlendi, güldüydü. Benim de içimden 'eyvaaah' diye geçtiydi. Metin gülerken:

"Mitler ve MİT'çilerle işte böyle hesaplaşılmalı," deyiverdi de, soluğum boşaldı. Şair sözü, dilin gözü. ('dil'i burada kendiliğinden çok anlamlı kullandığımı fark etmekteyim.) Türkçe. Yazı dili. Uslup. Yürek, gönül. Dil'i yanmak. Dil çıkarmak, ada diline gitmek ve işte böyle dilbazlık etmek vb...

17 Temmuz

Bugünkü *Milliyet*'te Abdi İpekçi'nin TRT yeni Genel Müdürü Cengiz Taşer ile röportajı var. İpekçi'nin haftalık sohbetlerinden biri. Cengiz Taşer benim TRT uzmanlık günlerimdeki oda arkadaşlarımdan biri. Yüksek öğrenimi hukuk üstüne. Bilebildiğim kadarıyla Almanya'da da tez yapmış. Sahiden bir hukuk adamı. Tarafsız, aklı fikri yerinde bir arkadaş; öyle, bizler gibi sesli muhaliflerden değil. Adnan Öztrak Bey'in yokluğundan sonra, bir iç ezikliği yaşadım. Bir kendimi suçlama duygusu. "Sizi 'sakıncalı' dosyanıza rağmen burada tutuyorum," gibi bir açıklamayı, aydın dediğimiz kişilerden pek azı emrinde

çalışana söyleyebilir. Adnan Bey'i 12 Mart sonrasıyla kıyaslamak da ayıp kaçacak. İçimde yaşaması en iyisi. Her *Ne me quitte pas* şarkısını dinleyişimde onun hem tutuk-tutucu, hem de daha baskın rengiyle yenilikçi kimliği...

Cengiz, yaratıcılığımı, istesem de içimden pazarlıklı olmayışımı sever; bilirim. Geçen ay Rüçhan Adlı Bey'le ziyaretime geldiler. *Fikrimin İnce Gülü*'nü TRT filmi yapmak istediklerini söylediler. İzin verip vermeyeceğimi sormuşlardı. "İzin versem de, vermesem de sonuç aynı olur. Yönetim kurulu üyeliğinize, genel müdürlük masanıza rağmen bu isteğinizi gerçekleştiremeyeceksiniz. Yakın ilginize çok teşekkür, fakat bu hayata geçmeyecek. Birlikte göreceğiz," demekten başka sözüm olamazdı. Olamadı.

Cengiz, Abdi Bey'le sohbetinde, romanımın filme alınmasının karar safhasında olduğunu belirtiyor. Fakat işte günler-aylar geçiyor; hiçbir şey olamıyor. Orhan Kemal romanlarının sadece bir özel tiyatroda sahnelenebildiğini, Fakir Baykurt romanından yapılma bir dizi oyunun 'asla' oynanamadığını bilmezden gelemezdim ki.

Devletten beklediğim tek şey düşünce özgürlüğü, 'tebaasının' insan haklarına saygı. Öyle darbe anayasalarıyla, vurun geçin, asın gidin'ler falanlar değil.

7 Ağustos

Ahmet Ada, Celâl Özcan... Genç şairler, öykücüler. Aylık bir edebiyat dergisinde *Sessizliğin İlk Sesi* için yazmışlar. Öykülerin içeriği ile edebiyatın gerçekliği üstünde duruyorlar. Ben de 'toplumsal gerçekçilik' tartışmalarına karşı fikrimi, örnekleriyle kanıtlayabildiğim duygusuna yakalanmış bulunuyorum.

20 Ağustos

Bu yaz Remzi 'baba'yı kaybettik. Remzi Kitabevi sahibi. Onu, Cağaloğlu yokuşundaki kitabevinde ilk gördüğüm günü hatırlıyorum. Eşi ve kendisi önce kırtasiye, okul kitapları satışıyla başlamışlar. Yaşar Nabi ve o, Cumhuriyet aydınlanmacılığına uyup, devletin M.E.B. Klasikleri yayınlarının devamına sırt verenlerden. Remzi'nin yayıncılığa Nâzım Hikmet'leri, Orhan Kemal, Kemal Tahir'leri yayımlayarak başlaması, tam yarım yüzyıl bu yolda eşiyle el ele fiilen çalışarak kitap dostluğunu sürdüregelmesi önünde saygıyla eğilirim. Remzi babayı anma gününde bulundum. İlhan Selçuk da bugün onun anısına yazdığı yazısında: "... Bu nankör işi yarım yüzyıl yürütmüştür," diyor. Benim *Cumhuriyet*'e gönderdiğim "'Roman Eğlence'den 'Roman Düşünce'ye" başlıklı yazım da yayınlanır herhalde.

7 Eylül

Aynı gazete: Doğan Hızlan, yeni hikâye kitabımı "Ayrıntının Hikâyesi" yazısıyla ele almakta. Beni hikâyemizin ustaları arasına katmış. Anlatı türlerinde adam yerine konulmama alışamadım. Oyun yazarlığımda 'tutulmuş' bulunmamdan ileri gelen bir şey olabilir mi bu? Bilmem ki.

Güner'in kaybından sonra buraya kadar gelip başsağlığı dileyen, kültür hareketlerini aynı 'ayrıntı duyarlığı' ile izleyen Doğan Hızlan. Hikâyelerim üstüne edebiyat dergilerindeki incelemelere, sanat-edebiyat hayatımızdaki 'güngörmüşlüğüyle' Doğan'ın alkışı eklenince, kendime artık

'görevini yapmışlara has' bir tatil bağışı sunmak istedim. Yurtdışına seyahat.

Yurtdışına ilk çıkışım, 1953'te Devlet Tiyatrosu'nda sahnelenen ilk oyunumun telif hakkıyla olmuştu. Gençliğin hayali: Tek başına ayakta durabilme özlemi; bunun kırbacı: 'Dünyayı keşfetmezsem' yuh olsun bana! dürtüsünden doğma bir 'sözde keşif' zaferinin çılgınlığı...

Ama şimdiki, hemen fırlayıp hiç bilmediğim bir yere gitme duygusu herhalde üst üste yaşadığım acılardan doğma bir şey. Kederimi tedavi. *Fikrimin İnce Gülü*'nün Almanca yayını için avans olarak verilen markları bu tedaviye yatırabilirim pekâlâ!(...)

Elim çenemde. Ne yapmalıyım? Nereye gitmeliyim? Ne yazmak istiyorum? Ne mi? *Hadi Gidelim*. Yaa, evet. O hikâye: Gidelim hadi. Güner'le en ağır günleri birlikte yaşadığınız Londra kentini, kentin (Sw3) bölgesindeki o mahalleyi, mahallenin Eagerton Gardens'ını tavaf eylemek, buranın eski ama 'soylu', soylu olduğu için de çok merdivenli tarihi evlerinden birinin ilkeli pansiyoncusu Misis Sharon Wood'un halini hatırını sormak... Bunları henüz yapamamış olmaktan doğma bir sancı da çekip durmuyor musun? Git hadi.

8 Eylül

(Sabaha doğru)

Yurtiçi-yurtdışı gezilerim bahsinde, bildiğim yerlerden önce, hiç görüp bilmediğim bir coğrafyaya düşüvermek gibi güçlü bir isteğim var. Bu, çok ender gerçekleşir, bazen hiç: Giderim giderim yine: *Bonjour Pariis. Comment ça va?*

Comme toujours. Et vous? Ça va bien? Comme toujours: Pas bien. Hep Camus'nün Cezayir/Oran'ına düşmek istemişimdir. Camus totaliter rejimi tanır, baskıyı tanır: Başkaldırı dürtüleri içindeyken, bir yandan da sessizce durmak, sükûnet içinde yaratmak ister. Genel geçere muhalefeti baskın çıkınca, *Combat* (Savaş) adlı dergide kalemini kılıç yapar, *L'Humanité*'ye "benim kavga dostum Sartre'mış, martr'mış," demez, ruhu daralır, suratı asılır.

Zaten ezberlenmiş şeyleri okuyup yazmaktan bıkmış, *Combat* işini de silip atmıştır. Çünkü yaratmak isteyendir. Çünkü *Sisyphos Efsanesi*'ni sorgulayandır; *Veba*'yı zorbalık dünyasının başına maharetle çalandır o.

'60'ların başında Vedat Günyol ile S. Eyüboğlu çevirilerinden yayınlanmış *Denemeler*'ini okuyunca, ben de Oranlı biriymişim gibi hissetmişimdir kendimi. Ah Oran'a bir gitsem, sanki Camus'yü pat diye Cezayir Lisesi'nin takımında futbol oynarken göreceğim. Öyle olacaktır. Çünkü veremi yenmiştir. "Her şey saçma, yaşamak iyi!" diyordu. Daha Dostoyevski'nin *Ecinniler* romanını tiyatroya uygularken bir otomobil kazasında ölüp gitti. Oran'ı görme isteğim ise bitip gitmedi. Oraya gidemedim. Fransızlar Cezayir'e el koydukları zaman bile... Sadece üç kuruşluk turist dövizimi Paris'e vermemeye heveslendim; heveste kaldı. (...)

Bunlar sayfalar arasında böylece duradursun. Armut biçimi Güney Afrika'nın sivri ucuna, burnun en en ucuna, hani yani işte en son noktasına bağdaş kurup, orada kendimi bir kum tanesi hissetmeyi de pek istemişimdir. Ana yurdu çöllerden şöyle bir nefesçik üflemeyle savrulup tam bu noktaya konmuş kum tanesi...

Haa, sonra Hindistan. Daha ta lisedeyken Tagor'u okuduğumdan bu yana yine yapayalnız yürüye dolaşa oraları keşfetmek. Bunlar hep içime takılı kaldı. Ama TRT'lik işim, bu, hiç değilse bana Bombay iklimini tenimde hissetme, Taiwan'ın sandal evinden tek odalı bambu evine terfi edebilmiş ailelerini tanımaya, Taipei'de resmi toplantı programının dışına fırlayarak 'yeni Çin'in yan sokaklarını keşfetme, Konfüçyüs mabedinde onunla Mevlanâ'yı suçüstü yakalama ve elbette Tokyo, hele hele Hong Kong'u görme, buralara dokunma şansını bağışlamıştır.

Bir seferinde, resmi toplantılara ek, dönüşünü Hong Kong üstünden, oradan da İsrail'den yaparak hem Çin duvarına, hem de herkesin pırıl pırıl komünist sandığı taze devlet İsrail'in 'kibutz'larına bir göz atmak fırsatı yakalamış değil miydin? Hong Kong'da iki ara bir dereye sıkıştırıp 'Mao zaferi'nin belgesel filmlerini görebilmen de üstüne üstlük; işin cabası...

Geçen geçti. Gelen gelmekte. Gün atıyor. Önüne bak: Gidiyor musun? Nereye?

(...)

9 Eylül

Karar Akşamı:

Sabah erken. Ayla'dan telefon. Buluşabilir miymişiz?

Yok. Halim'le cumartesi yemeğine çıkacağız. (...)

Şurada, hemen karşımızda pideleri sıcak sıcak, en güzelinden tulum peyniri bol, (tadabileceğimi hiç sanmadığım bir peynir türüydü bu); balık, et ne istersen keyifle yiyebileceğin bir lokanta açılmıştır. Hani sanki RV'mize

ve bizim blokların altındaki Madam lokantasına inat. Madam, bulvarda açılan lüks Büyük Sinema'nın pastanesini işletirdi. Filmlerin ilk gösterimine, 'prömiyer'lere süslenip püslenip gidilirdi. Madam lokantasını açana kadar nerede, ne olduğunu bilmiyordum. Lokantasına ilk gidişimizde o bizi tanıdı. Şaşırıp kaldım; meğer o, daha da gençliğimizin tiyatro-opera temsillerinden çıkışta, Semiha Berksoy başımızda olmak üzere, geceye devama gittiğimiz Süreyya'nın kadınıymış! Hiç bilmiyordum. Beyaz Ruslardan. Azıcık kalmış saçları yine oksijenli; yine bigudiden çıkmış, yine tertemiz ve siyahın şıklığında.

Biz bütün bunları, bugün öğle yemeğinde, sıcak pidelere sarılmış tulumları mideye indirip şaraplarımızı yudumlarken konuştuk. Hatıralar canlandıkça, Ankara hayatı gittikçe gölgelenip kararmış gibi geldi bana. Halim'le ender yan yana gelişlerimizden biri. O hep arkadaşı Nafiz'in şirketinde. Mecidiyeköy viyadüğü bitti bitmedi, derken bir bakıyoruz Irak'a yolcu. Bir bakıyoruz Libya'ya. Bu aralarda Kars ve Malatya da var işin içinde. Baş başa ender yemeğe çıkışlarımız birlikteliğimizi hiç eskimemiş gibi gösterebiliyor. Arada bir ayrılmak, evliliğin tekdüze akışını gündem dışı bırakıyor. Benim de yazarlık konsantrasyonum harika! Buluşmak güzel.

Delinin biri kafasını habire taş duvara vururmuş. Vurur da vururmuş. Ruh doktorlarının, işte lafın gelişi, deliye soracakları tutmuş: "Ne diye böyle vurup duruyorsun başını? Acımıyor mu?" El cevap: "Geçmesi iyi oluyor." Heh heh heh...

Ben pek üretken kesildim. Neşemiz yerinde.

Halim önümüzdeki ay, iki üç hafta kadar, Kars'ta şantiye kurmaya gidecekmiş!

Neyse, kendimi tuttum: "Yaşasın!" diye bağırmadım.

Alışıldık el ele yürüyüşümüzü yaptık; Tunalı Hilmi'den yiyecek içecek, kitap dergi alışverişlerimizi de. Her şeye karşın Halim'e asla değil de, evlilik kurumu denen şeye muhalif ruhum yerli yerinde. Dön geri: *Evcilik Oyunu*'mun felsefesi.

Annem: "Siz varsınız ya, neden yalnız olacakmışım," dese de onun yalnızlığını daha sık düşünüyorum. Bugünler İncekum'daki evde, Tevhide teyzemle. Ama ne olacak? Babamla olduğu zamanlardaki gibi uzun uzun kalamazlar ki...

Herkesin hayatı kendine, denir durur. (Annem, Yalova'daki yazlık ev fikrine alışmış gibi.) Ayhan, Aydın Sitesi bloklarının inşaatçısı ile buluşacak. (...) Tunalı Hilmi alışverişini takiben eve döndüğümüzde Halim'e bilmediğim bir yere gitmek fikrini açtım.

Yani işte az önce. Ona verdiğim bu tepeden inme haberimin ucuna, Memet Baydur'un Londra'da beni bekleyip durmakta olduğunu da ekleyerek. Tepki: "Londra bildiğin bir yer." El cevap: "Ama Lizbon değil." "Lizbon mu?" "Bak işte şöyle şöyle yapmayı, maceraperest bir yazar gibi yaşamayı düşünüyorum. Hani yani bir çeşit Hemingway'lik etmeyi... Yok, Hemingway'e bir şenlik beldesi olmuş olan Paris'e değil, Lizbon'a..."

(Evet, evet. Lizbon'a. Portekiz başkentinde Salazar'ın izlerini keşfe, onun adını verdikleri köprüyü fethe... Hiç görmediğim bu yeri keşfe... Çok ucuzmuş. Büyük yazar, Hemingway gibi ancak çok gezip tozan, içki dahil, çok macera yaşamışlardan çıkar, deniyor. İç dolaşım ve dolanımlara yüz veren yok! 'Macera yaşamak' hakkında yapılmış şu ucuz tezi çürütüp çöpe atmanın tam zamanı...)

İçimden geçenler böyle parantez aç-kapa'lık; dışa vurulanlar ise, Halim'den: "Hemingway gazeteci yazar! Senin Çehov, oturduğu yerden sadece hastaları için kımıldayan, yazarın da yazarı!.." Benden ve içerden: Onlar öyle olsun. Ben de benim efendim!

Büyük Avrupa haritası yemek masasına yayılmıştır. Ellerde kalem kâğıt. 'Tutsak küçük yazar' Adalet'e bir 'hür büyük yazar' programı. Tam tamına bir aylık. Ne de olsa işin içinde hiç görülmedik, bilinmedik Ararat Verlag'ın çağrılısı olarak Frankfurt Kitap Fuarı'na 'şöyle bir iniver-mek' de var. Öyleyse 18-19-20 Ekim '78 tarihlerine de denk düşürülerek, hassasiyetle yapılacaktır program.

Az önce yani. Hazır Halim maç ve haberler seyrine koyulmuşken, yakın gelecek günler programının usul usul yazılışı.

(Uçak rezervasyonları buna göre yapılacaktır.) Şuna göre:

23 Eylül Cumartesi	ANKARA-İstanbul'dan aktarmalı Lizbon'a uçuş
24 Eylül Pazar:	Lizbon
25 Eylül Pazartesi	30 Eylül Cumartesi: Lizbon
1 Ekim Pazar:	Lizbon-Madrid
1 Ekim Pazar	5 Ekim Perşembe: Madrid
6 Ekim Cuma:	Madrid-Paris
6 Ekim Cuma	11 Ekim Çarşamba: Paris
11 Ekim Çarşamba:	Paris-Londra
12 Ekim Perşembe	17 Ekim Salı: Londra
17 Ekim Salı:	Londra-Frankfurt
17 Ekim Salı	20 Ekim Cuma: Frankfurt
21 Ekim Cumartesi:	Franfurt-Prag veya Peşte

24 Ekim Salı: Prag veya Peşte'den: İstanbul.
Aktarmalı ANKARA
(Dönüp gelme kürkçü dükkânına)

Aylık Gezi Günlüğü
Ankara Bahçelievler Katliamı
(23 Eylül Cumartesi - 23 Ekim Pazartesi)

Giriş. Not: Ankara'dan İstanbul'a. Aktarmalı. Maçka'da oda ayırtmayı unutma. Hâdi Bey'in Akademi Kitabevi'ne uğra. Kitaplara bakacaksın. Cep defterini oradan alırsın. Lizbon için İsviçre Cenevre'sinde aktarmalıymışsınız. P'sini dahi görmediğin Portekiz'e karanlıkta konacaksın.

Lizbon, 24 Eylül '78, Pazar

Az önce geldim. Cenevre aktarmasında omuz çantama duty free'den bir şişe cep viskisi attıktan sonra, hosteslerin "Ne içerdiniz efendim?" sorularını 'atlatmacı' tebessümle: "Mineral wasser please," diye yanıtlaya yanıtlaya bura saatiyle saat 19.00 civarında ayaklarımı –son derece gözüm kara halde– Portekiz toprağına, Lizbon havaalanına bastım.

Nokta. Doğru enformasyon: Şöyle şöyle bir yerde, şöyle böyle, orta pahada tek kişilik duşlu telefonlu bir oda.

Odamdayım. Taksiye tam 80 esquedos ödedim. Yol boyu, son dakikaları sodasız yudumladığım viski, bundan hiç etkilenmemiş olmamı sağlamış bulunuyor. Odamın gecesine 400 esquedos ödemem gerektiğine de aldırış ettiğim yok. (1 dolar 45 esquedos.)

Derhal, bütün aile adına da olmak üzere Halim'e telefon: Geldim. İyiyiz mi? Hoş muyuz mu? Numaram şu. Her yer değişiminde aranacaksınız. (Telefonun dakikası kaç esquedos acaba?..)

Hesabını yarın sabah oturup kahvaltıdan sonra yap da, ayağını yorganına göre nasıl uzatacağın bulmacasını çöz. Canım, bir de havaalanına giderken bineceksin taksiye; Lizbon'u hemen her yer gibi yine yaya keşfedeceksin. (...)

Taksi beni adı Hotel Albergaria Senhora Do Monte olan bu yerde bıraktı. İçimden hemen: Güneşli Tepe Hanı oteli diye çevirmiş bulunuyorum, yoksa kısaca Güneşli Dağ Oteli mi desem? Gün Dağı Hanı, daha mı iyi?

Adres: *Calçada do Monte, 39, Lisboa 2.* Tel No: 86 28 46/67.

Saat: 21.00. Yemeği boşver. Bitkinlik.

İstanbul'dan çıkışımı ilk sayfama kaydetmeden yatamayacak gibiyim.

Maçka Otel. Taksi. Yeşilköy Havaalanı. Bilet kontrol. Pasaport kontrol... Hem pasaportu, hem hamilini inceleme. Memurun suratı aksi. Saat (bizdeki) 11.10. Uçuş saati: 12.20. İncelenmemem bitse de yurtdışına çıkış kapısına koşsam... Aksi surat: "Çıkamazsınız hanım." "Ne demek? Nasıl olur? Hangi sebepten?" Aksi surat: "Çıkışınız yasak!"

(Çıldırmam da mı?) Onun arkasında sert tavırlı olmayan biri belirmiştir.

Tutuklanacak mıyım acaba? Fakat bunun yüzü mülayim. Eğilip ilk memurun kulağına fısıldıyor. Sonra sesli: "Sen bir telefon et hele!" İlki telefon numaraları çeviriyor da çeviriyor. Ne bitmez numaraymış bunlar!

Dinle... dinle... Çevir, yine dinle. Sen de tut kendini, tut. Çıldırma. Bekle, bekle. İşte, ahize yerine kondu. Saat 11.30 oldu. Mülayim yüzlü memura: "Öyleymiş birader," denildi. Muhallebi gibi ak ve tatlı yüzlü memurdan şurup gibi bir sesle müthiş bir moral destek armağan edildi bana: "Ah. Adalet Hanım. Sayın Adalet Ağaoğlu, telaşlanmayın. Sizi görür görmez tanıdım. *Fikrimin İnce Gülü*'nüzü su gibi yutmuşumdur. Hele o *Çatıdaki Çatlak* oyununuz! Suna Pekuysal da oynuyordu; bir ömür...

Kusura bakmayın, bazen oluyor böyle şeyler. Sizi, 'bazı üyeleri' için alınmış karardan dolayı, Ağaoğlu ailesindensiniz sanmışlar da... Arkadaş da yorgun... Neyse, buyrun geçin. Sizden sonra gelenler beklemesinler; hayırlı yolculuklar Adalet Hanım."

Daha ilk adımımdaki ilk maceramla kendimi Büyük Yazar sınıfına atlamış gibi hissettim. Hâlâ da öyle... Ah, birtanecik 'az okumuş' okurum benim!..

Otel eski kentte, eski bir mahallede galiba. Banyosu deniz suyu renginde çiniyle kaplı. Fayans değil haa, çini, çini! Yatak temiz, güzel, okuma lambası tam uygun yerde. Hava ağarsa, önümde geniş bir ufuk açılacakmış gibi. Saat 22.00, bara mara inecek halim kalmamış. Bitkinim. Duş yapıp hemen yatmalıyım. (Kulak tıkaçlarını unutma.)

25 Eylül Pazar, Pazartesi

Costa da Caparica:

Salazar Köprüsü'nün Asya yakasında mıyım, Avrupa yakasında mı derken Caparica denen kıyı köyünün ucuzun ucuzu bar-balıkçısına çökmüş bulunmaktayım. Sar-

dalyalar iri iri. Altı adet ısmarladım; beyazından Kartaca şarabı eşliğinde. Şarabı yudumlarken Portekiz keşfimin ilk yarım gününü özetleyivermek ne hoş:

Sabah 7.30'da uyandım ve hemen perdelerimi sıyırıp ufkuma baktım. Kayısı rengi bir aydınlık. Işınların ilk alevlenişini kaçırmış da henüz kaçırmamış arası efsanevi bir aydınlık. Sağ yanımdan bir parça, göl kadar deniz görünmekte. Solumda Topkapı surlarını andıran yıkık kale duvarları. Artakalmış surlar. (Bundan böyle okyanus sandığın ummana 'deniz' deyip durmayacaksın. Bu, Tagos Nehriymiş. Nehir ki Hint ve Atlas okyanusları akıntılarının çarpıştığı köşede savaş alanına atılıvermiş bulunmakta. Şimdilik bilebildiğim kadarıyla öyle. Nehir: Rio Tejo, River Tagos, Rive Tage. Üç dilli. Peki, ben niye 'Tagos' yazdım ki?

(Uykumu almışım, fakat başım ağrımakta. Dünkü gerginliğimin ilacı viskiden.) Çinilerle döşeli banyomda –yoksa çinilerin rengine Limoj mavisi mi desem?– rahatın rahatı bir duş ardından spor giyinip kuşanış; bükülebilir hasır şapkam çantaya: Dövizciklerimin yarısı şuraya, öteki yarısı da buraya: Bir miktar bozukluk da Parisli turuvakar boy yağmurluğumun cebine. Kumaş görünümlü ve küçük seyahat çantamda giyecek namına ne varsa, üstümde hepsiyle birlikte içine alır beni.

Kartaca şarabım, Hubert'in –bizdeki 'tesadüfen kötü' şaraplar için– deyişiyle 'Le meilleur vinaigre de Marmaris!' Marmaris yerine ise 'Cachilas... Bölgenin kıyı köyü: Costa da Caparica. Nasıl oldu da buradayım? Garsona başka bir şarap? demeye getirdim.

Tadımlık bir bardak getirdi: Setubal Doc gibi bir şey söyledi. Tattım, ıyyyy!

Tatlımcık, tatlımcık. Şarap değil, şurup şurup! Elimin tersiyle itiş o itiş: Setubal'e tövbe! Sahi, ne işim vardı benim taaaa o kıyı köylerinde?

Otelin kahvaltısı müşterilerle birlikte aşağıda, on-onbeş kişilik bir odada; ama ben buraya sadece neskafe isteyip yudumladıktan sonra kendimi uzak deniz seferleri reisinin mavnası kokan Lizbon kucağına atmış buluyordum. Havaalanında iner inmez aldığım geniş Lizbon planı elimde, dışarı çıkınca otelin yanı başındaki üç yol ağzına durup bakındım. Çoğu zaman burnuma çalan kokunun rehberliğine tanıdığım özgürlük: Üç yoldan biri yokuş aşağı. Haritaya göre kıyıya inmem gerek. Kent merkezi benimle Tagus ve Tejo arası bir yerde. Sola kıvrılsam kalenin eteklerinde olabilirim, ama ben Ankara Kalesi'nden Ulus'a inmeli, oradan Kızılay'a doğru yürümeliydim. Merkezden çevrelere açılım. Önümdeki bu sayfaları çevirir gibi; ağır ağır.... Soğan soyar gibi ağırından halka halka 'cücüğe' yaklaşış...

Ağzımda gizli ıslık, tıpış tıpış inmekteyim. Defterimin iç kapağına, (yürürken yazan şairler pozunda) sokak-cadde adları yazmaktayım. Duvarlardaki yazıları bile... İşte:

Morto Ao Fascismo! Kahrolsun Faşizm! *Da Luta do Povo! Liberdade Para os Anti-Fascistas Espanhois!* Baskıya karşı savaş. Faşizmle savaşanlara özgürlük!.. (General Pinochet acıları unutulmasın, sakın haa!)

Ya da, altında orak çekiç amblemiyle kırmızı fon üstüne maviyle yazılmış:

Festa do Avante Festa do Povo Vale de Jamor 8-9-10 de set.

Ben Arnavut kaldırımı döşeli Calçada do Monte yokuşunu indikçe renkli flamalar çoğalmakta: *Festa do Por-*

tugal Novo: Vale de Jamor. Altında orak çekiçle *So os Trabalhadores Podem-Venceer A Crise!* PCTP/MRPP.

Yeni Portekiz Festivali. Diktatörlüğe karşı yürüyüş... Jamor Vadisi (belki çayırlığı) denen yerdeki toplantıya çağrı. Ya bu protesto ayın sekiziyle onu arasında oldu bitti, ya ekimin başlarında olacak. Komünist Parti'ciler Sovyetçi ya da 'Ulusalcı'lar. İki festival de Lizbon günlerime rastlamıyor. Az önce işte bu Marcelano'da –Memet'in Yeri– şarabımı yenileyen berduş garsonun karışık bir dille söylediğini sandığıma göre; biz asıl Lizbon'un ekimdeki yıllık Portekiz Milli Festivali'nde görecekmişiz buraları!

Lizbon haritam önümde serili, rehber kitabım cebimde, otelin yeri haritada işaretli; kartı sağlam yerde. Calçada tepe yolumu inip, Agustino sokağından Carvelho'ya varmıştım. Figuierra Meydanı ve St George Katedrali. İşte köprü asıl oradan görünmekte. Avrupa'nın en uzun asma köprüsüdür, deniliyordu.

Görülmüştür. Kilise ve katedralin gezisi başka güne bırakılmıştır. Köprünün iki adlı oluşunun tarihi ise: Salazar Köprüsü, 1966. 25 Nisan Köprüsü: Salazar diktatoryasının yıkılışı. (Başkan değişince yer, cadde-sokak adları da değişmelidir!..) Amerikan-Portekiz şirketlerinin ortak yapımı; maliyeti: 75 milyon dolar. Uzunluk ortalama 2000 metre, yükseklik, desem desem 65 metrelerde. Kartaca sirkesi iyi geldi, kuşluk vakti kahve molasındaki 'Lizbon incelemem' işe yaramakta. Fakat hedef önce Alfama; oraya şimdilik bir göz atıp kıyı dokları, iskele... (Demek ben dün gece Lizbon'a Asya yakasında inmişim. Yanlış mıyım? Kuzeyde miyim, güneyde mi? Bakalım.)

Alfama'ya doğru ara ara daracık eski sokaklardan geçtim. Evlerin bazılarının dış yüzleri de çini kaplı. Özellik-

le yerden yukarı duvarların yarısına kadar beyaz üstüne mavi desenli çiniler. (...) Bazılarında pencere kıyıları ahşap işleme benzeri çini işlemeyle çerçeveli. Beyaz üstüne mavi desenli çiniler ya da tersi...

Yıkıntı ve zarafet iç içe. Sokaklarda oynayan çocuklar; neredeyse Beyazıt'tan Yedikule'ye doğru inen sokakların çocukları... Soğanağa Mahallesi mi? Tarih ve bugün iç içe. Şişman kadınlar bellerinde önlüklerle selelerindeki balıkları satmaktalar. Küçük büyük ıstakozlar. Bu dar sokaklarda, başlarında sepetlerle geçen kadınlar da var. Genci, yaşlısı. Bana Lorca'nın *Yerma*'sını düşündürdüler.

Kendimi yeniden bir üç yol ağzında buldum. Dosdoğru denize (nehre!) inen yollardan ortadakini tutturup Praça do Commercia'ya, Cachilas'a vardım. İşte baksana canım, yanını yöreni kaybetmiş değilsin:

Sirkeci, Eminönü, Sultanhamam ticaret bölgesinin Boğaz ağzı kıyısındasın. Hava sıcak, deniz esintisi terli vücuduma göre değil; Cofee? Yes.

Orada kirli bir masaya oturmuş, dedim ki: İşte Liman. İşte vapurlar, gemiler, motorlar vb... Şimdi sen bunlardan bir 'yakın mesafe yolcu vapuru' seçmeyi başarıp Kadıköy'e geçmeyi mi düşünsen, bir metro planı edinip Salazar, yok canım, 25 April Köprüsü üstünden mi atlayıp gitsen ve seni diyelim sakin bir deniz kıyısı kasabasına atacak otobüse binip –ta İzmit'e bile varsan, akşama Beyazıt'ın oralardaki oteline dönemez misin– yani? Dönersin, dönersin... O halde, yallah!

Öyle ettim: Sordum soruşturdum; Sirkeci deniz iskelesi Cacilhas'da değilse bile Karaköy Limanı'nda, Artilharia Eski Eserler Müzesi önünden kalkan bir 'turist otobüsü' bulup kendimi Caparica kıyılarına attım. İzmit de-

ğilse de, Gebze... İşteee Eskihisar'dayım ve işte Eskihisarlı küçük küçükleri yerine, iri iri 6 adet tavada okyanus sardalyalarım geldiiii! Berduş garson bana Sadri Alışıkvari bir selam çakıp boş bardaklardan birine önümdeki şişeden biraz koydu. "Salüüü, Salütas!" deyip benimkine vurdu. Ben de "Salüüüü, Bonjuuur!" diye geveleyip onunkine dokundurdum: Diktik. Balıkları, yanındaki deniz mahsullerinden yapılma salatayı öve öve bitiremedi. İçtiğim de Kartaca sirkesi falan değil, çok popüler, ama en sevilen Portekiz Porto şarabıymış meğer. O, si porto! der demez şarap damağımı nefis bir şefkatle okşamaya başlamasın mı?

Eskihisar'dakinin dışında hiç tavada balık yemeyen ben, sardalyalarımı iştahla atıştırıp bitirmiş bulunmaktayım.

Şimdi kalkılacak. Kartpostal satan bir yerden anneme, Halim'e, Ayhan'lara sırayla Memet'e, Selim'e, Eray'lara, Afşar'a ve Ayla'ya gönderilmek üzere birer kart alınacak. "Nehir kıyısı sanmayın, okyanustayım," diye yazmalıyım. Adı Marcelino olan Bar-Restorante'ye 110 esquades ödedim.

Nehre de, anadilinde söylendiğinde yakın biçimde Rio Tejo demeye karar verdim.

(...)

Eh artık, bir otobüs ayarlayarak Harem iskelesi gibi bir iskeleye varıp, araba vapuru falanla Avrupa yakasına geçilmeli: Sirkeci-Eminönü her neyse, oralarda bir taksi tutup –mesafe yakındır– Güneşli Tepe Sultanahmet'e dönülmeli.

Başlıca tedbir: İnsan gittiği yerlere kendini de götürmemeli.

(...)

Köprü ayaklarının altından geçtim. Uzakta bir yerde gözüme şöyle bir afiş de ilişti: *Imperialissamo Russo. Da Lutta!*

Demek Portekiz'in geçerli sisteme muhalifleri arasında Maocuları da var! Rusya değil, Çinciler. Ne Rusya, ne Çin! Yaşasın Mandelacılar! Che'ler hep var. 'Militate Soares?' Bak, git git, onunla da tanıştın, maceraperest yazar! Apaçık: Sol burada da parçalanmış. Dünyanın şiddete, teröre, diktaya karşı olanları, birleşiniz! *Çocuklara Dokunmayın Efendiler!*

Bu da benim Alfama bölgesini ele geçirmek yerine içime astığım/attığım çığlıktan dövizim olsun!

Da Monte otelim. Oda Servisi. Konsome lütfen. Derin kâseden yudumlamak.

Gezi defteri. Deftere döktürülenler. Gece yarısını geçtik.

26 Eylül Salı

Sabah erken. Lizbon'un ünlü gündoğumunu seyrettim.

Okyanustan Tejo'ya ağır makamdan çala çala yaklaşan gökkuşağı renkleri. Çizgi çizgi değil elbette, boşluktan sulara devamlı serpilmiş renkli tozlar... İniyor, iniyor, indikçe koyuluyor ve nehir, kıyılarından içerlere, yukarlara 'akıtıyor' renkli tozları.

Boğaz'ımızda balık avına akşamüstleri çıkanların tersine, burada çoğu emekliler işte tam bu saatlerde çıkarlarmış. Nereden biliyorsun? Kör karanlıkta odanın camı önünde dikilip durmaktan. Kahve istedim.

Ne zaman gelirse gelsin.

Tek başına seyahat etmeyi sevmemin büyük nedeni: Bağımsızsın. Hiçbir şey beklemiyor seni; kimseyi bekletmiyorsun.

Haa sahi, bugün yarın Iberia Havayolları'na gidip gününe, saatine göre Madrid biletini ayırtmalısın.

Dün Cartalina-Cachilas otobüsünde bir kadın gelip yanıma oturdu. Saçları oksijen yanığı, açık kolları, açık bağrı güneş çilleriyle dolu, dudak boyası dağınık.

Yarı İngilizce yarı İspanyolca anlatıyor da anlatıyor. Neyse Cachilas'ta ayrılırız nasıl olsa, diyordum, umudum boşa çıktı. Benimle aynı motora bindi, vapura yani... Bir manzara koltuğu kapıp beni de ite kaka yanına çekti: PCP'ye, Portekiz Komünist Partisi'ne çok kızıyormuş. Yakında 'kurultay mı, kongre mi, neyse işte' yine toplanacaklarmış. Kendisi Soares'ci imiş. Anlayamıyorum, işaretlerini yapıp durdum, bir iki söz ufaladım, olmuyor. Dayanamadı, defterimden bir kâğıt koparıp üstüne şunları yazıverdi. Burada işte:

Eu sau Militate Sosalita Mario Soares. LINDA. Adı Linda'ymış. Altına sert bir şekilde imza da attı. Lindaaaa!

İyi hoş da, 7,5 esquedos vapur bilet parasını, çok meşgulmüş gibi görünüp bana ödetti. Çok da sıkışmış haldeyim.

Sabah bindiğim yerde iner inmez kadın benden ayrıldı; iskeledeki memur yardım etti WC'ye indirdi, fakat kadınlar kısmı kilitliymiş; koşup 'şef'i buldu, şeften anahtarı alıp kapıyı açıverdi: *Gracia, Gracia, Gracia...* Tırmana tırmana Güneş Dağı'ma çıkış. Saat olmuş 21.00.

26 Eylül

Akşamüstü. Belem semtinden sonra.

Daracık yokuşu evlerin pencerelerine sürtüne sürtüne çıkarak otelimizin yanına kadar gelip giden tramvayı öğrendim. Üstelik yarı yolda manzaralı küçük bir alandan geçiyor. Saint George Katedrali'nin yanından. O yörede, masaları Fransız usulü kaldırımlara da çıkartılmış teraslarıyla bir iki kahvede gözüm var; az önce gelirken orada, yarı yolda iniverecektim neredeyse, yorgunluğum izin vermedi. Şimdi, duş alıp sırtüstü yatayım. Dinlenince gece çıkarım en iyisi.

Sabah ilk işim İspanya Havayolları Iberia'yı arayıp bulmak oldu. 1 Ekim Pazar akşamüstü uçuşunda yerimi ayırttım. Madrid-Paris gidişini bile...

Madrid'de dört gün kalma kararındayım.

Böylece içim rahat, elimde planım ve rehber kitabım, Belem Sarayı'nın at terbiye ve dans okulu bölümündeki tarihi at arabaları müzesini gezdim. 17, 18, 19. yüzyıllara ait arabalar. Donkişot'un uyuz atı nerede, bunlar nerede. Döneme ait kılık kıyafetleriyle insanlar, süslü, kadifeli, gümüş mü, altın mı... İşlenmiş kapılar, pencereler, şansölyelerin ponponlu çorap ve terlikleri.

Arabaların hepsi bir arada, 60-70 kadar varmış... Dünyada eşi menendi olmayan bir müze. Korsanlar şaşaası. Dönem filmleri araştırmanları için kısa yol, bulunmaz hazine...

Müze ziyaretlerini her gün ikiden dörde bölmeliydim; yorulup düşmemeliyim. Aklım fikrim yenilendiğini öğrendiğim Gulbenkyan Müzesi'nde; Monet'nin yanında adı

sanı pek öne çıkarılmamış Manet'yi görmek, evinin bahçesinde dolaşır gibi olmak hayallerimden biri... Burada Mezopotamya kültürünün kanıtlarıyla İslam eserleri de bulunuyormuş.

Arabalarıyla onlar duvarlar arasında dururken, ben de oradan oraya yürürken tarihin sayfalarındaki seyahati tamam eyleyip, Beyazıt'ın 'Küllük' kahvesini andıran bir kahvede oturdum. Çınaraltı mı, meşe gölgesi mi, işte orada bir cafe-konyak başında dinlendim. Kapının yanındaki ayaküstü büfesinde kartlar ve pullar satılmakta. Tahsin Saraç'a göndermek üzere de üstünde 'Galo de Barcelos' resmi olan özel bir kart aldım. Coq de Barcelos: Portekiz'in simgesi horoz. Aman Tahsin, TDK horozu demeye getirdiğimi sanıp alınmasın da! Belem'i bütün dış mahallelerine kadar yürüdüm. Buranın Eski Eserler Milli Müzesi'ni gezecektim sözde; ne taksi durdurabildim ne de planımda caddenin adını bulabildim. Kime sorsam, köylüler gibi "hemen şurda" demeye getiriyorlar; hemen oralarda öyle bir şey yok. Yabancı gezgin bazen birden körelirmiş. İstikamet duygusu yok olurmuş. Ne yapayım; dura kalka yeniden Rossio'ya geldim ben de. Saat olmuş akşamın sekizi. Birden Estudio diye bir sinemanın önünde buldum kendimi. Bunun sanat filmleri gösteren bir sinema olmasını diledim. Öyle çıktı. Afişte Robert De Niro'nın adı. Film? *Taxi Driver*. Ne şans be! Hem de İngilizce sözlü. Hemen girdim, 250 escu'ya iyi bir koltuğa kuruldum. Nefis bir film. Günümün başı ne kadar güzelse sonu da o kadar, hatta ondan çok daha güzel geldi. Ha New York'u dolaşan taksi, ha Lizbon'un hayat haritasını çıkaran Adalet. Şehri, adım başı değişik yüzler tanıyormuşum gibi tanımaktayım.

Sabah otelden kendime bir otobüs tenezzüh turu ayarlattıydım: Başkent çevresini, 100-150 km dahilinde gezip görme.

Erkenden kafile halinde Queluz, Sintra, Estoril köy ve kasabalarına doğru yola çıkılıyor. Bir de Cascals adı geçmekte; ben de bunu Beynime Çağlayan diye yazmış bulunmaktayım.

27 Eylül

Tur dönüşü: Otelin barı. Saat 17. Önümde kahvem. Buzsuz sodalı viskim bir iki saat sonra. Yemeğe doğru iştah açma. Açılsın ki, yabancı yiyecekleri fazla yadırgamayayım.

Turda tuttuğum notlar, gördüğüm şeylere oranla yok denecek kadar az.

Lizbon'un kuzey ve kuzey doğusundaki başlangıç turu bileti 850 escuedos.

Odamın bir gecesinin bir misli gibi bir şey. Kâğıt kalem hesabı, parmak hesabı... Kendime göre yuvarlak hesap: Bir haftalık Lizbon'uma 700 mark rahat rahat yetecek gibi. Kâr hanesine = Maceralarım.

Bara hoş, aydın kılıklı bir adam girdi. Elinde video çekim. Ya belgeselci, ya sinemacı, ya casustan Graham Greene. Sonuncusu hariç, ötekiler tanıdık sayılır. Önce Fransız Radyo Televizyon stüdyolarında film çekimlerini, BBC'de de Churchill'in ölüm töreni hazırlık çalışmalarını görebilmiş biriyim. Barmene: "Cin-tonik" deyip sustu benimki. TRT TV'sinin kuruluşu döneminde Andrew Mango ile onun Türkiye mihmandarı Betül Mardin'in

peşine takılanlardan olmamalı. Olsaydı, göze girme bahsindeki bir ses tonuyla "Skoç viski!" der çıkardı; markasını bir gün 'nasıl olsa öğreneceğini' umarak...

Hoş adam, cin toniğini barda içeceği yerde, bardağını alıp yakınımda bir masaya oturdu.

Tam şimdi işte, yanı başımda. Aydın tavrı takınmaktayım; defterime bunu bile çalakalem yazmaktayım. Benim 'ailesinden biri olduğumu anlayacağı' umuduyla dopdoluyum. Otursun dursun bakalım, otursuuun. Önünde sonunda profilimin çekimine kapılacak: "Êtez-vous l'une des clientes de l'hôtel?" diye soracak. Ya da: "From where you are?" Bu otelin müşterilerinden misiniz? Peki, nerelisiniz?

Peki, ben ne yapmalıyım?

Hemen yana çekilip: Pardon, başımı çeviremiyorum; boynum ağrıyor da... buyurunuz buraya, deyip aydın kılıklıya yanımda yer mi açmalıyım? Hem de şöyle yana doğru kaymış bulunurken... Ne fayda!

Türkiyeliyim mösyö, demiş bulundum. O da: "Yoo, olamaz!" demiş bulundu. Külkedisi, prenseslik hayallerinden uyandı. Hayat budur işte: Rüyanın bittiği yerde masallar başlar. Kahvemin üstüne ben de kalkıp barmenden barcayla –bar dilinden– bir 'calvade' (konyak) isteyip döner, hoş adama birazcık sokulgan davranarak kendisine yanı başımdaki yeri lütfedebilirim pekâlâ. "Böyle daha iyi değil mi?" diye bir tebessüm savurup nasıl maceraperest bir 'kadın yazar' olduğumu romanlık tarzda anlatabilirdim.

Hadi romanı falan boşver gitsin. Adam sıkılır mıkılır da... En iyisi minik dokunuşlarla bugünkü Lizbon turumu nakledebilirdim. O da bana: "Bir film çekiyorum; *La*

Ville Blanche yönetmeniyim," diyebilirdi. Ben de Calvade'ımı yudumlarken, Lizbon'da geçecek bu filmin nasıl bir şey olacağının hayalini kurmaya dururdum.

Barda cin toniğini yuvarlayan adam, bana hafif bir baş selamı yollayarak çıkıp gitmiştir. Ne yaparsın? Günlük Lizbon turunu artık kendine, önündeki deftere nakledersin; tam da işte böyle:

Sabah dokuz sularında otelden çıktık. Kadromuz bir düzinelik. Kent içi yolları yarıp, Rio Tejo kıyısı boyunca seyretmekteyiz. Nehir mi, meğer kıyı yolumuz Atlantik kıyılarına aitmiş. Bu yol bizi önce Estoril'e, buradan da Cascals'a çıkaracakmış. Ya da tam tersi. Rehberin dünya dilimiz Amerikancayla bildirdiğine göre: Estoril kıyıları dünyaca tanınmış yazlık tatil yerleriymiş. Deniz korsanlarına karşı çepeçevre surlar, kaleler; Bodrum'a gelmekteyiz'i sandıran bahçeli villalar: bir yığın 'Yeni Alanya' mimarisi. Betondan oteller, dinlenme evleriyle 'turizm cenneti'; Santiras kumarhaneleri. Küçük limanda yatlar, kotralar... Lüks restoranlar. (Çabuk geçelim. Bana göre değil.) Sandallarıyla balık avlayanlara el sallamalar... Kayalık ve çamlık tepelere vurduk. Kırlık, ama asıl üzüm bağları arazisindeki ilk durağımız Queluz. "Kölüş" deniyor.

Dosdoğru geniş parklı, havuzlu, bol çiçekli bahçeleriyle Versaille benzeri bir sarayın önünde indiriliyoruz. (Oysa, Topkapı Sarayı'mıza girmeden önce Sultanahmet'in yan sokaklarında dolaşabilmeyi çok isterdim. Resmi'likten görgün olan Taipei'de nasıl yapmıştın? Hele Tokyo ABU toplantılarında, tek günlüğüne hızlı trenle eski kent Kiyoto'ya götürüldüğünüzde, gruptan sıyrılıp nasıl imparatorluk filmleri çekmek üzere(!) ayrıntılar cazibesine kapılmıştın?)

Burada, sarayın geniş salonuna alındık. 18. yüzyıldan kalma Queluz Sarayı. Duvarları falan, her yanı, ahşap ve mermer yerine çinilerle kaplı bir salon.

Duvarlardaki 'tablo çiniler' Brezilya, Hindistan, Makao gibi geçmiş işgal ve sömürgeciliklerinin yerlerini simgeleyen motiflerle dolu.

Otobüste bir önümde oturan ve en olmayacak noktada hayranlık çığlıkları atan tur arkadaşı yaşlı kadın, otobüse binerken, merdivende "geri dur" itişiyle önümü kaptı. Bir sıra gerisindeki yerime geçmem için zaman tanımaya tenezzül etmeden: "Evora'yı gördünüz mü? Görmeden giderseniz aptalın tekisiniz; buraya boşuna gelmişsiniz demektir!" gibi sağlam bir yönlendirici öğretmen çıkışında bulundu.

Burası öyle Lizbon'dan elli-yüz kilometre uzaklıkta değilmiş, 'Mavi Nehir'i Salazar'dan geçip ötelere, yüz elli kilometre falan uzaklara gitmeliymişim; tek günümü buraya ayırmalı, 13. yy ne demek, orada görmeliymişim. "Geçebilir miyim lütfen." Ters ters yüzüme baktı; ikinci sıradaki pencere önü yerine oturdu. Ben de geçebilip kendi yerime yığıldım.

River Tage, nasıl oldu da aniden Blue River oldu, diye düşünmeye koyuldum. Kadının önerilerine meraksızlığımdan değil, yorgunluktan. Bir an önce Sintra'ya varmak isteğimden. Öğle yemeği Cascals civarındaki sahici bir Akdeniz deniz mahsulleri mutfağına haiz lokantada yenecekmiş. İhtiyaç molası da, yaşasın, Sintra ziyaretinden önce orada...

Ne tuhaf şey! Şimdi, barda 'İhtiyaç molası' diye notlar notlamaz, kendimi odama atma ihtiyacına yakalandım.

(...)

28-29 Eylül

Relanti
Relax
Piyano-piyanossimo.

Ağır ol. Her şey hep birden yapılamaz. Yavaş yavaş.

Dünkü otobüs turunun yorgunluğundan sonra bugünü ağırdan alayım, dedimse de, asıl gidilecek yeri de bugün gördüm. Hayır Evora'ya, Setübal'a falan değil. Şehrin gece gündüz günlük hayatının kalbinin attığı yere. İlk gün dar yan sokaklarından teğet geçtiğim ve Tünel-Çiçekpazarı arası demeye gelen Lizbon Beyoğlu'suna. Alfama'ya.

Dün, Sintra-Estoril'leri tamamlamadan önce, öğle yemeğine deniz mahsulleri lokantası yolunda kalmıştın. Cascal'a girmeye değmezmiş; bir iki dönemeç sonrası işte, kurtuluş! İhtiyaç molası... Kurtuldum!

İçerden-dışardan kilise, konak, belediye, spor tesisleri, 'Ulus Meydanı'ları gezip görmek gibi, taşra turizmi eyleme dakikalarımızda birbirimize gülümseyip durduğumuz Filipinli iki kız kardeşle gizli bir ittifakta bulunduk. Öğle yemeği için otobüsten inerken, her işe burun sokan ve derin bilgileriyle onları da yıldırdığı anlaşılan Evora'cı kadından kurtulma siyaseti yaptık. Yer kapar gibi aynı masaya birlikte oturmayı başardık; demeye kalmadı, masamızın boş kalan yerine yol arkadaşlarımızdan bir başka rol sahibi, kovboy şapkalı ve North Caroline'lı geçkin herif çöküverdi. Gözü benim taze tanışlarım Filipinli kız kardeşler Emma ile Dana'da. Birisi havayolları hostesiymiş, öteki de yine havayollarının temizlik ütü işlerinde.

Yıllık izinlerinde dünyanın istedikleri yerine bedavadan gidip gelme hakları varmış. Filipinler'den çıkmalar, ama San Francisco'da yaşamaktalar. Neşeleri yerinde. Hareketleri kıvrak. Kendilerine güvenleri tam.

Kovboy şapkalının çenesi tam anlamıyla düşük. Ağzımızı açsak, üçümüze birden dirsek ata ata iri kahkahalar arasında bir şeyler anlatıp durdu. Ben de herhalde yalnız memleketlisinin anlayabileceği Temelvari espriler yaptığına verip kih kih kihhh'ler ettim... Burası ıstakozlarıyla Vert Vin'leri ünlü bir yermiş. Yeşil Şarap markasını ben Avusturya'ya has sanıyordum; Fransa Marne bölgesinde de yaygındır. (Dur canım, yok. Pinot, Pinot Noir, Pinot Blanc, diyeceksin. Karıştırıyorsun yine.) Her neyse, burada sorulduğunda hemen, "Vinho Verde" diyeceksin. "Kavaklıdere" der gibi, değil tabii. Kırmızıysa Yakut, beyazsa Çankaya der gibi: Mateoj Rose, Mader Verde, Verde bianco filan diyeceksin.

Beyazını istedik, bana Muscadet'ye yakın bir Vinho Verde geldi; keşke Chardonnay üzümlerinden yapılma bir şey olabilseydi!..

Adı Guincho olan bu bölgeye çöle benzer bir yoldan geçerek varmıştık. Bir yanımız kayalık, bir yanımız da çamlık. Uzaktan da sarımtrak yeşil deniz... Buyur ettikleri lokantamız kayalıklarda. Terası kayalara dökülmüş çimento, içerisi tam bir mağara. Burası iyi, serin; şarap kavı. Yeşil Şarap üstüne kültürüm burada doğmakta. Langouste'lar, makassız, pençesiz küçük ıstakozlar da yerliymiş. Ortadan kırılıp açılmış; çatalını daldır ye, daldır ye. Ortada küçük salata tabaklarımıza alabileceğimiz karnabahar püresi gibi bir şey vardı. Bol sarmısaklı. Hadi bu neyse de; gizli acı. İnsan yanılıyor. Bol bulamaç bir çatal ağ-

zına attın mı, tamam. Kavruluyorsun. Gözlerimden yaşlar fışkırdı. Ağzıma bir parça ekmek atıp üstüne beyazımı diktim. Çok iyi geldi. Ehli ıstakozları atıştırırken kendimi neredeyse şahsıma hürmeten kotralardan birinde konuk edilmekteyim sanmıştım.

Fazla yedim, diyordum. Açım. Aferin, az içtin, diyordum; başım ağrıyor ve dönüyor. Kovboyun gürültücü 'sohbetinden' olabilir. Kav lokanta serindi; ter içinde kaldım. Acının acısı püremsi şeyin alevinden olabilir.

Her şey hem çok, hem yok. Hem bolluk, hem açlık. Bu memleketin her şeyi böyle gibi. Hem denizaşırı fetihleri, tek gözü siyahla kapalı korsan şövalyeleri, hem değişime yatmış kıyıların oltalarına plastik yem takılı bol şortlu amatör balıkçıları...

Buraların karakteri böyle, diye bir not düşeyim bari. İlk gün yediğim sardalyalar da iri, bol ama tuzda yatmıştı. Okyanuslara açılışları uğurlayan, dönüşlere kucak açan Lizbon ticaret merkezi, iki asır önceki büyük depremden kalma yıkıntı ve yıkımların da merkezi. İnsanlar ayaklarının altında yerin titreyişlerini hâlâ hissederlermiş. Fakat kadınlar içine bebeklerini de koydukları sepetlerini başlarının üstünde, elle melle tutmadan taşımaktalar.

(...)

Emma, bu sefer de kovboy şapkalıdan kurtulma siyaseti uyguladı. "I am going to see my aunt. Will you too?" dedi kardeşine ve bana. Hemen toparlandık. Tuvalete biricik teyzemizi, değerli halamızı görmeye gidiyormuşu oynadık. Otobüste birbirimize adresler alıp verdik. Dönüşte otellerimizde biraz dinlendikten sonra gece eğlencesine çıkmaya, turistler için gidilecek yerler arasında geçen OFAIA'ya, Portekiz H. M. (halk müziği) dinleyip

oynamaya gitmek üzere sözleştik. Fadistleri ille görmeli, şarkılarına katılmalıydık. (Ne olsa İstanbul'da Şilili solcu şarkıcılar Jarra'larla el çırparak *Venceremos! Venceremos!* terennüm etmişliğim var. Fadistlerle buluşmayı hemen kabul etmiştim, ama işte oteldeki bar maceramdan sonra yukarda, surlara bakan odamdayım. Gecem yine macerasız geçmekte... Saat 20.30 olmuş. İçim 'hadi çık' dese de, Galçada yokuşunu inecek-çıkacak halde değilim.

Yabandomuzu Kültüründe Şair Byron Görmek

Bu turun en güzel yanı, Estoril'e uğramaktan vazgeçip La Serra yolundan Sintra'ya tırmanmaktı. Küçük bir çam ormanının içinden geçtik. Colorado'yu kat eder gibi dönemeçler, uçurumlar, yeşillikler arasında kırmızı kiremitli şatolar, kiliseler... Seyrek seyrek ama, varlıkları insanı şaşırtmaya yetiyor. Feodalite kalıntıları...

Lord Byron sık sık buraya gelir, şiirlerini yakınlarından kontun şatosunda yazarmış. (Tevekkeli ilk şiir kitabının adı *Aylaklık Saatleri* değil.) Çalışma odası manzaraya açık, gotik tarz eşyalar da sözde şiirlerini yazdığı, *Gâvur* diye bir Türk masalının ırzına geçtiği zamanların da öncesinden kalmaymış. Fransız Devrimi'nin gölgesinde lordlar sınıfına giren İngiliz soylumuz, dedelerden kalma çiftliğin ırgatlarına hoş davranmayı öğrenenlerdenmiş. Artık zaman 19. yy başları olsa da, o dönemlerde bu maceraperest yazarların, bestecilerin memleketlerinden çıkıp at arabalarıyla ta buralara tırmanmaları, silindir şapkaları ve pelerinleri bir nebzecik tozlanmadan, redingotla-

rı buruşup kırışmadan şatoların ipek halıları üstünde süt-beyaz potinleriyle yürüyerek içeri girmeleri beni en fazla düşündüren şeylerden biri.

Arabacıymış, sandık sepet taşıyıcıları, uşaklar, terzi ve berberleriymiş, hepsi bir yana. Konttan yakınının şatosunda şiir yazan Byron, beni hep şaşırtmaya devam edecek galiba.

Yazar, şair dediğin Yaşar Kemal, Behçet Necatigil ya da Martin Eden gibi bir şey olur. Hele Orhan Kemal'e saygı ve selamına durmadan geçmemeliyim. Ne olacak, onların da kökü-kökeni Ağa'lar-Bey'ler... Ama büyükleri onlara kahve köşeleriyle kâğıt ve kalemden başka bir şey bırakmamışlar. Ötekilerin serfleri, köleleri vardıysa, onların da köylerinin halkından ırgatları vardı. Hay Allah!

Sintra şehrinin merkezinde Palais Royal'ı – Kraliyet Sarayı– da ziyaret ettik elbette, ama o başka, ta yukardaki şatoda yazılan manzum oyunlar başka. La Serra kavşağını atlarken Mafra Manastırı'nı da gördük. Holivut'un efsane filmlerine mekânlık etmeye bire bir. Hele bol bol gizli köşeleriyle kocaman parkı! Burası tutukladıkları kölelerini 'dinlendirdikleri' yerle yabandomuzu avcılarının av mevsimindeki mekânları imiş...

Rehber, eline mikrofonu almış hâlâ bu çevrenin akıl almaz lezzetteki ıstakoz lokantalarından bahsediyordu. Buralarda bir de yabandomuzundan milli yemekleriyle tanınmış lokantalar varmış. Birinin kapısında doldurulmuş yabandomuzu başı asılıydı. Av mevsiminin davullu zurnalı açılış bayramlarında herhalde Byron da dostlarıyla, hizmetkâr kafilesiyle yabandomuzu avına katılmıştır, düşüncesi geçip durdu zihnimden.

Byron güç yürürmüş, topallarmış diye biliyordum. Mutlak gut hastalığı vardı. Kanlı ızgara yabandomuzu but ve pirzolaları, bu yemeğe başlangıç yerine de kıskaçlı kıskaçsız ıstakoz, orta yerlerde kremalı, 'şeker patatesli' morina ve bol bol kırmızı-beyaz-*roze mateoj*'dan (mutfağın özel kavı) *Vinho Verde*!..

18, 19 ve 20. yüzyılın başlarında soylu sınıfın sık yakalandığı hastalık: Kırmızı burun, koca göbek ve gut. Bence bu, tıp ve tarih araştırmacılarının keşifleri bakımından epeyce ilginç bir konu...

(Bunları döktürürken ben de, durduk yerde bir açlık duygusu hastalığına yakalandığımı hissetmekteyim. Henüz hafif bir belirti. Dikkat!)

Şatonun kapı önü merdivenlerini tırmanırken de solukların sana fazla kilo yüklenmeye başladığının ihtarında bulunmadı mı? Başım da döndü, evet. Ama bu, şatonun girişindeki sütunlardan birinin üstünde bulunan Byron büstüne bakarken, öteki boş kalanın üstüne de lokanta kapısındakine benzer bir yabandomuzu başının yerleşivermiş olmasından doğma bir şeydi canım!..

(...)

Aynı gün. Gece yarısı

Albergaria Senhora De Monte şatomdaki odam.

Tur arkadaşlarım Filipinli kardeşlere OFAIA müzikli lokantasında saat 20.00'de buluşmak üzere ucu açık biçimde rendevulaşmıştım ama, özgürlük gibi var mı? 21'e kadar gelen gelecek, gelmeyen gelmeyecek; sonrasında herkes kendi bildiğini yapacaktı. Bildiğimi yaptım. Gitmedim. Otel odamda yazarlık oyunu oynadım.

Seyahat defterimin sayfalarını böyle böyle doldurup durdum.

Orası burası derken, *Bir Düğün Gecesi* adındaki romanımın yayımlanma zamanını aklımdan bile geçirmez olduğum keşfinde bulundum.

Sahi, bu üçüncü romanımı niye beklemeye koydum ki? Yayınevime teslime niye hâlâ karar vermedim? Hani sanki bu roman, yoğrulmuş mayalı hamur da kopmaya bırakmıştım.

Yazar, bitirdiği kitabının tadına bir de kendi toplumundan, şöyle evinden köyünden uzaktayken bakmalı; lezzet ölçümü böyle yapılmalı, düşüncem hâkim geldi...

Yaşasın düşüncelerimin özgürlüğü! Artık yasakçı bir devletin memuru falan da değilim sözde, memlekette 'faili meçhul' kıyımlar neşv ü neva haldeyken.

(...)

Mahallemdeki akşam yemeğimden döner dönmez, çantamın en altından roman kopya dosyasını çıkarıp bu saate kadar okumaya koyulmayayım mı?

Sonuç? Anadilimi özlemişim. Yoksa annemin kıymalı yaprak dolmasını özlemek gibi bir şey mi bu? *Bir Düğün Gecesi*'nin dıştan anlatan, içten anlatan, değişik karakterlerinin kendilerine has içten ve dıştan dilleriyle anlatılarını sevdim. Kurgu aksamıyor: Kimseler duymasın, kendimi kutlamaktayım bile! Anlatı renklerinin, hemen bütün ayrıntılarının birlikte (iç içe - yan yana - tabandan başa) dokunmasındaki ahengi sağlayabilmiş olmalıyım-olmalıyız meselesi. 'Cart' diye, kendinden öncekilerin hiçbiriyle uyuşmayan bu yeşil, şu siyah nereden çıktı şimdi? denilememeli.

Düğünün ortasında 'yazar olmanın eşiğindeymiş gibi' duran Prof. Ömer'e, emekli Kore kahramanı Ertürk'ün 'sözde çekmecesinde kilitli şeyleri' sözde emanet edişim, bana yüksek atlayışta 'atladım' sevinci verdi. Romandaki asıl gözdem, Tezel. Ablası Aysel'in adıyla hem makam/kafiye tutsun, hem de 'tekne kazıntısı'nın dokuz ay on gün tamamlanmadan erken doğumuna göz kırpsın diye bu adı seçmiştim ama, keşke ona Çağla, Çiğdem, Sülün, Gülün gibi adlardan birini verseymişim! İstemediğim Tezel adına Tezel karakteri öyle sahip çıkmış ki, başka bir adla değiştire değiştire okumaya kalktım, roman mahvoldu. Kaygım, edebiyatımızdaki her şeyi bilenler takımının, sadece bu ada yakın ilişkilerinden birine işaretle kuracakları bağ kemendinden erişebilecekleri 'bilirkişilik' tatminine yol açmış olmak.

Ama sen kitabı yazarken, böyle dışa ait anlamsız ölçülerin falan yoktu. İç sesinin nabız atışı tek rehberindi hani?..

* * *

Saat 21.30 sularında şatomun barında sodalı bir viski yuvarlayıp mahallemde yürümeye çıkmıştım. Çevrem: Ne çok loş, ne bol aydınlık. Nefis bir komşular mahallesi. Evlerin ışıkları yanmakta. Akşam sofraları toplanmakta. Bu bölge burjuvaların değil, çalışanların; kafa ya da bilek emekçilerinin yeri duygusu vermekte. Önüme çıkan ilk lokantanın müşterileri bana buraların 'yalnızlar' mahallesi olduğunu söyledi. Lokanta sahipleri de karıkoca. Adam aşçı, kadın serviste. Adı: Ementa. Yoksa Luso muydu? Lokantanın adıyla servisi yapanın adlarını karıştırıyorum.

Portekiz'de sirkeler çok iyi. Limon gibi. Mönüde hafif bir yemek arandım. Kadın uzun uzun bir şeyler söyledi. Anlayamadım, sadece: Okey, dedim, getirin. Tabağım çabucak geldi:

Sirkeli balık yedim. Listeye göre bunun adı: *Bacalhau Assado no Churrasco*. Bunu böyle, defterin bir köşesine kapital harflerle yazıyorum, çünkü seversem bir başka yerde bundan isteyebilirim.

Şimdi şu kelimelerin arasında hangisi 'patates' demek? (İspanyolca sözlük edinmeden buralara düşmenin ceremesi.) Tabak, balıktan çok patatesle dolu. Krema gibi beyaz sosa bulanmış haşlama kuşbaşı patates. Oysa mönüde bir yandan da 'en pahallı'ya parmak bastırmıştım. Balık: Az ama ızgara. Öff, ıyy, zehir gibi tuzlu! Sirke dök ve yut. Lizbonlu ilk yemeğimin sardalyaları da böyleydi, ama o zaman gündüzdü, şimdi gece. Susuzluk çekmekteyim. Daha da çekeceğim. Bacalhau, morina balığı demek canım. O da sığır eti yer gibi, kemikleri kıkırdakları yerli yerinde bir morina. (...)

Londra'da beni beklemekte olan Memet'çiğim. Bilirsin elbet: Özgürlük gibi öğrenmek de pahası en yüksek şeylerden. (Romanımda bir, nihilist olmak komünist olmaktan zormuş gibi, bir de özgürlük üstüne böyle iki cevherim var.)

Bir daha Bacalhau Assado Churasco yememeyi hem kesemle, hem bütün gece susuzluktan kavrularak öğrenmiş bulunmaktayım.

Ertesi gün. Sabah 11.00

Sabaha doğru yatıp öğleye doğru uyanarak, ayın 29'u Cuma'yı meraklarım izinde tamamlamak üzere sadece yarım günüm var.

Çabuk duşa... Giyin-kuşan. Yanı başındaki surları, kaleyi, güneşin en kızgın saatlerinde dolaşacaksın demektir.

Halim bu akşam hafta sonu istirahati için Ankara, İlbank A Blok adresindeki evceğizine dönmüş olacaktı. Yarın ararım. Gece. Yarın gece. Yoksa sabah erken mi arasam?

(...)

Av. de Rono. Kahve: Saat 17.00

(Ankara'nın Çankaya'sı gibi bakımlı, geniş caddeli bir semtte, içerisi mis gibi tarçın kokan bir kahvedeyim.)

Lizbon'un havası ağır. Bitkinlik veriyor. Surların içinde, otlar taşlar arasında bir yarım daire çizdim; hasır şapkam başımda, başkentimiz kalesinin içi ve etekleri gibi yapılanmış bir bölgeyi hedefleyip çıkışımı oralara giden yoldan yaptım. Mazgallı kuleli St. George Kalesi'nin çevresinde dönüp dolaşıp kuleden Lizbon'a ilk yerleşimin kalıntıları dahil, bütün şehri dikizledim. Bir de kilise var, fakat bacaklarıma güvenim yok.

Eski evlerin kucağına sığınayım derken kendimi, sokakta elle şu bu üretip yabancılara satarak hayatlarını kazanmaya çalışan yaşlı adam ve kadınlar arasında buldum. Dantel örtüler, rahibe yakasına benzer yakalar, havai eşarplar, 'natürmort' yağlıboya yastık yüzleri, fakat ille günlük, taptaze el yapımı seramikler: Küçüklü büyüklü vazo, sigara tablası, tuzluk, şekerlik. Minyatürler çok sevimli. Hepsi rengâhenk: Çoğu uzun etek kara giysili kadınlardan tüten kederi cümbüşe lağvediyor. Renkler macerası.

'Hatıra eşyalar'a hiç dönüp bakmazken bunları yapanların yorgun yüzlerine renklerle kattıkları neşe beni çekti: Selim için minik bir vazo aldım. Bir de mavinin mavisi kül tablası. Çantamda taşınmak üzere. Tuhafıma giden: Sokak ressamı yok onların arasında.

Ben de bu yakınlarda yeniden açılmış olan Gulbenkyan Müzesi'ne gitmeye karar verdim, çünkü elimdeki rehberime göre Mısır, Mezopotamya sanat eserleri yanı sıra Monet'ye göre adı sanki inadına az geçen Manet'min tabloları da varmış. İslam eserleri bir yanda, Avrupa'nın Watteau'ları, Rubens'leri öte yanda. Burası özellikle hafta içi günlerde saat 17.00'ye kadar açıkmış. Müzeyi kolay buldum; güç çıktım.

Lizbon'un en şık, en 'lux' denen kısmına metroyla yollandım. Beton bloklar, yayla gibi asfalt caddeler. Şimdi onlardan 'en gözdesi' üstündeki bu kahvedeyim. Blokların çevresi çayır çimen içinde. Üzüm bağları silinse süprülse de, hiç değilse eskiden alıkonulmuş Ankara ressamı Numan Pura'nın atölyesi sandığım bağ evi gibi bir ev alıkonulsaydı şuralarda; ve hop: Artık yorulmuşken tam karşımda bir sinema. *Cousin et Cousine*'lerin, kız ve oğlan kardeş çocuklarının şusu busu üstüne tatsız bir film. Ben de Fransız filmi diye zevkle ödemiştim pahalısından bilet parasını. Değmedi. Çıkıp da buralara doğru inerken, yani az önce gördüğüm manzara beni altüst etti... Kaldırımda iriyarı, gençten bir adam yatmakta. Üstü başı sağlam, fakat pek kirli. Yine de Paris'in kaldırım serserisi 'clochard'larından çok işçiye, hamala, değilse muço'ya benzemekte. Yanında küçük bir oğlan çocuk, bir de köpek var. Oğlan sarışın, yüzü öyle masum ve güzel ki.

Ansızın fark ettim. Adam can çekişmekte. 3-4 yaşlarındaki çocuk zayıf, ama keyifsiz değil. Geçenler az, fakat o her geçene tebessüm ediyor. Dilenmiyor. Arada bir adamın üstüne yüzükoyun yatıyor; bir oyun oynuyorlarmış gibi, ağzıyla adamın ağzına üflüyor. Biraz kalkıp uzaklaşırken bu sefer 'ölmekte olan' belli belirsiz bir hareketle onu usulca geri çekiyor –ya da çocuk öyle sanıyor– ve hemen ağzını uzatıp dudaklarını adamın dudaklarına koyuyor. Bu arada köpek de efendisinin alnını yalamakta. Benim gibi birkaç meraklı daha çıktı; bu üçlünün çevresinde toplaştık. Duranlar belli ki, semtin tuzu kurularından. Aralarında gayet mesafeli konuşuyor, çeşit çeşit fikirler yürütüyorlar. Hani biri de fırlasın, bir ambülans falan ayarlasın; arabasını alsın gelsin, adamcağızı hastaneye falan götürsün... yok.

Acıma duyguları baskın da, şu ötekini yattığı yerden kaldırma hevesleri yok. Yavaş yavaş dağıldılar. Kıyıdaki beton bir yükseltiye ilişip: "Adam bitti... Gitti gidiyor..." dedim durdum kendi kendime. Az önce yani. Galiba tuzu kurular hakkında yanılmışım. Az sonra iki ambülans birden geldi. Çocuk ve köpeğin en yakınlarını 'yaşatma gayretleri' o zaman sona erdi. Soares'in sosyalist devleti, ambülansına adamın yanı sıra ailesini de aldı. Soares. Hukukçu siyaset adamının insan haklarını unutmayan adaleti! Ecevit'imizin ona yakın gelip uzaklaşmaları, Soares'in sosyalizme her dalışında geri püskürtülmeleri. Asker başta, diktatör darbeleri... Lizbon hareketli. Soares yeniden mi düşürülecek? Ayrıldı, ayrılacak mı? Yeniden Paris'e mi yoksa?

(...)

Otelimdeyim. Odamda Saat 21.15

Ankara'yı, Halim'i aradım. Pıt diye buldum. Seslerimizle öpüştük. Onun ve yakınlarımızın sağlıkları hakkında fert fert bilgi aldım. Anneme ve kendisine gönderdiğim kartların yerlerine ulaşıp ulaşmadığını sordum. Eve yeni gelmiş. Annemle az sonra konuşacakmış. Daha posta kutusundan çıkanlara bile bakamamış.

Her zamanki inceliğiyle telefonla iyiliğimi bildirdiğim için teşekkür etti bana. Kars şantiyesi henüz bitmemiş; çadırlarda yatıyorlarmış. Ama gelirken oraların ünlü peyniri otlu peynirden getirmiş. "Sakın bir teneke, koca torba falan taşımasaydın!" "Olur mu canım? Sadece iki kalıp getirdim." Ve... ikili hayatımıza özgü neşeli de iğneli, gülünç de acıklı bir söyleşme. Birbirimizi özlemiş bulunmaktalığımızı dile dökmek için yeni bir dil icat edebilmeliyiz. Halim'e –belki de saralı adama– hayat veren melekten sevgilileri çocukla köpeği anlatamadım tabii.

***

(...)

Kahveden sonra metro ağzını buldum; fakat metro kapalıydı.

Filipinli kızlarla buluşup yapamadığım fado programını bu akşam yapmalıydım.

Taksi bulup oraya gittim.

Şoför biraz Fransızca konuşuyor. Paris'te bir otelde gece bekçiliği yapmış. Orada, orta karar otellerde temizlik, getir götür işlerinde çalışanların çoğunlukla Portekizli olduklarını fark etmiştim. Şoförle Alman işçilerimizden bi-

riyle karşılaşmışım gibi hissettim kendimi. Mercedes sahibi Bayram geldi aklıma.

Ofaia denen yer aslında 1001 Gece demeye gelirmiş. Saat 8 suları. "Burası daha açılmamıştır. İsterseniz halk şarkılarını, fadistleri dinlemek istiyorsanız daha başka bir yere götüreyim sizi," dedi. "Hayır hayır. Burada ineyim. Bana lütfen o başka yerin adını verin, ben şöyle bir gezinerek gideyim oraya."

Şansım iyi gitti. Bir sarılıp öpüşmediğimiz kaldı sürücüyle. Belki de 'İncegülden Bayram'lardan biridir; tuzu kurular arasında adamdan sayılmak için para biriktirmekte...

1001 Gece, saat 22.00'de başlarmış. Zaten bütün yerler önden tutuluymuş. *Folies Bergere* gibi en pahalısından feci turistik bir yer olmalı. Dünün *Moulin Rouge*'unun şimdisi olsa, neyse; 'kooy bir Piaf matmazel yavrum!' falan dersin. Orası eski Corot'ların, Renoir'ların, sonra pat Van Gogh, Picasso'ların yaramaz semti: özellikle kibar sokak orospularının. Burası da yeni Fadistlerin yeri olmalı... Onları bilemiyorum.

(...)

Uzatma Adalet, geç böyle en ucuzundan 'toplumsal gerçekçilik' numaralarını. Taksi şoförünün tavsiyesi üstüne vardığım Fados kulübünde de henüz benden başka kimse yok. Akdeniz hayatı. Gece yaşayacak, gündüz yatacaksın. Uyanıp yaşamaya da gece yarısından sonra başlayacaksın. Yaaa...

Kulüp dedimse de, burası aynı zamanda lokanta. Vakit geçirmek için bir CHOGHINHOS yedim. Tek gözlü bir deniz hayvanı. Kestikçe içinden bok dolu iç organlar fışkırıyor. (Hoş geldin Rouen'ın başına balta yemiş domuz kanı sucukları...)

Tanrım, tek gözlülerin artıkları ne kadar da lezzetli! –Halim'in yeni patronunun keşfi: Pislikle lezzet arasındaki doğru orantı.–

Bir porsiyonda üçü iri (kurbağa büyüklüğünde ve biri onların yavrusu kadar olmak üzere) dört hayvan vardı. Dördünü de küçük şişe *Vinho Verde* ile gövdeye indirdim. Buraya geldiğim sokak Barocco Sokağı. –Demek benim barok cazibesine tutkunluğumdan oldu bu.– Sokak, *Fados* kulüpleriyle dolup taşmaktaymış. Bolluğun içindekilerden benimki ise dolmak üzere beklentide. Sahnemsi bir yükseltide tıfıl bir delikanlı, *ouvertür* niyetine gitarıyla akort alıyordu.

Tipleri dikizlemeyi sevenlere göre, 'Şimdilik' tek müşteri olan benim halim çok komik bulunabilir.

Kurbağamsı hayvanların iç organlarını atıştıran, m'sini bilmediği Müslümanlardan Boşnak-Arap-Osmanlı-Milli Mücadele'den de Türk karması yaşlı bir 'Batıcı' kadın. Tek başına lokantaya çıkıp tek başına şaraplar yuvarlayan ve Salazar'a küfürler yağdırıp duran, Avrupa seyahatinin sonunda tam ellisine basmış olacağı halde kırklarında 'gösterdiği' rivayet edilen, kimselerin, geçtim küçük, büyük müyük diye tanımadığı maceralar heveskârı –dişi cinsinden– yazar bir fert...

Ortada bir küçük çocuk dolaşmaktadır. Beyoğlu kabilesi üyelerimizden sayılıp, istemeden evlenmiş genç şairlerin istemeden oluvermiş meyhane çocukları gibi...

Sahneye dudakları güldudak şeklinde boyalı iki kadın çıkmıştır. Kolsuz yakasız elbiselerinden etler fışkırıyor... Herhalde onlar da şarap şişmanlarından. Taşra kentlerimizin erkeklerini eğlendirip oyalamayla görevli müzik kumpanyalarının şarkıcı türkücü elemanlarını hatırlatmakta-

lar. Gitarcı, hevesi kırık bir biçimde gitarını şöyle bir tıngırdatmaktayken, hayatlarının acısı içime çöreklenmiş şarkıcılar da heveslilermiş gibi yaparak kısa kısa birer parça söyleyip müşteri beklemek üzere masalardan birinde yan yana şarap içmeye oturdular. Söyledikleri fado albümlerinden parçalar mıydı acaba? Yanlarına gitmeli miydim? Yok canım artık; böyle kadın kadına konsomasyon, boşuna israf demek! Bu tarz maceranın bana göre olmadığına karar verip duvardaki tarihi levhanın yazılarını, yine kapital harflerle defterime geçirmekle oyalandım. Saat bir türlü 8.30 bile olamadı. O halde, garsona el edip, yanıma gelir gelmez "cuenta?" diyerek hesabı ödemeliyim. Öyle yaptım ve "adios"uma güzel olmasına özel gayret gösterdiğim bir tebessüm ekleyerek çıktım. *Fadist* lokantanın geçen yıl kutlanmış 112. yıldönümü levhasındaki bilgim, bugünkü kazanç haneme şöylece yerleşmiş bulunmakta:

COMEMORAÇAO DO
112. ANIVERSARIO Deste RESTAURANTE Tipico
1 - 10 - 1977

Homenagem a RUI DAVID. Fadista Impilsionader da
Musican Portuguasea Padrinko de 1001.
Manuel Alves, propriator

Ah Adalet ah! Manuel Bey'in bu tarihi *fadist* lokantası tam da bu ay 113. yıldonümünü kutlayacakken, başına gelene bak sen. Geçen yıl dünyaca meşhur Fadista Rui David'in konserini kaçırdığın gibi, işin tam kucağına düşmüşken bu yıl da kaçırdın işte!

1 Ekim Pazar
(30 Eylül Cumartesi yerine)

Lizbon'daki son günüm.

Öğleden sonra Madrid'e uçuyorum. Şimdi saat sabahın beşi. Bugünle günaydınlaşan 'dünkü' günümün özeti:

Başkent garının kuzey hattından bir trene binip 150 km uzaktaki Santarem'e gittim. Burası arkeologların ilgi odağı. Portekiz'in ilk gotik başkenti olduğu için 'Virgilia Correla' diye tarif ettikleri, Lizbon'un çevre kentlerinden biri. Orasını da 'görmeye' karayolu yerine tren imkânının olması beni büsbütün kışkırttı. Ta 1300'lerde Graça kilisesiyle başlayıp 17. yy boyunca gelip giden her din ve inançtan insanların yaptıkları-yaptırdıkları katedraller, 'mabet'lerle dolu bir yer. 1600'lere ait Yahudi din okulunun çatısı sekizgen. Mabetlerin her biri, fotoğraf makinelerinden ayrılamayan mimarlar, arkeologlar için bir hazine. Bir başka kilisenin ilginç yanı, hâlâ daha taa altı-yedi asır önceden kalma, rehberimizin 'polikrom' dediği çok renkli, fazla süslü seramiklerle kaplı oluşu.

Kilise, katedral dedin mi, beni en fazla güzel güzel çalan saat kuleleri ilgilendirir. İçerde bir ayin, kilise korolarının org eşliğindeki konseri varsa, bir fırsat düşürür pazarları düşersin ya oralara...

Gözlerim eksi tapınaklar, kaleler ve kulelerle dolu olarak döndüm. (Aklım Belem'de kalmakta, lakin vakit yok.)

Akşamüzeri.

Ağzıma su bile koymamıştım. İstasyondan hemen bir tramvaya atlayıp benim ünlü Galçada yokuşunu kat ederek kendimi buraya, odama atmak istemiştim. Her tram-

vaya binişimde aklım fikrim yol üstündeki deniz manzaralı Santa Luzia ile tramvay yolunun sol tarafına düşen, terası güneşli, içi ev havasıyla bana "gel gel" deyip durmuş café/restoranda kalır. Oraya girmek için elimde kalan tek fırsat 'dün' akşam. Otele nasıl döneceğimi falan boşverip, tramvay Santa Luzia durağında durur durmaz indim. Tuhaf işte; yorgunluk morgunluk hak getire: Hem de gözünün kaldığı kahvede güzel güzel dinlenirsin canım.

Yudum yudum bir sodalı viski, tamam.

İçeri girer girmez:

İşte macera! İşte daha ilk günümde otelin barında görüp tanışmayı umduğum eli kameralı hoş adam!.. Lokantanın adı da Luzia; sahibi benim yaşlarımda, ama benden çok çok daha hoş, havalı bir kadın, Clara. Yanında yardımcısı, siyah saçı oğlanlarınki gibi kısacık kesilmiş gencecik bir kız, Medine. (Onlar Medina diyorlardı ve kızla oğlan arası bu çocuk, 'kökünün' İslam yayılmacılığına dayanıp dayanmadığını bilemezdi tabii. Kim bilebilir ki?)

Benim hoş adamım İsviçreliye, Dijon'dan çıkma Daniel'e gelince... gel de hayallere inanma:

O ve diğer iki arkadaşıyla aynı otelde kalıyormuşuz. Bugün Portekiz Komünist Partisi'nin 8. yıldönümü imiş; az aşağıda, Portekiz Sosyalist Partisi'nin hemen karşısındaki büyük salonda bayram varmış. Daniel ve arkadaşları TV muhabirleriymiş. Ötekiler de neredeyse gelirlermiş. Daniel, Clara ve Medine ile aile fertleriymiş gibi konuşuyor. Üç gündür burada sabahlamaktalar.

"Mösyö Daniel, Dijon'dan arabayla geçtim ben," demiş bulundum. O da bana, "Oh, chère amie, ben orda yaşamam ki, Zürih'te bizim kanal!" demiş olmasın mı?

Derken: "Excuse: Votre nom?" "Adalet... Cela veut dire: La Justice..." Hoh hoh, ha haaah! Kahkahalar.

Artık Daniel sen, Adalet ben: Clara ver şunu, Medine al bunu...

"Boşver viskiyi miskiyi; şampanya içilecek," deniyor. Daha ilk şişe açıldı açılmadı, Portekiz komünistlerinden Antonio da geldi. İki çeşit gitarıyla. Fadista'lardan değil miymiş! Bir parça geçti, şampanya kadehleri havaya kalktı, nazik nazik yudumlandı. Eller sıkıldı.

Antonio az sonra gidip, komünist bayramında çalıp söyleyecekmiş; arada yine döner gelirmiş. Beş yıl öncesinin (1973) eylülündeki Pinochet darbesi nasıl oluyormuş anlaşılsın!.. "Daha geliriz Clara. Hazır olun haaa..." Yanaklara birer *camarade* öpücüğü.

Lokanta Luzia, zaten barın başına beş altı kişinin sıralanarak yiyip içeceği bir yer. Kim kimi, ne neyi ödeyecek? Belirsiz.

Büfemiz açık. Yiyecekler nefis. *Bizinho*'lar: Midyenin değil, hayır. Kocaman deniz minareleri içinin sirkeye yatırılmışı. Antremizi bunlarla yapıp mezgit balığına geçildi. O sıralarda Daniel'in iki arkadaşı da sırtlarında kameralar, ellerinde ağır çantalarla geldiler. Yarı Fransızca, yarı Americanoportekizce(!) bir şakalar, bir sohbetler. Siyasal hayattan fıkralar. Antonio, gece yarısını geçe, ikinci gitarın sahibi ikinci fadocuyla dönüp geldi. Hiç dinleyemeden gideceğime hayıflandığım Portekiz 'halk türküleri' yüzüme bakıla bakıla okunuyor. (Farzet ki Rahmi Saltuk'lasın, diye geçmekte içimden. Şampanya hariç.)

Eles comen tudo
Eles comen tudo
E nâo daixem nâdo. BIS Eles comen tudo...

Antonio ve arkadaşını alkışlıyoruz. Fadistama kâğıt kalem uzatıp "şuraya yazıver" işareti yaptım. O da işte 'tekrar'ları ihmal etmeden, şarkı sözlerinin sonuna bestelenmiş şiirin ve şairin adını da yazdı. Benim ince düşünceli Daniel'im de kâğıdın arka yüzüne Fransızcasını yazıvermesin mi?

Ils mangent tout
Ils mangent tout
Et ils ne laissent rien BIS De: Les Vampires

Auteur: Jose Afonso

(Vampirler/Kan emiciler/Sömürgenler/Her şeyi yiyip yutanlar!)

Ben de neredeyse şairin adını Tevfik Fikret diye yazacak sanmıştım.

Yiyin efendiler yiyin!
....

(...)

Şarkı, sohbet, müzik ve bol şampanya. Arada bir Clara'ya, "Bir taksi çağırsak da ben otelime dönsem..." dedim durdum, o da yanaklarımı şıpşıplayarak: "Senhora mı demiştin oteline? Senhora da Monte? Adalet, orası benim mahallem. Arabamla otelin önünden geçerken bırakırım seni; sonra evime..." demekte.

Daniel'lere gelince; onlar buradan doğru havaalanına. "Biz sabahı burada karşılamaya mecburuz; gitmeyin, kalın, birlikte dağılırız," diyor hoş hoş. Ben de içimden, acaba kendisinden Paris'te bir randevu istesem mi? diye ge-

çirmiş oluyor, Clara arabasında hayatını anlata anlata beni otelime bıraktıktan sonra 'maceraperest' yazarlardan olmadığımı anlamış bulunuyorum.

Madrid, 1 Ekim Pazar

Saat 20.30

Az önce geldim. Dün gecenin uykusuzluğundan mı, sefahatinden mi, 'yabancı solcular'la yiyip içmek, yerlileriyle şarkı türkü olmaktan daha iyiymiş gibi kırılmaz kalın kabuklu bir yumurta yumurtlamaktan mı nedir; pek bitkinim. Toparlanmasına toparlanırım da, asıl Madridli bu oteli neyle havaya uçurmalıyım?

Yorgunluğum ne ondan, ne bundan: Bu otelin resepsiyonundakiyle başlayan rezaletinden...

Iberia Havayollarıyla indiğim Madrid havaalanıyla sözüm ona enternasyonal zincirinden otelin bu odasına girene kadar edindiğim izlenimler:

İspanyollar hırsız, gangster, yalancı, dümenci, ırkçı, dolandırıcıdırlar.

Lizbon'umda bundan on misli daha güzel bir otelde on misli daha ucuza kalıyordum. Gecesi 400 escudos; sabah kahvaltısı dahil. (18 mark mı ediyordu? Galiba öyle.)

Burası ise, eski saray bozması haline "oh ne iyi" diyecekken; havluları bile kirli, banyosunda böcekler dolaşan kasvet bir oda. Gecesi: 1000 Peseta. (30 mark?) Üstelik kahvaltısız. Kralın Madrid'i. Şehre uzaktan baktın mı, sanki her köşe bucak lüks içinde yüzmekte.

Oteli bir de Iberia'ya ayırttım. Odamın tahtaları gacırdayıp durmakta. Yıkılıyor burası, yıkılıyor bee! Hamal

yoldu. Taksi şoförü yoldu. Taksi saati 100 peseta bile yazmamışken, herif saati döndürüp 250 peseta istemesin mi, pis! Turistik camianın üyeleri İspanyolcadan başka bir dil konuşmuyorlar.

Reception'daki sakallı başta. Hepsi de dil ırkçılığı edip faşistçe davranıyor. Yarın sokakları 'yabancı' olduğumu bilmeyenler arasında dönüp dolaşayım bakayım, ne olacak?

2 Ekim Pazartesi

Otel. Gece saatin on biri. Madrid'li ilk günün oldu bittisi:

Vay Iberia vaay! Lizbon şubeleri benim Madrid-Paris uçak biletimin rezervasyonu için, onu Madrid'de yaparlar; siz varınca oradan bir geçin, deyip de biletim ortadan tümden yok edilmemiş mi? Ne Paris bileti, ne rezervasyon, ne Lizbon şubelerinden bu yana bir mesaj. Zaten üç günüm var şurda...

Sabah sabah...

Otelden çık, Iberia mekânını bulacağım diye upuzun –tatsız tuzsuz, Hitler'e layık geniş mi geniş bir asfaltta yürü de yürü.

Sonuçta vardım oturdum, elimdeki bilet karnemi gerekene verdim, sorumu sordum.

Bomboş gözle bakıyor. "Ne rezervasyonuymuş? Paris bileti nerde?" Bana soruyor, sorar gibi yapıyor. "Bakın bakın karne bileti bu: Şu tarihten şuraya, bu tarihten buraya..." diye çırpınmak benden. Kara saçları lüle lüle yağlı, iri badem gözleri bol makyajlı çalışan, bay-

gın baygın bakmakta. Dün Paris'te inmeliymişim, şimdi niye Madrid'deymiş, demeye gelen bir şeyler mırıldanmakta.

Hareketlerinin ağırlığı altında ezilmekteyim.

Madrid'in kötü başladı kötü bitecek! Panik halinde, tezgâhın üstünü yumrukluyorum: Lizbon şubenize sorun! Görmüyor musunuz, Lizbon-Madrid'i kesenler onlar, Lizbon-Paris diye bir istikamet yook, Madrid-Paris vaaaar! Gürültüme erkek cinsinden bir memur beliriveriyor. "İyi iyi, Lizbon'u arar sorarız, yarın tekrar gelin," demeye getiriyor. Neden yarını bekleyecekmişim? Ancak olurmuş.

Boşa geçmiş yarım gün.

Fırladım. Kendimi Madrid'in kucağına attım. Oyun yazarlığı damarım ayaklandı; ünlü müze Prado'dan önce, Cervantes'in, Lope De Vega'nın veee, tabii ya Calderon'un, neden olmasın, Molière'den çok, 100'e yakın komedi yazmış olan Calderon'un izini sürmeye koyuldum. Büyük Cadde'yi tutturup İspanya Alanı'na doğru da iniyor iniyor, kendini çeşmeler, havuzlar, yeşillikler arasında buluyor ve ilkin Cervantes anıtının sulara düşmüş aksini görüyorsun. O ve *Don Kişot*'uyla yolculuk grubu. Yazarın heykeli bronzdan yapılma karakterlerinin arkasında; Donkişot, Rosinante'ına tünemiş, Sanşo Pança da eşeğin üstünde... Havuz. Çiçekler, gölgeler, bronz eşeğin başı suda dalgalanmakta, Sanşo'nun sopası bulutlarda... Rüya mı görüyorum? Yok canım, işte çevremdeki yığınla turistin kikirdeşmeleri...

Şu çimlere seriliversem mi? Prado'yu yarın tavaf eylesem?

(...)

Yaya gidecek halim olsa, Alba Düşesi'nin küçük sarayına, istirahat mekânı Liria'ya varabilirdim. Buranın Titien, Rubens, Greco, Goya tablolarının da müzesi olduğunu bir yerlerde okumuştum, ama özel bir turistik tura katılmadan, aklına esen elini kolunu sallayarak giremiyormuş. Bunu da dön dolaş bir taksiye atlayıp kendimi Büyük Meydan'da, 17. yy eserlerinden Kral Sarayı'na –ya da hükümet konağı– aşina olurken öğrendim. Aklım fikrim eski kent Madrid'de. Ortaçağ hayatının izlerinde. Madrid 'ortaçağ' demek değilse ne? Cervantes'in, tam da Shakespeare'le zamandaş büyük dönüşüme imza atmasını sağlayan 'arayış' ruhunu şimdi burada hissedebilmek...

Büyükçe bir turizm bürosundan önce Toledo'ya (yarından sonra için) otobüsle bir tur bileti edindim. Bilet cebimde. (...)

Tasca dedikleri barlardan birindeyim. Barın kıyısına tünemişim: *Uno tapas!* demişim bilgiç bilgiç. Çünkü turizm bürosundaki gayri faşist delikanlının bana şakayla karışık Fransızca anlattıklarını bir bir defterime not etmiş bulunmaktayım.

Girdiğin her bar veya kahvede 'tapas' dedin mi önüne eğlencelik ne varsa gelirmiş. Geldi de: Zeytin, mantar, peynir, kabuklu deniz mahlûkları, 'fırt' diye de atacağın bir şarap. Yuvarlar gibi yapıyorsun ama, bitirmiyorsun. Küçük küçük çömleklerde sarımsaklı sirke, zeytinyağ; ekmeğini bandırıp bandırıp yiyeceksin, ama 'bandırma' huyu benim yanımdan geçmemiş!

Yılan gibi kıvrım kıvrım daracık yollardan geçtim. Sanki buraları ortaçağdan artakalan bir kale yıkıntısının dipleri. Duvar parçaları yeşilimsi, küflü gibi. Sokaklar yarı

karanlık. Kalabalıkça sokak insanları. Çoğunun kılık kıyafeti dinsel. Lizbon'un kale dibi gibi, burada da kadınlar uzun siyah giyinmiş ve bebekleri başlarındaki sepetlerde. Yarı karanlık dükkânlarda da ya dini öteberi ya da asker madalyaları, toreador şapkaları, kepler, heykelcikler... Adamın biri dükkânının önündeki tezgâha domatesleri piramit biçiminde, kule inşa edercesine diziyor. Beri yanda güvercinler tezgâhın birindeki peynir parçalarını gagalayıp gagalayıp gidiyor. Kör bir adam piyango bileti satmakta!. Kılığı kıyafetine göre çingene bir kadın, sümüğü akan bir çocuğun elinden tutmuş, dileniyor...

Bu semte neden 'Güneş Kapısı' denmiş anlayamadım. Kendi kapı tahtasına mönü fiyat listesini çakmakta olan delikanlının öteki gözü de içerde; çünkü bu kahvemsi kâğıt oyunları yerini doldurmuş erkekler televizyonda piyango çekilişlerini izliyorlar ki, boğa güreşi izliyorlar sanılabilir. Meğer burası oyun salonlarından biriymiş; öyle bar, lokanta falan değil.

Bakına bakına 16. yüzyıldan kalma duvar yıkıntısı hakkında bilgi edindim. Şehre giriş kapılarından biri bundan ve üstünde bir güneş kabartması varmış.

Tarihin izini sürmek kolay mı? Madrid müzeler şehri. Ancak halk geceleri yaşayıp gündüzleri uyuduğundan olacak, hangisine uğramaya kalksam sabah 10.00'da açılıp, öğleyin 14.00'te kapanmış bulunmakta...

Cervantes Sokağı
Lope de Vega Evi

Madrid'e yeniden gelsem, bu yeri bulabileceğimi hiç sanmam. Hayat bu: Tesadüflerle dolu!

'Antika' görünümlü, duvarları yine paslı paslı bir ev dikkatimi çekti.

Çevresinde dönüp dolanmaktayım. Hani sanki Akbıyık Yokuşu'nda Dede Efendi'nin yıkılmakta olan eviyle burun buruna gelivermişim! Fakat o yokuş üstü, küçücük, araya sıkışmış ahşap bir ev; bu ise ahşaptan mı, taştan mı olduğunu dokunmadan anlayamayacağın üç katlı, kalın duvarlı, ağır havalı bir yer. Yeşil madeni kapılı, üstünde de İspanyolca yazılı bir levha. Şöyle böyle yüz yıllık bir levha:

Casa Lope De Vega
(1562-1635)
Madrid'de Burada Oturmuş ve Yazmıştır

Yeşil kapıyı usulca bir iteyim dedim; taşlık ve yarı karanlık avluda açık renk rahibe kılıklı iki genç ve güzel kadın belirdi.

Destanlar şehri.

Zarif bir hareketle beni içeriye buyur ettiler.

Şaşaadan uzak bir müze ev. Merdivenler döner tarz, dar ve çıkışı zor.

Vega'nın yazı masası. Odanın arka penceresinden görünen geniş aydınlık bahçe...

Vega Müzesi bekçilerimiz o bahçedeki ek küçük yapılardan birinde kalır, nöbet tutarlarmış. Yani şimdi, yazılacak olan Vega'dan önce onların şimdiki bu hayatı değil mi? İkisi de nefis Fransızca konuşuyor... Oyun yazarının 73 yaşında ölümüne kadar üç perdelik tiyatro oyunları yanı sıra 1500 kadar da komedi yazdığını (bunlara skeç mi desek, meydan oyunları mı?) söylediler. Vega bu-

rada iki uşak bir de hizmetçiyle yaşamış ki, hizmetçinin iki de kızı varmış... Çarpılmış gibi bakakaldım genç kadınlara. Gülüyorlar: "Yok yok, biz 'onlar' değiliz!" Sanat Akademisi öğrencileri imişler. Belediyeden ücretliler. Yanlış anlamadıysam çalışıp inceleyen takımı. Üstleri başları çalıştıkları üçer saat boyuyla sınırlı. Sonra işte blucinler, işte bisikletler, işte kitaplar, yaaaa!..

Takıldım: "Şarabınız da var galiba?"

Sahiden ortalık şarap kavı gibi kokmakta. Kızların dostluğuna güvenip iyi ki sormuşum. Hiç içmezlermiş, çünkü arkadaki şarap kavlarından mahalleye yayılan bu koku, kafayı bulmak için yeterliymiş. Giderken evin bahçesinin arkasındaki semti de dolaşmamı tavsiye ettiler.

Yerine getirdim: Buraya tarihi şarap kavları bölgesi denebilir. Kül ve küf rengi karışımı mahzen duvarlarının 'karınları' biracı Alman göbekleri gibi şiş, şiş. Bazı kavlar göbek kapısını ucuz şarapseverlere açarmış, ama geceleri; şimdi esrarengiz duygular yaratacak kadar tın-tın: Kapalı. Taksiye binmeden caddemsi sokaklardan birinde ortaçağ kılıkları içinde sokak çalgıcıları *Tuna*'lara rastlamam, esas Madrid'i soluduğum duygusu edinmeme yetti. Plaza Mayor'a mı dönmeliyim, Plaza de Cortes'e mi, derken taksi beni en yoğun alışveriş merkezlerinden birinin önünde atıp gitti. En başta Banco Espagnola, her yan banka, banka, banka... El Corte Ingles diye müthiş bir department store. Hiç içine girmedim; karşısında durup şöyle bir süzdüm:

Her şeyi elleyen, elleye elleye mutlaka bir şeyler satın alan oluk oluk, sırt sırta, omuz omuza insanlar. Her şey çok da pahalı. Çiçek Pasajı gibi bir yeri gözüme kestirdim; saat 19 sularında orada kendimi adı Nueva Eritana olan

bir yere attım. Şarabımın markası: Luis Megia, S.A. (bianco palido especial) imiş.

3 Ekim, Salı

Hele şükür! Öğleye doğru Iberia'dan bilet işimi hallettim. Aslında oraya vardığımda Lizbon'dan daha yanıt alamadıklarını, oturup beklememi söylediler ama mahkeme, hak-hukuk lafları ettim; "Burada beni bir gün fazladan tutarsanız Paris'e aktarmamı Mayorka üstünden yaparsınız; orada konuk edersiniz!" tehdidi bile salladım. Allah Allah, bunu neredeyse, kabul edeceklerdi; "Haa, hem orda 13. yüzyıldan kalma bir Müslüman sarayı vardır, orayı ziyaret edersiniz..." gibi bir şeyler mırıldanmaya başlamışlardı ki, Iberia'yı bağışlamışım jesti yaptım. Chopin'le George Sand'ın adadaki aşklarının izini sürmeye takat yok bende, 'İslam çıkartmaları'nı kim, hangi bilgiyle merak edecek? Hoş, baroneslik, konteslikten gelme, mirasyedi kadın hakları kahramanı Sand, Paris'e yakın bir empresyonist ressamlar kasabasında Lizst'le de hal-hamur olmuş, onu besleyip büyütmüştür; hele Flaubert'e döşendiği mektuplar ahhh! Ama geç şimdi bunları...

Neyle olursa olsun, ille gidip boğa güreşleri arenasına bir dalıp çıkmalıydım. Elimdeki minik kılavuz kitabıma göre eski kentin bit pazarına pazarları gitmek gerekmiş, fakat arena açık, bir de müzesi varmış.

Oradaki görevli boğa güreşlerinin kuralları üstüne bilgi de verdi; boğayı kışkırtıcı kırmızı kumaşın anlamını falan; hatta şu koridor üstün güçlerin localarına geçilmesi için, burası giyinme yerleri, bu kapı, toreadorun alana çıkış kapısı ama öteki boğanın... diye ücretini hak

etmeye çalıştı. Fakat asıl zamanlarının büyük yıldızları boğa güreşçilerinin 'tarihi' giyim kuşamlarını, süslerini, takılarını görebilmiş olmam Toros Müzesi'ne gittiğime pişman etmedi beni. Gel de gazeteci yazar Dominique Lapierre'in *Yasımı Tutacaksın* adıyla dilimize çevrilmiş biyografik romanını hatırlama!.. (Cordoba'dan el Cordobes!)

(...)

Aklım Prado'yu çevreleyen parkta kala kala kendimi Madrid'in büyük gururu müzenin içinde buldum. Bütün bölümlerini dolaşamayacağımı bile bile: İspanya'nın en büyük ressamları yanı sıra ta Habsburg'lardan ve Burbon'lardan kalma saray koleksiyonlarını da... Burası Napolyon akıncılarına karşı korunmak üzere 19. yy sonlarında inşa edilmiş yanılmıyorsam, ama kendimi 1937 bombardıman mezalimini geleceğe armağan eden Picasso'nun *Guernica*'sı karşısında bulacağımı ummaktayım. Dünyanın minicik kum taneciği sen, özel bir bölümdedir sandığın *Guernica*'nın orijinalini nihayet göreceksin ha? El Greco'nun dinsel tabloları da ayrı bir bölmede olduğuna göre? Yarın Toledo Katedrali'nde olma heyecanım körüklenmiş durumda. "*Guernica*'yı gördüm!" diye zafer tamtamları dolu iç çığlığımı atamadığıma göre, "Prado'yu gördüm!" diyemeyeceğim. Çeşitli zamanlara ait sekiz bine yakın eserin önünden geçip gidemezsin bile, derdiyle yüklü olarak öğrendim ki, *Guernica* Reina Sofia müzesindeymiş. 'Şu yakınlardaymış.' Velasquez'in *Les Menines* (sarayın prens, prensesleri ve bakıcıları) tablosunun bir kartpostalını alıp çıkmak kendimle bol bol eğlenmemi, yeni bir rumuz edinmemi sağladı: Kartpostalla müteselli Kum Taneciği.

Müzenin çevresi, Prado parkının bir ucu, yorgun bitkin turislerden olma natürmort tablolarıyla dolu.

Hepimizi 'mumyalar müzesi'ne taşısalar, kimse yadırgamaz.

Müzelik halimi Kraliçe Sofya sarayının kucağına atmalıydım: Otura kalka Prado'nun üstündeki caddeyi ters yöne doğru yürümem, yüce parkın bittiği yerlerle kesişen ilk bulvara dalmam gerekti. Müzenin önünde uzun bir kuyruk. Ziyaret saati bitti bitecek. Kuyruğun en ucunun yanı başındaki beton bir çıkıntı üstüne attım kendimi. Hayır canım, tek kalçanla iliştin, desene şuna! Sonuçta 'aslını gördüm!' diye, için için de olsa, övüneceğin şaheseri gördün ya, ona bak! Kübizmle sembolizm arası bir geçit sanki, siyah-beyaz-gri-mavi: Parçalanmış çığlık... Hislerimi notlayacak halim yok. Şimdi bile. (...)

4 Ekim Çarşamba

Toledo'dan dönüş:

Eskilikte Madrid bunun yanında hiç kalır. Antik kent Toledo. Geçmişi MÖ 400'lere dayanıyormuş. Katedral, gotik çanıyla İslamın kovalanmasından sonraya ait olmalı. Tur rehberi su içer gibi anlatmakta, anlatmakta: İspanya'nın ilk Hıristiyan başkentinin çanı, bu çandır. Bakın bakın; çevresinde üçlü mızraklar sıralanmış.

Katedrali uzun uzun dıştan ön yüzüyle seyredin de, şaşakalın. Hani sanki yüzyılları sokakları damlarıyla, mezarları ve 8. yüzyıllara doğru İslam istilasının camileri mescitleriyle, Hıristiyan şövalyelerinin onları buradan cafcaflı biçimde kovalamaları sonucu kilise, kilise ve kiliseleriyle sanki toptan bağrına gömüş! (Yaşasın kıyımlara, kaç-

ma ve kovalamalara karşı koymuş büyük sanat!) El Greco, Girit ve İtalya'lardan kalkıp gelecek de, İncil'i altın varaklı sayfalar ve resimli yazılarla iç duvarlara döşeyip, bütün bunları da bir hiç 'olmamışa getirme' dehasını gösterecek.

(Gel de Paris'teki Yüksel Arslan'ımızın Marx'ın *Kapital*'ini resimlediği bilginle içten içe övünme...)

– Paris Yolu –
Unutamazsın Toledo'yu
Toledo 'hâkimi' El Greco'yu

Otobüste on beş-yirmi kişilik bir gruptuk. Otobüs döne döne katedralin 'buradayım' deyip durduğu zirveye ulaştı. Tejo (Teho) Nehri iki kola ayrılmış; kalını dosdoğru Lizbon'a iniyor, incesi Toledo'yu sarıp sarmalamakta ve fakat dönüşte, akşamüstü renklerinde insana altın varakla çizilmiş İncil sayfalarından fırlamışsın duygusu veriyor.

İncil: 3 Cilt. 'Biblia de San Luis'. Katedralin 18. yüzyıllara ait vitraylarına ne demeli? Rönesans sonrasının birden ışığa boğulması. Geçmişin kardinal, rahip, papaz portreleri asılı oldukları yerlerde, kendi karanlıklarında boğulup kalıvermektedirler.

Toledo'nun plan ve manzarasını yapıldığı zamandan geleceğe armağan eden tabii yine, hesap kitap üstünden yaratıcı El Greco, Toledo Şehri, demek El Greco Şehri demeye geliyor. Ömrünü adadığı coğrafya. Bir de evi varmış, ama 'vakit dar' dendi, orası atlanıp, Cervantes Yokuşu'ndan, yani şehrin en albenili noktasından nehir manzarasını seyre götürüldük ve geç vakit öğle yemeği. Ye-

rin defterime hemen geçirdiğim adı: *Venta d'Aires*. Derhal MELTEM, diye çeviriverdim... Bu köşk eskiden Modesto Marquez denen bir markinin çiftlik köşkü müymüş, şatosu mu; bunların ufalanmışı gibi bir şey. Markinin adı da içimden: Halim-selim Ağaoğlu diye geçiverdi. Modesto Marquez = Halim marki.

Az sonra ona telefon edeceğim.

Toledo'yu Halim'e Ankara'ya dönüşümde tasvir eylerim artık.

MELTEM'deki yemeği hiç sevmedim. Yemedim.

Madrid'e dönüşte biraz el işlemeleri, dinsel harita ve resimler satan hatıra eşya dükkânlarını dolaştım; kendime keten üstüne beyaz işleme bluz aldım.

Din ve ilim bilim çatışması ikilemini kıyasıya yaşamış bu toprakların simgesi başka bir şey olmalı, derken Tirso Alanı'nın oralarda aradığım 'elyazması' printi buldum! Ortaçağın teslim alınışına 'cüppeler altından' cevaz vermiş bir harita: Dünya, Doğu ve Batı olarak, tabak gibi dümdüz ikiye bölünmüş. Enlem boylamlarıyla Kuzey ve Güney'i de düz yüzeye çizilmiş buluyorsun. Yarım metre boyunda, 30 santim eninde dikdörtgen bu plan haritanın en üstünde boydan boya Latince yazı şöyle:

NOVA ET ACCVRATİSSİMA TOTİVS TERRARUM ORBİS TABULA
(İmza yerine ya da yayın:)
Autore Ionne Blaev

Acaba Lope de Vega'nın müzesini gezdiren sanat akademisi öğrencisi kızların elinden çıkma bir iş mi bu, di-

ye düşünmeden edememekteyim. Tek boyutlu, düz iki tabaktan artakalan boşluklar ateşin keşfinden tut da, dinsel melekler, çıplak tanrı ve tanrıça figürleri, alttaki ilk tekerlekli 'öküz arabaları'na kadar kanaviçe işler gibi inceden inceye resmedilmiş.

Asıl ironik yan: Doğu tabağının sağ üstünde Dedekorkut'u ya da 'kaptan-ı derya'larımızı andıran, o biçim kuşanmış, başı türbanlı bir figür, Batı'nın sol üstünde de "İşte Galileo" diyebileceğiniz, göbeğine kadar sakallı, sağ elinde bir ölçü, solunda da sanki ferforjeden yapılma küresel kafes biçimi bir 'dünya' tutmakta olan figür.

Haritadan küçük rulom burada işte. Yanımda. Açıp açıp bakmaktayım.

Camlanacak, çerçevelenecek. Bulutlar üstünde çıplak figürler bir bir 'okunacak'. Hele o, altta, art arda keçilerin çektiği arabadakiler....

(...)

Yarın öğleden sonra Paris'e uçuş.

5 Ekim, Perşembe

Saat 17.00

Madrid-Paris uçağı

Havalandık. Toplu biletimi ucuza getirmek üzere Ankara'daki ajansın önerilerini kabul etmiş ve Paris'e uçuşu da benim ünlü Iberia'dan ayarlatmış; Madrid'deki iki yarım günümün canına okutmuştum ama, şimdi pek memnunum. Fransız havayollarının kendini beğenmiş hosteslerini 'yumuşatacağım' diye gerim gerim gerileceğime, az önce kaşları kalemle kapkara çekilmiş İspanyol hostesi-

miz, neredeyse tango oynayacak edasıyla "Ne içerdiniz?" diye sorar sormaz, her şeyi bilen adam pozumla "Doc Opas!"ı patlatmışım. Çünkü öğleüstü 'Madrid'de son yemeğim' tablosuyla kendimi La Parra adında bir yere atıp kalamar eşliğinde bu marka şarabı içmiş, içtikçe de kendimi tüy gibi hafif hissetmeye başlamıştım. Bu meselenin asıl şaşırtıcı yanı, ben markayı söyler söylemez hostesin İspanyol olmaktan gururlu bir tebessümle önüme bir küçük kırmızı şişe Doc Opas koyuvermesi. Bu da acaba bizim memlekette iyi popüler kisvesiyle "Kavak!" ya da "Çankaya" ya da "Yakut" demek gibi bir şey mi? Yakut'umu yudumluyorum. Hostesle artık kankardeşi gibiyiz.

La Parra'da az kişi vardı ama öz kişi de vardı. Bir adet: Neredeyse bin yaşlarında bir kadın, ciyak ciyak bağıran tirşe renkli bir takım giyinmiş. Her yanı da ışıl ışıl; altın dolu. Küpeler, kollarda bilezikler, hem kolyesi, hem broşu; hepsi altın. Başında da gökkuşağı renklerini havi ekoseli hasır bir şapka var ki, çenesini iki yanlı alttan altın bir zincirle dolanmakta. Her lokmasından sonra altın çerçeveli el aynasını ve rujunu altın zincirli çantasından çıkarıp buruşuk dudaklarının kızılını tazeliyor.

Şimdi düşünüyorum da o kadının bu kadar kendisini sevmesi, kimliğiyle bu kadar barışık olması herhalde bu şarap yüzündendir. Madrid otelimin adı Asturias idi ki, ayrılırken o bile gözüme sahici bir saray yavrusu gibi görünmüştür. Tabii, bir daha yolum böyle bir otele düşmesin, temennilerimle birlikte.

İner inmez, Paris otelimi ayırtacağım. Semtine göre, nerede ne olur, nasıl olur bir fikrim var neyse ki.

Paris, 5 Ekim

İlk Gece:

Rue Delambre. Hotel des Ecoles. Montparnasse.

(Ben Güner'in peşinden gidiyorum. Acının. Başka bir şey değil.

Londra'ya onun kanser ameliyatına giderken bu otelde, altı kilo ağırlığındaki anahtarlarıyla bu odalarda kalmıştık: 1976 yılı, şubat ayı. "Anacığım, gel biz o Londra hastanesine Paris üstünden gidelim." Sanki bir son dilek. *Hüzzam Mavisi* kelebek, sokağın üst köşesindeki bir 'hırdavatçı', kalem kâğıtçı vitrininde durmaktaydı. Bu sayfayı kapat Adalet.)

Aynı gece. Saat 01.00

Çantamı bu odaya attıktan az sonra, vitrini büyük mavi kelebekli o dükkâna koştum. Aynı kelebeğin bir eşi daha orada duruyor mudur, diye.

Yoktu. Ağladım.

Karşıdaki sinemaya koştum. Kurt Weill'in kızı Claudia Weill'in ilk filmi imiş: *Girl Friends.* Mélanie Mayron, bir fotoğrafçı kız rolünde. Erkek arkadaşı da Eli Wallach oynuyor: Feminist ticaretine yaslı bir film. Bir bakıma da, feministlerin işi baştan yanlış tuttukları üstüne 'eleştirel' bir yaklaşımda. ABD'nin kültürel istilasına hem 'râm' olmak, hem karşı durmak gibi bir şey. Çekim güzel, fakat filmin anlamı bana pek 'özenti'ymiş gibi geldi. Yakında bizim iyi film yönetmenlerimiz de bu 'yeni akıma' meylederlerse hiç şaşmam. Ola ola 'çifte özenti' olur.

Kötümserliğim üstümde. Yarın bu otelden çıkmalıyım. Aslında Paris'e bu tarihler gelmemeliydim. Geldim. Londra'nın hiçbir semtine henüz hiç uğramamalıydım; oraya gidiyorum. Acıyı peşinden kovalayan arsız bir kedi gibiyim.

(...)

6 Ekim, Cuma

Coupole.

Buranın terasında yazıyorum. Aşağıya, lokantasına inmiyorum. Giriş salonundaki masif tahta 'bira' masalarından birine de oturmadım. Terasında bir 'cafe noir', bir marocain tost; bol bol yeterli. Buradan bütün Montparnasse caddesini, sol yanda Saint Germain-des-Prés'ye inişiyle Bulvar Raspail'ın girişini görüyorum. Başını sağa çevir: İşte Montparnasse kilisesi; ince uzun ve sarışından halleriyle. Ya benim Vavin metro istasyonum, Mouton Duvernet'de inmeme kadar?..

(...)

Oteli değiştirdim.

Yarı fiyatına iki adım ötedeki Rue d'Odéssa'nın Hotel Céltique'inde bir oda tuttum. Oda çok küçük. Ama idare eder.

Hubert'in ORTF iş arkadaşları Françoise'la Micheline'i aradım. Maddy'yi sordum. Onu aramasam iyi olurmuş. Tuhaf bir sezgi. Benim de içimden gelmiyor. Belki de: "Güner öldü," demekten kaçıyorum. Araları çok iyiydi. Pazartesi öğle yemeğinde Françoise'larda buluşacağız. Micheline de oraya gelecek. Sağ kalan babası da ölmüş. Kocaman kat, yapayalnız oturuyormuş. Beni davet ediyor. Basbayağı ısrarlı: "Gel, bende kal."

Birinin evinde kalmak hiç bana göre değil. Otelin en kötüsü bile, benim için en iyisi.

Çarşamba günü Londra'ya uçuyorum.

Seléct

Coupole'dan, 1963'lerin baş mekânların(ız)dan bu café-bar'a atlamasam olamazdı. Kardeşim, Yüksel Arslan, Komet'le (sanki Hemingway'le ya da 1920'lerin bütün Paris bohemiyle buluşacaklar); bir defasında da on dakikalığına buluştuğumuz Çetin. Bir keresinde de Güner'le bir Fransız filminde 'Türkçe-Rumca' iki cümle konuşmamız teklifini aldığımız 'iş yeri'miz. Bana Rumca cümleleri doğru telaffuz ettirecek bir 'Rum diksiyon hocası' bile getirdiler; elimize de birer zarf içinde galiba yüz, evet yüzer NF tutuşturdulardı. Bu, ikimiz için de üç günlüğüne kendimizi 'çok zengin' hissetmemiz demeye gelmekteydi.

Birkaç aylığına dil kurslarına gidip geldiğim Allience Française'in önünden geçerek dosdoğru Saint Germain'e indim. İniş o iniş. Gece oldu.

8 Ekim, Cuma

Sans peniche
Paris Pleurniche!

Seine'de bateaux mouche'lar,
Benim dilime göre 'sinek vapur'lar.
Canım işte şu yemekli yemeksiz
Nehir turu yapan turistik takalar
Gidip gelip durmazsa eğer
Paris iç çeker, ağlar da ağlar.

***

Hubert'in ilk Paris'imde beni bindirdiği yemekli 'bateaux mouche'lardan birindeyim. *PASSEPORT Pour L'unique frontiére* şairi: Sesi kulağımda, sanki çizilip bir yere takılı kalmış plak gibi, hep aynı şeyi yineliyor:

Sans Peniche/Paris Pleurniche! Paris Pleurniche/Sans Peniche...

Sağ kıyıda şurası şu, sol kıyıda burası bu, diye diye yine acının peşini kovalamaktayım.

(...) Akşamüstü, işinden çıkışta Yılmaz Çolpan'ın evinde buluşacağız. Yılmaz, Brüksel'den sonra turizm ataşesi olarak yine burada. Yine Champs-Elysées üstündeki ofiste. Binanın altında bir de André ayakkabı dükkânı vardır ki, en geniş kalıpları orada bulursun.

Seine turumdan *L'Ile de la Cité*'de indim. Buradaki çiçekçiler, kuşçular, tohum ve yemciler, beri yanda eski kitapçı tezgâhları dururken, Notre Dame'ı boşver geç. *Les Halles* de yerinden kışkışlandı; yanı başına modern mimari 'abidesi' – *Centre Pompidou* namı altında– Parislinin bütün karşı çığlıklarına rağmen dikildi; açılışı hem de geçen yıl yapıldı. Kültür Merkezi: Yapının iç organları gün gibi dışarıda. İtalyan ve İngiliz mimarlarının 'açıklık çağı'mız adına moderni çöpe atmış armağanı! Buna postmodern mimari deniyormuş. Duydum da, ilk görüyorum.

Opera-Madeleine taraflarına geçmeyi hiç sevmez oldum.

(...) Odéon'da bir sinemada Simone Signoret'nin oynadığı bir film gösterilmekte. Hemen girdim. Signoret'nin 'yaşlılığa doğru' filmi: Kadın hakkı: Judith. Madrid'den edindiğim 'dünya haritam' benim için neyse, bugün *bouquinistes*'lerden edindiğim Victor Hugo: *Sefiller* I. Cilt

de o demek. Kemik rengi, pırıl pırıl ciltli veee 1927 basımı. Gazam bundan ibaret değil. Paul Eluard: *Kesintisiz Şiirler* II desem, hem de Gallimard, hem de 1951 basımı desem pek bir şey demeye gelmeyebilir, ama çevirin de iç kapaklara bakın bakalım: Hii!

El yazısıyla imzalı. Eluard'ın gepegenç bir portresi altında: "Pour triompher Eluard" veeee imza: Picasso. Yaaa!.. Aferin Adalet sana! İki croque monsieur parasına iki büyük hazine... Dosdoğru Yılmaz'lara koştum. Onun: "Bende birkaç Fikret Muallâ tablosu var, gelip görmelisin, bizden de Hıfzı Bey'lere gideriz; Hıfzı Topuz'lara. Asıl Muallâ'ları orda gör sen..." kışkırtısına cevap yetiştirmekteyim sanki: Baaak, Picasso. Çizgisi ve el yazısı... Yılmaz AST için Ruzente'nin bir oyununu –bir vodvil– *Yosma* diye çevirmişti. Oyun AST sahibi denebilecek seyircisinden artakalan 'solcu-devrimci' izleyicisine kendini hiç mi hiç beğendiremedi... Üstelik çeviri de, oynanış da o kadar mükemmelken. Yılmaz'la o günleri konuşup konuşup yerlere yatasıya güldük. İki cici kızı kocaman olmuşlar. Ülkü'nün canı yine pek sıkkınmış gibi geldi bana.

Hıfzı Topuz Bey'in her zamanki büyük inceliği yerli yerinde; Afrika dahil, dünyanın dört köşesinden edindiği sanat eseri parçalarla, nefis müzeden ev duvarları arasında ve Muallâ'nın onuruna kadeh kaldıra kaldıra konyaklarımızı içtik. Hıfzı Bey'in kültür zenginliği karşısında 'Picasso'mu ona da gösterdim diye yerin dibine geçtim. Üç kuruşa edindiğim Eluard'ın fiyatını biraz yüksekten mi atsam acaba, dedim; yapamadım. 'iki tabaklı dünyam' üstüne ise artık gıkım çıkmadı.

(Acaba Ülkü, Yılmaz'ın karısı, yurtsama hastalığı olanlardan biri mi?)

(...)

On beş yıl önce musluklu tek odasında 4 franga kaldığım iki yıldızlı L'Hôtel Le Nouvel Orléans'ın gecesi şimdi 19 f.20 olmuş. Kahvaltı 5 f.05.

Pazartesi, 9 Ekim 1978

Otel odası – Gece yarısından sonra:

Bu sabah böyle değildim; şimdi kendine yabancı, bambaşka biriyim. İyi haber geç, kötüsü çok çabuk gelirmiş.

Bu hazmedilir, yenilir yutulur gibi değil! Bahçelievler Katliamı! TİP'li yedi genç. Evlerine baskın. Dövmeler, boğmalar, Eskişehir yoluna fırlatılıp enselerinden kurşunlanmaları...

Ne oluyor, nasıl oluyor? Dün gecenin içine bu kadar şey nasıl sığabiliyor? Uzaktasın, yabancısın; yerli katliam, ta buralarda bile insanı beyninden, kalbinden vurup geçiyor, vurup geçiyor.

Yazma artık. Radyoyu aç. Dinle. Anlamıyor musun? Anla, anla...

İşte:

Françoise'nın Montparnasse yakınlarındaki, avlu içinde, tarihi bir dokusu olan büyük sitenin üst katlarından birindeki dairesindesin. Louvre'da müze konferans programlarını hazırlayan Françoise, bankacılıktan emekli, ressamlıktan hiç mi hiç emekli olmayacak Jean Gauthier ile evlenmiş. Evin bir odası Jean'ın minik atölyesi. Duvarlar onun suluboya tablolarına kucak açmış. Empresyonistlerden. Resim sanatındaki bu ekolün köyü ya da kasabası Paris yakınlarındaymış; bir dahaki sefere beni oraya götürecekler. Jean, alçakgönüllü: "Ah, bu gördük-

leriniz amatör işler... Bankacılıkta hiç resim yapamadım, emekli olduktan sonra istediğim üstünde istediğim kadar çalışabilirim artık..." Benim memurdan TRT'lik yazar olmamla Jean'ın bankayla resim sanatına ait durumu ne kadar benzeşmekte.

"Bu ikilemi tanırım," demem yeterlidir. Suluboya 'natürmort'larla aram hiç iyi değil sanırdım, oturma odalarındaki limoj mavisi boş vazonun dibine yan gelmiş tek elmayla tek armudun baş başa verişleri, bende bu tabloya sahip olabilmek için şiddetli bir istek uyandırdı.

Biz böyle pişmekte olan yemek kokuları, aperatif yuvarlamaları ve resim sanatı evreninde, huzurlar içindeyiz.

Micheline geldi; öğle yemeğine oturduk. Huzurumuz katmerlendi. Alanya İncekum'daki evde birlikte geçirdiğimiz on günlük tatilden uzun uzun konuşmaktalar... Hubert'in ikisi de bekâr bu arkadaşlarının, o günleri hayatlarının en güzel zamanı saydıklarından eminim zaten.

Kumsalı, zakkumları, önümüzdeki küçük 'koy'umuzu hatırlarken gözleri hâlâ daha pırıl pırıl. Françoise, Side kalıntılarını, anfiteatrı, çektiği slaytları eşliğinde müzedeki 'rehberlik kursu'nda bir bir gösterip anlatmış. Yemek sade olmalıydı. Sözüm dinlenmiş. Kuşkonmazlarımı, kestaneli, beyaz soslu tavuk yemeğimi seve seve yedim. Yanında Riesling içildi. Micheline bana ORTF plağı, *Carmina Burana*'yı getirmiş: "Şef Gunzenhauser aslen Amerikalı, New York doğumlu, ama son yıllar neredeyse altı yedi konserlik bir Portekiz turnesi var ki, ORTF işte içlerinden bunu aynen kaydetmiştir." Genellikle, Fransızlar biz ötekileri adam etmeye çalışır, der gezerdim ama Micheline'in işine bağlılığı hakkında ön bilgilerle doluyum; Hubert'le 'aşağılanmışlık' duygusunu nasıl hiç yaşama-

dıysam, bugün de öyleyim. ÖYLEYDİM, demem daha doğru şimdi...

Yemekten sonra, bir ara TV'yi açtılar. Sohbet sırası, hiç dikkat etmemişim. Ara haber saatiymiş. "Turquie... Turquie..." Lafı geçer geçmez Françoise ayağa fırlamış, ekranın yanı başında: "Susun, susun... Dinleyin... Türkiye'de, başkentte bir şeyler olmuş... Adalet, dinle!.." demekte...

Öğrendik.

Onlar sormakta: Ankara'nın Bahçelievleri nedir, nasıldır, biliyor musun? Partie des Ouvriers, komünist bir parti midir? Massacre! Massacre! Katliam, Katliam! Mais c'est terrible! C'est affreux ça Adalet!

Elim böğrümde. Kahrolmuşum. Sürüngenlerden biriyim.

TİP'li 7 genç ha? Katledilmiş ha? Cesetleri, Eskişehir yolu üstünde bir tarlada bulunmuş ha? Hangi ajans veriyor haberi Micheline? Françoise, ne dediler, sağ kalan var mıymış? Tek kişi mi? Sağ mı? O da mı ölmüş? Kim veriyor haberi? Bekle biraz, bekle ... Ajans France Press mi, değil mi? Bilinemiyor henüz. Henüz salt katliam olarak biliniyor. O kadar. O kadar ya! Sadece 7 genç(!)...

Şiddet bu, şiddet! Katliam. Bahçelievler Katliamı. Taksim kanlı meydanı yetmedi demek? Demek 6-7 Haziran'da, daha dün 16 Mart'ta İstanbul Üniversitesi gençlerini taramak da kurtların midesini doldurmaya yetmemiş, demek baykuşlar 'ölüm, ölüm, ölüm!..' diye gaga vurmaktalar...

Ne işim var benim şimdi buralarda?

Özür diledim. Otele gideceğim, Ankara'yı, her yanı arayacağım, hoşgörün e mi, hoşgörün... Françoise'lardan çı-

karken onlar hâlâ arkamdan, "Bizi de ara!" diye seslenmekteler. Telaş içindeler. TİP'li gençleri nereden bilecek, ne anlayacaklar? Beni merak etmekteler. Yarın Londra'ya uçacağımı biliyorlar. Beni Micheline saat 17.00'de otelden alacak. Uçuş saatim 20.15.

***

Dosdoğru Yılmaz'ın bürosuna koştum. Haber doğru. Fazlası var, eksiği yok. Buna 9 Ekim Katliamı demekteydik ama, Yılmaz'la bana göre saatleri saya saya, buna 8 Ekim Terörü demeye karar verdik.

"Bizde kalsan?" diyor. Kalamam, yatamam, uyuyamam. Kendimi bir sinemaya, bu cinayeti 'olmamışa getirtecek' bir yere atmalıyım Yılmaz. Opera sinemasına koşmalıymışım. Bertolucci'nin *1900*'ünü görmeden durmamalıymışım. II. bölümü gösteriliyor, koş, iki epizodu birden izleyebilirsin. *1900*'ün iki episodeunu birden seyrettim. Altı saat.

Akşamüstü gir, saat 21.00'e rastlayan yepyeni II. bölümünü de gör ve az önce olduğu gibi, dönüp gel odana.

1900?

Biri kırsal hayatın içinde yoksul bir oğlan, 'babasız' piç; öteki uçsuz bucaksız çifliğiyle kenti fethe hazır kocamış girişimci kabilesinden (Burt Lancaster) torunu yine bir oğlan. İkisi de bir iki dakika arayla aynı saatte doğarlar. Bu kadar 'aynılıkta' bu kadar 'ayrıksılık'! Hayatlarını belirleyecek olan artık dış koşullar, dışsal değişimler kadar iç yaşamlarıdır.

20. yy başları: Babayla oğul arasında, nüfus gücüyle fabrikalar arasında çelişik değişimler zamanı. 'Sanayi Dev-

rimi' öyle mi? 1900'lerin simgelerle dolu destanı... İnsanoğlunun iç dünyasını hiçlemek yok. Bahçelievler Katliamı = Var. Evet var.

Geleceğin işareti: ŞİDDET?

20. yüzyılın başlarından II. Dünya Savaşı'nın sonuna kadar Bertolucci'nin bütün görsel sanat gücüyle beyinlere kazıdığı İtalya panoraması; izleyiciyi doldurup sorular sormaya kışkırtması. Bertolucci'nin kendi toplumunu sorgulayışı... 1900 destanı+Bahçelievler katliamı. İlkleri gördük, sonuncuların elini yüzünü bilmiyoruz. Katiller kimler?

Katiller bilinmez değil; biliniyor ve 'hiç'lerin adına 'yoklarmış'tan sayılıyor. Bertolucci! Bu böyle olmaz. *9 Ekim Katliamı* diye bir film de çekmelisiniz. Hayat yalnız Batı'ya has bir şey değil, yaşamak!..

(...)

Saç diplerim çok kaşınıyor. Yatamıyorum. Bu saatte Halim'i arayamam ki. Arayabilirsin, arayabilirsin. Saat orada daha bir bile değil; okuyordur. Henüz uyumamıştır. Haberleri kolluyordur. Zıııır... Zıııııırrrrrrr.......

Yok. Sakın karanlık bir el onu da?..

Çıksam. Montparnasse garına kadar yürüyüp dönsem. Oralarda Türkçe bir gazete de bulurum belki?..

Ankara'yı Unutmak Yasak
Kendini Aşmak Kendine Tutsak

Londra, 10 Ekim Salı

Sabah erkenden FNAC'a gittim. Kitap, plak ve Halim'e tıraş makinesi aldım. Beni bu sabah o aramıştı. Dün ge-

ce saat 03.00 sularında dönmüş şantiyeden. Katliamı anlattı; katiller hem biliniyor, hem bilinmiyor; üstümüzde kalan: Çaresizlik.

Fnac'tan sonra bir berbere girip saçımı yıkattım. Memet'in Calvade'ını havaalanından alacaktım; öyle yaptım.

Otele döndüm, çantam hazır. Saat 17 olmadan Micheline geldi, beni, Charles de Gaulle'un yeni kolu Boissy havaalanına getirdi. Cannes'da, İtalya tüneline yakın bir yerdeki, aileden kalma yazlık evinin adresini verdi; bize, Ankara'ya gelmeye söz verdiler: Ayrıldık.

Londra, Heathrow'a epey rötarlı, saat 22.00'de indik. Emo ile Ahmet (Memet'in annesiyle kardeşi) beni beklemekteler. Şımartılıyorum. İlle onlarda kalmalıymışım. Memet Baydur'la yazışmalarımızdan ezberimdeki adres: Kensington High St. Holland Road. No:? Orada yatmazsam Memet yıkılırmış... "Güner'in yattığı yerde mi?" diyemedim.

Memet Baydur'un sanat, kültür, yazarlık 'stüdyosu' ve buranın başaktörü köpeği: JO. İngiliz av köpeği imiş; tilki avının olmazsa olmazlarından... Emo ve oğulları ayrı bir bölmede yatmalılar. Ben, köpek ve TV, müzik seti, Brel, Brassens, Reggiani ve bir yığın blues'la birlikte oturma odasını işgal etmiş bulunmaktayız. Oradaki açılır kapanır kanepedeyim. Memet'in bu meselelerde şöyle mi olur gibi sıkıntıları yok. Giriş katında yaşayan, kendini grafik çalışmalarına adamış Faruk Ulay arkadaşının samimi bir dileği varmış. Tanışmamıza 'olmaz der miyim acaba?' diye sormuş. Yarın akşam ona inecekmişiz. Bize çalışmalarını gösterecek. "Bahçelievler katliamını, boğulmuş, kurşunlanmış yedi genci bir iki gün dert edinmemeye çalışmalısınız efendim. Yarın birlikte Portobel-

lo'ya gidelim mi efendim? Orada bir Pirî Reis haritası gördüm ki; hemen el koymalısınız." "Bedava mı?" Hah işte efendim; Güner de aramızda şimdi! Höh höh hööööh! Tam da öyle gülüyoruz; Güner Sümer usulü!.

Gece yarısından nice sonra yatıldı. Az önce yani. Ben divana yan gelmiş, benim seyahatnameye bunları döktürüyorum. JO bir köşede toparlanmış, kestiriyor gibi. Odanın kapısı açık. Tilki avcısının ava çıkacağı tutar belki diye mi? Soyunup döküVndüm. Çoraplarım, ayakkabılarım ayakucumda. Işığı söndürmedim. Alestayım. Ne olur, ne olmaz; Jo, JO bile olsa, nihayetinde köpektir. Maddy'nin Zunette'i gibi, en yakın dostunun yerini aldım diye kıskançlık damarı tutar mutar da boğazıma atlayıverirseee...

1978'in 11 Ekim Çarşambası'nın Londra'sı

Olamaz! Jo, en sevdiğim, çünkü en rahat çoraplarımı yalamış yutmuş.

Ben divanda doğrulur doğrulmaz, ağzındaki çoraptan lokmaları tükürüverdi. Yürüyüş ayakkabılarımın afili bağcıkları didik didik.

Nedir yazar çizer köpeklerinin benimle alıp veremedikleri canım? Nâzım'ın evinde koca kurt köpeği eldivenlerimi yutmuştu; burada da bu! Kaçtıkça kovalanma lafının hayata geçmesi.

'Kader' denen şey üstüne uzun uzun düşünceye dalmışken, canım ev sahiplerim kahvaltıya buyur ettiler. Hiç çaktırmıyorum ama, yol çantamda soketlerimi aranırken basbayağı bozgunum.

"Ben her sabah erken yürüyüşüne alışkınımdır; az sonra gelirim; meraklanmayın," deyip fırladım. Semtimi ya-

ya tarafından şöyle bir dolanmalıyım. Aradığımı iki üç sokak aşağıda buldum: Western House namında bir otel. Öğrenci yurdu gibi bir yer. Alttaki kahvaltı odası ise tam bir kantin. Kim aldırır: Hemen bir oda tuttum.

Yaptığım bu işi Emo'lar büyük bir kabalık diye düşünmeseler bari. Yarın Ruth'la Yakup Paker'i görmeye gitmeliyim. Güner'in 'ölümcül' hastalığı sırasında bize o kadar düşünceli destekleri oldu ki.

Londra-Frankfurt rezervasyonumu da yarından yapmalıyım. 17'sinde Frankfurt Kitap Fuarı'ndayım. Stuttgart'tan Ahmet Doğan'ın bildirdiğine göre önümüzdeki yıl, aynı tarihlerde *Fikrimin İnce Gülü* Almancasıyla fuarda arzı endam edecekmiş.

Ben yine acının peşini kovaladım. Ölümünden önce Güner'le kaldığımız Egerton Gardens'taki pansiyonu, mezarlığa gider gibi, gidip dolaştım. Sabah telefonla Halim'i aradığımızda ona, oralara gideceğimi hiç söylemedim tabii.

(...)

Ertesi gün

Memet, Ahmet, Faruk kurslarına, burslarına dağıldılar. Emo'cuğum Jo'suyla alışverişti, köpeği dolaştırmaydı gibi iyi ev sahibi bahaneleriyle evde kaldı:

Çünkü akşam yemeğinde buluşmak üzere söz kesildi.

Yemekten sonra Faruk Ulay'a inilecek.

Ruth'ları ziyaret etmem gereği günlük listenin en başına yazılmıştı, çünkü Londra'ya indiğim gece, Islington'da buluşma kararı verilmiştir. Ruth'un anlattığına göre 'orta sınıftan insanların' ucuzuna yaşadıkları bu semtte, sa-

hiden ucuzuna üç katlı bir ev satın almışlardı da, şimdi evin arkadaki küçük bahçesinin çerçöpü ayıklanıyor, kurumuş dallar, çalılar kesiliyormuş. Ruth'la Yakup ayrıca iki oğullarıyla hal-hamur olmaktalar. Yakup Unesco'da araştırmacı eğitmen. İlk oğulları Cem, Ankara'da doğmuştu. Cem ya da Jim'e bir de kardeş geldi: Adam. (Adem niyetine.) Okulları evlerine yakınmış. Ruth'un giyim kuşamını, zevklerini bilirim. Götürdüğüm ham ipekten eşarp gözlerinin rengiyle pek güzel uyuştu. Uzun uzun onun Ankara'da, elçilikte çalıştığı yılları konuştuk. Hele Cemil Eren'in seramik fırınında, alçıdan kılıf içinde bize yaptığı balığı hiç unutamaz; yine hatırladı.

Evin bodrum katını, mutfağı-duşuyla küçük bir stüdyo haline getirmişlerdi; Güner'i kanser ameliyatı ve tedavisinden sonra tam bir ay orada konuk ettiler, 'gözaltında' tuttulardı... Islington kardeşimin 'kent merkezi' meraklarından çok uzak ama, Euston istasyonunu tutturdun mu sorun kısmen çözülür. Ruth'la bol bol sebze yedik, çok çok kahve içtik; bodrum katındaki stüdyoyu geniş bir mutfak-yemek odası haline getirmek istediklerini söyledi; oğlanların eve dönmelerine yakın ayrıldım. Regent Street'in oralarda Frankfurt bilet rezervasyonunu yaptırıp, bir çift de Ecco marka 'ortopedik' yürüyüş ayakkabısı dahi alarak Holland Road'uma, gayet bitkin vaziyette döndüm. Çorap, derken, ayakkabı almalıydım, çünkü eskilerin bağcıklarına asla ve kat'a dokunamamaktayım. (Clarks marka ayakkabıda gözüm kalmıştır.) Ruth'a güderi tarzı çizmeciklerimle gittim. Memet söz verdi, Jo'nun verdiği zararı ödeyecekmiş: Bağcıkları değiştirecek. Emo, Ecco'larımı çok beğendi. Nereden aldığımı sordu; (Clarks'ın yerini bildiğimi) söyledim. Biraz aşağıdaki otel odama ya-

rın göçüyorum. Frankfurt'a ayın 17'sinde, akşam saat 19.00'da uçuyorum.

Mis gibi pizzalar yedik. Bol salata ve bol şarap, derken: Faruk Ulay'a iniş.

13 Ekim, Cuma (sabaha doğru)

Saat 05. Gece, bütün oda JO'ya ait olmuş oldu. Herkes memnun. Meğer Faruk da Eskihisar tutkunuymuş. Gecemizin yarısı orada, hisariçinde falan çektiği slaytları seyretmekle geçti. Hele o benim ağacım! Hisar kalıntıları arasındaki tek başına ve beli eğri gün görmüş ağacı benden önce Faruk sahiplenmişmiş meğer. Ara ara bazı denemelerini de okudu bize, ağaçta buluştuysak metinlerde de hadi hadi buluşuruz, diyordum ama okuduklarını pek kavrayamadım doğrusu. Yorgunluk, uykusuzluk, başkasının okuduğu şeyler için konsantrasyon eksikliği vardır bende'lerle kem-küm ettim. Memet ise son kerte sert ve kesin: "*Bir Düğün Gecesi*'ni ne zaman okuyacağız efendim?" sualini ortaya atıverdi. Ben de pasa pas verip: "O bitti bitmedi derken, arada *Yazsonu* adında bir roman bitti." Kitaplarım, şuyum buyum derken, onlara döner dönmez *Bir Düğün Gecesi*'ni yayınevime göndereceğim sözünü vermiş bulundum. 'Grafik öğrencisi' Faruk Ulay'ın: "İzin veriniz de *Yazsonu*'nun kapağını ben yapayım Adalet Hanım," önerisine ne diyeceğimi bilemedim. İkisi bir olup, bundan önceki kitaplarımın Remzi Yayınevi kapaklarıyla dalga geçmeye koyuldular. Kapak resimlerini yapanın adı bile yok ortalıkta, değerlendirmelerine de kah kaah, höh hööөh... kahkahaları(mıza) eklemeden durmadılar.

Tutunamayanlar'ın sabaha kadar aramızda dolaşan Selim Işık'la Turgut Özben hayaletleri üstüne üstlük!.. Ahhhh, *Ölmeye Yatmak* Oğuz Atay'ınkinden önce yayımlanabilseydi ne olurdu sanki! Geçen yıl, Güner'den neredeyse altı ay sonra onu da sarkomdan kaybettik gitti. Işık ve Özben'leriyle bin yaşasın. Londra, bizim 'kanserli' aydınlarımızın hayatlarının son durağı oldu çıktı neredeyse! "Bahçelievler kurbanlarıyla Turgut ve Selim'i *Tehlikeli Oyunlar*'ın neresine koymalıyız Memet'çiğim, Faruk'çuğum?"

Generalleri emekliye ayırmakla işe başlamalıymışız. İşte artık, gül Allah gül...

Öğleüstü Emo ile biraz çarşı pazar dolaştık. Portobello'ya yarın gidilecek. Saat 18'de bir pub'da Ahmet'le buluşup Bunuel'in sonuncu işi –*That Obscure Object of Desire* adlı filmini gördük. Fernando Rey, burjuva âşık rolünde. Zengin.

Carole Bouquet ile Angela Molina aynı kızı oynamaktalar: Concitta'yı. Concitta, çok ince burjuva renkleri olan bir burjuvanın hizmetçisi iken, ansızın ortadan yok olup, her karşılaşmada ya da bulduğu izini kaybettiğinde, orta yaşı geçmiş burjuvamızın aklını başından alıyor. Genç Concitta'nın 'anarşistlerle' ilgisi olduğu anlaşılıyor. Burjuva sınıfına karşı genç kuşağın kedinin fareyle oynaması gibi bir şey. Burjuvayı ezmesi. Buna karşın film, anarşistleri çok açık olmasa da, alaya almakta...

14, Cumartesi

Sabah oyalanıldı. Öğleüstü Portobello'ya (Gates'te) gidildi. Dünyanın en büyük bitpazarı. En serseri Hindistan'ı,

Afrika'sı, Fransa ve İspanya'sı, hatta en serseri İngiltere'si (olabilirmiş demek!) yanı sıra, en serseri Sultanahmet'i, Kapalıçarşı'sı... En geniş ve en şaşırtıcı açık pazar. Pub'lar, yeşil saçlı kızlar, akordeon çalan körler, laterna çalan uzun ayyaşlar; göbek atan bin yaşın kadınları, sebzeler, salyangozlar, yılanlar, böcekler, antikası-sahtesi gümüş çay, şampanya, şarap bardakları, porselenler, eski-giyilmiş her cinsten kürkler, elbiseler, Victoria dönemi sandıklarından fırlama eldiven, şapka, tuvalet ve ceketler, incik-boncuklar, 'Royalty'nin tablolaşmış saltanat arabaları, estamplar ve az ötesinde ciğerler, pişmiş kelleler... Allahtan Memet sözünü ettiği 'tarihi' Pirî Reis haritasını bulamadı; bendeniz de 'royaltyvari' kışkırtıların etkisinde kalıp: "Aaa, ne ucuz!" hamlesiyle 6 adet, yazıyla altı adet gümüş şarap kupası aldım. Bundan sonra 6 kişilik şaraplı sofralarımda bunlar hep yerini alacak. Pek yorulduk. Konukseverlerim soylu soylu evlerine döndüler; kendim ise, "kımıldamadan oturulacak en iyi yer sinemadır," ifadesiyle Agnes Varda'nın son filmi *One Sings, The Other Doesn't*'ını gördüm. Hem vücudum dinlendi, hem içim donandı: Valerie Mairesse (Pomme = Pauline) Thérése Leotard'ı (Suzanne –iki çocuklu olan–) oynuyorlar. Woman Lib's (kadın özgürlüğü) hareketine Varda'nın yumuşak bir bakışı, insanca yaklaşımı denebilir. Varda üslubu duyguyla seyrediliyor. (Ağladım bile.) Senaryoyu da kendisi yazmış. Ara ara edebiyat metinleri de giriyor filme şiirsel anlatıyı bozmadan. Mesela film Simone de Beauvoir'nın *Kadın*'ından bir pasaj okunarak başlıyor.

Faruk'un odasındaki 18 saatlik o, ben ve Memet'li Ahmet'li uzun görüşmeden ve içine yuvarlandığım feci yorgunluktan hemen dirilme ilacı diye cebimde birkaç nefis 'Eskihisar'dan hisar fotoğrafı ganimetiyle ayrıldıktan son-

ra, yine "hadi Faruk'a inelim" teklifine kanıveririm korkusuyla hep kendi yuvamda, külüstür otelin külüstür odasında yatıyorum artık. (JO ile arama mesafe koyma gayreti buna dahil. Jo'nun o'sunu bazen küçük, bazen büyük yazmam da...)

Ertesi gün

Serazat halim. İşte bunu Memet'le kitap tartışmaya, filmlerden konuşmaya ve ondan durmadan –belleğinden fırlama– kültürel meyveler toplamaya bile tercih ederim. Başına buyrukluk hastalığım yine depreşti: Holland Park'ta yürüyüş, gölgelik bir yere paletini yerleştirmiş 80'lik ressamla sohbetimiz. Bayswater'da bukinistleri dolaşmak. Açıklıktaki turistik ressamlar sergilerini ziyaret. Bir kahveye oturup tek kadeh şarapla doyunmak. (Acaba aç karnına şarapla midem yine kazınacak mı; biçimindeki kaygılardan arınış.) Saat 17.00. İşte yine yeni bir filmdeyim: Woody Allen: *Annie Hall.* Ben böyle azınlıktan Amerikalı esprileri sevmem; Woody Allen'dan gelse bile!.. Teknik yine iyi tabii.

Oralara düşeceğim de, Knightsbridge'deki Egerton Gardens'ıma sulugözlü bir "hoşça kalınız" demeyeceğim öyle mi? Oraya varırken, yol üstünde sıcak-soğuk yiyecek satan 'bakkal' gece yarısına kadar açık olduğuna göre, odamda atıştıracağım bir iki şey alabilirim üstelik. Servis yapan kız değişmiş. Bu da usulünce çalışmasını bilen güzel bir kız, fakat alt dudağını nedense siyah rujla boyamış! (Isırıldı mı acaba?) Yoo değil, çünkü sağ yanağının üstünde de kara kalemle "fuck off!" diye yazılı. Bakkal satıcısının, üstüne "siktir ol!" yazılmış yanağı. Ben de

öyle yaptım, bir krik krak bile alamadan şey oldum. Bu neyin kampanyası, sorsam mı, diye düşünemedim bile!

(...)

Oteldeki pub'a çökmüş haldeyim. Garo orada, İstanbul'da sosyoloji okumuş. Sonra bir İngiliz kızıyla evlenip buraya kendini kurtarmaya gelmiş; elektronik ticareti yapmaya başlamış. Memleketin güney-doğusundan bir çocuğumuz.

Evlilikte, oturma izni elde etmenin dışında aradığını pek bulamamış gibi bir halleri var.

16 Ekim, Pazartesi

Bugün Ahmet'in doğum günü imiş. Kutlama partimiz var.

Akşama Emo'nun sofrasında buluşmayı kararlaştırmıştık. Ahmet'e değişik bir kutlama 'şeyi' almalıydım. Ama ne? Her şeyi olanlara hediye bulmak ne kadar güçtür. Trafik berbattı. Eve geç varabildim, ama bu uzun yolculukta akşama katkı, ne yapacağımı bulmuştum. Onlara varmadan önce otelime gittim. Yandaki bara bir grup halinde geleceğimizi bildirdim. Otel arkadaşlarım iki öğrenci de orada olurlarsa ne iyi! Ahmet Gecesi'nin kapanış törenini orada yaparız.

Emo'nun eline sağlık. Sofrasında yenildi, az içildi. Çünkü hemen Faruk bara inildi. Türkiye'den gelmiş Zafer Baran'ın çektiği slaytları görmeliymişiz...

Zafer'in, çoğu Zeynep'li slaytlarını seyrettik (içerek) ve Zafer beni evine davet etti. Grafik sanatının daha ilk adımlarında Londra'nın en büyük resmi opera ve tiyatro temsilleri için yaptığı afişleri gösterecek. Peki zaman? Zaman kolaymış, bulunurmuş.

Otel pub'ıma çağrım da kabul gördü. 'Bana' gittiğimizde İran'dan Azad da oradaydı. Azad'ı öğrenmiştim; habire çay içiyor o. Çay şarap, çay şarap, şarap kahve, kahve konyak, kahve konyak = Sabah.

Ekim 17'nin Londra öğle vakti. Şimdi kalktım. Acele duş, acele giyinmek, acele çanta toplamak; hay Allah, şunu niye aldım ki, diyemem, çünkü o benim Ecco ortopedik ayakkabım; çantamı tıklım tıkış edip zorla kapamak. Bilet şurda, pasaport burada....

Akşama Londra'ya, her şeyden önce 'benimkilere' vedalaşma saati yaklaşmakta ya; dünkü günün Ahmet'in doğum günü olduğundan bile kuşkudayım. Birlikteliğimizi uzatmanın çok şık bir yolu bu kanımca. Frankfurt'a gece geç saatlerde inebilirim ancak. *Fikrimin İnce Gülü*'nün Almancasını yayımlayacak Ahmet Doğan'la (Ararat Verlag), İstanbul'daki Sander Kitabevi sahibi, çok sayıp sevdiğim ve çoktan tükenmiş olan Mithat Cemal Kuntay'ın *Üç İstanbul*'unun yeni yaptığı basımını armağan etme zarafetini göstermiş Necdet Sander Bey alanda birlikte karşılayacaklar.

(...)

Akşamüstü kucaklaşmalar, öpüşmeler, ayrılış alışverişleri. Heathrow...

Frankfurt, 19-20 Ekim

International Kitap Fuarı'dayız. (MESSE)

Ararat Verlag'ın minik bir standı var. Orada oturuyor, şımarma huyum olsa, kolayca şımarabileceğim yayın programlarında adımı görüyor, kalkıp dolanıyorum. Nereye gideceğimi, neye bakacağımı şaşırmışım.

İkinci Gün: Fransızca kitaplar bölümlerini ancak bir iki saat gezebildim. Kitap fuarı dediğimiz şeyin aslında yayıncılar arası bir alışveriş, bir pazarlama yeri olduğunu aklıma bile getirmemiş; raflardan birinde *La Rose de Büyükada* adlı Fransızca bir roman görür görmez, Türkiye'nin Büyükada Gülü artık bütün okurlarca bilinmekte sanmış, kitabı kaparcasına elime alıp, ödemeyi nereye nasıl yapacağımı aranmaya başlamışım. Bunu yayımlayan hangi yayıneviymiş; bilmeye gerek yok. Keşfime sahip çıkmalı, ödemeyi yapıp romanı çantama atmalıyım. Ararat'a koştum; Ahmet de bana, böyle yanımda taşımaya değmeyeceğini söyledi. "Fakat istiyorum!"

Bir de *Petit Roberts* 'lugatı' almak istiyordum ama, burada öyle tek tek satışlar olmazmış. Saçmalığıma karşı büyük bir incelikle, bu kadar diretiyorsam, bunu kendisinin halledebileceğini bildirdi.

Uluslararası Kitap Fuarı acemisiyim.
Uluslararası Kitap Fuarı yorgunuyum.
Necdet Sander vurgunuyum.

Gelecek yıl fuarın Ararat pavyonunda Almanca *Fikrimin İnce Gülü*'nün tanıtımında bulunmaya şimdiden çağrılıyım: Fikir'in tam karşılığının ne olacağı üstünde çevirmen Wolfgang Scharlipp'le tartışmışlar, sonuç şöyle olmuş: *Die Zarte Rose Meiner Sehnsucht*. Sakın ben Büyükada'nın gülüne bundan ötürü takılmış olmayayım!

Türkçe kitaplar pavyonlarında tek bir Türk yazarının resmi asılı değil. Gallimard'da Yaşar Kemal'in fotoğrafı USA'lı Plessix Gray ile Arjantinli J. Cortazar yanında ası-

lı. Ahmet, WDR'de yayınlanan radyo oyunumu dinlemiş, pek beğenmiş. Benim hiçbir fikrim olmadığına göre, bu hoşuma gitti.

Fuar beni öyle yordu ki, yolumun üstü deyip Peşte'ye uğrayarak bitireceğim gezi programımdan Peşte'yi iptal edip buradan dosdoğru Ankara'ya, ev hayatıma dönmeye karar verdim. İstanbul'dan aktarmalı olacak.

(...)

Ankara, 24 Ekim '78

Günlerden salı. İşte evimdeyim.

Dün, bütün ailemle dönüş ve doğum günlerim toptan kutlandı. Babam ve kardeşlerimden ikisinin eksilmesiyle çok azaldık, fakat ilk torun Fuat'ın sevimli, pek muzip varlığı, 'bodoslama' daldığı Tevfik Fikret Lisesi'ni bitirişi, beri yanda babasız Sinan'ın İstanbul'da, babasız Müjen'ciğin burada usul usul büyümekte oluşları içimizi rahatlatıyor; hoşumuza gidiyor.

Şu ölüm-kıyımlar memleketinde çocukların geleceği düşünülmeden edilemiyor.

(...)

21 Kasım, Salı

Kadın Dayanışması diye bir gazete çıkıyor. Yarın, Sevgi Soysal'ı kaybedişimizin ikinci yılı. Gazeteye Sevgi'nin anısına "*Tutkulu Perçem*'den Bakmak" başlıklı bir yazı yazmıştım, çıkmış. Anma yazılarımda içimde hep bir yarım kalmışlık, büyük eksiklik duygusu...

(...)

Bir Düğün Gecesi'ni nihayet yayınevime gönderdim. Burada da bir tedirginlik. Oysa, pekâlâ işte *Sessizliğin İlk Sesi* hikâye kitabım da yayımlanmış ve iyi karşılanmış bulunuyor. Düğün romanımda hem kurgu, hem iç yaşam ve tabu 'şeyler'de bütün verili değerlerin dışına fırladım. Bu, romanda arayışlarımın beni getirdiği yer. Geçmişe, geriye adım atmam söz konusu değil, fakat edebiyatımızda bu seviyeyi, kaostan, geleceğin belirsizliğinden doğma bu çok boyutlu anlatıyı kabul ettirmek, tutturmak söz konusu.

20 Aralık '78

Alanya günlerimde başlayıp bir türlü bitiremediğim *Yazsonu*'nun adı basında ilk defa görünmüş bulunuyor. Romanımın adı bitişik *Yazsonu*. İlkbahar, sonbahar, der gibi. Bunda o kadar ısrarlı olduğum halde gazetede yine Yaz sonu diye çıkmış.

1979

Günlerin Ayların Toplamı Kurşunlanmak

3 Ocak Çarşamba

Bir gazetenin, "1978'de Sanat-Edebiyat" soruşturması:

Şiirine, yazarlık ve hayatta duruşuna, örnek alınacak bütünleşmesine hayranlık duyduğum Sayın Behçet Necatigil'in yılın değerlendirmesini yaparken bana lütfettikleri olumlu nottan öyle sevindim ki! Fakat, bu notun bana verdiği sorumluluk duygusu sevincime eşlik etmekte.

Şöyle demişler: "(...) Hikâye alanında Adalet Ağaoğlu'nun *Sessizliğin İlk Sesi* '78 yılında önemli bir yer tutuyor. Bu eseriyle yazarın önceki eserlerini aştığını söyleyebilirim." Demek ki, *Yüksek Gerilim*'e geçen yıl verdikleri olumlu oyu ziyan etmemişim.

Bugün yarın çıkacak *Bir Düğün Gecesi* romanımı nasıl bulacaklarını yüksek dereceden bir merak, hatta tedirginlikle beklemekteyim.

1 Şubat Perşembe

Gece. Ayhan'ın 48 yaşa girişini kutladık; 50'nciye doğru yola çıkardık; arkasından bir tas su yerine tas tas rakı, şarap ve bira döktük. Bol bol da Güner anısına yuvarladık. Hayat yolu kaygan. Burada hem içip, hem de çamurlara yuvarlanmadan yürümek az güzel şey mi? Minicik Fuat'çığımız da geçen yıl bu ayda 18 yaşına basmış, Tevfik Fikret Lisesi'ni bol yıldızla bitirmiş değil miydi? Derken İstanbul'a Boğaziçi Üniversitesi'ne uğurlandı. Anne Serpil de arada bir ortalıktan kaybolmakta; İstanbul yollarına düşmekte; baksın bakalım, oğulcuğu Bebek'teki öğrencilere 'özel' yuvasında ne yapmakta? Bu akşamki sürprizi harika! Bizimleydi. 'Mınımına'sına her zamanki 'bağırıp çağırmayan' gizli şefkatinden sunmakta... Babamı kaybedeli üç yıl...

(...)

Sabah

Anlaşma, dayanışma ve sevmek-sevilmekle beslenmiş hayat sevgimizi elimizden alan gün. (Günler...)

Aklım başımda değil. Abdi İpekçi'yi vurmuşlar.

Kimler? Ne istediler bu aydınlık gazeteciden? Evinin yakınında, Teşvikiye'de vurulmuş. Kim vurduya gitti, demektir!

Katili bulacaklar mı? Yoksa yine bulup da bulunamamış gibi mi yapılacak?

Belirsizlik. Artan karanlık. Ara ara pompalanarak yayılmak istenen korku havası.

Zehirli hava. Cinayet (ler).

(...)

Ertesi gün

Mehmet Ali Ağca diye bir ad. Meczup mu, âlet mi? Katil o olabilirmiş...

Yunanistan'la aramızda barış, dostluk ilmekleri atma peşindeki Abdi Bey, ne istediler sizden?

(...)

İnsan Hakları Derneği kurulmuştu. Kurucular arasındayım. Bekleyiş.

5 Şubat

Hayat kırılıp kaldığı yerden sürüyor. Dalı kırılan ağaç nasıl kırılan yerinden sürgün verirse, hayat da öyle, umuduyla bekleyiş.

Çaresizlik.

Acıyı tebessüm, tebessümü öfke, öfkeyi ben'cilik bastırıyor. Bu bana hep *Bir Düğün Gecesi*'ni, özellikle romanımın son sayfasını düşündürüyor. Karanlıkta, o kesif bilinmezlikte patlayan silahı. Öngörü buna mı deniyor? Neredeyse 3-4 yıl içinde yazıp bitirdiğim, epeyce de yayından önce beklemeye aldığım romandaki silah sesi, bir soru işaretiydi. Cevabı geliyor: Katliam. Taşra iş dünyası ile, sivil ve asker bürokratların 'memleketin temeline yeni bir harç olmak üzere' *aktettikleri* düğün; silah sesiyle biten bu Karnaval *Düğün*. Yalnız Tezel ile Prof. Ömer'in sabah karanlığında işittikleri silah sesi: Bum!! Kim bilir belki de Anadolu Kulübü'nü koruyup kollamaya memurlar dahil, hatta onlar başta, gün gibi bilinip de 'bilmezlenenlerce' beklenen... Hatta, kim bilir sabırsızca beklenen...

(...)

Öğleüstü. Telefon

Remzi Kitabevi'nden haber: *Bir Düğün Gecesi* 5000 adet basılmış. 10 tanesini hemen bana gönderiyorlar. Yeni yeni öğrenebildiğime göre kitaplar genellikle 2000-3000 basılırken demek ben de 5000'likler arasına katıldım. Bakalım kaç zamanda bitecek? Kimler nasıl okuyacak acaba? Kurşunlanmasın da!..

Kuşku. Kuşku. Kuşku. 12 Mart'tan bu yana, özelden genele, genelden özele edinilmiş taptaze bilgi!

9 Şubat

Dünkü *Dünya* gazetesindeki köşesinde Selim İleri, *Bir Düğün Gecesi*'nin piyasaya verildiğini, Remzi Kitabevi vitrininde gördüğünü, içeri girip romanı aldığını yazıyordu. Açık gri üstünde eski albümden alınmış gibi bir fotoğraf, fotoğrafta boyun kadifesinde bir eski zaman broşuyla, başı şapkalı, masum görünüşlü bir genç kız, hemen omuzbaşında karanlık, asker görünümlü biri...

Bana gönderilenler bir gelse de, ben de görsem.

Kaç gündür Abdi İpekçi katlini yazan gazeteler, özellikle *Milliyet* ve *Cumhuriyet* elimizden düşmüyor. Ağca yakalanmış da kaçmış... mı?

Ertesi gün

Bir Düğün Gecesi'nden 10 adet geldi. Birini, yayın tarihi 5 Şubat 1979 diye Halim'e imzaladım. Hilal çıkınca, yani ayı ilk günü görürsek kimseye bakmadan hemen birbirimizin yüzüne bakarız. Bu da öyle. İmza günleri-

ne pek bir yakınlık duymadığım halde, her yeni kitabımı derhal Halim'e tuhaf şeyler yazarak imzalamayı âdet edindim.

18 Şubat '79, Pazar

Günaydın'da bir ilan:

Yeni roman Adalet Ağaoğlu
Bir Düğün Gecesi
Remzi Kitabevi

Küçük de olsa, kitap ilanlarına bir türlü alışamadım. Hani sanki ayıp bir şey yapılıyormuş gibi geliyor. Yani okura karşı ayıpmış gibi.

19 Şubat

Dünya gazetesinde Hulki Aktunç'tan bir yazı. Yeni romanım üstüne sanırım ilk yazı. Bak bunu okurken, 'mahçubiyet' ne kelime, derin bir huzura erme oh'u çektin. Hikâye yazarımız Hulki, "Ya Onur Hâlâ Varsa" başlıklı yazısında şöyle diyor: "(...) Onur'un üstüne titremek gerek. Yeni bir edebiyat yapısı, en başta edebiyatın onuru için gerçekleştirmek gerek bunu, *Bir Düğün Gecesi* gibi. (...)"

21 Mart, Çarşamba

Dünya'da Selim İleri, "Ucuz Yargılar" başlıklı yazısında son zamanlarda edebiyata yaklaşımda değerli eserler yokmuşa getirilerek bir değer düşürme gayreti görül-

düğüne değiniyor ve kısaca şöyle diyor: "(...) Şimdilerde aynı olgunun Adalet Ağaoğlu'nun çorabını ördüğünü görüyorum. Müthiş bir özdenetim sarsıntısı olan *Bir Düğün Gecesi* çevresinde derin bir sessizlik hüküm sürüyor. Bu romanı beğendiğini, önemsediğini açıkça söyleyen pek az kişiyle karşılaştım. Fethi Naci bu eleştirmenlerden biri. Bir de Hulki Aktunç'u anımsatabilirim. Bir iki de değini. Niye susuluyor? Çünkü *Bir Düğün Gecesi*'ni değerlendirecek hazır ölçütler, 'ucuz yargılar' yok elimizde. Bir şeyler üretmemiz gerekiyor, buna da bir türlü yaklaşamıyoruz. (...)"

Ah yazar arkadaşımız Selim İleri, ya bir de bana iki-üç gecede bir edilen telefonları bilsen! (Tuhaflık bu ya, hep de Halim'in Ankara dışında olduğu zamanlar... Yoksa telefonum mu dinleniyor? Kim olduğunu bilmediğim biri: "*Bir Düğün Gecesi*'ni yazan sizsiniz değil mi?" Zaman zaman romanı okumuşlardan böyle kutlamalar almaktayım.

Bu erkek sesin sahibini de romanı okumuş okurlardan biri sanıp hevesle: "Aaa, evet, benim!" diyorum, hevesimden utanarak. "Bu kitabı yazdığına çok pişman olacaksın, bilesin!" Utançtan morarmaktayım. Yoksa bu okurdan gelen feci kötü not mu? Olamaz, çünkü ses tehdit yüklü. Boşver şunu. Yüzü belirsizler ne derse desin; ne yaparsa yapsın; bu romanı tam da tasarladığın gibi, isteğin doğrultusunda yazıp bitirdiğini bilmesen, yayımlatır mıydın? (Kitabı yayınevine göndermeden önce, nihayet Halim'e verdim; okur okumaz, hem de büyük bir şaşkınlıkla: "Bu şimdiye kadar yazdıklarının en iyisi!" demiştir; üstelik elimi tutup öpmüş bulunsa da, canım bu nihayet yazılma serüvenine tanık birinin tesellisidir, deyip geçemez miydin? Güven kendine! Bir öncekini yeterli bulsan, niye on-

daki aksamaları halletmek üzere bir sonrakine geçesin ki. Geçtin ve hallettin. *Bir Düğün Gecesi*'nde Oğuz'un *Tutunamayanlar*'ında takıldığın uyumsuzluklara 'öyle olmaz, böyle olmalı işte!' yanıtların da pekâlâ yerli yerinde.)

Boşver şunu, dedin geçtin ama, esrarengiz telefonlar böyle çeşitli biçimlerde birkaç kez tekrarlanınca, ayılıyorsun. Ortalıkta esrarengiz bir şeyler dönmekte... On yıl önce TRT'de olduğu gibi, bazen orak çekiçli bazen Beyaz Saray'lı vinyetlerle 'mühürlenmiş' esrarengiz mektuplar gibi...

Bahriye Hanım'ın gidişi, Abdi'nin vuruluşu... Derinlerden yüksele yüksele ortalığı sarmakta olan uğultu. Ya Bahçelievler katliamı? Ortalıkta birkaç ad dolaşıyor, katillere bir şey olduğu yok. Bilmece-bulmaca / Dil üstünde kaydırmaca!..

Bu arada hoş bir sürpriz. Devlet Tiyatrosu, 15 yıl önce sahnelediği, Kültür Müsteşarı, tutucunun tutucusu, sağcının sağcısı Adnan Ötüken'in sansürü sonucu apar topar sahneden kaldırılan *Çatıdaki Çatlak* oyunumu Küçük Tiyatro'da yeniden sergiliyor: Gazetelerdeki haberler böyle.

Fakat, ilk temsilindeki Süreyya Taşer nerede?

Radyo günlerimden bu yana çok sayıp sevdiğim Suat Taşer'in eşi? On yıl önceki sahnelenişinde Kültür Müsteşarı'nın: "Şu söylenecek, şu söylenmeyecek; şurası baştan sona çıkarılacak!" emirleri yağdırdığını bana açıkça haber veren tek sanatçı Süreyya Taşer'di. Delişmen, sözünü sakınmaz komşu kadın rolünü oynuyor, aklından geçenin dilinden çıktığı bu ucuz 'tipi' öyle kanlı canlı yarattı ki, seyirci benimsiyor, onu alkışlarıyla o kadar kutlayıp duruyordu ki!.. Devlet bu 'tutmuş' oyunu kurşun-

ladı, katledip kaldırdıydı. Boşalan yere el altında, hazırda bekleyen baş piyon Molière buyur edilmişti. Muhalefet sesi yüksek bir işi izleyiciler benimsemişse tetikte duracaksın bilgisini de böyle edindim. Ahh hayat, sen en iyi öğretmensin!..

DT Genel Müdürü, hele o kavrayıcı sesi, nefis diksiyonuyla büyük sanatçı olsa da önünde sonunda memur. Bağımlı. Ya yönettiği sahnelerin elinden çıkmasına razı olup 'emre uymayacak', ses yükseltecek, ya susup boyun eğecek. İfade özgürlüğünün olduğu yerlerde de böyle iki arada-bir derede, sıkışıkta kalan sanat hayatı da bu çeşitten 'sanatçı' dramlarıyla dolu, ama boyun eğip: 'Peki efendim' diyenleri daha az. Çoğu, yaratıya müdahale söz konusu olduğu yerde tekmeyi vurup çıkıyor, çünkü sanatını kabul ettirmiş bulunanlara açılan başka kapılar var; hem de omuzlarda taşınarak: "Lütfedin, bize gelin, tiyatromuza buyurun!" diyen 'yeni vatan'lar...

(...)

Yılın
Baharından Yazına
YAZSONU

29 Kasım '79 Cuma

Bir Mektup:

Sayın Adalet Ağaoğlu
Atatürk Bulvarı
İlbank Apart. No. 243 A/72
Kavaklıdere-ANKARA

"28 Kasım 1979 tarihinde son toplantısını yapan Sedat Simavi Vakfı Edebiyat Ödül Jürisi bu yılki ödüle sizi layık görmüştür.

Büyük başarınızı tebrik eder, 9 Aralık 1979 Pazar günü saat 18.00'de Hilton Oteli'nin balo salonunda yapılacak ödül töreninde ve ödülü takiben verilecek yemekte sayın eşinizle birlikte hazır bulunmanızı rica ederiz.

Saygılarımızla.

(imza)

Prof. Dr. Çetin Özek

Vakıf Ödül Yönetmeni

13 Aralık 1979

Behçet Necatigil'i kaybettik.

Ölümü mümkün olmayanlardan. 'Olamaz!'lardan.

Şiirleri yüksek vurgulara izin vermeden, sessizliğin sesiyle okunmayı bekleyen, böyle okundukça akla ve yüreğe işleyiciliği büyüyen Behçet Necatigil; dört gün önce İstanbul'a gelince, Sedat Simavi ödül töreninde buluşup tanıştığımız edebiyat arkadaşlarınıza sağlık durumunuzu sormaya dilim varamadı.

Biliyordum. Kötü sonuç yakındı; daha on gün önce Sizi hastanede ziyarete geldim; topu topu ikinci defa buluşuyordum bakışlarınızla; başucunuzdaki değerli eşiniz Huriye Hanım'la Siz, şiirleriyle iç içe insanlığına hayranlık beslediğim Siz, beni kırk yıllık candan dostmuşuz gibi kabul buyurdunuz. Nasıl olur da öyle hasta hasta yatağınızdan kalkıp beni kapıya kadar geçirirsiniz! Her acıyı, insanlığın çok isteyip de o kadar yapamamasını, o büyük derin çaresizlik dramını tam da öyle, kapıya kadar

gelerek gösterdiğiniz inceliklerle donattınız; bizi bize, beni bana tanıttınız.

9 Aralık gecesi, seçici kurul üyeleriyle aynı masaya oturtuldum. Bir Siz eksiktiniz. Ağırlaştığınız biliniyor, ama Rauf Mutluay'a, Fethi Naci, Tahsin Yücel'e, Tarık Buğra ve Çetin Emeç'in kardeşi *Cumhuriyet* Kültür'den sorumlu Aydın Emeç'e soramıyordum. Yakın edebiyat dostlarınızın kaygı dolu acılarını körüklermişim gibi geliyordu bana; soramıyordum. Yine de Sayın Mutluay bana dönüp: "Behçet Necatigil'in jüri üyelik oyunu hastaneden el yazısıyla ulaştırdığını söylemek isterim size," demesinler mi?

Sanki bir vasiyeti duyarlılıkla dile getirdiler. Ceplerinden yarım daktilo sayfası büyüklüğünde ve katlanmış bir kâğıt çıkararak, artık açıklamakta bir sakınca yok, deyip okudular:

Rahatsız olduğum için 28 Kasım Çarşamba günkü toplantıya katılamayacağım. Aday kitaplar içinde bu ödüle en layık olan eserin Adalet Ağaoğlu'nun Bir Düğün Gecesi *isimli eseri olduğu sonucuna vardığımı, ödülü onun kazanmasını dilediğimi saygıyla arzederim.*

"Dikkat ettiniz mi Adalet Hanım, hem sonuç yargısına varıyor, hem bunu söylemekle yetinmeyip dileğini tekrarlıyor."

Ne diyebilirdim efendim, ne yapabilirim? Ölüm döşeğinizde bana verdiğiniz büyük onurun altından nasıl kalkacağımı, Size nasıl layık olacağımı bilememekteyim. Çok şükür, sağsınız, iyileşeceksiniz, bir an önce iyileşmeniz dileklerimizle çok, çok yakınımızda, içimizdesiniz.

Topu topu dört günlük ömrü olmuş olan umudumuz.

Rauf Bey, yemekte: "Behçet'in bu sonuncu el yazısı. Sizindir, sayılır. Bu emaneti size sonra vereceğim." 'Sonra' dediği... İşte...

* * *

Aynı gece, çeşitli dallara verilen ödüller töreninde birer de konuşma yapıldı. Kısa bir süre önce Prof. Dr. Tütengil, derse giderken otobüs durağında vurulmuştu. Üniversitede dersini vermeye gidiyor; kitap dolu çantası kapaklandığı yerde, yanı başında. Aydınlığa karşı lanet terörün büyük, en anlamlı simgelerinden biri. TRT'den de arkadaşım, aynı yayınevinde meslekdaşım Ümit Kaftancıoğlu yolda tartaklanıp dövülmüş, yerlerde sürüklenmiş. Katılmadığım, yayınevimin mi, seçici kurulun mu beni aday gösterdiğini hâlâ bilmediğim edebiyat dalında verilmiş ödül dağıtım töreninde, Necatigil'in ölüm döşeğinde olduğunu bile bile 'mutluyum' demek bana çok gerçek dışı gelmekte. Konuşmamı bu anlamda yaptım ben de. "Seviniyorum," diyemedim. Bu ölüm-kıyımlar ortasında anlayışlarına sığınmak istedim. "Kendi adıma benim katılmamış bulunduğum '79'da yayınlanmış eserimi değerlendiren Simavi Vakfı ve seçici kurul üyelerine, yaratıcıyı, üreticiyi 'yarışa katılma' gibi manen zor bir durumdan kurtarma yolunda böylece açtıkları kapıdan dolayı, edebiyat dalındaki bu seçimlerinin sorumluluğunun bilincinde olduğumu bildirmek istiyor, eserime verdikleri değer için hepsine saygılarımla teşekkür ediyorum," gibi, dilim dolanarak bir şeyler söylemeye çalıştım. Fakat yemekte gazetenin yazıişleri müdürü Çetin Emeç beni azarladı: "Sevinçli değilseniz, ödülü reddetseydiniz!"

Yutkunmaktan başka ne yapabilirdim? O an aklımdan geçen şu olmuştur: İşte insanları 'yarışa sokmanın' kötü yanı!

16 Aralık, Pazar

Basında, yine 'ülkücülerin marifetleri' yanı sıra yazarlığım üstüne olumlu yaklaşımlar. *Bir Düğün Gecesi*'nin hem eleştirmenler, hem okur katında benimsendiğini anlayabiliyorum. Dergiler, gazeteler; çeşitli yaklaşımlar; çoğu olumlu. Fakat bugün *Milliyet*'teki köşesinde değerli öykü ve oyun yazarımız Haldun Taner'in "Gerekli Ampüller" başlıklı yazısını not etmeden geçemiyorum. *Somut* dergisinin temmuz sayısında da Fethi Naci, *Ölmeye Yatmak*'tan bu yana yazarlığımı artık benimsemiş görünüyordu. Yazısının başlığı: "Gerçek Her Zaman Devrimcidir." Bu, daha önce yayımlanmış "Eskiden Bir Sabah" isimli hikâyemin başına koyduğum, Gramsci'nin hapishane defterlerinde geçen sözü; Naci, oraya gönderme yapıyor. Roman gerçeğine gerçekçi yaklaşımlar yapmakta, ama kısa bir dergi yazısında, en sonra şunu söylemiş: "(...) Çok önemli olduğu halde bilerek üzerinde durmadığım bir yanı da var romanın."

Üstünde bilerek durmadığı bu 'şeyi' merak etmekteyim tabii.

Başıma dert açmamak için açıklamaktan çekindiği yan, düğünün asker yanı olmasın?

Durup dururken evime tanışmadığım birinden bir kitap geldi. İmzalı. Takdir dolu. Ben de en tabii şekilde verilen adrese *Fikrimin İnce Gülü* imzalayıp teşekkürlerimi bildirdim.

Yine hiç beklemediğim bir şey. Kitaba kitap. Tamam. Fakat bunun üstüne tarafıma gelen mektup pek tuhaf. 'Onu zaten okumuş, düğün gecesini de okuyormuş; ikisi üstüne öyle bir inceleme yapmaktaymış –ya da yapacakmış– ki, ne kadar büyük yazar olduğumu dünya âlem anlayacakmış.'

Bu, telefonların devamı mı, yoksa bir okur hayranlığı mı, yoksa oyun mu?

(...)

Zamanım gittikçe daralıyor. İstekler çoğalıyor. Tanınmış olmak, bana göre değil. Bunu taşımak ayrı bir hüner gerektirir. Yine de TRT TV'den bir teklif. *Tombala* oyunum televizyon filmi yapılmak isteniyor.

Kabul ettim. Sahnede oynayan sanatçılar tarafından oynanacakmış.

17 Aralık, gece

Bugün çıkan *Milliyet Sanat* dergisi kucağımda. Vuruluşundan sonra çekilmiş Prof. Cavit Tütengil fotoğrafı kapağında. İşte yüzükoyun baş, işte başucunda içi kitap dolu çanta. Kısılmış aydınlık ses. Titriyorum. Yaralı Ümit de, nasıl?..

(...)

Kar. Sessizlik. En sevdiğim zaman. Bir de kaloriferler doğru dürüst yansa... Battaniyeye sarılıp, *Hisar* dergisinin temmuz sayısında yayımlanmış Cemil Meriç yazısını yeniden okudum. Temmuz sıcağından sonra aralık soğuğunda okursam, belki yüzüm daha az kızarır diyebilmek istiyorum.

Yazarlığı, düşünceleri bizden kaçırılmış, buna da bizlerin, en yakınından benim, kendimin dangalakça boyun eğdiğim Cemil Meriç. Çevrem de öyle dar ki, biri çıkıp beni vaktiyle "hişt, hişşt"lemeliymiş! Görmez gözleriyle romanımı kızına okutmuş; yetmemiş Ankara'daki bir tanıdığı vasıtasıyla bana üç cilt kitabını göndermiş sayın Meriç: *Mağaradakiler*, *Bu Ülke*, *Umrandan Uygarlığa*. Utanç içindeyim. Kitaplarını okudukça utancım artmakta...

Bir Düğün Gecesi romanım üstüne "Yeni Bir Satyricon" başlığıyla yazdıkları yazıyı yeniden okuyor, ülkenin bir aydını üstüne cehaletimden dolayı büsbütün yerin dibine geçiyorum. Ben geçmişi bilmiyorum, geçmiş ise, onca çalkantılardan geçe geçe, yaşamın tanıklığında beni biliyor.

Cemil Meriç.

Kör. Yanında kızı. Ümit. Okuyor, yazıyor.

İşte. Kış gecesi. Evin içi buz. Yanaklarım utançtan yanıp tutuşuyor.

Yazısından bir alıntı yapsan şuraya? Sevinçten mi, kendini teselli ihtiyacından mı? "Yeni Bir Satyricon". Alıntı:

(...) "*Bir Düğün Gecesi* karamsar bir kitap. Başka nasıl olabilirdi? Yaşadığımız çağın neresi aydınlık?.. Kahramanları, hepsi de mutlu olmak için yaratılmış, ama hiçbiri mutlu değil. İnsan kaderine eğilen büyük düşünce adamlarının hangisi iyimser. Dante mi, Balzac mı, Dostoyevski mi?.. *Bir Düğün Gecesi*, bir cenaze töreni kadar hüzün verici. Adalet Ağaoğlu karanlık bir dönemi bütün acıları, bütün hayal kırıklıkları ile kitaplaştırmış. Her sayfada yakın maziyi daha derinden tanıyoruz. Birkaç

cümlelik bir insan, kaderinin sırlarını çözebiliyor. Toplumun bütün katlarına, bütün tabakalarına ışık tutan usta bir müşahit var karşımızda. Balzac'ı okuyan tarihçi Lavisse: '*İnsanlığın Komedyası*, yazıldığı çağın bütün iktisat ve sosyoloji kitaplarından daha öğretici,' diyordu. (...) *Düğün Gecesi*'ni okurken *Satyricon*'u hatırlıyorum. Adalet Ağaoğlu da çağdaş bir Petronius, ama daha nezih, daha içli, daha usta. İnsan ilimleri ülkemizde bilim haysiyeti kazanamadı henüz. Sosyoloji kekeliyor, psikoloji güdük ve dilsiz, tarih resmi klişeleri tekrarlayan bir bunak. Roman onların görevlerini yüklenmek zorunda. Adalet Ağaoğlu, yaptığı işin sorumluluğunu çok iyi anlamış. *Bir Düğün Gecesi* Türk edebiyatının yüz aklarından. Dostoyevski, 'her mukayese küçültür,' der. Ben öyle düşünmüyorum. Genç romancı, bin yıl önce yaşayan bir Murazaki'yle, yüz yıl önceki bir George Sand'la, bir Madame de Stael'le boy ölçüşebilecek bir kabiliyet. (...)"

Ahh bilge Cemil Meriç, gençlik nerede, elli yaşımdayım. Bunlar olsa olsa 'olgunluk' ürünlerim ve hep cepten harcamaktayım. Keşke sizler kadar bilgi birikimim olsa!

Yaz aylarında Doğan Hızlan *Cumhuriyet*'teki yazısının başlığını:

İntihar Etmeyeceksek İçelim Bari

diye koymuştu. İyi yankıları gittikçe artan romanım bu cümleyle başlıyor da.

* * *

Alanya, 'Marazlı' köyü deniz evinde başladığım *Yazsonu*, kendinden öncekini mahçup çıkarmasa 'bari' ... Yazılmayı hiç istemeyen bir romanın yazılması bu. Yabancılaşmaya, insanlar arası iletişimsizlik akışına 'dur' diyebilmek, bir umut yaratabilmek uğruna kendini yazar sayfalarına atıveren anlatının 'umut' bahsinde bozguna uğrayışı. Sayfalar şiir diliyle donatılırsa, dalgaların yükselip yükselip de 'ağma' (kırılma) anı, dalgaların köpürüşü, denizin kaosu gökkuşağı renkleriyle ışıldar belki; işte o 'hayallerin' yıkımı bu...

Hazırlıksız değişimin canavarı: Bodrum'un Akdeniz'i üstüne hayli bol yazılanlara karşı, benim Türkiye'nin Doğu Akdeniz'i dediğim coğrafyanın geçmişi, şimdiki veeee geleceğin uyarısı. Anlatının anlatısı.

Yazılışı umutsuzca çok uzun sürmüştü, fakat yayını çabuk olacağa benzer. *Fikrimin İnce Gülü* Almancası nisan ayında yayımlandı. Bir de İsveç'ten bunun filme çekilmesi için bir teklif.

Teklifler için zaman ve avans ödentisi içeren bir sözleşme istemeyi öğrendim. Bunu bana, Almanya'da Almanca yayını gerçekleştiren Ahmet Doğan öğretti. Oralarda usuller böyleymiş.

Yılın Sonu

Kasım ayının sonlarında birkaç gün için Ordu'ya gidip geldim. Muhsin Ertuğrul hocamızın önerisi ve desteği, Ergun Köknar ve Aydın Üstüntaş emekleriyle kurulan Ordu Karadeniz Tiyatrosu *Kendini Yazan Şarkı* oyunumu (da) sahneledi.

Hocamızın 'Bölge Tiyatroları' projesine saygıyla dolu bir katkı. Ordu memnun. Üstüntaş'lar hele! Keşke Muh-

sin Bey'in asıl büyük emeli 'amatör tiyatrolar' ruhu da canlanabilse! ITI (Uluslararası Tiyatro Enstitüsü) Türkiye Merkezi tiyatromuzu bir yandan dış dünyaya tanıtmaya çalışırken, bir yandan da taşradaki yetenekli gençleri bu alana kazandırmayı istemekte. Hepsi de Muhsin Ertuğrul'un eğitime, aydınlanmaya katkı heyecanından doğmakta. "Adalet'çiğim, askerlikte gençlere niye yalnız yat kalk talimi yaptırılıyor da, sahnede 'insanı tanıma ve anlama' talimleri yaptırılmıyor ki? Binaları var, bir de sahne açsalar, kim bilir kaç yetenek kaybolup gitmez, değil mi?" Hocamızın üslubu bu: Bir teklif hazırlayalım, demeye getiriyorlar. Oyun yazarlığından romana atlamam üstüne hiçbir şey söylemediler. Bu bahsi bilmezden geliyor. Ankara'da ITI'ın çalışmalarıyla Baha Bey ve ben pek başa çıkamamaktayız. Bir özür dilesem, diye geçiyor içimden, fakat işte yapamamaktayım. Ayrılan üyelerin yerine yeniler geliyor elbette ama hepsi 'uzaktalar'. Bir gün ITI Türkiye Merkezi'nin muhasebesi, evrakı ile tek başına uğraşan 'Kültür Bakanlığı'na bağlı memuru' Baha Bey'e takılayım dedim. "1964'te tanıştık ve çok şükür hâlâ beraberiz, fakat biz neden hep 'yerliyiz' de yeni üyelerimiz 'ecnebi'?"

Kıskançlık damarı tutuveriyor insanın. Çünkü, bana hiç, 'Bu yıl Roma'da yapılacak toplantıya da lütfen siz gidin!' diyen çıkmıyor. Öyle bir şey istediğimden değil, ama niye?

Yıl sonu dökümünü yaparken, Baha Bey'in bu sorumu, iki parmağını dudağına koymakla yanıtladığını not edeyim bari. 'Şeydeki dosyam...' Ne olsa Unesco'ya bağlı resmi bir enstitü burası. TRT yeniden üstüme geliyor sandım; Adnan Öztrak Bey'i saygıyla andım.

Gidip *Yazsonu*'mun başına çöktüm.

1980-83

Derin Darbe
Derindeki Giz'le Gizli Dayanışma

Günsüz

Faşizm, yazar sesinin yaygınlaşmasından, işitilip fazlaca benimsenmesinden hoşlanmamıştır. İnsanlık tarihi böyle yazıyor.

Yaratının dinamosu muhalefettir, diye özellikle şimdi, altını çize çize ben yazıyorum.

Ne olduysa muhalefetin ödüllendirilmesinden oldu. Meslektaşlarla darbenin gizli gücü arasında beklenmedik bir dostluk doğdu. Gizli aşk!..

Özet faslı böyle: Bu kadar.

***

Simavi Vakfı'nın ödülünü takiben, eserlerine Yaşar Kemal'den öte yakınlık duyduğum Orhan Kemal Roman Armağanı yine *Bir Düğün Gecesi* için. Seçici kurul üyelerinden bir tek güneydoğu fotoğrafçısı Fikret Otyam'ın

ikide birde: "Ben oy vermedim, ben oy vermedim haa!" çırpınmalarının nedeni ne ola ki? Bir edebi meselede seçici üye seçilmesinin nedeni ne ola? Değerli yazarımızın 'yakın dostu' olmuş olmasının verdiği bir hak bu herhalde...

(...)

"Hastayıııım yaşıyooooruum!" diye bir şarkı tutturmuşum. Çünkü yataktayım. Füsun Altıok ile Mustafa Şerif Onaran geçmiş olsuna gelmişler. Ya da öyle gibi yapmışlar. Madaralı Roman Ödülü yine aynı romanım için bana verilmiş. Oysa ilk romanımdan başlayarak edebiyat alanımızdaki bu yarış etiketine "sayım suyum yok!" demişim. Mecburiyet bilinci taşıyanlar kendilerine karşı gelemezler. Bu değerlendirilmemi de böyle tarif ettim. Bu mecburiyet de benim hoşuma gitti. Töreni Ankara 'Sanat Seviciler' derneğimizde yapılıyor. Yeni yılın kışı, baharı böyle geçmekteyken...

(...)

11 Nisan 1980

Safın safı, güzelin güzeli meslekdaşım Ümit Kaftancıoğlu öldürüldü. Birkaç ay önce yollarda 'avlanması', karga tulumba edilmesi yetmemiş demek.

Daan! Vurdular.

TİP'li yedi genci katledenler, Bahçelievler katilleri adları, sanları varken, bulunamıyorlar; bulundular, denirken yok oluş. Sır. Sırlarla çevriliyiz. Ümit de öldürüldü. Umudu sevenleri sevmeyenler, baykuşturlar. Baykuşların emir erleri kim? Kimleeer?.. Fareler!

Londra'dan 'sıkılarak' Paris'e kapağı atmış bulunan Memet, ille ben de oraya yollanayım istemekte. Memet Baydur'un nicedir bana gönderdiği Paris 'tamtam'larının haddi hesabı yok. John Berger'in izini İsviçre'de de bulmaya gidecekti ama sinemaları, kitapçı dükkânlarını kovalamaktan vakit bulamamış. Yazarın *A Painter of our Time* adlı kitabını benim de okumamı sağladı. '78 yılı Londra alımlı. Sürgün bir ressamın romanı. Hoş, Memet geçen yıl ondan bana bir dergide çıkan *On the Bosphorus-the place of the strangelhold* başlıklı yazısını göndermişti. Türkiye'ye geldi gitti de John, ben hiç izini sürmeye gitmedim. Ressam romanını okuyunca, çok heveslendim. Yazısı üstüne bir deneme de ben yayımlayarak hevesimi almış oldum. Yetmedi, Memet'in ısrarlarına dayanma direncim azaldı. Paris'te buluştuğu arkadaşı Sina'yı da öve öve bitiremiyor. Sina, dışişlerinde. İlk tayin yeri, Paris. Memet söylemedi ama, daha yepyeni evliyken Los Angeles konsolosluğunda (yoksa San Fransisco muydu?) görevli kocasını Asala'nın vurduğunu basından öğrendiğimiz Sina. Hem çalışıp hem bize nasıl 'katlanacak ki' canım Memet, "Gelin efendim, lütfen gelin" diye arayıp duruyor. Londra seferine çıkarken bana, tanıdıkça Memet'ten kat kat fazla sevdiğim Alageyik'le Emin Mahir Balcıoğlu arkadaşlarını bırakmıştı. Bundan güzel teselli mükâfatı olamaz. Alageyik, ODTÜ'de. Emin Mahir de öyle, mimarinin çağdaş 'mim'leriyle derinlemesine meşgul. Mimarlıkta 'postmodern kurgu' akımını ilk ondan işittim. Yapılanmadaki bu çağdaş yaklaşımı anlayayım diye, konu üstüne kocaman bir dosya da armağan etmiş-

ti. Keşke okuyabilseydim. Romanlarımın birindeki kurgulama beni tatmin etmeyince arayışımı bir sonrakinde sürdürme ile yaratının kendine özgü kurgulanmasıyla mimarinin yapı projesi, kurgulanması arasında ne fark var? Oyun mimarisi ile roman mimarisini birbiriyle paslaştırabilmişsem, mimari ile de paslaşabilirim pekâlâ. Alageyik'ler şimdi Brüksel'deler. Emin Mahir'in 'master' dönemi olabilir. Kart gönderdiler. "Eğer siz Paris'e gelirseniz, biz de buradan kaçar, yanınıza geliriz," diye yazdılar. Sina'yı düşün Adalet. Paris'le başlayıp Kiklad'lara, Yunan adalarına kadar uzanacak hevesini frenle hadi...

Yok canım, kalk git. *Yazsonu*'nun yayınını beklerken zaman geçmiş olur. YAZSONU bitişik yazılacak. Ayrı yazılmasına sakın izin verme.

.... *18 Mart* .... Güner'in doğum günü.

Aramızdan ayrılalı üç yıl... Fakat Memet'çiğim, buranın AST'ında olduğu gibi, Londra'da, Paris'te de onunla gezip dolaşıyor sanki.

Son iki aydır o kadar sık ve güzel mektuplar yazdı ki bana. Hâlâ öyle.

Özellikle 18 Mart'ta başlayarak parça parça yazıp durduğu 'uzun' mektubu bana nihayet göndermeye karar vermiş. Mektubun son parçası sürekli masamın bir köşesinde. İşte:

(...) Bugün akşamüstü ekmek ve şampanya –!– almaya çıkarken kapının önünde 29 Şubat tarihli kartınızı buldum. Buldum. Zarfın içinden çıkan kelebeği de aldım. Aldım. Sağ olun. Kartın üstündeki resmi resmeden Nedim Günsür, dünyanın en iyi, dürüst, sağlam, yürekli, sanatçı, sahici insanlardan biridir. O beni tanımaz, ben onu tanırım uzun zamandır...

Tarhana çorbasınıysa hiç sevmiyorum oldum bittim.

"Seni fazla bitlendirip pirelendirmemek için bir de mavi kelebek ekliyorum," diyen Adalet'i seviyorum.

Bulgur pilavını sevmiyorum.

Bekir Yıldız'ı da sevmiyorum.

Höh höh höh marka kelebek gönderen ve acısını çaktırmadan ince bir şaka gibi ortaya koyan arkadaşları seviyorum.

"Arsenikle çok uzun, tabancayla çok kısa, dostlukla çok pahalı oluyor birini öldürmek..." diyor Brel... Onu da seviyorum.

Sevgili efendim, kartınızı aldım, sevindim. Arkasına bir gülüş yazılmış 'hüzzam mavisi' kelebeği de, Montparnasse'da bir ağacın üstüne yapıştırdım. Yağmurlar yeniden başlayıncaya kadar kalır orada. Ya da filizlenir, kozalanır, adam olur. Bilmem. Zor zamanlar yaşıyoruz. Neyin ne olacağı belli değil.

(...)

16 Mayıs

Annemle Tevhide teyzem Güneydoğu'ya, Diyarbakır, Antep'e doğru çıktıkları otobüs turu gezisinden döndüler. İnsan mutlaka içinde yaşayıp durduğu kılıfı arada bir değiştirmeli. Tekdüze günlerin dışına fırlamalı. Oğullarının ve babamın ölümünden sonra, annemi ilk defa bu kadar sağlıklı, acı birikimlerini bu kadar iyi üstünden atmış görüyorum.

Ege adaları hevesime annemi de katmak istedim: "Hadi anne, lütfen birlikte yapalım bu geziyi." "Yok yok. Bu yılın baharında bu yeter. Dinleneyim hele; teyzenle bir de

Kıbrıs yapsak diyoruz. Sonbaharda ya İncekum Alanya, ya Kıbrıs..." Karşılıklı en fazla 'Kıbrıs yapsak' lafına gülüyoruz.

İkimizin de öyle büyük kahkahaları yoktur. Hık hık gülüyor; ama sahici. Sinan'a nefis bir süveter örmüş. Aykırı renkleri bu kadar uyumlu nasıl yan yana getirebiliyor böyle?.. Hep öyleydi. Bana ilkokuldayken diktiği minik çiçekli basmadan elbiseleri hepsinden fazla severdim. Ellimi geçtim, hâlâ küçük çiçekli kumaşları seçerim. Babamın sağlığında, her yaz sonunda kaplıcalarına gittiklerinde annemin bana Bursa'dan getirdiği ipek emprimeler... Siyah üstüne turuncu, bej, uçuk filizi çiçekler karışımı olan kumaşı, etekleri ince verev fırfırlı diktirdim.

Bugün onu giydim. Annem bana iltifat etti, ben ona.

Gelecek yazın ya başlarında ya sonunda Venedik'teyiz. Söz kesildi.

Aynı gün (Sabaha doğru)

Akşam, Ayhan ve Serpil'le birlikte yemekte.

Halim, annem. Hepsi. Benim bir geziye çıkmam hususunda hemfikir olundu. Halim şuraya gidecek, Ayhan buradan gelecek; Serpil bana bir etek dikilmesini sağlayacak, Annemle Ayhan çarçabuk bir İncekum'a varıp gelecekler...

İçler rahat.

El ayak çekilir çekilmez Adalet, *Hadi Gidelim* hikâyesinde Güner'le dolaşmış, Paris'lerden Londra'lara gidip gelmiş; yetmemiş; kendisine büsbütün yabancı bir sesten bir Off! Ohh! patlatmış (Çankaya'dan aşağıya doğru kaldırım süpüren yaşlı çöpçü) ve haziran ayını boydan bo-

ya kaplayacak gezi planını kolayca çıkarıvermiştir. (İsveç'teki *Fikrimin İnce Gülü* film çekiminin avansı Paris'te, Saint-Germain mahallesindeki bankada kendisini beklemektedir.)

Orhan Kemal Roman Armağanı töreni İstanbul'da, 2 Haziran günü imiş.

31 Mayıs - 29 Haziran

İstanbul-Paris-Stuttgart-Atina-Pire-Aegina-Pire-Paros-İkeria-Samos-(Pithogarion-Karlovassi-Kokari) Samos-Kuşadası-Ankara*

Gezi Defteri / Notlar:

31 Mayıs, Cumartesi

İstanbul. Halim'leyiz. Maçka oteline alışkanlıkla yerleştik. Yük. Müh. Halim, Mecidiyeköy üst geçidinde çalışırken ya burası, ya Divan mekân tutulmuştur. Otellerin evim olmasına bayılırım. Pazartesi, *Bir Düğün Gecesi* için, Orhan Kemal Roman Armağanı'mın törenine...

Aşağıda, otelin bitişiğinde galeride Mengü Ertel'in resim/grafik sergisinin açılışı vardı. Ayağımızın tozuyla Halim Yürekli firmasına, ben de silinip süslenip oraya dağıldık. Sıcakkanlı, değerli dostum Mengü'yü sevindirmek ne kelime, Emil de orada; ben Mengü'den daha hop zop haldeyim. Yüzüm aydınlanmıştır; biliyorum, işte nasıl biliniyorsa!..

Mengü'nün dört parmak eniyle köşeli köşeli kâğıt üstüne abanmış 'ağır kalem' tablosunu aldım. Ne yaparsın,

içlerinde tek güzeli ve en bize yakışanı bu... Akşam yemeği için Fuat'la buluşacaktık. Buluştuk. Boğaziçi Üniversitesi'nin tam bir yıllık aslan öğrencisi, ilk yeğenimle Kireçburnu'ndaki Set'e gittik. Mezeler, balıklar, Halim'e tavada gümüşler, gırla!.. Tuzumuz kuru...

Fuat'ın Hisarüstü-Norsad'da bir 'bekâr dairesi' olacak. Bebek koyuna bakmakta; 'baba'nın çözümleyici hüneriyle varılan sonuç nefis. Hava puslu. Mehtap tüller arasından süzülüyormuş gibiyse de keyfimiz ışıldak. Gelecek yıl ev tamam. Fuat'ın ilk konuğu 'mınımınası olsun' diye geçti içimden.

Ertesi gün

Adalar turu. Rastladığım arkadaşlar. Hepsinde tuhaf bir sessizlik. Bana karşı bir soğukluk. Dünün acısını çıkarmak gibi bir şey...

2 Haziran 1980, Pazartesi

Orhan Kemal.

Cebimde Orhan Kemal'in eserleri üstüne, yazarlığına hayranlığım ve gerekçesi üstüne tam bir sayfalık konuşma metnim. Hani tabii kuru bir teşekkürle yetinmemek gerekir diye... Sayın eşi Sofya'ya çağrılıymış, oraya gitmişler. (Öyle ya, Orhan Bey rahatsızken vize-mize 'kıyımlarından' sonra zorla çıkabilmiş, Sofya'da tedavi görebilmişti.)

Orhan Kemal'i bir anma toplantısı da Sofya'da yapılıyormuş. Oğlu ile tanışıyoruz sanıldı galiba. Tanışmıyorduk. İzleyici koltuğundayım. Benim çok sevdiğim, yakınlık duyduğum Müjdat Gezen, yazarın gepegenç dostu ola-

rak onun kişiliğini sergileyen bir 'gösteri' yaptı. Seçici kurul üyelerinden Nurer Uğurlu yanı sıra beyefendinin beyefendisi Haldun Taner ile TYS sekreteri sertliğin serti Bekir Yıldız ve Mavi'cilerden kalma hikâye yazarımız Demirtaş Ceyhun da izleyiciler arasındaydı. (Yalçın Küçük ortak dostumuz mudur?) Ben, artık içimizden birimiz çıkacağız, Orhan Kemal'in yaratılarından dem vuracağız, yazarlığını değerli kılmış özellikleri bir bir sıralayacağız, derken öyle bir şey olmadı. –Maçka'daki sokak arası 'kuaför'üme' saçımı bile yaptırmışım– neyse, hadi sahneye çık dendi, çıktım. Plaketim verildi, aldım. Kekeleye kekeleye ancak 'resmi' teşekkürlerimi sundum. Zaman dar mıydı, nedir; cebimdeki cebimde kaldı.

Orhan Kemal'e, anısına çok kötü bir vefasızlık etmişim duygusuyla kahrolarak Yakup meyhanesine sürüklendim. Meğer Bulgar yazarı Sivrikov –doğru mu yazdım acaba?– Yazarlar Sendikamızın davetlisi imiş; onu ağırlıyormuşuz.

Yarın yayınevimi ziyaret. 5 Haziran, Paris'e uçuş. Kaçış... kaçış...

3 Haziran, Salı

Yayınevim. Orada öğrendiklerim:

Nejat Ebcioğlu ile Erol Erduran beylere gönderilmiş, aleyhime tümen tümen satırlarla dolu mektuplar. İmza? Remzi Kitabevi yayınları arasında tek kitabı çıkmış B. Günel.

Meğer "Sakın *Bir Düğün Gecesi*'ne oy vermeyin, verirseniz şusunuz busunuz!" diye tehditler savuran mektuplar tek tek roman seçici kurul üyelerine de gönderilmiş.

Üyeler bana karşı çok ince davranmışlar doğrusu. Hiçbiri bu türden olup bitenler hakkında tek kelime etmedi. Gerçekten salt önlerinde duran kitaba bakan, er eğitimi gibi koşullayıp etkileme gayretlerine yüz vermeyen aydın, dürüst bilirkişilermiş! Acayip mektupçunun, mektuplarına ekli bir de 'incelemesi' varmış; buna da kulak tıkanıp geçilmiş. (Fikret Otyam'ın ise pek işine yaramış olmalı!)...

Yahu, yazarlardan sayılan şu kimse, durup dururken sana, –evinin adresini de nereden, nasıl öğrendiyse– adına imzaladığı bir kitabını gönderen adam değil mi?

Günüm polisiye bir roman okumaktaymışım, daha doğrusu özel dedektifliğe heves etmekteymişim gibi geçti. Erol Bey, "yine de elinizde bulunsun," diyerek o mektupları, daha önce kitabını bastıkları bu kimseye verdikleri yanıtlarla birlikte bana uzattılar.

Aldım geldim.

Seçici kurul üyeleri gibi ol: Sen de boşver Adalet. Kulak tıka. Arkanı dön. Bas git!

Ertesi gün

Berbere gittim. Saçımı yıkattım, fönlettim. İstek üzerine Kadıköy Gençlik Kitabevi'nde kitaplarımı imzalama işini yerine getirdim. Yarın Paris'e. Havaalanında bekleniyorum.

Paris, 5 Haziran, Perşembe

Saat 14.15. Air France ile Paris'e uçuyorum. Halim'den az önce ayrıldım. Gitgide güç geliyor ondan ayrılmak.

***

Cuma. Kuşluk vakti

Dün akşam uçağım yerel saatle 16.10'da Orly'ye inmiştir. Memet'le Sina beni kucaklayıp 'stüdyo'dan evlerine getirmişlerdir. Adres:

Bld. Exelmans, No: 37

Tek yatak odasını bana verdiler; kendileri dışarıda, oturma odasında yer yatağına uzanmış bulunmaktadır. Bu böyle olmaz. Hemen otele çıkmalıydım. Böylesi herkes için en iyisi... Alageyik'ler de Belçika, Liége'den fırlayıp gelecekler. Gençler yan yana, kucak kucağa yatsınlar. Kendilerine bu yakınlarda bir otel ayarla hadi...

Dün akşam, gelir gelmez hemen St. Germain'e gidildi. İstanbul'un onca yorgunluğu üstüne birer café-calva içildi. Hem de A Deux Magots'ta... Saint-Germain Kilisesi. Burada orglar, harplardan saçılan manevi+uhrevi pazar sabah konserlerini dinleyiciliğim benim! Geceleyin ise çevresini kaplayan şişman ya da cılızın cılızı yaşlı kadınlardan tut, bıçkın oğlanlara kadar her yaş ve renkten çılgınca eğlenen kalabalık. Paris'in en sıcak haziran gecesi. Türkiye'deki gecelerimiz? Ürkek, karanlık, kimsesiz, ölüm kokan sokaklar: Sokağa çıkma yasağı! Vurulanlar, peşi kovalananlar...

Germain des Prés'nin dört kutba açılan sokaklarının kavuşma yerine, bu alana hâkim şarkılar, danslar, ışık ve müzik dolu canlılığı... Sanki ölüm ve hayat aynı anda; iç içe... Bu kadar üst üste düştüğü halde, ikisi arasındaki büyük fark beni sarstı. Fena sarstı.

Unutma! Kimseye yâr olmamıştır karanlıklar...

(...)

Yorgun ve uykusuzum. Fakat gücüm yerinde. Sabaha doğru, bu yeni yatağımda zihnime-fikrime gece yasa-

ğını kışt-kışt'layan ya da hey-heyy'leyen yeni bir roman tohumu düştü.

Üç beş kişinin, yasağın 'dar zaman'ında acele acele koşuşturmaları ve ... Bekleyiş. Hasta yatağından ölümü, tren istasyonundan trenli kaçışı. Kendinden bağımlılıktan kurtuluşu... *"Koşun çocuklar koşun! Radyo başına koşun! Her cumartesi günü/Radyo başına koşuuun!..*

Hepsi de aynı çocuklar: Taşra kederine bulanmış ölümle dirimi aynı zamanın aynı dakikalarında bekleyiş...

6 Haziran, Cuma

Gece. Saat 02.00

Bu sabah bol kahve az hazırlıktan sonra Memet'le doğru Champs-Elysées'ye çıktık. Oradan yayan yapıldak Bld. des Italiennes'i tuttuk. *Fikrimin İnce Gülü*'nü filme çekmek üzere benimle anlaşma yapmış bulunan İsveç Sinema Enstitüsü, avans 'gelirimi' Credit Lyonaise bankasına gönderdiğini bildirmişti de, bankanın merkezi ise bu caddede bulunmaktaymış da... Avansı aldım. Yunan adalarını yazarlığıma sırt dayayarak keşfetme fikrinin keyfini yaşadım. Yemek yedik, sonra da benim dolaşmaktan her zaman çok hoşlandığım şu çok zarif –pek çok da turistik– Panorama Pasajları'nda dolaştık. Eski kartlar, fotoğraflar, kitaplar, gravürler, fotoğraf makineleri, Venedik usulü kahveler, lokantalar. Halim'e arkası Fransızca yazılı ve 1901 tarihli, bir kalp çiziminin içine uzanmış kadınıyla sarımtırak solgun bir aşk post kartı alıp postaladım. Saat 17'de de, 'lacivert'im Halim'e pek benzeyen–Michel Piccoli ile Anouk Aimée'nin oynadıkları *Le Saut Dans Le Vide* (Boşlukta Sıçrayış?) adlı filme girdik.

İkisinin oyunlarına doyum olmuyor. Cannes 1980 film festivalinde bu filmle en iyiler arasında seçilmişler zaten. Erkek kardeş-kız kardeş ilişkisi içinde acılık dolu ve hafif muzip bir dille dolaşılması... Freud'a fazlasıyla yaslanmış bir film. Piccoli ve Aimée oynuyor olmasalar filme bu kadar derinden bağlanmazdım herhalde. Belki de fikrime düşen yeni roman tohumunu yer yer çağrıştırdığı için...

Akşam evde Sina ile buluştuk. Yemek yenir yenmez, hoşgörülerine sığınarak hemen ellerinden aldığım odalarına (odama) çekilip bunları kaydetmekteyim. Derhal yatağa...

Daha ben Paris'e adım atar atmaz Emin Mahir'le Alageyik Liége'den aradılar. En geç çarşamba, bir haftalığına burada olacaklar. Komün hayatımız tam yerini bulacak. Yine de sen yarından tezi yok, otel odanı bul.

11 Haziran, Çarşamba

Hotel *Point du Jour*.

Dün, Point du Jour'daki ilk sabahımdı. Gözümü yağmurla açtım. Daha doğrusu saat 7.30'da valet kapımı tıklatarak beni uyandırdı. Kahvaltıyı dağıtıyor. Ben istemeden kahvaltı getirmemelerini dün de söylemeyi unuttum. Geç yatılıyor. Geldiğimden bu yana iyi yürümeyen tek şey uyku. Sina için büsbütün üzülüyorum. Neyse burada, otelde durum biraz daha iyi. Sina'larda Memet'in sanat, edebiyat ve hatta politika, topluca hayat üstüne konuşmaları öyle ateşli, öyle heyecan verici ki, sözlerinin arasını nağmelendirilmiş Brel'ler, Leo Ferré, Brassens, hele hele Fréres Jacques'larla, özellikle onun *Général à Vendre* 'şarkısının' kanatları altında sabahın ilk ışıklarını buluyor, Pa-

ris'in 'petit matin'leri ile selamlaşıyoruz. Burada ise deliksiz en az 6 saat uyuyorum. İyiyim. Kafam gözüm yerine geldi.

Buluşmalarımız yemek içmek üstüne. İyi ki sinema merakımız var. Yoksa günde üç öğün, tıkabasa yemekle kalmayacağız, bilip sevdiğimiz bütün kahvelere gire çıka midelerimizde ipin ucunu büsbütün kaçıracağız. Dün saat 8'den sonra hava açılıverdi. Yağmur dinmişti.

Porte de Saint Cloud'nun pazarı burnumun dibinde. Önden biliyordum. Bld. Murat'ya bağlı bu semti Memet'lere yakın olduğu kadar Mady'ye de yakın olduğu için seçtim. Ama Mady'yi görmeye hâlâ cesaretim yok. Çok yakınımız iki ölünün parantezi içindeyim. (... yim, dedim çünkü Güner'in kanserini ve ölümünü Mady'ye hâlâ söyleyebilmiş değilim.)

Prt. St. Cloud pazarına koştum dün. Odaya içecek bir şeyler, cidre falan aldım. 250 gram bulot (kiraz) da. *Cérise'e bulot* diyor pazarcılar, hani sanki bizdeki napolyon karşılığı gibi bir şey: "İrinin irisi, şişkinin şişkini napolyon bunlar, napolyooon!" gibi, "Voyez les boulots, achetez les boulots!" denmekte... Pazar yerinde her şeye baktım. Peynirlere –Camambert'ler şöyle dursun– her zamanki gibi en ucuzundan, rulo halindeki sütbeyaz ve otlusundan biberlisinden keçi peynirlerine baktım; meyvelere, incik boncuklara, pabuçlara, terlik ve çiçeklere... Her tarafta bol bol müthiş güzel çiçekler. Al, kucaklayabildiğin kadar kucakla da git. Çiçekçilerin önünde ardında dört döndüm. Sonra, bir kez daha Mady'nin dairesinin bulunduğu sitenin çevresine gidiyor, biraz duruyor, yine yürüyor sonra hemen geri dönüyorum. Pazar yerindeki bütün kadınlara acaba bu Mady mi, diye diye yüreğim ağzımda

bakıyordum. Sonra Sinan'a bir iki oyuncak aldım. Köşedeki telefon kulübesinden Halim'i aradım. Yanıt yok. Ankara'da değil herhalde.

(...)

Hazır Sina hafta sonu tatilindeyken, cumartesimizi trafiği çok yüklü bir şekilde geçirmiş bulunmaktayız. Pazartesi gecesinden beri otelde yatıp kalkmama sevinecek kadar yüklü bir hafta sonu. 'Çocuklarımı' öğle yemeğine davet etmiştim, Luxembourg'da uzun, güzel bir yürüyüşten sonra Quartier'de saat dörtlere kadar uzun bir yemek yenildi; oradan hadi bakalım Furstenberg Alanı, yine benim Rue Jacop'umla Hotel Danube'üm ve tabii yine yer yok. Şurada bir türlü Paris'in *Belle Epoque* dönemindeki Amerikan yazarlarının ruhunu şâd eyleyemedim gitti.

Akşama evde konuk var: Dışişlerinde, yaşı 40'a varmış bir görevliyken istifayı basıp, karısını da boşayıp Amerikalı bir kadınla yeniden evlenmek tasarısında ama, aklı ondan fazla memlekete takılı, vicdanı elinde; iki arada bir derede yelpazelenen Bülent Bey. Memet'ten beter; habire soran, yeni fikirler üreten konuğumuzla isli saumon, ızgara kalkan, şaraplar, salatalar, peynirler derken yine sabahı etmiştik. Pazar sabahı otel arayışım, akşamına pazartesinden itibaren kaydıyla bu odamı buluşum. Pazar öğleden sonra Türkiye & Londra karışımı arkadaşlarım Ruth ve Yakup'u, önden verilmiş söz üzerine le Vezinet Centre denen banliyödeki evlerinde görmeye gitmek başlı başına bir gözükaralık! Vezinet, Etoile'den dosdoğru akan RER metrosuyla bir saatlik yer. Unesco'nun burada görev verip yerleştirdiği Yakup bana şampanya ikram etti; ona da tabii ki 'hayır' demedim.

Çok bakımlı, güzel bir semtte, bahçesi nefis bir ev. Ankara'da doğan Cem şimdi on iki yaşında, inanamadım.

Pazartesi sabahı Memet'le benim Stuttgart biletini temin peşine düştük. Birden oraya trenle gitmeye karar verdim. Sonra Atina. Atina'da 'Milliyet ataşesi' Mustafa Gürsel karşılayacakmış beni. Bu da Memet'çiğimin yeni ikramı. Şimdiye kadar Mustafa'yı az görmüş, çok sevmiştim.

Tren biletimi dün pazar yerinden dönerken bir turizm acentasından tedarik eylemiş bulunmaktayım. 18 Haziran Çarşamba günü saat 13.00'da trene atlayacağım. Akşam 20'lerde Stuttgart'ta olurmuşum. Stuttgart-Atina arası uçakla. Uçak Selanik aktarmalı. Ahmet Doğan'a bildirdim. Kontrat hazırlıyor; sevinç içinde. Çeviri için el sıkışmamızın üstünden fazla zaman geçmeden, *F. İ. Gülü*'nün Almanca yayını için de el sıkışacağız. Kontrat imzalanacakmış.

Memet'le bilet peşine düştüğümüz sabah bunu boşverip Bertolucci'nin kardeşi öteki Bertolucci yönetiminde *Une Femme Italienne* filmine girmiştik. Bir kadının çevresinden kopmuşluğu, Milano garında iç dünyasının içten içten didiklenişi. Sarsıcı, yer yer de öfkelendirici geldi bu bana. Kadınların iç dünyasında gezinen erkek yazar ve sinemacılarının yapımlarını eksik ve tatsız buluyorum... İsveçli Ingmar Bergman hariç.

Memet sinemadan sonra eve dönmüştür.

Akşama Uğur Alacakaptan'la yeni ve hoş arkadaş Bülent bizi ziyarete gelmişlerdi. Hep memleketin hali pür melalini konuştuk. Sıkıdenetim, endişe, huzursuzluk.

Dün St. Cloud pazar dönüşü, elimde elma şarabım, keçi peynirim ve yarım bagetimle buraya döndüğümde, saat neredeyse dört olmuştu. Biraz uzanıp kalktım. Doğru

Memet'lere. Alageyik'ler gelmişler. Oh ne güzel, birlikte bir haftamız var!

Daha ilk gecemizi dolu dolu geçirdik. Sina işinden geldi; köfteler, salatalar yaptı. Memet'i: "Gevezeliği bırak, iş yap!" diye azarladım; Emin Mahir de pek çaktırmadan, incelikle tarafımı tuttu; güle oynaya kalktık: Champs-Elysées üstünde bir sinemaya gittik; Peter Sellers'ın oynadığı *Bienvenu Monsieur La Chance*'ı gördük. Filmin asıl adı: *Being There* imiş. Shirley Mc Laine ile Melvyne Douglas da oynuyorlar. (Kültürleriyle övünen Fransızlar bile kültür emperyalizmine uğramış durumda. Dillerini Amerikancanın istilasına karşı korumaya savaşan Académie Française diş gıcırdatmakta.) Bu film Jerzy Kozinski'nin bir romanından uyarlanmış; kolayca sulu bir komedi olabilecekken ağırlıklı, içe ve akla dokunan bir şey olmuş. Film gece yarısından sonra 01 sularında bitti. Ilık, güzel kokulu bir geceydi. Saat 02 sularında ancak yatabildim; demekteysem de, işte böyle şeyleri de yazdım. Bu sabah gri, iyice kapalı gökyüzü. Sanki sonbahar.

Sina işinde olacak evladım. Bizler de buluşup keyfimize keyif katacağız.

12 Haziran, Perşembe

Dün gece de Bülent'e gidildi. İade-i ziyaret. Bülent gayet çekici bir adam. Elbette, çünkü benim *Ölmeye Yatmak*'ımı okumuş! Onun üstüne konuştu. Hem de pek cezbedici biçimde... Tartışmaya kışkırtıcı. Romanda Tezel tipini Aysel karakterinden fazla sevmiş. (Tip kelimesiyle karakter kelimesinin altını bilhassa mı çizdi, bana mı öyle geldi yoksa?)

Biz de zaten Francesco Rosi'nin *Jésus Crist S'est Arrétée à Eboli* filmini görmekten gitmiştik ona.

Gece

Bu sabah Emin Mahir ve Alageyik'le Yunanistan turizm bürosuna gittik. Bütün mesele ABD TV dizi filmlerindeki 'Aşk Gemisi'nden biri olmaması ve hiç geri, kalktığı yere dönmemesi koşuluyla Pire'den başlayıp Ege adalarının birinden ötekine atlaya atlaya Ege kıyılarımıza, mesela Kuşadası'na ayak basmamı sağlayacak tek yön tenezzüh vapuru için bilet ayarlamak. Öyle bir şey olmazmış. İlla bir gemi turu almalıymışım. Pire'den binip yine Pire'ye dönen 'Aşk Gemileri' tarzındakilerden birine bağlanmalıymışım. (Öyle ya canım, tek yön olsa, adı 'tur' olmaz ki.)

Bakalım, hele Atina'ya varayım da...

13 Haziran, Cuma

Saat 13.30

Dün sabah Alageyik ve Emin Mahir'le buluşup çıktık. (Memet'i ektik.) St. Germain'in Rue Bonaparte'ında bol şaraplı uzun bir yemekten sonra Montparnasse'ın Rue de Chapline'nindeki sinemada bir Taviani filmi *Le Pré*'yi seyreyledik. Rossellini'nin (Ingrid Bergman'dan) kızı oynuyordu. Isabella. Üçümüz birlikte filmi tartışa tartışa Montparnasse'ta küçük bir tur atarak bizim oralarda, Paris görmüş yazar-çizerler arasında "Yahya Kemal Beyatlı'nın kahvesi" diye anılan Les Closeries des Lilas'mıza uğrayıp ayakta *pomplemousse* gibi bir şeyler içtik. (Köpüklü elma su-

yu mu desem, ne desem?..) Bu içecek bana yabancı, ama buranın çok kahve ve şarabını içmişliğim var. Melih Cevdet Anday ustamız henüz daha Yunan asıllı Fransız şair, roman ve hikâye yazarı Moréas'ın (Jean) masadaki adı yanına Yahya Kemal'imizin adını 'kazıtmak' yerine pirinç levhasıyla çaktırma ödevini yerine getirmiş değildi. Şimdi ise işte, işte burada: Moréas'ın tam karşısında. Kendisine masa arkadaşlığı için niye Moréas uygun görüldü ki? Şairlikten yakınlıklarından belki. Yanı başlarında, hepsi gibi masif ağır ahşap bir masada ise tam dört Fransız ünlüsü: Paul Eluard, André Gide, Jean Giraudoux, Romaine Rolland. Onların yanındaki yerde ise, Pierre Louys tek başına 'hâlâ', nedense...

Kendileri Lord Byron gibi soylu sınıftan bir şairdirler. Karşısındaki Modigliani ile yüz yüze olabilecekleri bir yerleşimde. (İstediğin kadar senaryo üretebilirsin artık bu yüz yüzelik üstüne...)

Yorumlarımızdan vazgeçip hemen çıktık. Memet evde bizi beklemekte... Doğru 37, Bld. Exelmans, 3. kat, sol kapıya. Memet hemen filmi sordu. Yanıtını da kendisi vererek, filmle kurduğum güzelliklerin canına okumakta olduğu itirazında bulunduğum halde hiç tınmadı: Taviani'nin bu filmi ne dar olanaklarla yaptığını, oynayan kızın Rossellini'nin kızı olduğunu, filmin Nazi Almanya'sına karşı bir savaş filmi anlamına geldiğini, Mussolini'nin gadrine uğramış bulunanlar kadar kendi babasına da saygı duruşu olduğunu ve daha neler neler söyledi. Bizi beklerken 'birazcık' içmişmiş de, ondanmış. Gece, Montmartre'da, Sacre Coeur'ün hemen ardındaki o küçük alanın üstüne sıralanmış bistrolardan birine Çingene müzisyenleri dinlemeye gidilecekti; gidildi, lakin epey geç. İki gi-

tarcıyla, sonradan salt kendi keyfi için çaldığını açıklayan bir ağız mızıkacısının katılımıyla verilen konser başta, çeşit çeşit tiplerle dolup boşalan, dolup boşalan benzer yerlerde saat 1.30'lara kadar içilip müzik dinlendi.

Her şey çok iyi ve güzeldi ama, uykusuzluk belimi büküyor. "Kalkalım" dedik, buna rağmen bir başka bistro falan, yatma saatim sabah 3.30'u buldu. Saat 6.30'da pat deyip uyandım. Bir daha da uyuyamadım.

Şimdi şu anda Mady'nin evinin dibindeyim. Site apartımanlarıyla Seine Nehri arasındaki ekspres yolun (Voie Expresse Rive Droite) kaldırımı üstündeyim. Arkamda vızır vızır arabalar geçmekte; önümde suyu kirli bir Seine akmakta. Kum-çakıl depoları, bunları taşıyan takalar, motorlar vb. tangır tungur şeyler. Yüzümü yeniden Mady'den yana dönüyorum. (Asıl adı Maddy, ama Hubert'in deyişi yerleşmiştir bize de.) Apartman pencereleri sıkı sıkıya kapalı. Acaba hep bu evde mi? İçerde mi? Sağ mı, diri mi? Gideyim mi? Hadi, git bak artık. Sabah saat 8 sularında Sina'lara telefon edip: "Beni beklemeyin. Akşama kadar beklemeyin," dediğim için neredeyse seviçliyim. Bld. Murat'ya geçmek üzere birkaç adım attım. 500 metre daha gitsem, sitelere giriş yolunda olabilirim. (...)

Mady'ye gitmedim. Yine gidemedim. Çocuklarımdan 'kopmak' için bir yalan atmışım gibi oldu. Oysa niyetim hastı. Kocası intihar etmiş dul arkadaşımı yoklayacaktım.

Saat 16.00. Otelimdeyim. Memet'in okumam için verdiği *Eğridir Treni* başlıklı metinlerini okudum. Arada bir mektupları içinden sayfa sayfa çıkan 'Sohbetler'ini de. Memet'i okudukça bağlanıyorum Memet'e. Hayatı kolay tarafından aldığına kızmam gerekirken, tam tersi, zorun zoru bu kolaycılığını seviyorum.

(...)

Odamdayım. Günlerin sabah ve akşamlarını karıştırmış durumdayım. Tavernier'nin bir filmini daha gördüm. Sonra, tek başına bir Yunan lokantasında yemek yedim. Çocukları buraya davet edeceğim... Film: *Une Semaine de Vacances.* Odéon'da. Natalie Bay oynamakta. Lyon'da, bir kolejde öğretmen olan Florence'ın unutmak için değil, anlamak, bilmek ya da eğlenmek için de değil, 'ÇÖZMEK' için yaptığı tatil. Tatilini şarap markasıyla anılan Beaujolais'deki ailesi –anne babası– yanında geçiriyor. 'Çözmek' fiiline kement atılınca beynimdeki şu üçlü soru bir kere daha dirilivermiştir.

Sevmek anlamak mıdır? Anlamak hoşgörmek midir? Hoşgörmek yok olmak mı?

Odéon'a gideceğim de, Quarter Latin ile orası burası Saint Michel civarında dünyanın mutfakları içine düşmeyeceğim, mümkün mü?

İşte yakınlarımda bir Yunan lokantası: Eole. Adres: 3, Rue des Quatre Vents. Adres bu. Çünkü, hele bir tadına varayım da havası suyu iyiyse, kabilemiz üyelerine 'Adieu' yemeğimi burada vereyim.

Calamar farcit (kalamar dolması) yedim. Kalamar tava, deniz mahsulleri olan her yerde var. Burada patlıcan dolma da var, şiş kebap, ezme, etli yaprak dolma, hatta mantı!.. İyi işte, hepsini İstanbul meyhanelerine ya da Borsa'sına çekip götürebilecekmiş gibi olurum.

Gece yarısına doğru kabile merkezimize uğradım; Alageyik'in bende kalmış yün hırkasını verdim. Hemen de otele geldim, yattım. Uyuyayım, dedimse de, tutmadı. Saat 2-3'lerde yatmaya alışmışım bile...

Hazır bugün Yunan kültürüne yelken açılmışken (bilinçaltımda Kiklad'ları keşif programı var ya), önceki gün aynı çağrışımla... Deux Magots'nun hemen yanı başındaki kitapçıdan 'alıverdiğim' *L'Homme qui Donnait aux Pigeons* adlı romanı okumaya koyuldum. Saat 2.30'a kadar okuyup bitirdim. Yunanlı genç yazar Aris Fakinos'un romanı. Hani sanki bizim 12 Mart 'kaçaklar'ımız gibi birinin, faşist darbeden sonra, radyo yayınlarında görevliyken kapı dışarı edilmesiyle ülkesini terk edip (bu bilgi aynen kitaptaki yazar biyografisinden) 'sığındığı' Paris'te yıllarca yaşaması ve günün birinde doğum yeri bir Ege adasına dönmesi üstüne. Dönüş. Dönüşün deniz yolları, ada iskeleleri, kendi adası-iskelesinde kendisini bekleyen annesini tasavvur edişi; geçmişe ait çeşitli anılar, hayaller: Türkiye'den kaçmış ada halkının nargile dolu kahveleri, tepede üstü Arapça yazılı bir taş ve kara saçlı ada güzeli; kahramanın (Aris'in?) çocukluk aşkı.

Batı hümanizmasının faşizmden kaçış sürgünlerine alışageldiğimiz kucak açması, bağra basması veya sahiplenilmesinin bir meyvesi daha! Ha Yaşar Kemal, ha Aris Fakinos. Aris belli ki bağırlara daha sıkı basılmıştır, çünkü o 'daha Batılı.'

Sabaha doğru işte böyle tatsız tuzsuz 'muziplik'ler baskınına da uğramadım değil. Ne tesadüf ama! Ege adalarına doğru seyredecek olan bendenizin çantasına böyle bir kitap düşmekte... Şu Pire'den şu vapura bir atlasam! Rehber kitap elimde.

Sabah dişimi fırçalarken: "İyi ki Nâzım Hikmet ülkesini bırakıp gitmek zorunda kalmıştı; iyi ki şairliğine bir de 'siyasi sığınmacı'lık eklenmişti; yoksa Sovyetler'in gölgesinde siyasal teşekkülleri bulunan ne Paris tanıyacak-

tı şairin büyüklüğünü, ne İtalya o tarihlerde..." gibi bir fikri faaliyette bulunmuş oldum.

14 Haziran, Cumartesi

Önceden kararlaştırıldığı biçimde hareket edildi. Saat 11'lerde, Giverny'deki (Vernon) Manet'nin müze yapılan evine, (hayır Monet değil, Manet) gitmek üzere yola çıkıldı. Emin Mahir'in Belçika'dan bu yana sürüp geldiği arabasıyla. Şoförümüz de kendi tabiatıyla. Batıya doğru 150 km gitmek gerekiyordu; gittik. 12.30'da Giverny'ye vardık. Köyün açık bir lokantasında şarap içip sandviç yiyerek müzenin saat 13.30'da açılmasını bekledik.

Ressamın tablolarını, röprodüksiyonlarını, kendi fotoğraflarını havi müze, evinin restorasyonu sonucu yeni açılmış bulunmakta. İşte şurda bahçe, şurda göl, burada kocaman, turuncu renk gelincikler, orda azman çoban yastıkları, boru çiçekleri, zambaklarla dolu bahçe. Frenk elmaları, kiraz ağaçları kirazlarıyla... Kirazlar köydekilerden daha iri ve çok parlak; plastikmiş ya da bilyeymiş gibi durmakta; fakat hayır. Diriliklerini incelikli bir ustalıkla geri çekebilmişlik bu. Doğadan etkilenmeye ödenmiş borç... Tamam canım, tamam; empresyonizm. İzlenimcilik. Duyarlık. Dış gerçek - iç gerçek arasındaki hassas etki. Etki uyumu. İzlenim. Tamam, fakat....

Aman Allahım bu sükûnet, doğanın bakımlı çiçekleri, çimleri çayırları, gölün ünlü nergisleri kâğıt üstüne aynı sükûnetle nasıl geçirilmiş böyle?.. Duyarlık. Ev iki katlı. Burası bana Çehov'u, onun *Vanya Dayı*'sını, *Vişne Bahçesi*'ni düşündürdü.

Müzeden çıkınca, çimlere uzanıldı. Gözler kapandı. Bara gitmek yerine Manet yanı sıra Monet yudumlandı. Şöyle içimize sindire sindire.

Vernon, içinden Seine'den ince bir kolun geçtiği, yapıları bakımsız, yozlaşmaya uğramış bir yer. Hava değişken. Müzeden çıkışta bir anda bora, fırtına, yağmur derken rutubetli bir sıcak, ardından da limonata bir iklim... Her yarım saatte bir böyle akım ve akınlar arasında gidip geldik. İnsanı yoruyor. Bugünler hep öyle. Ya bunalıyor, ya üşüyorsun. Lakin geceler çok güzel, ılık ılık...

Paris'e akşamın 18'inde döndük, Exelmans'daki yuvamızda yemek yedik, yani yine içtik.

Dönülüp dolaşılıp konuşulanlar hemen hemen hep aynı: Türkiye'nin sorunları ve sorular böyle katmerli biçimde sürerken Memet ve Emin Mahir'in memlekete dönüşte ne yapacakları... Emin Mahir, doktorasını vermiş oluyor. Öğretim üyeliği? Bana onların Manet-Monet armağanları var ya; daha ne olsun?..

Burada, ülkemizin sorunlarından uzakta kendimi suçlu hissettiğim zamanlarım oluyor. Bilinmezlikler, geleceği görememek can damarımızı acıtarak sarsmakta.

Bu geceki hesaplaşmalardan boğulur gibi oldum. Tansiyon mu oynadı nedir?

15 Haziran, Pazar

İçimde aynı boğulma duygusu; çok kötü uyudum. Kendimi yine yanı başımdaki pazara attım.

Değişik tipler, çalgıcılar... Hah şöyle!. Amnesty International'in Zaire adına (Belçika'nın eski Guyan'ı) 20 Mayıs'ta başlattığı kampanyanın devamı: Propagandist'ler:

Afişler, el ilanları dağıtanlar, para toplayanlar, düşünceleri nedeniyle hapse atılanların serbest bırakılması, tutukluluk koşullarının değiştirilmesi, iyileştirilmesi, savunma hakkının verilmesi... Bu aktivite ne kadar göze çarpıcıysa, durmadan tıkınan Fransızlar da o kadar çarpıcı.

Pazarda her tür deniz, kara ve hava mahsulleri ve çiçekler ve donlar ve çoraplar ve peynirler, peynirler... Ayrılık: Yokluk ve bolluk. Yatışamadım. Otele döndüm. Kat duşunda bir duş yapmak istedim, otelci kadın "olamaz" dedi. "Odanızı duşlu tutmadınız ki!" Oda da zaten duşlu değil ki!. Muslukla idare ediyorduk; orta halli bir otel odası bulunamazlığından ötürü düştük hayatın bu gelip geçici zamanın bu noktasına...

Fransızlarda da hiç iş kalmadı artık. Jön Türklerimiz asıl bunu görmeliydi! Egalité-fraternité'cilerin kapitalist ahlaka hemen nasıl sahip çıktıklarını yani. Buraların kapıkulları sertlendi mi daha beter sertleneceksin. Öyle yapmadım. Montparnasse'taki sinemaya gidip, Memet'in öve öve bitiremediği Alain Resnais filmine girdim: *Mon Oncle d'Amérique*. Yaa işte böyle Amerikalı Amcamız. Film, insan üstüne bir laboratuvar çalışması sanki. Çok ilginç. Yatışmış durumdayım.

16 Haziran, Pazartesi

Paris'te son iki günüm.

Otelimden geç çıktım; Montmartre'a geçip dolaştım. Braque, Picasso, Modigliani, Gauguin'lerin ayak izleri şuradan, buradan mı diye diye Tertre Alanı'nda bir kahveye çöküp, vaktiyle burada yapıldığını öğrendiğim evlilik ilanları ile asılmaları iç içe ve önlü arkalı seyre daldım. Bi-

zimkilerle saat 16.30'da Selecte'te buluşacaktık. Buluştuk. Akşam yemeği diye benim veda partime davetliler. Birlikte yuvaya gidip Memet'le aperatif, iş dönüşünde de Sina'yı aldık.

"Nereye gidiliyor?" "Elbette EOLE'ye!" Memet içinden, "hay Allah!" falan dediyse de belli etmedi. Ben de onun yemek sonrası bir jazz külübüne 'şöyle bir' uğrama fikrine uysallıkla baş eğdim. Keyifli keyifli ye iç, ye iç; oldu gece yarısı. 'Şööyle bir de cazı takiben doğru Champs-Elysées'ye geçildi. (Çok şükür, yemekte hem mantıyı, hem kalamar dolmayı sevdiler; baklavaya 'hayır' dendi.) Ünlü ve en iddialısından geniş caddeye 'geçilir geçilmez' Le PARIS kahvesine girildi. Kahve-konyak, kahve-likör, 'şööyle bir lokmacık' da Cointreau derken Memet'le benim sigaralarımız çoğaldıkça çoğaldı; devrimci gençlerimden korkuma filtreli Maltepe yerine filtresizi içer olmuştum da, memleket dışında bu tütün burnuma kötü kötü kokmaya başlamıştı. Ama yine de işte, gençlerle baş başa, el ele yarınları güzelleştirme yolumuza saygı, sigaramı kokuta kokuta içiyorken aaa! Bir hadise! Emin Mahir, oturduğu yerde bir cep defteri buluvermesin mi? Defterin üstünde sahibinin adı yazılı: Nazik Lohoum. Giz çağrışımlı; fakat biz terbiyeli çocuklardan olduğumuz için bu hazineyi ne yapıp edeceğimizi bilememekteyiz. Emin Mahir, içine bir göz atıp iki cümlecik okuyuvermeyi bile ayıp saydı valla!.. Tutmasak, defter tam yerine ulaştırılabilsin diye LE PARIS'nin emniyet amiri peşine düşecek.

Böylece veda gecemizin perdesi hayli gizem dolu polisiye sorular üstüne kapandı.

Ertesi gün, yani bugünün sabahında Exelmans merkez üyeleriyle yeniden öpüşüp koklaştıktan sonra, öğle

sularında ve Memet Baydur koruculuğunda istasyona varmak üzere söz kesildi.

17 Haziran tarihli bu salı günü biraz 'armağanlıklar' alışverişi yapıldı. Başka ne yaptın peki? Genç dostlarımdan utana sıkıla, gizlice, Maddy'ye gittim. Kapıyı açınca hemen tanıdı beni. Çocuğu yerindeki sevgilisi Fabrice'le birlikteymiş ve onu takdir etmem için elinden geleni yaptı: Bak Adalet bak, mutfak dolaplarını hep Fabrice değiştirdi. Fayanslara baksana... Bu da onun işi. Ne güzel, değil mi? Alışverişe gitti, nerdeyse gelir. Paris'e neden geldin Adalet? Duvarların rengini beğendin mi? Yeni boyandı. Fabrice'den böyle bir renk istedim, tam istediğim gibi tonu tutturdu. İyi oldu. Fabrice çoktaan meslek okulunu bitirdi. Sen Paris'e neden geldin Adalet? "Şeyy, bir konferans. İki gece için Mady. Çok kısa..." *Oo ma chère, tu sais? C'est terrible ça! Zunette est mort depuis longtemps.* (Biliyor musun, korkunç şey, kedimiz Zunette çoktan öldü?) Yenisini istemedim. Fabrice'i hatırladın mı? Hani Criel'de tanışmıştınız ya? Otursana. Geç otur şöyle. Camları değiştirdik, açayım mı? (Ah Mady, acının üstünden böyle mi atlamış oldun sen?) Adalet, söylesene, Güner nasıl? Hiç görüşemez olduk. Anlat, nasıl Güner?

"O da öldü..." diyemedim. "İyidir. *Ça va...*" filan. (Keşke ona gitmeseydim.)

Çarşamba, saat 13.15

Stuttgart'a giden trendeyim. Strasbourg'dan geçecekmişiz.

Gare de L'Est'de az önce Memet'ten ayrıldım. Beni ille kendisi göndermek istedi. Alageyik'leri her gün biraz

daha fazla sevmemi kıskandı galiba. Canım Memet'çiğim hepinizle çok ama çok güzel Paris günleri geçirdim. Ayrılırken bana yine: "Peki, *Yazsonu* romanın ne zaman çıkıyor? İlk adı, Çılgın Yazsonu daha iyiydi; yayımlanınca gönderin bana olur mu efendim?" demeyi unutmadın. "Tabii Memet, üstünde az mı yazıştık bu 'parçamın'. Dur sana sayfalarından birine, yeri geldi de döktürdüğüm bir şeyi işte şiirimsi şu şeyi okuyuvereyim: *Soğuk katı toprağın/Kıyıya aktığı zamandır bu/Hayat bittiği zaman/Dağ koyuklarında./Davar, davul, çadır çuval ve mavzer/Yörük işi yayık sesi/Bir avcıdır ölüm şimdi/Dirim bir ceylan/Ve biz/Aşkla kinin ateş hattında/Ölüme bir çağrı / yıkıma kışkırtıyız/Göğüs göğse geldiği an/Dağlarla deniz.*

Memet'in gözleri sulu sulu; konuşuyor, konuşuyor ama, boşuna değil. Bundan sonra yine, habire mektuplaşırız...

Tren kalktı kalkacak. 23 yaşımdayken Paris'e ilk geldiğimde indiğim gara şimdiki gözlerimle şöyle bir bakmak isterdim. Otuz yıl önce doğudan batıya gelmiştim bu gara, şimdi tam karşıtı: Batıdan doğuya. Memet'le yüz yüze; anılar bir tül arkasında. Şimdiki bakışımla şöyle bir tarayamadım garı. Memet, Atina'daki Mustafa'ya gidişimi, beni nerede nasıl karşılaması gerektiğini bildirdiğini açıklamıştır. "Şu sigarayı bırakalım," dedim ben de ona.

Paris-Stuttgart treni

Devam: Saat 15.00:

Yeniler hep şâd edilir. Eskiler mühmel.

(Şimdi nerden çıktı bu laf böyle?) Meaux-La Ferté-Milon ve Châlone istasyonlarından sonra Bar la Duc'te iki

dakika durduk. Nancy'ye yaklaşmaktayız, derken Strasbourg. Otuz yıl öncesinin oradaki anılarını hiç karıştırma. Lorraine'i geçtik; 1 dakika sonra Nancy'deyiz. Orada 7 dakika duracakmışız. Strasbourg'da mutlaka yemekli vagona geçmeliyim. Çünkü otuz yıl önce Strasbourg-Paris arasını yemekli vagonda gitmiştim. Bari tam aynı masaya, pencere önündeki koltuğa otur. Tamam da gelip karşına ekleniveren sarhoş Tunusluyu nereden bulacaksın? Hani seni Paris'in 'birleşme evlerinden' birine davet ediyor sanmıştın valizleri filelerinden indirme yardımından ötürü?..

I. sınıf kompartımandaki yolcu komşum bu sefer mühendis kılıklı, özel şirkette çalışıyormuş izlenimi veren, çünkü önündeki yüklü dosyaları durmadan karıştırıp okuyan, toplama çıkarmalar falan yapan entelektüel halli bir adam. Otururken yanına bıraktığı gazete *Les Echos*. Alt başlığı *Les Quotidiennes de L'Economie*. Durmadan dosyalarını incelemekte. Bir kere de benim sigaramı yaktı; ben çakmağımı bulmak için çantamı deşelerken zarafetle, "yakabilir miyim?" diye... Ben de hanım hanımcık tebessüm ederek sigaramı yaktırdım ve hiç aklımda yokken elime *Les Nouvelles Littéraires*'imi alıp okumaya başladığımı fark ettim. Özellikle Paul Nizan üstüne olanı okudum. Az önce yani...

Saat 16.10

Strasbourg'dayız. Nancy'de binen mavi gözlü bir delikanlı burada indi. Ben de artık inşaat şirketinin mühendisini yalnız bırakıp yemekli vagona geçmek üzere ayaklanmalıyım.

Ahmet Doğan'ların evi

'Gecenin sabahı.' Yatmadan önce. Saat 01

Dün buraya sık koyu ormanlar arasından, karaormanlardan geçe geçe gelmiş bulunuyorum. Stuttgart'a kadar gitgide artan yeşillikler arasında eski dükalıklar, prenslikler artığı sayfiye evleri, küçük şatolar, bağlar bahçeler. Veee işte gar. Saat 17.45: Stuttgart'tayız. Yine kibar tarafından bir bey çantamı vagon basamaklarından indirmiştir... Teşekkürler yağdırmışımdır ve bir bakıyorum ki, Ahmet Doğan, karısı Antje ve oğlu Attilâ ile beni karşılamaya gelmişler. Teşekkürlerimin daha büyüğü onlara...

Kaç yıldır adresine yarı ciddi-yarı komik 'iş mektupları gönderip durduğum eve+Ararat Verlag'a geldik. Masa hazır. Yemek yendi Ahmet'in yepyeni aldığı açık renk ahşap güzel yemek masasında. Benimki çok sulusundan olmak üzere rakı içildi. Uyumam için tavanlarına kadar kitap dolu odaya buyur edildim.

Ertesi gün; bugün. Saat 03.00

Sabahleyin baş ağrısız uyanmışımdır. Kitap dolu odada pek güzel uyumuşum. Attilâ ana okuluna götürülmüş. Ben de kentin merkezine götürüldüm. Saray alanı gezildi. Yarısı ahşap, yarısı yerli taştan çok eski bir yapının restorasyonu; bu işteki uyum başarısına tanık oldum; İstanbul surlarındaki fecaat geldi aklıma. İş karşılaştırmaya kaldıysa, yandın!

Antje bizimle gelmemişti, çünkü akşama kadar Yüksel Pazarkaya ile birlikte bir iki kişi daha yemeğe gelecekmiş. Yüksel kendi radyo programı için benimle konuşma yapacakmış.

İki buçuk üç sularında Attilâ'yı ana okulundan alıp eve geldik. Hepsi oldu. Yüksel Türkçe yayını için benimle 6 dakikalık söyleşi yaptı. Yalnız kalınca kendi kendine durmadan kahkahalar atan Ararat Verlag yardımcısı Peter'i de tanımış oldum: Yemekte tam altı şişe bira içti. Yüksel konuşmanın başında arka arkaya verilen ödüller yüzünden beni 'spor rekortmeni' diye takdim edince, ağzımdan: "Ben yarışmıyorum ki, yazıyorum," diye çıkıverdi. Kırılmış mıdır? Belki de burasını banttan çıkarır...

20 Haziran, Cuma

Havaalanı. Olympic Airlines'ta yarım saat rötar. 16.45 yerine 17.15'te uçacakmışız.

Sabahleyin kitaplı odada birkaç saat de olsa çok iyi uyumuş olarak kalkmıştım. Ararat'la 'iş'ler tamam. İmzalar atıldı. Buraya getirildim. Ahmet beni bırakıp az önce gitti.

(...) Uçak tıkış tıkış. Saat 19.15'te Selanik'te aktarma. 20.15'te oradan Atina'ya uçuş.

Atina, saat 04.00

Mustafa Gürsel otellerden birinde bana oda ayırttı, diye biliyordum. Şakası boldur; öyle yapmamış. Çantamı yüklendiği gibi beni evine götürdü gecenin 22'lerinde falan. Karısı, yatırılmış çocuklar, hazırlanmış yemekler; bu kadar dikkat ve itina arasında, hadi incelikli arkadaş Memet için, hadi Güner'e, hadi Abdi İpekçi'ye diye diye bol bol kadeh-bardak tokuşturmalar. Zehir zıkkım dili oya gibi süslü Mustafa'nın dört köşe düzenlere muhalefeti.

Bu zaman zarfında gazetesine iki haber yolladı, çekmecesini çekip şiir dosyasını çıkardı: Yazdıklarıyla son derece uyumlu bir tonla, işte bu saatlere kadar şiirlerini okudu. O kadar yorgunluğuma, uykusuzluğuma karşın uyuklamıyor, dinliyor, dinliyorum. İçimden geçen: Nasıl gizledin kendini böyle, hassasiyetin bu kadar doruklarındayken Mustafa?

Yatmalıyım. Uyumalıyım.

22 Haziran, Pazar

Bitkinim falan demedim. Hava korkunç sıcak falan da demedim; kuşluk vakti iyisinden şairimizin rehberliği altında ve bu rehberliği istismar ede ede Atina'nın hemen bütün turizm acentalarını dolaştım. Paris'te neyse, burada da o: Tur bileti almazsan Ege adalarını şu motor, bu motor, o taka, bu yat deyip atlaya sıçraya, bine çıka kendin halledeceksin. "Özelin özeli Kiklad'lar sefası da yapılır tabii, ama özelin özeli bir yatla..." Küçümseyici tebessümler... Bütün bu küçümseyici bakışlardan yılmadığımı Mustafa da göre göre usanmış, artık beni dövmeye bile kalkıyor: "Ne laf anlamaz şeymişsin sen be Adalet! Tur alsana!" "Pire'ye geri dönmeyeceğim. Kuşadası, Marmaris, neresi olursa olsun memleketin toprağına oralarda ayak basacağım." "Gene oralarda ayak bas. Tur gemisi İzmir'de demirliyor işte! Bilet parasının yarısı yanıversin madem öyle. Bittim canım bittim. Alalım işte şu bileti buradan artık!"

"Başka bir acentaya daha soralım."

Kızgın güneş altında, geniş beton bir caddenin kaldırımındayız. Mustafa bir şiir sürprizi daha yapıyor: "Tak-

si!" diye haykırıp tam önümüzde bir taksi durduruyor. Beni içine itip şoföre derhal evinin adresini veriyor. Adama "burada bekle" emri veriyor; geceki içkiler yüzünden boynundan terler fışkırmakta; yüzü kıpkırmızı. Basbayağı korkuyorum. "Çantan hazır mıydı?" Baş salladım. "Hadi koş delinin teki, çantanı kapıp gel. Bekliyorum." Öyle yaptım; asansörle fırt çık, fırt in. Mustafa taksinin yanında. Bir "ohh!" çekip beni kucaklıyor; terlerini bilhassa yüzümde sile sile müthiş sevecen bir kahkaha fırlatıp şoföre: "Al bu kadını Pire'ye götür at!" diye ikinci buyruğu patlatmasın mı? "Adalara yüze yüze gider, memleketine de yüze yüze çıkarsın artık!"

Çok şükür, hikâyeye benzer bir hikâyem oldu. Yoksa ben *Odysseus* destanının başlarında mıyım? İlk lokmayı bu taksinin içinde mi atmaktayım? Hem o destan 49 günlük deniz yolculuklarından doğma, Truvalı –İkeria'lı cilt cilt bir serüven– destanı. Seninki yüzyıllara değil, yarından sonraya dahi zor çıkacak hız çağımızın üç beş günlük adalar çıkartması. Hızlan taksi! Vapura, vapura! Paros/Naxos savaşına atılmaya...

Bugün değilse, yarın. Bismillaaaah!

(...)

Aegina'ya ayak basmış bulunuyor, Korfu Pansiyon'da kendime gelmeye çalışıyorum. Buraya nasıl geldin peki? Şöyle değil mi?

Pire'desin. İskelede. Mustafa'nın taksiye fırlattığı çantan ayaklarının dibinde. Bu saatlerde hangi adaya gidecek ne var? Bakınıp durmaktasın. Gişeler boş, information denen yerde in cin top oynamakta. Bazı camların üstünde bazı saat ve yer adları yazılı. Bu alfabeyle neyi nasıl anlayacaksın ki? Bakın dur. Ege'deki ada-

lardan buraya en yakındakilerden birine gidecek ilk vapur? İnsanlar bir şeyler söylüyor. Anlayabilirsen anla! Şöyle bir dolaşsam? Şu ağır çantanla nereyi dolaşacaksın ki? Ayaklarının dibinde. Hadi itiver şunu denize. İçinde bir Calvados şişesi bir Armagnac. Hem de *Marquis de Montesquieu Armagnac* Napoleon konyak! Hadi Adalet, bir cesaret it şunu gitsin. At her şeyini: Saç kurutma makinesini, sabununu, donunu, geceliğini, şişe açacaklarını, likörlü çikolatalarını, filtre kahvesini, annenin çaylarını, kendine ikram keçi peynirlerini (hatta bir de Boursin ve elbette kokulu Camambert) bütün çul çaputlarını; at hepsini! Tanrım, ya içinde iki damlacık kalmış aseton şişesiyle bir kere bile kullanmadığın tırnak cilası?.. Gereksiz yükler; kurtul gitsin. Asıl ağırlık Memet'in garda "Halim abiye," diye bana yüklediği Calvade şişesi! Halim'in hakkı. Pire limanının değil. Onu çıkar al bari, tabii konyağı da, sonra vur tekmeyi çantaya... İyi de bu şişeleri nereden nereye neyle taşıyacaksın? Halbuki nasıl da güçlü bir istek vardı içimde, dünyadaki en kullanışlı şu siyah yumuşak deriden torba çantadan kurtulmak için... Korfu'dayım. Yan gözle ona bakıyorum. Sahiden çok kullanışlı ve pek soylu bir çanta; iyi ki itmemişim denize. Beni buraya getirecek vapura iyi bir Yunan delikanlı ile çirkin fakat iyi yüzlü sevgilisi genç kadın sayesinde binebildim. Başımda işporta malı hasır şapkayla. İyi delikanlı çat pat İngilizce konuşuyor; çantamı onun bekçiliğine bırakıp dünyanın en sıcak güneşinden beynim erimek üzereyken koşup ta ilerdeki 'turistik satıcıdan' alıverdiğim şapkam. Saat olmuş akşamın altısı. Elimde bir harita bile yok, ama delikanlıya: "Ada ada, Ege adası?" deyip

durmaktayım. "Şu kalkıyor, biz de buna bineceğiz," dediği için atladığım vapur. Meğer geldiğimiz ada işte burası, Pire Körfezi içindeki Aegina imiş. Hiç de Kiklad'lara doğru açılmış değilim.

Adı Mania Express olan vapur, bizim ada vapurlarının küçüğü. Çok kalabalık. Hafta sonu eğlencesi. Yolcular davul dümbelek. Kafamda bu gece nerede yatacağım, nasıl kalkacağım sorusu.

Kendimi sonradan ilkokul öğretmeni olduklarını öğrendiğim sevgililere bıraktım. Onlar nereye gidiyorlarsa, ben de oraya... Delikanlı adını bile yazdı bu defterime. Çirkin sevgilisinin adı: Photini imiş (Fatma gibi). Erkeğinki: Manolis (Memet gibi). Adres: Mixoulu 25. Pearus, Greece. Ben de onlara adımı yazdım. Yazar olduğumu ilk defa burada eklemiş oldum. Saygılarını kazandım. Bindiğimiz vapur, uçak biçimi, hızlı. İskelede iner inmez birlikte otel sorduk. Verilen adrese gelmek için ortak bir at arabası tuttuk. Tatilden istifade birlikte yatarak kaçak bir gece yaşayacakları besbelli. Yarınki pazar günü de birlikteler. Pazar akşam Pire'ye... Ertesi sabah işbaşı. Pansiyonda alt katımdaki odadalar. Orası daha ucuzmuş. Bunu gülümseyerek açıkladılar. Duş alıp biraz dinlendikten sonra akşam yemeğini birlikte yemeyi kararlaştırdık. Lokanta ararken adayı da dolaşmış olacağız.

(...) Duşumu yaptım. Giyinip kuşandım. Aynada kendimi beğendim. Saç kurutma makinemden kurtulmadığıma sevindim.

Artık okumuş bulunduğum Aris Fakinos romanı *L'Homme qui donnait aux Pigeons*'u elime yeni bir merakla aldım. Okudukça, Ege adalarına doğru seyretme

arzum arttıkça artmakta. Kahramanın yolculuğu. Yıllar sonra doğum yeri adasına dönme yolculuğu. Canlanan anıları. Acaba hangi ada bu? Limanda beklediğini hayal ettiği annesini ben de görecek miyim? Hep aynı sorular yine. Artan merak.

Bizi buraya getiren arabacı ayyaş, bıçkın ve yaşlı idi. Korfu pansiyonun sahibi ve işleteni bir kadın. İki çocuğunun ikisi de sevimli. Aile işletmesi burası. Çok iyi karşılandık. Madam bize hemen kahve ikram etti... Odam tertemiz. İçim rahat. Pencereden biraz deniz görünüyor; yanı sıra hapishaneyi andıran taş bir yapı. Aklıma Sabahattin Ali'nin yattığı Sinop Cezaevi geldi: *Aldırma gönül aldırma*'yı ya Rahmi Saltuk ya Zülfü Livaneli kulağıma benim için söylemekteler...

Bundan sonraki hedefimi iskelede, harita üstünden tayin edeceğim. Uğramayı hiç düşünmediğim bu körfez adasından geri, Pire'ye dönmem gerekecek herhalde. Gelmişken burada iki gün kalırım artık. Pire'ye Photimi ile Manolis kanatları altında dönemeyeceğime göre...

Aegina, 22 Haziran Pazar

Dün akşam kıyı yolunda biraz gezindikten sonra ucuzca bir lokantaya çöktük. İstavrit, palamut, biraz da çiğ kalamar salatası atıştırıp 'rezine'-reçineli (çam kokulu) beyaz şarap içtik. Buz gibi. Hava da akşamın serinliğinde, limonata... Hesabı Manolis ödedi. Ben de ona el çantamdaki cep boyu viski şişesini verdim. Bunlar ve pansiyoncu aile gerçek birer dostmuşuz gibi yakınlar, iyiler, inceler... Ama turistlerin başvurabileceği yerlerde çalışanlar, polis molis, bütün görevliler ise kaba, terbiyesiz, faşist ta-

vırlı... Daha onlara merhaba demeden insanı kışalıyor, başlarından atıyorlar. Buna karşın halk, sokaktaki adam, bilhassa yemek yediğimiz lokantanın garsonu nasıl da yumuşak, işinde nasıl da iyi!

Turistlerin sorunlarına çare gösterecek olan yerin levhası: Tourist Police. Üniformalı, basbayağı polisten öte asker kılıklı adamlar... Bu arada adalar üstüne harita, broşür gibi ne bulduysam kapıp aldım. Yarı İngilizce, yarı işaret dilinden anlaşarak yediğimiz güzel bir yemekten sonra, saat 11 sularında buraya, odama çekildim. Fakinos'un romanını karıştırdım. Birtakım notlar yazıp yattım. Kesik kesik uyuyabildim. Sabah 9.30'da uyanınca, bir de baktım; gayet iyi dinlenmişim. Beni asıl yoran konuşmak galiba. Üç beş saat tek başıma kalabildikten sonra anlayabiliyorum dinlendiğimi.

Pansiyon bize nefis bir kahvaltı sundu. Adayı sevgililerle ayrı ayrı dolaşmakta anlaştık. Öneri benden tabii, büyük sevinçle kabul de onlardan.

Beyaz ve kubbeleri deniz mavisi kiliseler hariç, tepe yamaçları kıraç kuru görünüyor. Hani sanki "su yok!" çığlıkları atmaktalar.

Yukarısındaki gözcü kulübesiyle cezaevi sandığım yapıya doğru boşuna yürümüşüm. 'Nizamiye kapıları'mızla işkence hanelerimizden başka bir ilham vaki olmadı. Kıvrılıp batı yönünde yürümeye başladım: İşte şık evler, villalar, bol çiçekli bahçeleri, beş yıldız görünümlü oteller-moteller; çamlar, Rodos çiçekleri. Yine de bizim Büyükada bunların yanında cennetlerin cenneti, derken bir de baktım, yürüdüğüm caddenin adı: *Kazanthakitz*. Kazancakis'in evi neresi acaba? Canım evi burada olmayabilir tabii de... Şiir, edebiyatsever bir belediye baş-

kanı öyle istemiştir, böyle olmuştur. Güvercinleri yemleyen adam vapuruna atlamak üzere, aman kaçırma. Olmazsa her adanın belediye başkanına eski radyocu, ateşli devrimci yazarlardan Fakinos'un Paris'ten dönüp dönmediğini sorarsın.

Yoluma Pire'den sonra Mykonos'tan mı, Paros'tan mı devam etmeliyim? Bir banka oturup Ege'deki güzergâhımı tayinle mimarisi 'kübik'tir diye atıfta bulunulmuş Cyclades(lar) haritama işaretledim.

Şimdi sıra yarından sonra Pire'den bu adalara vapur saatleri kaçta, bunları öğrenmekte. Elde çanta, ortada kalakalma yine!..

Kahvedeyim. Taze-soğuk greyfurt suyu içiyorum. Dinleniyorum... Aegiana'nın bütün dar sokaklarını gezdim. Adanın limanına inenlere görünen ön yüzü bembeyaz boyalı duvarlar. Yanlarına varıp başını sarkıttın mı, iç yüzü çimler, çiçeklerle süslü püslü. Duvarlardan sokak yanına sarkmış sardunyalar, petunyalar cabası. Kıyı şeridinde su var, yukarlarda da özelin özeli için pekâlâ. Kalanı boz, kuru. Bu keşif sırasında, her yabancı yerde yaptığım gibi bir kiliseye bile girdim:

Genç ve yakışıklı kilise papazı beş altı çocuğa dinsel şarkılar öğretiyordu: Oturup öd ağacı, yanan ince mumların kokuları ile ikonalar, aziz tabloları arasında temrin konserlerini dinledim.

İskeledeki işportacılardan bir mayo satın aldım; çünkü pansiyonun altında çakıllı minik bir denize giriş yeri olduğunu fark etmiştim.

Mayonun renkleri hiç de fena değil. Hadi, çık pansiyona, in denize. Hevesin kursağında kalmasın...

Denize dalıp çıktım. Sığ ve çakıllar ayaklarımı yaktı, acıttı. Alanya 'koyumuzdaki' Esther Williams'lığım burada da yarım kaldı. Odama çıkıp 'duşumu aldım.' Saçlarımı da şampuanladım. Kendi haline bıraktım. Dalga dalga; kabarık kabarık. Erkeklerin gözüne girmeye niyetlenenler gibi oldum. Pansiyondan günbatımına doğru çıktım. Sevgililer ortalıkta görünmüyor. Gitmişler. Kavga mı etmişler yoksa?.. (Aris Fakinos yolculuğu hep çantamda. Kahramanın anıları arasına çıkagelen nargileli köy kahvesi, üstü Türkçe yazılı taş nerede?)

Agiena'nın günbatımı gerçekten nefis. Mendireğin oraya gittim; bekleşen teknelerden birine atlayıp Saranikos Körfezi'nde büsbütün kaybolmayı bile düşündüm.

Dur bakalım, hele Pire'den Mykonos'un yolunu öğren de ondan sonra, deyip 'information' yolunu tuttum. Yine o ayyaş ve hırt turist polislerden biri akşamı birlikte geçirmemizi teklif etti... Paketimden bir sigara çekip, tüttüre tüttüre, teklifini kabul etmezsem vapur saatleri için bilgi yerine hava alacağım imasında bulundu. Bunlar Türkçe küfürlerden anlarlar deyip bir 'eşşoğlu eşek', iki de 'sersem, serseri!' kusup fıstık ve incir ağaçlarının gölgesinde seğirterek kendimi Atina lokantasının taraçasına attım. İşte, işte günbatımının güzelliği! Bira, kalamar tava, musakka, salata ısmarladım ve işte yardımsever, turistik bilgisi bol bulamaç başgarson. Yaşasın! İşte işte mehtap da yükselmekte... Pazartesi, buradan Pire'ye, istediğim saatlerde vapur yokmuş. O da müşteriyle ilgili bir üslupla: "Kalın canım, adamız güzeldir, aceleniz ne?" diye diye bana masa arkadaşlığı etmekte. Masa arkadaşlığı iyidir. Günlerimi, saatlerimi ayarlayabiliyorum artık:

Buradan yarın sabahın 6'sında da, 7'sinde de Pire'ye gidebilirmişim. Her yarım saatte bir mümkünmüş bu. Pire'den Mykonos ve Paros'a, ordan da ta Samos'a kadar gidecek vapur akşam saat 17.15'te kalkarmış. Pire'ye neden sabahın köründe gideyim ki. Samos'a varacak vapurdan istersem Paros'ta, istersem Mykonos'ta inermişim. Güzeeel, çok güzel.

Yarın sabah adayı çepeçevre dolaştıktan sonra Pire'nin 17.15 vapuruna yetişmek üzere bana bir otobüs turu ayarlandı. Tur otobüsleri de her yarım saatte bir varmış. Nah işte şurdan, nah işte şu marka otobüs. Ege-Marina turu.

Ohhh!

23 Haziran, Pazartesi

Sabah. Otobüs durağı. Bilet parası: 26 drahmi. Çamlık tepeleri, kurak kıyıları döne döne gidiyoruz. Dünkü keşiflerimin tam tersi. Aşağıya, marinaya indik. Geniş plaj. Pahalı otel moteller. Millet yüzüyor; güneşleniyor. Hemen hepsi AB'li iken ABD kapitalizmine râm olmuş Avrupalılık camiasından en sahici turistler. Yukarıya, doğu yakasına doğru Egina. Kırık dökük bir hisarı ziyaret; 'Meryem Ana Mezarı' gibi bir 'türbe'. Çoğu şişman kadın türünden beş on turist otobüsten indi; türbede dudak kıpırdatarak haç çıkarıp bindi.

Pire'den Kiklad'lara doğru vapur saat 17.15'te ama, biletimi almak için saatin 16'larında orada bulunursam iyi olurmuş. Turumuzdan pek bir şey anlamadım; ama bilet ücretimize dahil olması sebebiyle çardağı asmalarla donatılmış bir kır lokantasında verilen yemek koka kola eşliğinde (asla içmem ve içmedim) yenildikten sonra

yine döne döne iskeleye inildi. Hiç değilse "Aegina nasıl bir yer acaba?" sorusu aklımdan çıkmış oldu.

Çantamı topladım. Korfu atlı araba getirtti. Fatura, öpüşmeler, elvedalar... Pansiyoncuları tanımaktan pek memnunum. Limandan Pire'ye saat 14'te kalkacak olan 205 drahmilik Flying Dolphin'e, işte deniz uçağı demeye gelen Uçan Yunus'lardan birine atlamak üzere buradayım.

Aynı gün. Saat 16.00

Leto adındaki vapura buyur edilmeyi bekliyorum. 1050 drahmilik bir bilet aldım. I. Sınıf-Kamara... Bütünüyle Pire'de kalakalmanın telaşı ile 'konfor-dışılık'ı da artık gözüm tutmadığı için. Paros'a kadar vapur yolculuğu bir akşam sefasından ibaret. Çünkü gece 21-22 sularında oradaymışız. Yedi saatlik yol. Yatakta yatmak diye kamara sahibi olmak gereksiz-geçersiz. Olsun, arada bir gider, üstüne boylu boyunca şöyle bir uzanırım.

Saat 17.30

Vapurda, kamaramdayım. 5 kişinin gidebileceği bilet parasıyla tek kişi. Fakat şuna değmez mi? Biner binmez kendimi buraya attım. Çiş meselesi acil ve ter içindeyim. Vapurun iki özel odasından biri olan kamaram'da duş bile var. Soyunup dökünüp terimi akıttım. Giyinip güverteye çıktım. Bara yapışıp bir viski soda istedim. Pek memnunum. Pire'nin turist acentaları bizim Kayseri'nin otobüs terminallerinden bin beter. Fakat bu vapur: Gezimin başından beri hem yol alıp hem böylesi dinlendirici bir

yere ilk kez düşüyorum. Barmenden öğrendiğime göre vapur Paros'ta yolcu indiririrmiş. Mykonos'u da ille görmek istiyorsam, oraya Paros'tan motorla gidip gelmeliymişim. Yaa? Peki Naxos? Hele bir Paros'a demirleyeyim, bir sıçrayışta oradaymışım. Aynı şeyi otobüsle de yapabilirmişim. Adalar birbirleriyle dirsek dirseğe...

Pire'den sonraki ilk yolcu indirip bindirme adası, Kythinos Adası. (Adları, edindiğim broşür ve haritalara göre yazıyorum.) "Tur alsaydınız İkaria'yı da görürdünüz matmazel; ötekileri de..." diyor barmen. Hiç pişman değilim. Bir kere küçümseyici bir tebessümle söylemedi bunu, hem de bana 'matmazel' dedi; bu da gençlik havası estiriyorum demeye gelir: Nerdeyse boynuna sarılacağım...

Viski bardağım elimde, gidip küpeşteye dayanmışım. Yanıma da orta yaşların epey üstünde bir karıkoca gelip dayanmış oluyor. Ellerinde küçük torbalar ayaklarının dibine konmuştur. Selamlaşıyoruz. Kocanın yüzü epeyce büyükbabama benziyor. Rumca bir şeyler söylediler. Bilmiyorum işareti yaptım. Torbalarından birinden zeytinyağlı biber dolması çıkarıp bana da bir tane uzattılar; hem de kâğıt peçetesiyle. Şimdi, bunu biliyorum çünkü Türk'üm desem ikramlarını geri alabilirler. Bana hakaret bile edebilirler. ABD'nin Ohio Columbus'undaki üniversite arkadaşları Ermeni Aruz'la Hıraç'ı düşünüyorum da... Bir elimde viski, ötekinde dolma yemeye çalışmaktayım. Kalanını balıklara gönderiyorum utana sıkıla. Fakat hemen ardından bir dilim su böreği uzatılmakta. İster istemez bardağımı yere bıraktım: "O! Börek de ha?.." diye kekeledim teşekkürler namına.

Hay Allah, meğer altmış beşlerindeki bu karıkoca Baf-ralı imişler. Oranın Rumlarından. Adam ayakkabıcı imiş;

şimdi emekli. Unutulmuş ama kolay anlaşılabilir bir Türkçeyle konuşuyorlar. Türkiye'den özlemle söz açtılar. Adamcağız oradan kaçmak zorunda bırakıldıkları için biraz öfkeli. Kamarama gidecektim, gidemedim. Çünkü börekten sonra naylon bir kapla un helvası da ikram ettiler. Fıstıklısından. Emekli ayakkabı ustası en fazla Yunan ve Türk hükümetlerini suçladı; bunlardan yaka silkip durdu. "Türkiye ancak eğer Bolşevik olursa paçayı kurtarır; bizi de rahat bırakır," dedi. "Ahh bakın, hele bakın! Günbatımı... Renkler ne güzel!" dedim ben de. Karısı Adapazarlı imiş. Dindarmış. Az sonra inecekleri Kythinos (ya da Tinos) adasındaki mukaddes yere Meryem Ana'nın oğluna tapınmaya gidiyormuş. Kocası bunu böyle, şaka yollu söylüyormuş gibi yaptı. Kendi şivelerinin telaffuzu ile 'Tinos'ta indiler. Bu ada kaplıcalarıyla da ünlüymüş.

Ben küpeştede onlar ada iskelesinde el sallaştık; parmaklarımızı dudaklarımıza değdirip öpücükler gönderdik.

23 Haziran Greklerin dinsel geleneklerine göre ateş üstünden atlama günüymüş. Dilekleri olanlar, koca bulamamış kızlar bu gece yakılan büyük ateşler üstünden atlayacaklarmış. Büyükada'da Aya İrini'ye tırmananlar, çıkarken çalılara dilek ağacı gibi çul çaput bağlayanlar niçin birbirlerinden o kadar farklı olabilsinler ki?

Güverte nefis. Mehtap çıktı. Karnım tok; hazım için bir viski-soda daha aldım.

(...)

10.30'larda Mykonos'ta olup 11'lerde Paros'a demirleyecekmişiz. Turist mevkidekiler oraya buraya kıvrılmış uyuyorlar. Ben de kamarama gezi defterime not-

lar döktürmek üzere kısa ziyaretler yapıyorum. Şimdiki gibi. Saat 11.30'a geliyor, ama Mykonos henüz görünmedi.

Güvercinleri Yemlemek

Ay ışığının denizde, dalgalarda kırılışını izlerken aklıma *Yazsonu* düştü. Zihnimde hep bu sonuncu romanımın satırları gezinmekte. Düşündükçe yaptığım işe güvenim arttı. Yeniden bir göz atmaya hevesim sonsuz... Gözlerim vapurda Nevin'i (ya da Nevim) aramakta. Roman ona ne olduğunu, nereye gittiğini havada bırakmıştı. *Her şey olması gerektiği gibi olmaktadır* cümlemle uyumlu açık uç.

Güvertede dalgın dalgın, kederli bir yüzle gezinen kırklarındaki kadınlardan biri o olabilir. Neden olmasın? Yoksa güvercinleri yemleyen adamın annesi mi Nevin? Ben de az önce oğlu ileydim. Roman elimde ve kahraman tam da şimdi buralardan geçmekte. "Adama varmaya az kaldı," diyen Yunanlı yazarın romanı kucağımda; zihnimde o dolanırken, birden *Yazsonu*. Benimki *L'Homme qui donnait aux Pigeonnes*'a bin bedel! Dünle şimdi arasında gidip gelen bir roman böyle mi olurmuş! Kısırdöngü. Kötü kurgu. Anlatıcının tek boyutlu bakışı. *Yazsonu* ise roman içinde binbir roman! Ama bunu Paris'in Seuil yayınevi yayımlamış, bizimkini yayımlarsa, 'inşallah' Remzi Kitabevi. Oraya da kabul buyrulmamdan ötürü bin şükür dolanıp durmaktayım ortalıkta. Oysa yayınevi de epeyce iyi 'kâr'da. Sana davranışları da iyi tabii...

(...)

Paros, 24 Haziran 1980, Salı

İşler düzeldi. Her şey tıkır tıkır yürümekte.

Gece yarısından sonra indiğim limanda otel, pansiyon diye bakınırken rastladığım iki Fransız kızının, Marielle ile Beatrix'in yardımlarıyla Argo Otel'e yerleştim. Sabah erken gideceklermiş; bir gece fazla ödeyemeyecekleri için odalarını gündüzden bırakmışlar. Sırt çantalarıyla dolaşmaktayken rastlaştık. Otel biraz kazık. 600 drahmi. Hele gece yarısından sonra tutulunca. Olsun; yatacak yerim var ya.

Yardımsever kızları hemen otelin bitişiğindeki açık lokantaya birer uzo içmeye davet ettim. Fransızca konuştuk ve güle oynaya saatin iki buçuğunu bulduk. Hadi artık size güle güle, deyip yattım. Onlar da sızıldanmadan falan, güle oynaya gittiler. Sokakta yatmışlar vapur saatine kadar...

Sabah saat 11'de otelden çıktım ki, adada her yer bembeyaz. Beyaz ve mavi. İki renkli bir ada. Çok aydınlık. Sabahleyin resepsiyondaki delikanlı: "Demek Türksünüz? Bizi vuracakmışsınız öyle mi?" dedi; kikirdeştik.

Taştan dar sokaklar bile beyaz. Kale içinde 200 drahmilik pansiyon odaları da var, ama yerimi değiştirmeyeceğim.

Çarşı pazar da dolaştım; aile üyelerine, arkadaşlara Paros'luk armağanlar aldım. Ankara'da herkesin denize gitme zamanı geliyor. Denizlik her şey iyi. Şorttu, komik güneş gözlükleriydi, içinde ada manzarası bulunan kül tablalarıydı; seçimlerim hem yükte hem pahada hafif olanlar arasından.

Eski taş evleri de korunmuş dik sokaklarda iki ressam kadına rastladım. Biri bezden entari içinde, parlak sarı saçlı, Amerikalı imiş ve işte şu evde oturuyormuş; memleketini terk etmiş. Burada yaşayacak, burada ölecekmiş. Bakkallarla çıraklarla hep senli benli konuşuyor. Kendini güneşten sakınmamış; derileri soyuluyor. Duvara iki tablosunu dayamış; pek bir şeye benzetemedim. Sanatla, yaratıyla gerçek arasındaki ilişkiyi gel de düşünme. Burada karşıma çıkan her görünüm, hele beyaz evlerin mavi kapıları, hele parlak tüylü horozlar, otlar ve eflatunluklar Turan Erol'la Orhan Peker'i çağrıştırmasın; hatta, ne lüzum varmış tuvallere onları saatlerce, günlerce boyamaya, dedirtmesin sana! İşte her an hepsi karşında. Sanatçı duyarlılığı ile sanatçının bakışıdır aslolan, öyle mi? İşte, ayaküstü bu da benim 'bakan' gözüm: Şu evin kapısı, T. Erol'unkinden güzel...

İnsan eli değmeyen yerlerde kekik bile bitmiyor. Adanın her yanı kekik dolu. Demek buralara duyarlı eller değmiş!

Şarap içeceksen beyazından Caviros, kırmızısından Cava Boutari içeceksin. Bunu öğrendiysen, kavları da öğreneceksin. İçmeye alıştığım çam kokulu Retçina'nın burada satılan markası Meltem. Öğrenecek çok şey var. Bitmez tükenmez şeyler. Nectar ve Metaxa'larını geç artık. Buraya has Catelloni, annemin kirdeli kebabını andırıyor. Hani minicik minicik az baharatla kavrulmuş kuzu etinin 'kirde' dediğimiz kreplere sarılarak az et suyu ile fırınlanması... Bunlarınkinde makarnayla ağır sosa bulanmış kıyma, ancak gurmanlara has, gurmelere asla!

Akşamüstü, 17.15 için bir otobüs turu aldım. Bir kilise, iki mezar taşı dışında, (Fakinos'un romanındaki taş

değilmiş, zaten ada da bu ada değil, çünkü iskelede oğul bekleyen siyahlı bir ana görmedim henüz.) Butterfly Walley diye bir kelebek vadisi de görecekmişiz. Özellikle buna kapıldım. Paros'un dağ tepe yarısını kat ettik; bir iki dereboyu ile incir ve karadut ağaçlarıyla tanıştık; köy kahvesi gibi bir yerde indik ama içinde nargile, cezve falan yoktu. Oradan yayan yapıldak bir düzlüğe vardık. Rehberin 'yeşil vadi' diye de tarif ettiği iki yanı bodur ağaçlı, dipleri de yeşil otla kaplı bir koridorda yürümeye başlar başlamaz pıırr... Yaprakların üstüne kahvemsi yeşilimsi kanatlarıyla yapışmış duran yüzlerce binlerce kelebek havalanıverdi. Uçunca kanatlarının altı nar çiçeği renginde ki, önümüzde sanki alevden bir yol uzanmakta. Kelebekler kahverengiye sarı çizgili kanatları kapalı halde yaprakların üstündeyken bu küçük ağaçlara yüz vermiyorsunuz; kuru; sararmış şeyler diye bakıyorsunuz, ama pırrr hadisesinden sonra güzelim hanımelleri, yaseminler kokularıyla birlikte ortaya çıkıyor; kokularıyla evet. Kelebekler pırrr etmeden önce neden kokularını duymamıştık? Mis kokular ve önünüzde, her yanınızda uçuşan nar çiçekleri... Uçuş hadisesi ardından ortaya çıkan bir şey daha var. Nar ağaçlarının çiçek tomurcukları. Dal uçlarında, kanat altlarında nar rengi minicik tomurcuklar. Sakın kelebekler kanat altlarına buradan kan alıyor olmasınlar?..

"Gördüm," demeye değer bir şey gördüm. Bir doğa mucizesi! Buraya eşek sırtında tırmananlar da var. Pırrr'latmaya eşekleriyle de gidiyorlar. Dönüşte; adanın tam tepesindeki manastıra da çıkıldı.

Manastırın içi: Karşıda kürsü, dua yeri. Yanlarda dar merdivenler, daracık koridorlar ve sıram sıram taş oda-

lar. Nun'lar, bütün keşişler, rahipler oralarda yaşarlarmış ya? Fakat içeriye şortlu, mayolu, çıplak baş kimseyi sokmuyorlar. Ne buralara, ne kiliselerine.

Başını örtüp dua etmeye girenler günah çıkaradursunlar, bir taşın üstüne iliştim, bunları yazıyorum. Güneş tam karşımda; batmasına çok var daha. Deniz. Kurak tepeler. Keçiler. Dört bir yanımda uygar dünyanın insanları; otobüsle, bisikletle, eşekle, sırt çantaları, naylondan rengâhenk mayoları, tişörtler, atletleriyle, kamera ve fotoğraf makineleriyle... Hepsi, hepimiz geçmişin 'üstün insanı' çilekeşlerin çilehaneleriyle iç içe değilsek de yan yanayız. Ürpertici bir insanlık tarihi.

(...) Şimdi, saatin 21.30'undan sonra adı Katerina olan lokantadayım. Çok sıcak. Lokantanın ikramı beş yıldız Metaxa'yı teşekkürlerimle reddettim. Konyağı yanında bir bardak soğuk suyla getiriyorlar; teşekkürüm üstüne su da gitti.

Üç renk, beyaz, mavi ve mavi yeşil. Paros'a hiç yakışmayacak tek rengin siyah olduğunu düşünmekteyim.

Kelebekler Vadisi'nden ada merkezine dönüşümde, her yanda yine Clay'in boks şortlarına benzer parlak naylon şortlar... Yeğenime hadi bir de beyazından alayım, dedim. Satıcıda beyazından yoktu; kalmamış. Türlü işaretleriyle bana: "Beyazını ne yapacaksın? Bak işte şu üstümdeki beyaz, ama kir içinde. Beyazını boşver; al sana yeşilini vereyim..." İnadım tuttu; uzattığını elimin tersiyle itip başkasına gittim. Beyaz şort orada da yoktu; tuttum kırmızısından aldım. İlki sarıydı; yan yana koyunca kendimi tesadüfen futbolun Galatasaraylısı yapmışım gibi hissettim.

Naxos'a gidiş dönüş. Vapurla.

Şimdi gece. İyiyim. Kahvedeyim. Ouzo içiyor, arada bir ayaklarımı masa altından çıkarıp Naxos'ta giyindiğim bezden, desenleri pek renkli espadrilime bakıyorum. Altı ip. Hoş görünüyor; buraların 'mecburi kıyafet'lerine uygun. Dün gece çok geç yattığım halde sabah erken uyanmıştım. 8'deki Naxos ada vapurunu yakalamalıydım; herhalde ondan.

Odamın iki penceresi denize ve servi ağaçlı 'tenezzüh' yoluna bakıyor. Motosikletlerle bisikletlerin nispeten az geçtikleri yol burası. Yoksa adaların en dayanılmaz yanı motor gürültüleriyle fırr fırr bisiklet bolluğu. Kuzeydoğuya açılan balkonumun sağ tarafındaki iki tepe arasından güneşin doğuşu; iyi bir kameracının çektiği film gibi. Otelin az ilerisindeki plaja gidip denize dalıp çıkıverdim. Zamanların en güzeli. Sessizlik. Gecelerin caz saz, kahkaha çığlık gibi, tatilcilerin tatilde olduklarını kendilerine ispatlayan kanıtlardan eser yok. Hafif serinlik. Sabahın temiz kokusu.

Naxos'a vapurla değil de adı Eleni olan küçük bir tekneyle götürüleceğimizi bilseydim o kadar koşturmazdım. Tekne saat dokuza doğru ancak hareket etti. Her yan boş Evian su şişeleriyle dolu. Gençler, kollarının arasında yine Evian'larıyla kanepelere uzanmış uyumaktalar; geceyi teknede geçirmiş olmalılar. Yunanistan içme suyunu da Fransa'dan mı ithal etmekte? Artık ortak pazarda ya; neden olmasın?

On-on beş dakika kadar üstünde neredeyse bir avuç ot olmayan kupkuru bir adanın yanından geçtik. Teknede Rum müziği. Ses kısık olsa, dinlemeye doyulmaz.

Saat 10.30'da Naxos'a indirdiler. Yel değirmenleri, kale ve oralara çıkan dar sokaklar gezilecek. Saatin on altısında tekneye dönülecek. Herkes serbest. Dar sokaklara gire çıka Güvercinleri Yemleyen Adam'ın, roman kahramanı Myros'un izini aradım ve tabii annesini. Aris Fakinos adında bir yazarı tanıyıp tanımadığını sordum sorabildiğim herkese. Bilen yok. Seuil'de yayımlanmış olduğu halde! Türkiye'ye en yakın Samos (Sisam) köylerinden birindedir aradıklarım, diye yorgun argın bir kahveye oturup greyfurt suyu içtim. Kaleye tırmanmayı hiç canım çekmedi. Yel değirmeni ise, işte canım o da Bodrum'dakilerden biridir deyip geçtim. Dik, dar sokaklar birer labirent. İki yanlı evlerin içi daha serin. Looms diye bir sanat galerisi sahibi genç adamla bir süre sohbet ettik. En güzeli, benim Ankara, İlbank apartmanında kapı komşum, sevgili dostlarım Artizan galerilerindeki gibi, burada da keten-koton el dokumalarından yapılma zevkli giyeceklerin bulunması. Bilge'nin hedef müşteriye tutturduğu modası. Burada ayrıca dantel süslemeli, sandık lekesi sahibi bluzlar, etekler, el işi dantel perdeler, örtüler. Çıkrıkçılar yokuşunda yırtık pırtık sandık dantellerini toparlayıp duruyordum; annem bana mis gibi daha güzellerini ördü. Hele Alanya İncekum evimizin perdeleri, yuvarlak masa örtüsü! Birden annemi çok özlediğimi hissettim.

Looms'ta her şey çok pahalı. Antika alıyorsun kızım; öyle olacak tabii. Espadril yeter işte; rahat ve kullanışlı: (Oysa, Samos'ta istersem birkaç gün daha fazladan kalabilecek kadar param vardı.) Bej keten üstüne el işi dantelli ve hayli havalı bir şapka almakla yetinebilmem de kendime verdiğim iyi notlardan biri... Yakınlarım ile İstanbul'daki bir iki yere birer sergi tabloları kartlarından attım.

Buralarda tek başına dolaşan kimse yok gibi. Turistler grup halindeler. Tatile girmiş öğrenciler tümen tümen. El şakası, dil şakası: Eğlenmekteler... Akşamın altısında Paros'uma döndük. Yatak neredeyse ev orasıdır, değil mi? Naxos küçük bir şehir. El sanatları öne çıkıyor. Kadınlar kilim de dokuyor. Bazıları çanak çömlek yapıyor, bazıları da bunları boyuyor, çiçeklerle süslüyor, kimisi de fresklerin kopyasını çıkarıyor. Sohbetimiz koyulaşınca Looms'un sahibi genç adam da sordu: "Türk halkı Yunanlılar üstüne ne düşünmekte?" "Halk huzur ister, uyum ve barış, ama yönetici kadroların karşılıklı olarak ne alıp veremediklerini sormalıyız birbirimize," demeye çalıştım. Barış lafına inanmıyorlar; ardından hemen, "Nah tam karşıda silahlarınızın ucu bize dönük!" cevabını yapıştırıyorlar; otel kâtibinden galericisine kadar... Bafralı Rum yaşlı ayakkabıcısından bugünkü teknenin 'reis'ine kadar...

Adalarda yerli halk turizm ticareti yapmıyor. Toprağı ekip biçenler kadar marangozlar, demirciler de el işi yapan kadınlar gibi ev içlerine çekilmiş, kendi kalelerine sığınmışlar. Zaten sokakları, evleri de kale içinde. Ankara'nın Kaleiçi. Modern çağımızın turistik baskın kurbanları...

Naxos'u keşfim sırasında saçları bu sefer kuzgun siyaha boyalı 'yabancı' bir kadına rastladım. Kaleiçi muhtarı gibi. O da ABD'li. O da kalenin duvar içi evlerinden birini satın almış; boyasız, perişan; o serin kahve senin, bu kahve benim; dolanıp duruyor. Burada ölmeye kararlı. Ailenin hiçbir üyesi buralarda olduğunu bilmiyor.

(...) Öfff! Kocaman kocaman sivrisinekler. Bacaklarım kollarım bitti! Müthiş bir kaşıntı. Devam edemeyeceğim...

Naxos limanının tam karşısında yığınla lokanta ve kahve; bunlardan yalnız birini yerli halk kendisine ayırmış.

Orası baştan sona erkek dolu. Ötekilerde turistler tıklım tıkış. Erkekler İzmirliye benziyor. (Ne demekse?..) Pat. Sinek. Pat çat. Sinekler... Lokantalardan birinde *To Kebabı The Napov* diye yazmakta. Yanındaki levhada ise, bu sefer Fransızca: *La Nudité est absolument defendue* = Çıplak girilmesi kesinlikle yasak! Herhalde bikiniyle denmek istenmiş! Halktan, özellikle bıçkın delikanlılardan edindiğim izlenim: Milliyetçilik. Para geliyorsa 'sureta katlanıyorlar', yoksa ırklarından başka herkes düşman! Özellikle biz Türkler...

Sinekleri de ırkçı, milliyetçi canım! Yanı başımda tekme tokat oynaşan Rum çocuklarını da, anne-babalarını da soktukları yok!. Kaşınıyorum; bu kadar olur.

SAMOS: Dimitra Pansiyon'daki odamda saat 01.30

Bütün günün saat saat, adım adım özeti:

Özetlerken belki uykum gelir.

Paros'tan İkeria'ya da uğrayarak beni Samos'a aktaracak gemi (vapur) öğleyin saat 13'te gelecekken rötarlı yanaştı. Aegeon adındaki bu vapur, yüklediği yeni yolcularıyla 14.15'te hareket edebildi. Üstelik bu arabalı vapur: Harem'den Sirkeci'ye iniş biniş nasılsa aynen öyle oldu. Denkler, çantalar, çuvallar; itiş kakış. Elli kişi kadar var; binenlerin çoğu Rum. Burada yabancı turist aza inmiş durumda. Vapur iyi ve temiz değil. Leto çok daha bakımlıydı. Doğuya yaklaştıkça ilkelleşiliyor mu nedir? Plastik eşya dolu kamyonlar, kümeslerinde kümes hayvanları, tavuk horozlara ek olarak üç beş keçi, ortalıkta koşturan horozlar ve çocuklar... Bakalım 1. sınıf güverte nasıl? Bar dışında bir fark yok; orada da barmen ırkçı; ana dilinden başka bir şey konuştuğu yok.

(...)

Halk'tan bir adam nasıl olunur? Nasıl o l u r değil, nasıl o l u n u r ?

Konuşurlarsa onların hayat içre deneyimleri konuşur; kitaplardan göndermeleri değil. Kafalarında silinmez izler bırakan somut gerçekler; hayattan öğrendikleri. Kitaptaki olayların, fikirlerin aktarımında araya bir başkası giriyor; aracının dokunuşları var; Memet'le sürekli yazışmalarımızda, bu sefer Paris'teki tartışmalarımızda zaman zaman yoruluşum, bezginliklere kapılışım bundan olmalı. Memet, kitaplar, filmler, plaklarla yaşıyor; bunların etkisiyle yazıyor sanki. Kültür kavramı üstünde uzun boylu düşünmeliyiz. Tabii gerçeğin gerçeği ve sahtesi üstünde de...

Güvertede yazmaya çalıştımsa da, her yer dolu ve çok gürültülü idi.

Akşamüstü, saat 18 sularında, İkeria'nın beri yanına dolanırken müthiş bir rüzgâr patlak verdi. Fırtına sanki. Hepimiz bir yana savruluyoruz. Yine de ben hariç, herkes güvertede.

(...)

Naxos'a giderken yapılmayan, Samos'a gelirken yapılacak: Aegea, İkeria'da demirleyecek.

Uçurucu rüzgâra karşı kendime arkası, yanı kapalı 'kıfı' bir köşe buldum. Deniz suları üstümüze başımıza serpintiler halinde çarpmakta. Yaklaşmakta olduğumuz ada, bugüne kadar gördüklerimin içinde en yeşili sanki. Minik minik küçük köyler, güzel güzel evler görülüyor enfes bahçeleriyle. Yavaş yavaş dönüyoruz. Sert esinti yumuşamakta. Az önce iki ada arasındaki boğazı geçiyormuşuz meğer. Hani iki kapı arasında oturmak gibi, hava kurander yapmış demek...

İşte İkeria! Evler Venedik ve Cenova'daki gibi üst üste değil. Yeşillikler arasında bembeyaz ve birbirlerinden mesafeli. Modernleşmiş bir yer gibi, ama doğasına uygun bir yeniden yapılanma. Kilisenin kubbesi yine mavi renk, kendisi yine beyaz. Bu kadarı geçmişe de uygun, bugüne de... Evlere çıkan bütün yollar ağaçlarla, çiçeklerle donanmış. Köy çocukları sürekli ana-baba, yani mama-papa diye bağrışıyorlardı.

Bu bir gezi not defteri değil; yanımda sanki kocaman bir roman defteri dolaştırıyormuşum gibi yazdıkça yazıyorum. Her şeyi görmek, tanımak kadar yazmak da istemekteyim. Bütün sokaklarda dört dönmek, kahvelerine girip çıkmak, şarap ve ouzo markalarını tatmak, balık çeşitlerini bizdekilerle karşılaştırmak istiyorum; ama mide dediğin o kadar da geniş değil. Küçük defterim de mide fesadına uğramış durumda. İskambil kâğıdı genişliğindeki sayfalarını önlü arkalı doldurup durdum; isyan bayrağını çekti. Kalemimi de kusar oldu.

Vapur İkeria'da indir bindir yaptıktan sonra saat 19.00'da kalktık. Gece 21'lerde Samos'ta olacağımız söyleniyordu. Öyle de oldu. İkeria hep rüzgârlıydı.

(...)

Samos'un merkezi de Samos adını taşımakta. Elimdeki haritaya göre burada otobüsle gidilebilecek Pithagorion, Kokari, Aghia, Murtia gibi köyler var. Murtia ve Markola köyleri camileriyle ünlüymüş. Müslümanlaşmaktayız demektir... Fakinos'un kendisini andıran roman kahramanı Myros'un köyü bunlardan hangisidir acaba? Yol boyu onunla seyahat ettiğime göre...

Gezi serüvenimin asıl heyecan verici yanı bu: Paris'in bir kitapçısından, o günler imza günü var diye, atılıp bil-

mediğin bir yazarın bir kitabını alıyorsun, o da Pire'den Kiklad'lara anılarla dolu vapur yolculuğu romanı çıkıyor. Elbette benim yol romanım *Fikrimin İnce Gülü* bundan çok daha katmerli; Bayram'ın yanında Myros hiç kalır. Fakat yazık ki Aris Fakinos Paris'in hiçbir kitapçısında bu romanın Fransızcasına da, İngilizcesine de rastlamayacak. Rastlasaydı da Kapıkule'den Sivrihisar'ın Ballıhisar'ına kadar yaptığı bir yolculukta *Rose Fin de Mes Pensées* adında bir roman kendisine arkadaşlık etseydi!..

Samos'a yaklaşırken seçebildiğim kadarıyla buradaki binaların, evlerin kapıları, çatıları mavi değil; kiremit rengi. Samos demek, sıradağlar, yemyeşil tepeler, bağ bahçeleriyle küçük balıkçı köyleri demekmiş. Vapur Karlova'yı geçer geçmez deniz gümüşi lacivert bir renk almış; salonumsu bir yerdeki TV'de ansızın Türkçe yayın başlamıştı. Lunz'ta Nato toplantısını konuşan bir spiker; bildiklerimden biri değil. TRT olamaz bu. Nedir? Askeriyenin yayını olabilir.

Amerikan asker karıları ve çocuklarının İkeria durağından sonra vapurda ansızın gözle görünür olmaları ve Samos'ta inecek bulunmaları çok ilginç. (Bizim İncirlik'lerimizde el ense çekmeleri olmasın bu?)

Georgi Yannis ve Karısı Dimitra

Saat 10.30 sularında adaya gelip indik. Turizm bürosu aracılığı ile buraya, Dimitra Pansiyon'a yerleştim. Information bana: "Hemen şurada, 300 metre uzakta," demiş, sahibi Yannis'i de arayıp bulmuştu. Arabayla çıktıkça çıktık. Limana yaya gidip gelme planım suya düşmüş durumda; hele geceleri. Issız bir kırlık burası. Ancak Di-

mitra'nın titiz ve temiz bir kadın olduğu gün gibi aşikâr... Banyolu oda denmişti; katta banyolu oda çıktı. Fakat temiz. Havlular pırıl pırıl. Yannis ve eşi Dimitra uzun boylu anlatılmalı.

Odamın duvarlarında etamin üstüne işleme Meryem Ana, kucağında İsa'sı ile. Dinsel tablolar arasında alçıdan olanlar da var. Ayrıca, yine etamine işlenmiş bir buket çiçek üstü kelebek. Duvarların bir yanında da gösterişli bir çerçeve içinde bir köpek fotoğrafı; yanı başında yine gösterişli bir çerçevede etamine işlenmiş aynı köpek. Kopyanın kopyası yan yana. Köpek pamuk tarlası gibi bir yerde. Çiçek mi bunlar, kozalarını patlatmış pamuk mu yoksa bu beyazlıklar. Adanın ne olduğunu bilmediğim çiçekleri mi? Şimdiye kadar gördüklerime benzetemediğim, bilmediğim ada halkı.

Aklım karışmış durumda. Uykumun bir türlü gelmemesi bu karışıklıktan: Odanın gecelik parası üstünde yarım saate yakın pazarlıkla bir kuruşluk indirime razı olmama; sonra gelir gelmez bir tepside bana, kristal kadeh içinde Metaxa ikramı. Öteki adalarda yarım santimin hesabını soran tüccarlara karşın Georgi Yannis'e: "Karnım aç, yemeğe gideceğim; nasıl giderim buradan canım!" demeye getiriyorum, beni elimi kolumu tuta tuta (mıncık spor yok) aşağıya, Samiah Taverna'ya götürüyor. Çupra, Grek salat yedim, retzina içtim, adam hesabı bana ödetmedi. Kendisi ödedi. Çözemiyorum. Bu bir gelenek mi? İlk müşteri konuktan mı sayılıyor, yoksa Yannis benden bir şey mi bekliyor? Pansiyon diye ben bir kerhaneye mi düştüm yoksa? Sakın burada kiralık kadın pazarlıyor olmasınlar? Bunu böyle alır da ona göre terslenirsem ikram dolu konukseverliklerini incitmiş mi olurum?

Pansiyona tırmandık; karısı Dimitra bir tabak içinde buz gibi karpuz (karpuzi) sundu. Delireceğim. Uyuyamayacağım!

Belki de Yannis'le Dimitra: "İnsanlık öldü mü beee!" demeye getiriyorlar. Aşağıda herkes ona adıyla sesleniyordu. Saygı doluydular. Taverna da kardeşininmiş. Balıkların taze olduğundan kuşku duymamalıymışım. Kardeşi de beni yarın akşama birlikte içmeye davet etti. Ne anlamda? Gelenek mi? Hesap mı? Derinden Türkseverlik mi bunlar yoksa? Ben mi kötüyüm, onlar mı fazla iyi?

Yarın olsun, yarın olsun... Hele bir gündüz gözüyle göreyim bir. Samiah'da, 'yerli erkekler' arasında bir iki de turist kadın vardı. Masalar ayrı paylaşılmış. Ortodoksluğun çağdaşlığı böyle mi olmuş oluyor yoksa?

27 Haziran, Cuma

Madam Dimitra, bahçesinde sebzeleri sulayan adama: "Nikola, Nikolaaa!" diye seslenirken uyandım. Saatin dokuzuna kadar kalkmadım. Ortalıkta Yannis'ten ses seda yok. Yatağa serili halde dün geceyi düşünüp durdum. Kalktım. Dimitra koşup çayla kahvaltı getirdi. Eliyle yaptığı kurabiyeler dahil. Yannis işe gitmiş. Tavernada müşterilere dikkatle göz gezdirişini hatırladım. Bakışlarıyla herkese bir şeyler söylediğini. Çalışanların, o daha ağzını açmadan kirli tabakları değiştirişlerini, masaya yeni bir meze getirişlerini...

Georgi Yannis bir şarlatan mı, A. Quinn'in Aleksi Zorba'sı mı; onun taklitçisi bir âşık mı, şair mi yoksa? Yoksa Fellini *La Strada*'sının Zampano'su mu? Düşünsene, hani bu filmin senaryosundan Ankara Radyosu'nun Mik-

rofonda Tiyatro'suna *Sonsuz Yollar* namıyla bir parça çıkartmıştın? Uyarlama hani?

Canım hatırlamasına hatırlıyorum da, ne Yannis iri-yarı, güçlü kuvvetli biri ne de sen kimsesiz küçük kız Gelsomina'sın ki, zincirkıran Zampano, gezici tiyatrosu, tulûat gösterileri için ondan Şarlo'nun dişisini çıkarabilsin... Zengin kahvaltıdan bir iki lokma atıştırdıktan sonra giyinip çalılara, ağaçlara tutuna tutuna St. Nicolas alanına indim. Gezindim. Kiliseye girip çıktım. Para bozdurdum; turist acentasından Kuşadası'na 'çıkış' biletimi kestirdim. Tek yön gidersen 900, ama ille gidiş-dönüş almalı ve 1200 ödemeliymişsin. Samos'tan birçok kişi Efes'e, Meryem Ana'ya bir günde götürülüp getiriliyor. Neyse ne; koy bileti cebine. A siya "merhaba", Kerada "pahalı, kötü, pis, lanet" demelere geliyormuş ki, Yannis ve tavernadan öğrendiklerim bunlar: 'Kerata' olumsuz bulduğu hemen her şey için kullandığı laf. Bizden geçme küfür işte. Rumcada Türkçeden geçme küfür bolun bolu. Rumca konuşurken bir şeye kızmış, öfkelenmiş ol; at bir Türkçe küfür. Yannis'in en fazla Amerikalılar için kullandığı kelimeler 'hayvan' ile 'alçak'. "Hadi, ne, nerde, patates, ekmek, çok para, çok güzel, kötü adam, güzel karı vb." ağızlarından çıkan Türkçe sözler. Göğsünü gere gere, 'Türküm' demek adalarda büyük cesaret istemekte... En anlayışlıları bunu öğrenince "never mind" deyip geçiyor. Dimitra'da koruyucu kanatlar altındayım; bu da sahiden merak edilecek bir şey. Georgi Yannis, vapurdaki 65 yıl öncesinin Bafralı Rumundan daha 'kıyak'. Ah bunu da onun dilinden öğrenip hatırladım.

Öğle saatlerinde Pithagorion'a giden üç numaralı otobüse bindim. Bütün adada tur attıracak bir otobüs ancak

pazarları olurmuş. Kendi kendime başımın çaresine bakmayı öğrendim artık. Başım salim. Önüme gelen bir otobüse binip oraya buraya gidip gelebiliyorum. Yarın da Kokori'ye... Hoş bir İngiliz kadınıyla orada buluşmak üzere sözleştik. Orada otelde kalıyormuş; adaların olabilecek en iyi plajından denize girip güneşleniyormuş. Belli, teni kestane rengi. (...)

Pithagorion'dayım. Manolis'te karpuzi ile Samos'un sek beyazından içiyorum. Epeyce dolaştım. Şurdan Fatini ile Manolis'e birer kart atsam, diye düşündümse de kendime gülüp geçtim. Kıyamet kadar alışverişi Paros'ta gördüm, aynı oranda turisti de. Burası sakin, yeşil. Zaman zaman bana Kaş ya da Kalkan'daymışım gibi geliyor. Yakıcı sıcağı da. Güneş alerjim azdı; kollarımı serpme sivilceler kapladı. Burada da tırmanılarak gidilecek bir kale, bir de kilise var. Hatır hoş olsun; buralara da dokunup geldim.

İşte 15.30 otobüsü geldi. Samos'a dönüş.

Herkes siestada. Otobüsle geçtiğimiz tepe köylerinde inip binen birçok yaşlı kadın; hepsi de siyahlar içinde. Bunlar arasında hangisi Myros'un anası, girip çıktığım kahve/meyhanelerden hangisi Prokopis'inki? Ya duvarcı Perforis? Yolun kıyısında gölgeli bir yere oturmuş burnunu karıştıran şu futbolcu kasketli onun oğlu olmasın? Romanda bir de şaraphaneci Maria geçmekte. Eskiden ona Güzel Maria derlermiş; köyün bütün 'dedim/dedi'leri ondaymış. Kocaman göğüslerinin dekoltesiyle, sallayarak dolaşmasıyla ünlü... Nerede o? Manoli'de bana sütlü kahve ikram eden yaşlı kadın o olmasın? Göğüsler sarkık, üstünde de hem çok bol, hem de boğazına kadar çıkan 'nike' marka soluk bir tişört var.

Ortada Aris Fakinos da geçmişin Aris'i olarak nasıl yoksa, güvercinleri yemleyen adam Myros da yok. O, üstünde Türkçe yazılı taşı buldu mu ki ben bulacağım? Zaten Myros da, tıpkı yaratıcısı Aris Fakinos gibi, buraları şöyle bir dolaşıp, annesinin öldüğü evlerinin yerinde durup durmadığına şöyle bir bakıp Fransa'ya geri dönmeyecek miydi? Romanın okuru ben de, kapağı artık Kuşadası'na atmakla yanıp tutuşmuyor muyum?

Kiklad'lar silme Avrupalı dolu, halkları da 'onlar gibi' olmuş, olmakta... Adaların hayatı içinde elimi kolumu sallayarak dolaşmalarımdan böyle bir izlenim edinmişsem; bunu da yol arkadaşım romana borçluyum; oradaki düne ait ayrıntılara... Myros'un ne buralarda, ne de Fransa'da yeri var artık. Fransız karısı da Paris havaalanında onu beklememekte. Tıpkı annesinin vapur iskelesinde kendisini bekleyemiyor olması gibi... Kendisinin de 'hiç kimse' olmaması yağmur sonrası penceresine konan güvercinleri yemlemesine bağlı. Çünkü, geçmişin Porphyris köyünde bütün gücüyle yaptırdığı evin anahtarını köy halkının trajik simgesi Cassandra'ya teslim etmesinin, Cassandra için ölümden öte bir anlamı yoktu ki...

Aris, bir sosyalist olarak faşist yönetimden Fransa'ya kaçışını anlatırken Prokhobis köyünü, Rumların Türklerden kaçışıyla yanları sıra getirdiği nargilelere değinip kahvede oturanların Türk kıyımından kurtulmak amacıyla yaptıkları planları sözde tarafsız bir gözle anlatıyor; ama ortada, kendi kaçışından sonra geride kalan ada köy halkının 'Türkiye yüzünden' ne güç bir hayata mahkûm bulunduklarının 'ilanı' kalıyor. Besbelli genç Aris Fakinos'un bilgi dağarında Osmanlı'nın son yıllarındaki 'yabancı işgalleri' diye bir şey yok. Bunun böyle olması ken-

disinin Fransa'da iyi bir yer sahibi olmasına yetip de artmışa benziyor. Yunan faşizminden kaçış artı, Ege adalarına Türk 'bom bom bom'larından korkuş. Bunlar Ariş'e Seuil'ün de, Gallimard'ın da kucak açmasına yetip de artmaz mı sanki?

Öyle sıcak ki. Gölgelerde dura kalka Dimitra'ya bir tırmanabilsem!..

(...)

Yannis'le karısı beni balkonlarında karşıladılar. Yannis hasır koltuğuna krallar gibi yan gelmiş. Çok marifetli radyosundan bize müzik dinletti; ben de mahalle-köy adlarını sıralayarak nerelerde gezip tozduğumu özetler özetlemez, odama tüydüm.

Aşağıda koy pırıl pırıl: Bugün ayın on dördü / Kız saçını kim ördü'lerden bir gece. Elektrikler kesilivermişti, fakat mehtap aydınlığında hem yazılacak, hem okunacak gibi...

Buldum! Pansiyon sahibi benim İncegül Bayram canım. 'Köşeyi son sürat dönmüş'lüğün mutluluğu içinde, evin hangi eşyalarını nereden kaça aldığını sayıp dökmekte, lakin hani iskelede, "Odalarınız banyolu mu?" demeye getirdiğimde, "Banyo? Nah şöyle, hamam hamam," dediği halde, dar kapısı sofaya açılan en ucuzundan, suyu da en azından bir duş çıktı ya? Askeri darbelere, yenisi gelinceye kadar "hiç yoktan iyidir"lere alışıklıkla, "buna da şükür" diye terimi akıtabildim. Yannis'in yine aynı tavernaya inme ısrarlarına da mükemmelen dayanabildim. Yatıp, sırtımı bana göz kırpan ay dedeye dönerek uyumaya çalışmalıyım. Yarınki program: Karlovassi ile Kokari taraflarına ayak basıp, "İşte, buradayım!" diyeceğim. Bu aynı otobüsle yapılabiliyor. Her köyde bir otobüs durağı; levhalarda saatler yazılı.

28 Haziran, Cumartesi

Samos'tan Karlovassi'ye gelirken, burnuma şöyle bir koku çarptı; hani sanki kolumu iyice uzatsam Kuşadası'na dokunabileceğim. Samos'a yolculuğumda vapurdan seyrettiğim kıyıları şimdi karadan geçiyor; uzaktayken bana çok gizemli gelen yerlerin içinde bulunuyorum. Kıyılar sandalla dolu. Bezden canım espadrilim dağ tepe, yokuşlar ine çıka parçalanmıştı; ben de tuttum bu sabah aptal gibi bej sandaletlerimi giymiştim. Bu sıcakta, öyle acıttı ki!.. Tek isteğim Karlovassi'ye iner inmez deniz terliği gibi, şu çok nefret ettiğim naylon terliklerden edinmek olup çıkmıştı.

Köyün limanı bir harabe yığını. Tarih marih değil, Girit yapılarını andıran taş yüzlü yapılar durmadan yıkılmakta. Her yan askerlerle dolu. Meğer burası sınıra yakınlığı dolayısıyla bir askeri üssün bulunduğu yermiş. Bize karşı Yunan savunma güçleri. Bizim çok gösterişli Milli Savunma gücümüz tetikte değil mi yani? Peki İsmet Paşa'nın Lozan Anlaşması'na Ege'nin on iki adaları İtalyan, Yunan, İngiliz kime geçersen geçsin, buralarda askeri kuvvet bulundurulmayacaktır maddesi koydurması ne işe yaramakta? Hele İzmir'e 'brand new' bir kolordu yerleştirilmesi söylentileri, bunun hareketi ne demek? Aptal mısın; gözüme göz, dişime diş demekturrrrr işte!

Açlık duygum eksiktir. Yersem usulen yerim ya da bir yere ilişip de oturmak ya da bu biçimlerdeki notlarımı döktürmek için...

Karlovassi'de sağa sola bakınırken müthiş bir açlık hissettim. Deniz kıyısındaki tek lokantaya giriverdim. "Gir-

dim," deme; servis, üstü saz, ot sap kaplı çardakta yazlık masalara yapılmakta. Genç güzel bir Rum kadın işletiyor. Ben çardağa adım atarken o şişlere et diziyordu. Şiş kebap! Hele bu sıcakta kim yiyor bunu? Askerler isterlermiş; hele öğle yemeği tatili için sipariş üstüne. Askerler? Ne askeri bunlar? İtalyan? Yok canım, onlar gideli çok olmadı mı? Eh işte asker askerdir, tatil tatildir, manevi eğitim manevi eğitimdir, şiş kebap önünde sonunda kebaptır... Neyse ki adaların milli yemeği balık ve domates salatası varmış. Güneydoğu adalarına açıldıkça da yaygınlaşan Girit şarabı tekdüzeliğe renk katabilir.

Ohh, orası güzel bir esinti alıyordu; serindi. Giritli beyaz şarap da hafif ve serin.

Doğrusu kendimi Marmaris'teyim sandım. Hubert'in orada, böyle bir çardakta yerli şarabı tadar tatmaz: "Le meilleur vinaigre de Marmaris!" dediği yerde...

Karşımdaki masaya çok genç bir çift gelip oturdu. Kız, Emanuella Riva yüzlü. En beğendiğim tip, bu tip. Kız askılı mor bir elbise içinde, tablo gibi. Oğlan da genç; sivilceli, biraz aptal halli. Şarapları içtikçe belimle kalçam arasına bisiklet lastiği takılmışçasına şişkinleştiğimi zaten biliyorum da, güzel kızın inceliğini gördükçe bu halim sık sık aklımı kurcalamaya başlamıştı ama, yine de o sırada kendimi gerçekten pek iyi ve keyifli hissettim. Şu gezim boyu edindiğim şişkin tekerlek lastiklerini de resmen sevmekteyim. Bu halim böyle sürerse, akşam Yannis'in teklifini bile kabul edip, Samiah'a (İzmir demek bu canım, Siazmir!) bir good bye demeye bile gidebilirim.

Çardağa gelip giden erler oranın serinliğinde durmadan bira içiyorlar; ikisi gidip beşi geliyor: Bira bira... Az sonra nedense ikişer ikişer, teker teker gelmeye başladılar.

İçlerinden bir bana: "Lonely Lady!" diye seslenip kalktı geldi; çakmağımı istedi, sigarasını yaktı, döndü gitti; masalarındakine eklenip, "Come to here lady" davetinde bulundu. Hani sanki bunlar 12 Mart erlerinden İncegül Bayram gibi doğunun sıcağında, dağ başında yapayalnız nöbet tutmaktalar. Nerede o, nerede bunlar! İşte deniz, işte bira ve her yan çırılçıplak, şişman zayıf 'lady' dolu. Yalnızlığım bunların içine dokundu belki? Belki de 'aynı, aynı, aynı'lıklarına bir fark attırmak istemekteler. Fakat bunlar Yunan ordusundan değil gibiler. İzinliler cinsinden ya Amerika, ya Hollanda ordusundan olabilir. Servisi yapan genç güzel kadınla değilse, onun Hermes kadar yakışıklı kocasıyla İngilizce laflıyor; şiş atıştırıp gidiyor, dönüp gelip bira içiyorlar. Baktım karşıdan iki er daha belirdi. Şaşırdım çünkü bunlar giyinik; üniformalı. Yukardaki garnizonda görevdeymişler.

Şişlere et dizen Maria ve kocası sürekli servisteler...

(...)

Karlovassi, Samos merkezi Samos'tan 15 dakika uzaklıkta. 50-60 kilometrelik yol. Bu yoldan sürekli askeri kamyonlar, pikaplar geçmekte. Lokantanın yanından da geçip gitmeleri oldu. Erler karşılıklı el sallaşıp bağrışıyorlar; savaş sırasında moral desteği kötü Amerikan filmlerinde sık görülen sahneler. Ama ben Betty Grable değilim ki... Ahh nerede o günler, dememe kalmadı, karşımdaki masalardan birinde oturanlar beni yanlarına kahve içmeye çağırmasınlar mı? Şimdi gitsem, ilk soruları: "Kimsiniz? Nerelisiniz?" olacak. Memet ve Mustafa'nın öğütleri üstüne hep Fransız, İtalyan, Makedonyan, Hungaryan falan diye geveleyip duruyordum. Sonraları bu ağrıma gitmeye başlamıştı. Artık soranlara Türk, deyip geçiyordum.

Fakat bugünkü cumartesi erlerinin gün gibi açık cehaletleri karşısında herhangi bir şey söyleme tenezzülünde bulunmadım. Bozkırın ortasında nöbet tutup çavuşunu bekleyen Bayram'ın kötülüklerini bile anlayabilirim; ama Akdeniz adalarından birinde denize dalıp dalıp çıkan, şen şakrak, biralı kebapseverleri 'anlamam' fazladan vermek olur, diye geçti aklımdan,

Fransızcası mükemmel Maria'dan hesabı istedim; ödeyip çıktım. O yerin adı: Caro Doro. Gözlemimin bana fısıldadığına göre, kötü Holivut filmlerinin vatanları için seve seve savaşanlar sahneleri Caro Dora'ya, diyeyim Sakin Koy'a hiç yakışmıyor....

Saat 15.30 sularında Kokari'nin yolunu tuttum.

Otobüse binmeden deniz kıyıları asker dolu adanın içlerine doğru bir gezinti daha yapmak istemiştim, göre göre buraların ne kadar her şeyden mahrum olduğunu gördüm. Müze yok, kitapçı yok. Çarşı pazar diye bir şey yok. Avlu içindeki evler uykuda. Kokkari'nin özgürlük(ler) plajı Tsamadou'dan buralara çıkarken hafif yeşillikler arası göze çarpan bir iki camiye cevaben kayalıklara sırt vermiş beyazından kremalı pastayı andırır minik kilise de bana "gel-gel" dememekte...

İki fotoğrafçı dükkânının vitrini dikkatimi çekti. Çekti çünkü birinin vitrini baş başa vermiş gelin damat fotoğraflarıyla dolu, ötekinin saçları biryantinli, şapka şeritleriyle rütbe simgeleri pırıl pırıl subay, er portreleri. Damat gelin fotoğrafları arasında kucağındaki bebekle anneler ya da gereği gibi yapılmış düğünde fotoğrafçının ısmarlamasına göre poz verilmiş topluca aile resimleri tek tek okunmaya değer. Buradaki damatlardan birini bıyığından ötürü Fuat'a benzettim. Çünkü İstanbul'da Paris uçağı-

na binmeden önce onunla buluşmuş, Fuat'ın ilk defa bıyık bıraktığını görmüştüm; çok tuhafıma gitmişti. Yakışıp yakışmama meselesi değil bu. Üniversite öğrenciliğinin daha birinci yılında kendisinin artık 'bağımsız erkek' olduğunu kendisine ispata kalkışması meselesi... Beni sahiden bir gülme tutmuştu. Fotoğraftaki damada bakarken de orada öyle kendi kendime gülmeye başlamayım mı? Sümer ailesinin ilk torundan bebeği Fuat bana hâlâ hiç büyümemiş gibi geliyor. Hele bir de annesiyle babasına sor bakalım...

İşte gördüğüm gibi öteki fotoğrafçının vitrini ise boydan boya sinek kaydı traş olmuş teğmen, subay fotoğraflarıyla doluydu. Bunların çoğu renkli. Subay yanakları bile boyanmış... Karlovassi-Kokari halkı, hani sanki dört çeşitten ibaret. Plajların ruhunu parantez içine alırsak: 1/ Subaylar-erler 2/ Damatlar-gelinler 3/ Çocuklar 4/ Papazlar... Evet. Parantez içindeki durum şöyle: Otobüs durağının oradaki yaşlı kadının büfesinde bir kahve içmek istedim. Yaşlı ve şişko kadın "finito, ferata" deyip cart diye kapadı kepengi suratıma. Kokari'ye doğru yolu şöyle bir döndük ki, lacivert bir deniz ve her yan çınar, ceviz, çam, incir, limon, portakal ağaçlarıyla dolu. Git git git, kıyıya doğru birden bu güzelim doğaya egemen oluveren beton yapılar. Tatil köyleri... Otel adları: Athena, Hotel Evropa, Hotel Onaisis... Mykonos'ta 'nü'ler plajı diye 'enteresan' bir görülecek yer olduğunu öğrenmiş de hiç merak etmemiştim. Burada kendiliğinden çıktı karşımıza. Üç genç, kadın erkek beş yaşlı tur müşterileriyiz. Kahveye "Finito" diyen şişko kadın da aramıza katılanlar arasında.

İki elini dizlerine vura vura yanındakilere benimkinden de kötü bir İngilizceyle belirsiz bir cepheyi göstere gös-

tere, "erkek erkeğe olanlar, kadın kadına olanlar, ühüüüüü, her şey var şurada, istiyor siz, istiyor siz?.." temposu tutturmasın mı? Tabii benim de aklıma hemen otelinin plajına ısrarla davette bulunan İngiliz leydisi düşüvermiştir. Şoför, şükür Allahıma, bu 'çok bilmiş' kadını bir yol ayrımında indirdi de, topumuz merak kışkırtısıyla ayarmaktan kurtulduk.

Yeni virajlar almaktaydık. Allah Allah, bizim Avşa'nın çook eski haline benzeyen bir yerdeyiz. Erguvanlar arasından görülen sakin denizde botlar, sandallar hafif hafif sallanmaktalar. Durağın orada yine asmalı/gölgeli bir kahve. Etrafta tebeşirle, elle yazılmış levhalar: Rent a car. Rent a motor bike. We rent the bikes. Come and see our Wonderful Island Samos. Daily Tours to Samos. 1/2 Day Tours to Kuşadası. One day tours to Ephesus. Rent a boat. Tours to Kuşadası. Come and see it. Come on!..

Nerdeyim ben nerdeyim? Kuşadası'na çoktan mı geldim; gelmiş de Samos'a mı dönmek istiyorum yoksa? Çantamı Dimitra pansiyonda bıraktım. Go on there!.. Dönmeli, onu almalı...

Önden bilebilseydim; bir motora atladım mı çeyrek saat sonra memleketteyim, eşyalarımı yanıma almaz mıydım? Şurada bir minare göreceğimi, burada balıkçıların orası burası arasında pazarlıklı alışverişte olduklarını bilseydiiiim...

29 Haziran, Pazar

Sabah 7.30-9.30

Gece uyuyamadım. Beni Sisam'dan alıp Kuşadası'na götürecek vapuru kaçırırsam diye... Evet, evet dün gece,

karpuzi ve Metaxa ikramlarından sonra Yannis coşkuyla hiç merak etmememi; beni ve eşyalarımı alıp tam zamanında doğruca iskeleye indireceğini bildirmiş olsa da... Ne bileyim, uyku tutmadı işte.

Şimdi kalktım ki Yannis yok, tüymüş. Karısının işaret mişaretle anlattığına göre Pithagorion'a balık avına gitmiş. Her pazar gidermiş... Dün gecenin 12'sinde böyle av mav bahsi yoktu ortada?.. Bulmaca. Taksi, taksi diye yırtındım madam Dimitra'ya. Telefon. Taksi. Okey? Okey? Hı hı hı, okey. Gelenekleri böylesine garip insanlar pansiyonundan ayrılışım da garip olacak tabii...

Taksi geldi. Madam bir torbamı olsun taksiye taşıma yardımını esirgedi. Lakin çevremde kuşlar ötüşmekte, horozlar kalkın, kalkıııın! Uyanın uyanıııın! düttürü düttürülerinde.

Ahenkli bir çan sesi horozlarla yarışmakta; papaz, pazar duasını mırıldanmakta. Başta Yannis, hepsi, her şey, doğru ya, turistik broşürlerin makamından Typical Greek!!

(...) Dün akşam, Samos'a döner dönmez adanın batı yakasına doğru da yürüdüm. Yürüyüşten önce Samos turistik çarşı pazarını dolaşarak elbette ki altı ipten bir çift daha espadril bulup plastik plaj terliklerini çöpe atmış bulunmaktayım. O aralık gözümden asla kaçmayacak olan, sanki el yapımı antik üç kartpostalı da çantaya atıp, limanın betondan yapılma sözüm ona modern 'manzarasından' sıyrılmak için habire adanın değişik yönlerinde dolanıp durmuştum zaten. Bu yönde asfalt çok çabuk bitiyor. Devamı toprak yol kısa ama çok güzel. İki yanımda pembe ve beyaz zakkum ağaçları. Evet, ağaç kadar boylu poslu zakkumlar. Bu kadar irilerini ilk görüyorum. İyi

ki adalar serüvenini yapmışım ve tam da: Tamam işte, 'finito' diyecekken gövdeleri sütbeyaza boyalı bir pembe, bir beyaz zakkumlarla gövdeleri yine beyaza boyalı akasya ve palmiye ağaçları arasından geçmekteydim. Zihnimse *Yazsonu* romanımı yine tavaf eylemekte. Akdeniz. Akdeniz öyle mi? Kapital gücünün esareti, özellikle de Roma, Bizans ve İslam dünyalarının çarpışma anının dalgaların ağma anıyla okunabilecek dönüşüm, *Yazsonu*'nun roman coğrafyasıyla anlam kazanır... Yazarının TC 'Doğu Akdeniz'i demeye getirdiği Side/Alanya coğrafyasını mercek altına yatırmakla...

Yazsonu yeterince 'dinlenmiştir', yayınevime yolcu edilmelidir.

***

Kuşadası'na bir vapurla değil, boat'la gitmekteyiz. Yolcular benden başka beş üyeden ibaret bir aile. Avusturya'dan. Baba arkeoloji profesörü imiş. Karısı, kızı, damadı ve on-on iki yaşlarındaki iki torunu kanatları altında. Ege adalarındaki hem ziyaret, hem ticaret tatillerini Kuşadası'ndan Efes'e giderek tamamlamak istemişler; çünkü prof.'un bir ayağı zaten Efes antik kazısı incelemelerinde...

Hepsi de şortlu ve hâlâ daha güneşlenmekteler; bense kollarıma bacaklarıma alerjik kaşıntılarımı giderecek pomatlar sürmekle meşgulüm.

Keşke dün Kokari'deki Kuşadası okunun ucuna pomatsız çantasız mantasız asılıverseymişim; Yannis'in balık avı oyununa kurban gitmeyecek, üstelik de bir gece öncesinden, benim en güzel konforlarımdan biri olan Kısmet Motel'de yatmış olacaktım.

Şimdi Samos'ta otobüsle gittiğin Pithagorion'un karayolunu denizden görmektesin. Aynı yer bağlamında karadan denize bakışınla, denizden karaya bakışın arasında çok şey değişmiş. Samos'a demir atar atmaz, bir hamlede üstelik de denizden motorla ilk gittiğin yer Pithagorion değil miydi? Adanın güneydoğusu. Dün ise aynı adanın kuzeydoğusunda mekik dokumaktaydın. İlk adımda bir cami, bir de askeri havaalanıyla karşılaşmak sende gözlerini sımsıkı kapamak hissi uyandırmamış mıydı?

Bak işte, şimdi bütün bu duygular bile yabancı sana.

Deniz motoruyla Sisam-Kuşadası yolculuğu iki saat. Dün 'el koyduğun' eski fotoğraf kartlarına bakıyor: "Oldu işte, düşündüğümü yaptım; adalarda sıçraya sıçraya memlekete varmaktayım," diyorsun. BİTİŞ'in üzüntüsü mü, GELİŞ'in sevinci mi bu? Aris Fakinos romanının sayfaları arasına sıkıştırdığın kartlar: İkisi 1842'de Mösyö Choiseul-Gouffir'in Naxos'ta, üçüncüsü ise V. Coronelli'nin 1696'da Venedik'te yaptıkları resimlerin kartları. Bu sonuncu tablonun adı: *Battaglia Data A'Turchi Sotto NİXİA* diye büyük matbaa harfleriyle yazılmış Türk Yelkenli Donanmasının Nixia'ya Hücum Savaşı gibi bir şey olmalı, ama 17. yy sonlarında neden 'Osmanlı' yerine 'Türk' denmiş ki? Küçük göstermek için? Gouffir'ninkiler, herhalde ressamın tatil hatırası diye yaptığı, Fransızca *Nixia Şehrinin Manzarası* ile *Nixia Adası Sakinleri* adını taşımakta. Kartın arkasında (Paris, 1842: Voyage Pittoresque) notu da var.

Kuşadası, Kısmet Motel

29 Haziran 1980, Pazar. Akşamüstü.

Sabah Samos'tan hareketle öğle saatlerinde buraya iner inmez otobüs terminaline koştum. İki saatlik mo-

torla deniz yolculuğu yorgunluk üstüne yorgunluktu; yine de Ankara'ya direkt gidecek bir otobüste yer aradım, yok. PTT'ye gittim, burayı arayarak oda istedim; adımı sorup hemen kabul ettiler. Böylece bu dünyada bir 'kişi' olduğumu derinliğine bir duyguyla yaşadım. Halim'e telefon edip müthiş şen şuh, memlekete sağsalim döndüğümü muştuladım. Bu gece burada yatacağımı bildirdim; hep olduğu gibi telefon öpüşmeleri sonunda telefonu kapadım. Yarına otobüs bileti almaya koşacağım, iskelede emanete bıraktığım şu 'baş belası' çantamı bir taksiye atıp, dosdoğru buraya uçacağım... PTT'deki genç çocuk: "Sizin hayranlarınızdanım Adalet Hanım," demesin mi? *Ölmeye Yatmak*'tan sonra *Bir Düğün Gecesi* ile de yatıp kalktığını söylemesin mi? Kimlik sahibi olmak olursa böyle olur işte! Delikanlının boynuna sarılmamak için güç tuttum kendimi. Kulaklarımda da annemin sözü-sesi çınladı: "Gökgörmediklik etmeyin çocuklar!.."

Kısmet'teki odam çok güzel ve tabii Türkiye, gidip geldiğim yerlerin en güzeli. Bir kere döviz bitti bitecek, yetti yetecek derdi yok. Konfordayım; neyin ne olduğunu biliyorum.

Alerjim de ne olursa olsun artık, deyip dosdoğru Kısmet'in Kuşadası yarı altındaki plajına indim. Deniz güzel, duş güzel, hele şimdi önümdeki bol sodalı viskim güzeller güzeli. (Geldiğimde motelin suları kesikti, ama ben denize dalıp çıkarken gelmişti bile...) 25 günlük gezim şimdi bana çook eski zamanlarda olmuş gibi gelmekte.

Tek özlemim evimde, artık masamın başında olmak.

Ev! Ev! Orada her şeyini paylaşabildiğin bir hayat arkadaşının olmasını kutlama-kutsama yer ve zamanı!..

Osmanlı hanedanından Hümeyra Hanım burada; bütün yakınlar ise tam takım henüz gelmemişler. Ağustosta buluşuluyormuş. Fransız şansonları tiryakisi olduğumun bilinmesi az şey mi? Pikapta usul usul Mireille Mathieu'den çalınıyor. Edith Piaf'lardan 'yeni zamana' geçiş...

Nerden nereye, diyorum ama, aklıma birden Ümit Kaftancıoğlu'nun nisan ayında vurulup öldürülüşü geliyor. (...) Bırak bırak! Kötü kapama bu dönüşü şimdi... Defterde de zaten boş kalmış yırtık pırtık bir buçuk sayfa...

Evden-Köyden
Göç Zamanı

Ankara, Ağustos 1980

Annemle Yalova tatil evinin yerleştirilmesi hazırlığı. Orada kalması iyi olacak. Benim yanına gitmem de kolay. Güneye artık eylül sonlarında falan inilir. *Yazsonu* çalışmam bitti. İçimden 'kabul' sesi yükselerek kurdelesi kesildi. Yalova seferinden İstanbul'a geçilip Remzi Kitabevi'ne teslim edildi. Memet'le yazışmalar, telefonlaşmalar sürüyor. Ekimde Sina'nın dışişleri statüsü gereği iki yıllığına Türkiye (Ankara) teneffüsüne geliyorlar. Memet telefonlarında, 'Yazsonu!' diye tepinen çocuklara döndü. Annemin yaz gibi yazsonunu da tatilde, başı dinlenerek geçirmesi çok iyi olacak.

Arada Sinan ve annesi var ister istemez.

Güner'in bütün eserlerini iki cilt halinde toplamak istiyorum. Hastanedeyken Suna'ya, "Benim kırmızı dosyayı getir, Adalet'e ver," deyip durduğu halde ne o zaman getirildi, ne de sonrasında...

İstemek zorunda kalmak, ne güç! Ne kötü! Ne ayıp!

Güner Sümer Toplu Eserleri'ni toparlamamın bir türlü hale yola girememesi. Yaşasın Nisa Serezli! Güner'in *Bozuk Düzen*'den sonra yazdığı oyunlarından *Hüzzam* onda varmış. Hemen telefon edip postaladı. Genco'dan da *Baba Oğul*. Bunları kaybolmaktan kurtarmış olacağız böylece. Fakat daha genç yaşlarında yazdığı bir oyunu daha varmış. *Benim Evcilik Oyunu* ona çok benziyormuş. Bu yüzden itişip kakıştığımız oldu. Öyle ki, başkalarının yanında da bu 'suçlamayı' yapınca, pes edip görüşmeyi bile kesmek istemiştim... Peki, nerede o yüzünü hiç görmediğim bu oyun? Kimde?

Güner'i unutabilsem bunları da unuturum. Hele acıdan yürek kanırılmaları...

12 Eylül, 1980

Darbelerin darbesi!

Memlekete geliyormuş gibi olan demokrasinin boğazlanması. 'Örfi İdare!' Bir öç alış, bir kan davası sanki. Silahların ucuyla insan kanı içilmesi; korku filmi! Yetmemiş-doyurmamış demek Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan ve Hüseyin İnan'ın, halkın ağzına sekiz yıldır "Üç Fidan" diye yerleşmiş gençlerin asılmaları! O kadar karşısında olduğum Menderes politikasının da siyasetle değil, asmak kesmekle bitirilmesi oy verme hakkına sahip olanların da katli değilmiş gibi, bu kaçıncı Mayıs, Mart ve Eylül'leeer! Ecevit'lerin Demirel'lerin tek başına vatan-sever iddiasındaki Silahlı Kuvvetlerin önünde eller yana yapışık hazırol'da durmaları da yetmedi, yetmiyor demek!

Hoş gelmiş Kenan Evren'den Başkan'lar. Kumandanlar.

Generaller. Orgeneraller.

Bu da burada durmakta, orada ve kitaplıklarda:

Bir Düğün Gecesi. Bır Düğün Gecesi. Bir Düğün Gecesi. Bır Düğün ....

Gece.

Ortalıkta esrarengiz bir şeyler dönmekte.

Dergilerde çok övülüp alkışlanmış romanın yazarı hakkında tuhaf tuhaf yazılar. Hani sanki romanın da yazarıyla birlikte asılmasına bir hazırlık.

1980 Kasım'ı

Yazsonu yayımlandı.

Yazar 'milletinin' direnişi. Dimdik dur, geç masanın başına; çalışmanı sürdür *Hadi Gidelim* hikâyelerin üstünde. Kitaptaki hikâyelerden biri bu adı taşımaktadır ve sıralamada bunu en sona koyacaksın... Çünkü bu hikâye, başta senin ve Ayhan'ınki olmak üzere, kendileri daha sağken oğullar kaybetmiş analara ithaf:

Annesine
Anneme
Acısını bile
Bir güzelliğe dönüştürebilen
Herkese.

Annemin acısı soğudu mu soğumadı mı kestiremiyorum, ama geride kalanlara hiç sızıldanmadığını, hep iyiy-

miş, hayatından memnunmuş gibi yaptığını görüyor, biliyorum. Güzellik yaratmanın bundan güzeli olur mu?

Anadolu'da devrimci gençler kürekle toplanıp dipçikle hapsediliyorlar. İpin ucu kaçtı. Kim nerede, aileleri bile bilemiyor. Evlatların, babaların aranışı... Başkentte başta üniversiteler, bütün kurumlara el konulmuştur. TRT çoktan gitmişti; duble gidiş... İletişim araçları, kulak fısıltıları böyle bir 'gidişat'a değinip değinmeme arasında. Bocalama.

Korku yılgınlığı; o kadar da başkaldırı direnişi.

8 Kasım 1980

Aydınlarımızdan güzelin güzeli yazar dostumuz Muzaffer İlhan Erdost'un yayımcı kardeşi, gencin genci İlhan Erdost, Mamak Cezaevi'ne 'kaldırılıyor'. Götürülürken dövülüyor, dövülüyor...

Dün öldü. Dövüle dövüle... Muzaffer kardeşimin baba gibi kol kanat gere gere yetiştirdiği kardeşi İlhan. Ya anne, ya kardeşler, ya çocuklar? Ne edecekler yanmaktan, çırpınmaktan başka? Hepsi serinkanlı, çalışan insanlar. Ne demeli? Teselliyi nasıl geçerli kılmalı?

Aralık

Memet'lerin başkentimize yerleşmeleri gecikti. Her şey olabilir artık. Bu gecikti ama *Yazsonu*'nu okuması gecikmedi. Zafer Baran tarafından, romanı bilmeden gönderdiği kapak resmi, kitabın coğrafyası kadar içeriğine de denk düşüyor ki; bu da hayli düşündürücü. Belki Memet gizli gizli kopya vermiştir. Sevda Şener öğrencilerinden Gök-

çin, o kadar içine kapalı, dilinden zor laf çıkan biriyken *Yazsonu*'nu kutlamaktaki ataklığı iyiye işaret.

***

TYS aranıyormuş. *Yazko* adında bir dergi kurmuşlar galiba yazar derneği üyeleri. Bekir Yıldız ve gittikçe sıkıfıkılaştığı 'kadın yazar'lardan biri, yetmezse Özyalçıner'ler de belki, Türkiye Yazarlar Sendikası yöneticiliği ederlerken benden bir şey mi kaçırmak istiyorlar nedir?

Mustafa Kemal Ağaoğlu evime kadar gelip üye olmaklığımı, olanların kitaplarının rahatça orada basılacağını falan söyledi de, bana başvuru işinin neden kendisine verildiğini çözemedim; yayinevimle anlaşmayı nasıl bozmalıyım peki, gibi yokuşu bilmez cehaletiyle sorduğum soruya garibin garibi bir yanıt almış bulunuverdim: "Oranın basmadığı kitaplarınızı Yazko Yayınları'na verirsiniz; orada basılır."

Gerçekten çözmediğim hallerle karşılaşmam dönemi... Darbe. Belirsizlik. Gizlilik...

1981

1981, Ocak ayı

İstanbul'a gidip geldim. *Bir Düğün Gecesi* de *Fikrimin İnce Gülü* gibi yeni basımlar yapmakta. Nejat ve Erol Erduran beyler tanıtımda ve estetik bir kapak yapımında sanırım hayli 'hesabi davranıyorlar ama, telif hakkımı anlaşmaya uygun biçimde ödüyorlar.

Hissettiğime göre beni yaratılarımda "hayli cesur" buluyorlar. Özellikle Erol Bey. Hafif bir tebessümle, gayet ince biçimde, okurlarca benimsenmiş olmamı kutluyor, onlara katılıyor da: "Romanlarınızın ilk yirmi otuz sayfası daha kolay okunabilir olsa sanki, okur zorlanmayacak..." dedi. Gülmekten başka diyecek bir şey bulamadım. Ortalıkta öyle bir askeri darbe fırtınası esmekte ki, özellikle 'cesur' lafından alınmış olacağım, benim adım Hıdır, elimden gelen budur imalarına sığındım ben de. Aslında yazarlar yokuşu Cağaloğlu'na yaraşır hoşsohbet buluşması. Erol Bey'in: "Aslında ne biliyor musunuz? İlk sayfaları anlamakta zorlanıyor, kitabı okuyup bitirdikten sonra başına yeniden dönünce, ne var zorlanacak canım, su gibi gidiyor işte, diyorum kendi kendime," diye gönül alıcı bir açıklamada daha bulunması sohbetin lezzetini ar-

tırdı. Yokuş aşağı inerken, yine de Remzi'nin dilinin altında bir şey var, duygusu içindeydim. Fakat Maçka'nın oradaki Jorj'a girer girmez tiyatro, sinema dünyasından genç yaşlı sanatçı kişilerin beni sevgiyle: "Hoş geldin"ler etmeleri kendime güvenimi geri getirmiş olmadı da değil, doğrusu...

Darbeye öfkemi cilalamakta da... Yeni Başkent'teki 'kabullenememe' durumu Başkent'in eskisi İstanbul'da hissedilemiyor. Hani sanki hiçbir şey olmamış, olmayacakmış gibi.

Yazsonu olumlu karşılanıyor. Özellikle Mehmet H. Doğan'la Konur Ertop yazıları içimi serinletti.

Aylardan Şubat-Mart

12 Eylül tutuklamaları işkenceler yedeğinde süredursun, üniversitelerden dışarı sürülenler sürüle ve sürüne dursun, tabu yıkıcı yazar olarak payıma düşen darbeyi ben de almış bulunuyorum.

Özet:

Yazarların aylık kooperatif dergisi *Yazko*'nun şubat sayısı kellemi uçurmuş durumda. Sayfalarında "Bir Karşılaştırma" kisvesi altında, *Bir Düğün Gecesi*'nin A. Huxley imzalı *Ses Sese Karşı* romanından aşırma olduğunu ifşa eden 'inceleme'... *Bir Düğün Gecesi*'ni benimseyip kol kanat geren okuru hizaya getirmek amacıyla hazırlanmış duygusu veren karşılaştırmavari yazıda *Ses Sese Karşı*'yı dilimize kimin çevirdiği belirtilmemiş de, Huxley'de 'o buna yan gözle baktı' lafı varken Adalet Hanım'ın romanında da varmış. *Ses Sese Karşı*'da bir gece toplantısı söz konusuyken, düğün de önünde sonunda bir top-

lantıdır benzeri birtakım 'aynılıklar' saptanmakta... Bu türden 'saptamaların' her birine: "O öyle değil, bu böyleee..." falanlar sıralamak bu komediyi ciddiye almak olur.

Yine de günlüğüme dışından hafif, içinden ağırın ağırı soruları notlamak zorundayım...

'Yazko' gibi yazar dayanışma birliğinin bula bula böyle bir dayanağı Adalet Ağaoğlu'nu maddi-manevi zarara sokacak biçimde bulmasının nedeni ne? Beni küçültme amacıyla ortaya atılmış 'görüşü'nü, karşı tarafa haber vermeden tek yanlı yayımlamanın anlamı ne? (Demokrasi mi, hipokrasi mi?)

İstanbul'dan Akademi Kitabevi sahibi Sayın Hadi Olca, yanlarında saygıdeğer Sol Yayınları sahibi avukatla beni ziyarete geldiler. *Yazko*'yu mahkemeye verebileceğimi, buna yeterli hakkım bulunduğunu söylediler.

"Sabah akşam TYS aranıyor, TYS kapatılıyor haberleri ortalığı kaplamışken, TYS'nin dergisine dava açmamla beni 'aşırmacı yazar suçumun' yanına bir de 'bizi darbeye satan yazar' diye ilana kalkışmayacaklarından emin değilim artık," demeye çalıştım. Geçelim bunu, şu aramalar, taramalar, gözaltına almalar döneminde 'bizimkileri' bir de böyle dara sokmak gerekmez düşüncesinde olduğumu söyledim.

Hepsi bir yana, 1979 yılı sonlarında *Bir Düğün Gecesi*'nin yayımlanmasıyla başlayan gece telefonlarının, bazı kıyı köşe dergilerinde adımı küçültmeye yönelik girişimlerin esrarını yavaş yavaş çözmeye başlamıştım. Bulduğum iz, *Yazko*'da "Bir Karşılaştırma" yapanın imzası, durup dururken aynı imza ile evime gönderdiği kitabına teşekkürümün yolunu çarpıtmasının esrarını da çöz-

müş oldu. Dahasını, 12 Eylül sonrasındaki öteki aylarda sırayla öğrenmiş olacağım ve öğrenmekteyim.

Hele şu 'İncegül Bayram' davası bitsin... O İncegül Bayram'dır ki, kapitalist değer ölçümünün safın safı bir adamı sahte güç sahibi, kendine yabancılaşmış biri haline getirişinin sadece toplumumuzda değil, bütün dünyada tüketim ahlakıyla şartlanmış toplumların 'o olan' insanının simgesidir. Bunu incelemeci, eleştirmen Atilla Özkırımlı ortaya koymuştur; bazı dar açılı gözler İncegül Bayram'a 'Almanya işçilerimizin hali' diye tek boyutlu bakmış olsalar da...

Yarını şimdiden görmek mi yazarın suçu? Günümüz insanını 'bu insan' kılan nedenleri çokboyutlulukla bütünleyebilmesi, 'yerli yazarın' layık olmaması gereken yer mi?

Bu 'inceleme' meğer 1979 roman ödülleri seçici kurul üyelerine de gönderilmiş; Cemal Süreya *Papirüs* dergisinde geçen yıl mayıs ayı sayısında yayımlamayı kabul etmiş de, bir türlü yayımlamamış. (Bravo aslan *Yazko*'ya!) Yayınevime sadece bu karşılaştırma gönderilmiş değil, yine aynı kimse tarafından bu 'keşfine büyük değer biçerek' artık beni yayımlayıp durmamaları ikazında bulunulmuş. Dediği olmayınca öfke dolu hakaret mektupları da yazılmış. Karşılıklı yazışmalar. Karşılıklı, çünkü aslan karşılaştırmacı Remzi Kitabevi'nce bir iki kitabı basılmış biri. 'Aşırmacı yazar' öyle baskı üstüne baskı yapıp dururken, nasıl olur da kendisinin adı bile anılmazmış ha? Vatanı bu mazarratlara karşı savunmak gerekiyormuş; bu da ancak kendisi gibi gerçeğe 'mim' koyanlar sayesinde olurmuş falan filan gibi şeyler...

Mart

Yazko'nun bu sayısının kapağında Milli Savunma Bakanı Halûk Bayülken'in fotoğrafı var. Herhalde aranıp taranmayla şöhret sağlayan cinsten yazar milletinin 'Milli Savunma'ya ihtiyacı var.

Ne diyeceğimi bilemiyorum artık. Çünkü peşime 'alt etme niyetiyle' takılan yazarın yüzbaşı rütbesi taşıması da yeni sorular doğurmakta: TSK kurallarına rağmen rahatça basında yazı yazabilen, böylece Adalet Ağaoğlu'nu mahvetmeye 'derinden' koyulabilen yüzbaşı niye *Bir Düğün Gecesi*'nin 1979 yayımı akabinde 1980 'coup d'Etat'sına kadar beklemiş oluyor? Sakın bu, Türk edebiyatına, Türk romanına ilk defa orgenerallerle Kore gazilerimiz sınıfının ilgi ve ilişki hallerini, ağaların beylerin ilgi ve ilişkileri kadar mercek altına yatırmış bulunmasından olmasın? Sivilden askere sıçrayarak oraya mahsus tabuyu yıkma cesareti! Kimin haddine düşmüş ki, buna düşsün...

Nisan

Yayınevimden, Remzi Kitabevi'nden telefon.

4. Basımı yeni yapılan *Fikrimin İnce Gülü* romanım toplatılmış. Niye ilk basımında değil de tam şimdi? Bir kere daha, niye 12 Eylül'le? Erol Bey, savcılığa çağrılıyoruz, diyor. Siz orada, biz, yayımlayan yer İstanbul olduğuna göre, İstanbul'da. Dava, Dava, İstanbul II. Sulh Ceza Mahkemesi'nde. Erol Bey, verilen tarihte gidiyor. Kendisine *Fikrimin İnce Gülü*'ndeki sakıncalı yerler altları kırmızı kalemle çizilmiş olarak gösterilmiş. Bütün bunlar TCK. 159. maddesinden mahkemeye verilmemi gerektiriyormuş.

Altı kırmızıyla çizili satırların hepsi benim 'İncegül Bayram'ımım askerken, erlikte görüp görmüş olduklarıyla ilgili... 159. Milli Savunma Gücü'nü gözden düşürme... O zaman sen de gözden düş bakalım düşebildiğin kadar. İşte senin payına da 12 Eylül'lük kitabını toplatma cezası; en az beş yıl mapus, yetmezse buyur 'gizli ceza' –yazarlık adını kirletecek– yüzbaşıdan bir yazar:

Buyur bakalım.

Askeri mahkeme: 'Bir Karşılaştırma'. Sivilmişsiniz mivilmişsiniz fark etmez: Hazrol! Selaaam dur!

İyi de Yazko'nun bu kadar teslimkâr olabilmesinin nedeni ne? Üyelerinden birine diz çöktürmek talimine çağrılmasının nedeni ne? Yanılgı mı? İnsanlık hali. Dilleri tutulmuş olabilir. Yanılmış olabilirler. Mustafa Kemal Ağaoğlu sana telefon açıp, "Karşılaştırma'ya vereceğiniz cevabı yayımlamaya hazırız," gibi bir lütufda bulunmuş olabilir. Benim büyük aptallığım ise, bu teklifi kabule tenezzül etmem.

İddiayı yalanlamamı kesip biçerek yayımlayacaklarını aklıma bile getirememem.

Prof. Mina Urgan çevirmiş Huxley'in kitabını. Saygıyla önünde eğilinecek gerçek aydın tutumuyla ve en sahici bilirkişi olarak 'Karşılaştırma'yı işte çürütüyor. *Yazko*'nun kendilerine karşı da takındıkları tavır 'lumpence!..' Prof. Urgan'ın yazısını yayımlamayı geciktirmeleri yetmemiş, bir de araya 'küçümseyici laflar' sıkıştırılmış. 'Lumpence' diyorsam, diyecek başka bir şey bulamadığımdan; yazar birliğinin tutumundan duyduğum utançtan!

(...)

Anlaşılmayacak bir şey yok artık. İyi de, çok sayıp sevdiğimiz, bence de, de yayınevi ve *Yeni Dergi* kahramanı

Sayın Memet Fuat'ın yazarlar kooperatifi dergisinin bu kadar açık provokasyonu 'görmezden gelmesinin', buna göz yummasının nedeni ne? Bunu kendim çözemedikçe, onlar da gerçeği *artık bile bile* böyle bir ihbara taraftar olmalarının nedenini dergilerinde dosdoğru açıklamadıkça, 'yazardan aydınlarımıza' karşı beslediğim güven duygum eksilmiş kalacak. İçine 'ihtiyat' tohumu ekildi. Ne yazık!

Aylardan mayıs

3 Mayıs 1981 tarihiyle II. Sulh Ceza Mahkemesi'ne kitabımı toplatma kararına itiraz yazısı yazmam gerekiyormuş. Yazdım.

Bu arada Savcılığın da yayınevime gözdağı verme işlevini yerine getirdiği anlaşılıyor. Soruşturmada Erol Bey'e: "*Fikrimin İnce Gülü*'nde toplatma kararını gerektirecek bir şey yapmadık; biz, romanda suç saydığınız nedenleri bulmadığımız için yayımladık, diyorsunuz ama, bakın yine yayınlarınız arasında çıkan ve aynı yazarın şu romanı için de ihbar vaki," diyerek *Bir Düğün Gecesi*'ni uzatmış bulunmakta. Burada altları kırmızıyla çizilmiş yerler paragraf paragraf! Demokles'in kılıcı. Toplanan romanım mahkemede 'suçlu' bulunursa, ötekisiyle de suçlanacağım. Çifte hapislik. Manen de-madden de...

(...)

Mahkemeye verildim. Yayınevi için bir işlem yok, mahkemeye benim hesap vermem gerekiyormuş. Çok sayıp sevdiğim, zamanımızın yazar 'savunmanı' Turgut Kazan Bey'i arayıp buldum. Davama bakmayı kabul etti, ücret teklifimi kabul etmedi. Yazarlarımıza gönüllü olarak, ya-

yınevlerine ise ücretli tarafından bakıyormuş kitabı-düşünceyi suçlama davalarında. Omuzlarım diklendi.

7 Temmuz 1981

Varlık dergisinin bu ayki sayısında Füsun Altıok, Konur Ertop, Atilla Özkırımlı yazıları var. Yazko eliyle başıma sarılan belaya kınama yazıları. Yazarlar birliğinde aleyhte görülmüş 'dayanışma' TYS dışı oluyor; iyisi de bu. Zaten Füsun Altıok ile diğerleri de uğradığım haksızlığa dikkat çeken yazarlardan.

12 Eylül 1981

İstanbul 3. Ağır Ceza Mahkemesi'nde yargılandım.

Turgut Kazan Bey yanımdalar; gereğini yerine getirdiler.

Kitabın toplatılması kararı kaldırılmaksızın davanın bilirkişi raporuna bağlanmasına karar verildi, anlayabildiğim kadarıyla...

(...) *Türkiye Yazıları* namında tuhaf bir dergi çıkaran, 'putları yıkıyoruz' benzeri şekilsiz, silik soluk bir reklamla put dediklerini yıktığı mı, yoksa yerine yenilerini mi yaptığı-yapacağı belli olmayan Ahmet Say. O da bu dönemde dünyama girmeye niyetlenmiş acayip figürlerden biri. Bilinmezlik. Yaşar Kemal'den sonra evime, benimle bir söyleşi yapmaya gelen A. Say, çocuk piyanist Fazıl Say'ın babasıymış, ama çocuk annesinde deniyor...

(...)

Hadi Gidelim hikâyelerinden bu addakini yazmak ne kadar acı verdiyse bana, "Karanfilsiz" ile "Şiir ve Sinek"i

yazmak da o kadar keyif verdi. İçim rahat. Bu kitabımın başına, Sayın Behçet Necatigil anısıyla içimden seslenegelen şu dizeleri koyuyorum: "... *Siz geniş zamanlar umuyordunuz/Çirkindi dar vakitlerde bir sevgiyi söylemek...*"

Aralık 1981

Milliyet Sanat'ın 1 Aralık sayısında Ferit Edgü'nün yaratı mülkiyeti üstüne yazdığı yazı, dikkate değer. Bense hâlâ *Güner Sümer Toplu Eserleri*'ni toplama derdinde, topladıklarımı iki cilde 'bölüştürme' kaygısı içindeyim. Güner'in geride kalan şiirlerini, Memet Baydur'la birlikte seçmeye karar verdim. Onun iç dünyasında fazlaca gezinmiştir; tartısına da güvenirim. Bunu birlikte yaptık ama biri Sevgi Soysal'ın ölümü, öteki oğlu Sinan'ın doğumu için yazdığı iki şiiri kitabın neresine yerleştireceğimi bilemeyerek; tarih sırasına uydum. Bana el yazısıyla verdiği notları değerlendirmek elimi yakmakta... Kitabın önsözünü, aynı kuşaktan yazar ve sanatçıların iç ve dış koşullarını genelde belirleyerek yazıyorum.

1982

Yılın ilk ayı, bel fıtığı ameliyatımdan önceki ağrıya benzer ağrıyla girdi hayatıma. Ötekinde, sağ bacağımda bir çekilme ile başlamıştı; bu seferki sol bacağımda. Yakınlarıma pek belli etmemeye çalışıyorum, çünkü 12 Eylül'den beri milletin suratı asık. Annemse sadece, kızının yazarlığına verilmiş ödüllerle sahici bir anne sevinci ve 'gizli' gururu içindeyken birden niye üstüme mahkeme falan saldırılarıyla gelindiğini çözememenin kaygısı içinde. Benim de onun karşısına geçip inleyip durmamın anlamı yok. Geçen ay kalp kontrolü için doktora gittik. Doktoru hep kilo vermesini öğütlüyor; o da veremiyor.

Yürüyüş... Çarşısına hep kendisi çıkar. Alışverişini tek başına yapmayı sever. Yine de geçenlerde, bende baş başa oturduğumuz gün, kalkıp evine giderken ben de birlikte kalktım: "Hadi gel, Kızılay'a kadar birlikte yürüyelim," dedim. Hava güzel; biz de içlerimizi iki yakın dost olarak döküp saçmış, hafiflemişiz; iyiyiz.

Yürüyüşümüz, daha Kuğulu Park'ın Atatürk Bulvarı kapısını az geçmişken bitti. Annem: "Ben yoruldum; artık yürümeyeyim. Bir taksi çağır, gideyim," dedi. Yüzü kızarmış...

Taksiye bindik; apartmanın merdivenlerini gayet rahat çıktı.

(...)

Yazsonu'nun iyi yankıları sürüyor. Füsun'un özel hayatı bozuk çalıyor. Hacettepe Üniversitesi hepsi gibi sıkı-denetimde. Bilge Karasu, annesi, kedisi, dersleri ve güzelim anlatıları arasında gidip gelmekte. Yürüyüşlerimde artık sık rastlayamaz oldum Bilge'ye. Ama 'Füsun'a şöyle bir bakıp gelmesi için' bir pusula attım kapısının altına.

Murathan Mungan Halim'le beni doğum gününe çağırmış da 'Arabesk'ten bir gösteride bulunmuştu bize. Mardinli imiş. Yıldırım Türker adında bir genç de var. Fakat eski berraklıklar yok artık... Tutuklananlar uzakta, ama biz dışarıdakiler nasılsa ruhen uzaklaşmakta. 12 Mart sonrası böyle bir şey hissetmemiştim.

Halim'in, işi dolayısıyla İstanbul'a taşınıp taşınamayacağı söz konusu... 12 Mart'tan sonra adım adım sınır dışı edildiği Karayolları'ndan sonra eğreti iliştiği şirket ise; orası da çıkmaza giriyor gibi.

Yine de Kars'mış, Antep'miş, Gebze-Gönen'miş; şantiyelerden şantiyelere gidip gelmekte. Ankara'da kalmasının artık hiç nedeni yokmuş; İstanbul'a göçer mi, yoksa işi 'terk' mi?..

Ankara'dan bazı TRT'ciler de, 12 Mart'tan sonra kurumda çalışmaya devam 'hakkı kazanmışlar'dan bir kısmı dahil, atılmış durumdalar. YÖK meselesi bazı öğretim üyelerini İstanbul'a göçmeye, 'iş bulmaya' zorlamakta. Yurtdışına gidebilenler gitti, gidemeyecekler, 'sürgünlüğü' seçti. Fişlenenler iki bine yakınmış. Gözaltına alınanlar yedi bin civarında denilmekte. Buna karşılık darbenin ilk iki ayında ödüllendirilen güvenlik görevlisi sadece

BİN'miş canım! (Az valla! İşkencede ölen 'insan sayısı' SADECE yüz yetmiş bir, kaçarken vurulanlar SADECE on altı, açlık grevinden gidenler SADECE on dört ... 'filan-falan' olduğuna göre? Neyse üzülmesin kimse, daha işler bitmedi; ödüllendirilen görevli sayısının artacağına dair UMUTLAR gündemdedir. Gazeteci yazarların alacakları cezaların toplamı daha SADECE üç-dört bin yıl arası bir şeyyyyy!!!! Ekonomi pırıl pırıldır, çünkü bütün yatırımlar durmuş / durdurulmuştur. Öğretim üyeleri, gazeteciler, öğrenciler derken mimar ve mühendisler de işsiz güçsüz kalmıştır; işçi sınıfımız daha ilk adımında gırtlaklanmış, TİP bitmiş, Behice Hanım yurtdışına savrultulmuş sürgünzedelerden biri olmuştur. Yasak çok ama, tankların tüfeklerin geçeceği yolların köprülerin yapılmasına izin var. Halim'e de iş olarak kala kala, İstanbul'da Mecidiyeköy üstgeçidinin (köprüsünün) sonuçlandırılması kalmış durumda.

(...)

Geçenlerde birlikte İstanbul'a gittik. N. Yürekli iş yeri Taksim'de, İş Bankası binasında. Bina küçük bir bomba yemekle kurtulmuş bulunmaktadır. Adana sulama kanalı tamamlanması da sıkıdenetim altındadır. (Bu konuların aslını faslını bilemiyorum da, İstanbul'a göçün, bir kavim göçü olduğunun farkındayım.)

Ankara'da yazar çizer, okur teknokrat falan pek kalmadı. Barış Derneği kurucu ve üyelerinin başına gelenler malum.

Uğur Kökden'le arada sırada yazışıyor, 'görülmüştür'leri görebiliyorum... Malraux'nun *La Condition Humaine*'in Fransızcası varsa benden göndermemi istemişti her zamanki kibarlığı ile. Vardı; gönderdim. Halim'le de mes-

lektaşlıktan tanışıklar. 12 Mart'a değgin "Çok Özel Küçük Şeyler" hikâyemi derinlemesine anlayıp anlamlandıran o değil miydi bir yazısıyla? Eski belediye başkanı İsvan'lar... Mahmut Dikerdem'ler...

Halim'le Ankara'ya dönmeden önce, evlere şöyle bir göz atalım, dedik. Bakınıyoruz da, annemi düşünüyorum. Bulacağımız yer, annem için özel bir bölümü de kapsayacak bir ev olmalı ki, hiç değilse kışları bizimle oturmaya razı olsun.

Yazları Yalova'da olunca bizim sık sık gidip 'kontrolünü' yapmamız mümkün olur. Büyük bir sıkıntısı yokken 'Nerdesiniz sizler?' diye kinaye düşkünü annelerden değil. Geçen yaz Yalova Aydın Site PTT'sinden bir telefon. Koşup gittim ki, annem uykusuz duraksız, ağrılarla kıvranmakta.

Bacakları, karnı kuruş büyüklüğünde kızamık çıkarmış gibi. Ayhan da koştu Yalova'dan bir doktor bulup geldi. Hastalık zona imiş. İki iğne, üç gün istirahat! Tamam. Canım anneciğim, işte hep bildiğimiz annemiz oldu. Yaşasın Ayhan, yaşasın el yordamıyla bulduğu doktor! Anlar Ayhan, aile sorumluluk ve sorunlarını omuzlamış kardeşim, bir adamı daha bir bakışından anlar!..

Babam hep: "Ben İstanbul adamının sarrafıyım; arkasına geç Üsküdar'ı seyret," der dururdu. Annem pembeleşir: "Bırak şunu artık bey!" ültimatomunu verir de, ben ne demeye geldiğini anlamam.

Özel şeylerimizi düşünmek, yazmak, anlatmak ayıpmış gibi gelmekte...

(...)

Bu arada Alanya İncekum'da bizim küçük 'özel' deniz koyumuzun tepesine otel inşa eden Ankaralı halıcı bizi zorlamakta.

Yerimizi (de) satın almak üzere, kaçmamızı sağlayacak bir inşaat geliştirmekte: *Yazsonu*, bir öngörü romanı olmakta. Ortada bir de sanatseviciliğimle insani duygularımın sömürülmesinden doğma bir Rutkay Aziz meselem var ki; işte hayatın gerçekleri... Halıcı bastırıyor. Babam gitti. Annem yazın Yalova'da. Yine de halıcıya boyun eğmiyoruz. Evsiz barksız olanların çoğunlukta bulunduğu bir toplumda iki kişinin iki odalı miki odalı ikinci bir evinin olması da aklıma-fikrime değilse de, ruhuma dokunmakta.

(...)

Ankara, 15 Şubat 1982

Yok zaman...
Çok zaman.
Hiç zaman.
Annem gitti.
Kalpten.
Darbe.
Yatış:
Beş gün evi, on gün hastane...
Bir kadının annesiz kaldığı zaman/
öksüz kaldığını öğrenme zamanı/
bitmemesiye...

17 Şubat

Daha 1 Şubat'ta Ayhan'ın doğumgünü yemeğimizi gidip dışarıda birlikte yememizi istemişti. Evinde yatıyordu. Onda kalıyordum.

Hastaneye kaldırdığımız gece.

Cankurtaran gelmeyince, Halim'in karı buzu yararak 'Valide Hanım'ını hastaneye taşıyışı; Ayhan'ın Serpil'le koşup gelişi. Annemizin yoğun bakımdan çıkışı. Odası. Doktoru Turhan Bey'in 'atlattık' deyişi...

15 güncük yattı. Doktoru, "Artık iyi, çıkabilir ama evinde yalnız kalmasın, sizde kalsın!" demişti. Ahh pazar günü odası ziyarete açılmayacaktı... Ah! Pazartesi sabahı gidivermiş. Çekmeden. Tam istediği gibi, dedi Tevhide teyzem.

İyi teselli.

Hayat.

Abimi, babamı, Güner'i gömdüğümüz mezarlığa, babamın tam karşısına gömdük annemi. Bir-bir-lerine çok-ya-kın-lar...

(...)

Bel-bacak ağrım baskınlaştı. Bundan öncekinden deneyimliyim. Dosdoğru çok sevip saydığım, operatörlüğüne güvenim tam Prof. Nurhan Avman'ın ellerine teslim olurum. Artık fizik tedavi imiş, tahtada yatmaklarmış, falanmış feşmekanmış yok. Doğru ameliyat!..

Ayhan bir kucak papatyayla geldi: Söyleştik, ağlaştık, dertleştik; siyasal tercihlerimiz havada.... Papatyalı inceliği dokunaklı!..

Ankara'yı dolaştık. Çocukluğumuzdan o güne...

Ne olduysa oldu; ana şefkatinden yoksunluğumu alt edememekteyim.

Bu arada Nurhan Avman'ı çoktan kaybettiğimiz geldi aklıma. Asistanı var ya! Şimdi o da Prof. Dr. Ertekin Arasıl. (Acılarımı giderecek sihirli değnek gibi aklımda...)

Mart ayı

Hadi Gidelim yayımlandı,

Annem içindi. Görmedi. Okumadı. O kadar da severken okumayı, hep okumayı...

Yatağımın üstüne koydum.

Başucuna anemonlar. Mehmet H. Doğan'ın kaybettiği eşinin anemonlarıyla el sıkıştılar.

Ayhan'la arkadaşlığımız ortak acının anaforuna mı yakalandı nedir; uzaklık.

29 Nisan

Güner'in ölümünün 5. yılı. Bugün gömülüş günü.

Mezarlıktayız. AST'ta onu anma günü yapıldı. Yürek burkucu olan asıl şey şu ki, AST'ın olumlu adı üstünde sanat yapanların aklına AST'ı AST yapan ne tiyatronun turne kazasında kaybettiğimiz Asaf Çiyiltepe'si, ne kansere kurban Güner Sümer'i gelmekte...

Bugün tiyatroda Güner'i anma adı altında ikisini de özlemle andığımız bir toplantı yapılabilmişse, nasıl desem, defterime not düşerken yüzüm kızarıyor; bu toplantı benim önerim üzerine oldu.

Konuşmayı yapan da, ister istemez ben oldum.

Rutkay'ın hayattaki oyunculuğu sahnedekinden çok daha üstün. Tek dileğim, bir miras kullanımının havadan kullananına şöhret sağlamasıyla bitmemesi; AST'ın çok daha üst düzeyde sürmesi, sürmesi... Ankara DTC Fakültesi Tiyatro Bölümü'nden Özdemir Nutku, Metin And'la hele hele yine çok yakından bildiğim Sevda Şener'in yetiştirdiği öğrenciler yeter. AST bu gençlere kendilerini fii-

len de yetiştirecekleri bir sahne olsa, daha ne istenir? Yetişmiş eskilerden kalanlar da var, ama artık orada neyle ne kadar kalabilirler?

Güner Sümer'in bugün AST'ta unutulmuşluktan çıkarılması Ayhan kadar Halim ve Serpil'i de sevindirdi, buğulanmış gözler... Fuat, Güner amcasına düşkündür ama artık üniversite, denetim altı sınavlar peşinde; 'mınımına'sına ancak yetişti. Kaybettiğim şefkati bula bula ondan bekliyorum, ne demekse...

Birçok seneler geçti/Dönen yok seferinden...

18 Ağustos '82

Sina'ya (Baydur) (Dışişlerimizin asgari iki yıllık 'merkezi' görev mecburiyeti sonunda) çıka çıka Kenya-Nairobi piyangosu çıktı. Eylülde Nairobi'de olması mecburiyeti.

Memet belli etmese de, keyiften uçuyordur. Farklı yerlerde olsun da, farklı kültürlerle hal hamur bulunsun da neresi olursa olsun. Babam, onun ustası Güner'e sorardı: "Peki böyle bedava özgürlüklerin suyu nerden?"

Baba oğluna sorar da ben, kardeşim Güner'den bana kalan mirasa soramam ki! Neyse Memet'le artık sözlü vuruşmalar bitiyor, yazılılar –mektuplaşmalar– başlıyor; halbuki onlar Ankara'da iken hikâye-roman verimlerim artmıştı, ne güzel!!!! Neyse geride, onun kardeşi Ahmet'in gelip gittikçe Memet'lerde bizi baş başa çektiği fotoğraflar var. Bir de Memet'in nihayet bitirdiği *Limon* oyunu. "Üst düzeyden esprileri havi aydın laklakiyatı senin *Limon*. Dibine kadar sıkılması şart mı?" demezsem namerdim!

Haa tabii, o kadar iddiasına karşın, gece yarısı binip gittiğim Kuşadası otobüsüne 'keyfince çıkıp gelememesinden doğma özgürlüksüzlük sefaleti' de var üstüne üstlük. Benim gecenin bir yarısında dahi şehirden şehre gitme gibi esrikliklerim olduğuna hiç inanmamıştı. İnandı.

(...) Onlar gitti; ben de Almanya'dan çağrıları yerine getirdim: Berlin, trenle Düsseldorf, arada uğranan Duisburg. (12 Eylül sonrası TÖS üyelerinin sığınma yeri diyeyim; Fakir Baykurt'u görürüm umudu içindeydim; konuşmacı olarak çağrıldığım bu toplantıya gelmedi; ama hiç mi hiç ummadığım birine kavuştum. Kız kardeşimden arkadaşım, dirençlinin dirençlisi Niyazi Ağırnaslı kızı... Ön sırada oturuyordu. Fırlayıp kucakladım; ağlaştık. Memleketine ne zaman dönebileceği hiç mi hiç belli değil.)

Peki tren istasyonlarından birinde TİP'ten Ziya ile ayaküstü buluşup iki cümlecik konuşabilmeye ne diyeyim ki? Böyle böyle, Kassel, Utrecht derken Köln üstünden Aachen'a vardım. Üniversite öğrencilerimizin konuğu oldum. ABD'deki Aruz ve Hıraç'a hiç benzemeyen, beni geçmişlerimizin kiniyle değil, şimdiki yaratıcılıklarımızın coşkusuyla kucaklayan 'Ermeni'den Nurhan'ı tanıdım. Nurhan Karacak beni Saruhan'la, Mehmet Taşkın'la ve Suriyeli şairlerden Süleyman Tevfik'le, o da beni birlikte oturdukları Elmar'la tanıştırdı. Elmar ile Süleyman, yanılmıyorsam Essen'deki bir yayınevinde de çalışırlarmış.

Aachen'ı yalnız bu gençlerin gösterdikleri içten ilgiyle değil, dünün Şarlman efsanesinin etkisiyle de çok sevdim. Kentin dünü, çok şey yaşamış tarihi tam şurada, bağrında tütmekte. Aachen'ı sokak sokak dolaşmak, Nürnberg'den de doyurucu.

Aachen Üniversitesi'nde yapılan toplantıda *Fikrimin İnce Gülü* romanım üstüne bol miktarda sorguya çekildim. Bayram yolculuğu ile, bu sırada ortaya çıkan karakteri gayet güzel çözümlenmiş. Sevindim tabii, çünkü romana bir 'Alman İşçisi' yolculuğu diye saplanıp kalınmamış.

Süleyman'la Elmar'ın hazırladıkları sofrada ise, özellikle Nurhan en fazla "Sen Ey Kutsal Işık" hikâyem üstünde durdu. Bu hikâyenin *Ölmeye Yatmak*'la ilişkisini, karakterini belirleyen muzipliği ile çözümleme peşinde.

"Sen Ey Kutsal Işık'ı bir Alman arkadaşımla birlikte Almancaya çevirsek de, karşılıklı sayfalarda Türkçe ve Almanca bir kitap halinde yayımlatsak olur mu?" diye izin istemiştir benden. "Neresi yayımlar bunu canım!" demişimdir ben de. Nurhan muzip ya? "Süleyman torpil yapar; Klartext diye bir yayınevi var, orda yayımlarlar pekâlâ!.." diye işi kolayından halletti gitti. Hani Michael Pfeiffer varmış ya, hani onunla tanışmışım ya, çeviriyi kendi denetimi altında pek güzel kıvırırmış!..

Valla, olsa da, olmasa da, onun bu iyimserliği bana da pek iyi geldi. Zaten bir öğrenci arkadaşını evinden köyünden çıkartıp orayı bana 'özel köşk' diye hazırlatmıştı bile!.. Utrecht'te yakın dostum Özcan ve Ülkü Yalım'ın kız kardeşi benimle öyle içten ilgilendiler ki. Kankoca; Türk çocuklarının eğitimi, kadınların haklarına sahip çıkmaları öğretimini üstlenmiş durumda. Kassel kısa sürdü, Mehmet Güler'in daha uzun süre kalabilmem beklentisini bir başka zamana bıraktım. Nurhan beni Köln'e götürüp uçağıma bindirdi. Bu acılı ve karanlık yılı avutan, içime serinlikler serpen bir gezi oldu bu. Keşke Oktay Akbal Bey'in gazete köşesindeki şu itici yazıyla hiç karşılaşmasaydım!

Bana iftira edeni sevip okşayan, beni ise ilkokul öğrencisi gibi 'haşlayan' yazısıyla.

Keşke unutabilsem!

11 Aralık '82

İki gün önceki *Cumhuriyet*'te Remzi Kitabevi adına Erol Erduran Bey'in bir beyanatı var: "*Bir Düğün Gecesi* bugüne kadar 45.000 satarak bir rekor kırdı." Kitaplar hep en çok 5.000 adet basılırmış. Benimkileri giderek 7.000, sonra 8-10 bine çıkarmışlardı yanılmıyorsam. Ben şaşırmayayım da kim şaşırsın? Ödülleri sürükleyenin de okurlarım olduğuna inanıyorum. Bu alkış onlara!..

(...)

Şubat'tan bu aya kadar ben ne oldum, neler yaptım sahi?

Aa, Ferit Edgü'den Bodrum'dan atılmış bir mektup aldım: *Hadi Gidelim* için çok güzel şeyler yazmıştı bana. Paris ve Güner ortaklıklarımız. *Toplu Eserleri*, eğer ben kabul edersem kendi yayınevi Ada'da yayımlamak istiyor. Demir Özlü'nün acayip tutumuna karşın bu ilgi de bende bir ferahlık yarattı.

Alageyik yalnız. Belçika'dan döndüler, Emir Mahir askere gitti. Gelince, beni yatakta buldu. 'Postmodern Mimari' üstüne çalışmasını verdi. Çok ilgimi çekti. Hiç bilmiyordum mimarideki modern sonrası bu gidişi.

Beni sevgili Ertekin Arasıl eylül sonlarında ameliyat etti. İlkinden daha çabuk ayağa kalktım. Tevhide teyzem başıma geldi; annemin yerini tutma hevesi işe yaradı. Halim, ben yataktayken annemin 'Tevhid'iyle sarmaş dolaş resmimizi çekti.

Hastaneden eve çıktığımda 'yol üstü' halleriyle Memet'ler, 'askeriyelik' halleriyle Emin Mahir'ler beni kuşattı. Yumuşadım; içimle dışımla iyileştim. İçimle dışımla tabii; çünkü Güven hastanesinde Tevhid'in anneliğine rağmen, domuzluğum üstüme gelivermişti: Serpil ve Ayhan'a soğuk davranmıştım.

(Sonra pişman oldum; kendimi ayıpladım. Ama o oranda da içim sıkıntıda.)

(...) Ya annemin geride kalan eşyaları? Ya Yalova'daki evi. Sigarasının ağızlığı bile tablasının kıyısında duruyordu pırıl pırıl. Patatesler, kuru soğanlar, şu bu... İlle de kokusunu hâlâ taşıyan giyecekleri. Yatağı, yastığı...

Oraya gidip gelirken İstanbul'a uzanıp Boğaz'ın iki kıyısında ev arayışlarım. En çok da Bebek üstündeki Profesörler Sitesi'nde. Belki de benim burada, yirmi iki yıldır oturduğumuz İlbank bloklarındaki atmosfere yakın düştüğü için. Ne yazık; yok, yok. Fiyatlar çok yüksek.

Gide gele Halim'le Yeniköy'de yapımı bitmekte olan bir apartman katı bulduk. Birikimimizin yarısından fazlasını Yeniköy'deki (yeri harika) yerde ayırttığımız daire için "Bitti/Bitiyor" deyip duran inşaat sahibine yatırmış bulunmaktayız.

Halim'in iş mecburiyeti. Benim 'mezarlığa dadanışımdan gözü kapalı kaçma' ihtiyacım: Yakınlarımın her doğum-ölüm gününde oraya koşturma dürtüm azdıkça azmaktadır çünkü... Gidenlerin toprağına değip dokunma isteği. Güçlü bir istek...

Babaevimizde onlarsız kalan şunları bunları... Annemin koklayıp durduğum giysileri... Ne yapmalıyım?

Tevhide teyzeme danışıyorum; öğütlerine uymaya çalışıyorum.

Hiç bu kadar hayat azabı çektiğimi hatırlamıyorum. (...)

Yeniköy emlak sahibinin en ağrılı günlerimde: "Koşun gelin yenge, banyo-mutfak fayanslarını kendiniz seçin! Aman koşun, radyatörler ne biçim olsun!" diye beni buradan oraya koşturmaları yetmedi; ameliyatımdan sonra yatağımın başına oturmuş: Seçilen fayanslara, vb. para lazım, şu kadar daha 'acilen para', diye tutturup, satış fiyatının üçte ikisi de tamamlansın istedi: Halim'le bakışa bakışa geri kalan papellerimiz ödendi.

(...)

Ekimin 22'sinde, doğum günümden bir gün önce beklenmedik yerden bir armağan gelmişti:

Fikrimin İnce Gülü davasından beraat etmişim. Karara bilirkişi raporu da ekli: İşte asıl bu aydınlık sesleri işitmek ayağa fırlamama yetti.

Bilirkişi raporunu defterime ancak bugün notlayabilmekteyim:

Bilirkişi üyeleri: Prof. Dr. Öztekin Tosun. Prof. Dr. Nevzat Gürelli. Prof. Dr. Erol Cihan.

İstanbul 3. Ağır Ceza Mahkemesi Başkanlığına verdikleri bilirkişi raporu 17 Haziran 1982 tarihli.

İnceleme konusu kitabı, Yargıtay isteği üzerine, savcılıkça suçlu gösterilen noktaları inceledikleri görülüyor.

Başlangıçta romanımın altı bölümünü de dikkatle inceleyen bilirkişi, 325 sayfalık kitabın toplam on bir sayfasında işaretlenen suç maddelerini arayıp taradıktan ve buralarda bir suç bulunmadığını kanıtladıktan sonra *Fikrimin İnce Gülü*'nün 'Sanatsal Bir Değer Taşıyıp Taşımadığı' konusundaki maddeyle bilirkişiye verilen görevi şu ifadeleriyle yerine getirmiş bulunuyor:

"Kitap incelememiz sırasında değindiğimiz gibi, 12 saat kadar bir süre içine, birçok sorunu sıkıştırmak suretiyle değerli bir sanat eseri teşkil etmiştir. Hemingway adlı romancının *Çanlar Kimin İçin Çalıyor* romanı çok meşhurdur; hatta yazarına bir Nobel armağanı kazandırmıştır. Bu kitabında ünlü romancının üç günlük bir zaman parçası içindeki olaylara dayanarak, onların çağrışımlarından faydalanarak koca bir İspanya İç Harbi hakkında bir eser meydana getirdiği görülmektedir. Türkçenin uluslararasında bilinen bir dil olmaması nedeniyle, daha kısa bir zaman parçası (yarım gün) içinde birçok gerçekleri su yüzüne çıkarmayı başaran böyle bir sanatçının eseri tanınmadığından, uluslararası bir değerlendirmeye konu olamamaktadır. Ama, hiç olmazsa, ulusal sınırlar çerçevesinde eser toplumumuzda değerlendirilmiş, yazarına bir ün kazandırmıştır. (...)"

Daha bu türden aydınlık uyarılarla dolu bilirkişi raporu üyelerine teşekkürle düşünce ve yaratı özgürlüğümüz adına üçünün de önünde saygıyla eğilmek istemişimdir. Hâlâ daha istemekteyim.

Onlar perde arkasının başarılı ışıkçılarından; keşke tanıyabilseydim! Avukatım Turgut Kazan, bilirkişi üyelerini öğrenir öğrenmez açık bir umuda kapılmıştı. Umudu boş çıkmadı. Turgut Kazan'a da içten teşekkürler.

1983

Yeniköy Günlüğü

İstanbul Yeniköy'e doğru/
Yalova'dasın/
Sakın şaşırma.

Yalova, 25 Haziran 1983

Dün Ankara'yı bıraktık.

Az ve iyi dostların veda yemekleri. Yorgun, sessiz, hüzünlü toplantılar. Kırk beş yıl yerleşik yaşadığım şehri, son yirmi iki yıldır içinde çalıştığım odamı bırakmak.

Bu kadar işte. O odadaki kendine özel dünyamın üstüme tek tek işlediği renkli-renksiz desenleri, dolaplarını raflarını boşaltıp kolilere yerleştirmeye hazırlarken bir deftere düştüğüm notları saymazsam; hepsi bu kadar işte. Orada satır altları çizilmiş kitaplar, aralarındaki kuru otlar, çiçekler; burada şu fotoğraf, bu ve şu postkartlar; hele o günbatımları(m), hele o pencerem benim ve perdedeki şu sigara yanığı; divanın önündeki kare biçimi 'içki sigara masamız'daki kadeh lekeleri... Ya odamın çekmecelerindeki dolgunluk!.. Yıllar-yılların müsvedde kâğıt birikin-

tileri, stüdyo çekimlerinde dağılıp da sayfaları eksik kalmış radyo oyunlarım... Hele hele Muhsin Ertuğrul Hocamızın, İ. Galip Arcan'ın, Haldun Taner'inkiler başta, çoğunun zarflarını dahi atmaya kıyamadığım mektuplar... Polonya Elçiliği'nin tepeden seyreylediğim çatısı gibi, biricik kuğulu parkımızı sandığa sepete koyup götüremem ki... Bana Güner'in iyi miraslarından Fatma Oran'ın mektupları ya? Tabii özel bir köşe ayırmalısın bunlara da... (Beni pek övüyor...)

***

Tuzcuoğlu 'şehir içi nakliyat' önceki gün TIR'ıyla gelip duruvermişti İlbank sitemizin önünde. Site'nin A bloğu önünde. Eşyaları perşembe toplayıp gittiler; cuma taşıyıp yüklediler; onlar yüklerken biz yola çıktık. Yalova'da yattık. Buradayız.

Tuzcuoğlu nakliyatın eşyalarımızla Yeniköy'e sefer eyleyeceği güne kadar; Yalova. Annemle. Annemin burada geride bıraktığı her şeyiyle... Onun taaa '81 yılı Ekim ayından beri hiç yatamadağı yatağında yattım: Hani seninle birlikte Bosna'ya, Peşte'ye, Prag'a gidecektik anne? Bosna Boşnaklarını bulup da senin ecdadını sorup soruşturacaktık hani? Benim bu, ikide bir nükseden 'merakıma' senin hafif alaycı tebessümün hani?

(...)

İstanbul, 25 Haziran 1983

Cumartesi.

On beş gün önce alelacele 5-6 aylığına kiraladığımız bu evi doğru dürüst bir gezdik.

Hem eşyaları beklerken gün sayıyor, hem bahçe katındaki yere boya badana falan yaptırıyoruz.

Ev sahibesi, Karadeniz'lisinden Seher Hanım. O öyle, en üst katta; penceresi önünde bizi gözetlemekte.

Boyacı ustalarına, "Her yan apak olsun," demiştim. Dairenin her yanı apak olmakta. Yeni Bizans'ta dünden kalma kirler yokmuşa getirilmeli; bundan böyle burada yaşanacaksa, apak yerleşilmeli; şöyle doğru dürüst...

Bizden önce Salim amcalar, onlardan sonra da Niyazi Ağırnaslı'lar Ankara'yı bırakıp, "kim bilir, belki de," geçici bir süre İstanbul'u mekân eylemişlerdi. Niyazi, Leman; başka ne yapabilirlerdi ki? Küçük kızları Nil'in eşi, güzelin güzeli Semih de, daha çiçeği burnunda evliyken, bir-iki yaşındaki kızı Zeynep'e doyamamışken İstanbul'da tutukevinde. Anne-çocuk görüş günleri, hapishane kapılarına koşmaları gerek. Oya gibi Nil, dal gibi Semih'ten nasıl koparılmış olabilir? Çoktan bitirilmiş TİP senatörlüğünden Niyazi'ye kala kala kalan başta damat, büyük kızı ve birçok sosyalist gencin davalarını 'kovalamak'... Anadolu yakasında, Göztepe civarında onları görmeye gittiğimizde hep bir petal, üç petal derken tüm petalleri koparılmış çiçekler geliyor aklıma...

Boyacılara bakmaya gittiğimiz ilk gün Niyazi de çıkagelmişti. Usta ve çırağı; Ali ve Ali, Niyazi'yi tanıdılar; elini öptüler; yazarlığım namına beni bile tanıdılar. Pazarlıksız dayanışma.

Şimdi, şu sırada yerleri, çürük yarık tahtaların boya tutmayacak yerlerini boyuyor, ille de tutturacağız, diyorlar.

Burası çok geniş; genişliğiyle yarış edercesine pek kullanışsız bir bahçe katı. Eskinin eskisi bir yer. Mimarisi

bana komik de gelmekte. Sekiz kapı birden aynı yere, katın dört duvarını çeviren geniş karenin içine açılıyor. Tabanı çimentodan kurnalı bir banyosu var, duş-küvet yok. Kalaylı bakırdan hamam tası lazım, yok. Koskocaman yerin hap gibi mutfağı var, böylece tezgâhı falan yok. Musluklu bir su kabı. Yıkanacakların (mesela) buradan yıkanacağı lazımlık içi bir musluk küveti. Ama bahçeye bakan geniş odalardan ikisinin, iç önleri derin pencerelerin camları kristal sanki; ince işlenmiş cam! Ev sahibemiz köşeyi dönmüşlüğünü böylece elâlemin gözüne sokmuş oluyor. Bu odanın yanı başındaki oda geleni gideni oturtacağımız yer olacaksa, burası da benim yeni çalışma odam olsa bari!.. İyi de, kolilerdeki sekiz dokuz bin kadar kitap nerelere nasıl konacak?

Darda kalan, çaresini arar, bulur. Darda kalmak yaratıcılıktır.

Kolilerin büyükçelerini yan yana dizer, üstüne de bir kilim atıp 'Eyüboğluvari' bir sedir yapabilirim pekâlâ...

Burayı bile bile, böylece kiraladık, çünkü sahibi olacağımız daire inşaatı hemen yanı başımızda... Kiralık katımızın bahçesi ise ortancalarla dolu. Bir de çam ağacı(mız)! Ya şu iki palmiye! Ya taaa Ankara'lardan koşup koşup geldiğimiz, günbatımlarında balıkla şarabın, 'hamsiyi koydum ta ta tavaların' tadını çıkardığımız Aleko'nun salaş yeri? Birbirinden şöyle ayrılmış taban tahtaların arasında denize olta sallayacağın gelir. İskeleye doğru yüz adım yürü, sağa kıvrıl; kendini orada, Çengelköy hıyarlarıyla yapılma salataların kucağında bul!.. İyi iyi, her şey iyi... Beykoz'a gidip gelen motorların konakladığı iskelenin hemen üstünde, Finlandiyalı olduğu

söylenen madamın lokantasındaki ünlü uskumru dolmaları!.. İyi, iyi...

Tesellim çok bol. İnşaatçı da: "Eviniz baharda hazırdır," deyip durmuştu; ufukta böyle bir umut yatmakta, fakat ışığı görünürde yok. Olsun, önümüzde daha yarım yılımız var. Biri gitmekte, geride beş ay!..

Halim, temmuz başı, işbaşı. Hantal bir şantiye arabasıyla iş yerine, Taksim şirketine (şantiyesi) gidip gelecektir. Bizim minik Fiat marka tosbağa(mızı) artık işe yaramaz halde olduğu kanaatiyle İlbank'ın avlusuna salıp gelmiştir.

Yılkı atı.

Birikimimizin çoğunu yatırdığımız şu daire yapılıp bitmezse ne yaparız acaba? Canım biz de burada oturmaya devam ederiz. Kirası ucuz. Etmesine ederiz de, kaloriferi falan yok. Ne yapmalı? Odun sobası kurarız. İyi de, onu neyle nasıl yakıp, külünü kömürünü nereye boşaltacağız? Canım, arkadaki yer, yatak odası olmaya aday odanın bir karış ötesi hurdalık, tamirhane ya? Oraya götürürsün işte... Nasıl götürürüm canım; belkemiği ameliyatım üstünden ne kadar zaman geçti şunun şurasında?.. Kolayı var: Elektrikli radyatörler, sobalar... Onlarla idare edersiniz? Burası hangar gibi; nasıl ısınacak? Yazları, eğreti tatilcilere kiralanırmış burası...

Fazla düşünme. Ev bitecek. Sen otur kalk, *Üç Beş Kişi* adını verip de iki yılda ancak taslağını çıkardığın romanı daktiloya çekmeye, çekerken düzeltmeye, kesip biçmeye bak. Çalış çalış çalış. Yoruldun mu? Nah işte iskele şuada; atlarsın bir motora, geçersin Beykoz'a. Zaten Beykoz'u sokak sokak gezip keşfetmen lazım; Orhan Veli ruhu dolanıyor mu havasında bir bak hele.

Altmışlarımıza doğru, alışılmış her şeyi tepetaklak etmek.

Eylemsiz bir iç değişimin hiç değişmemekle eşdeğer olduğunu, öyle olması gerektiğini düşünüyorum yine.

Ülkeyi de değiştirmek istemiştik. Böyle: Lafla! İçimizle. Hareketsiz. Sodep'in kurucularından pek çoğu veto edilmiş. Ankara'da öğrenmiştik zaten. Ve zaten, Sodep'miş falan; hepsi icazetli. Her ne olacaksa generallerin istediği yoldan, istedikleri biçimde olacak. Nelerin olmayacağı da çoktan belirtildi. Nokta. TBMM'de egemen parti MGK mı, MİT mi, toptan TSK mı, neyse işte o parti!

Biz okuryazar takımı 'aydınlar'ın Evren Paşa'ya karşı bir yaramazlık ederek namuslarını kurtarması gerek artık. Böyle soluk bir heves sanırım usul usul kızışmakta...

Boyacı Ali'ler ellerinden gelenin en iyisini yapıp gittiler.

Evin dört bir yanı, bütün pencereler, balkon(umuz) demir parmaklıklarla çevrili. Hepsini 'apak' ettiler; kurşun rengi yok oldu hiç değilse.

Önümüzdeki Rum kilisesi camiye hâkim. Kocaman çanı, yanı başındaki 'Türk-bostanı'na da hâkim. Türk bostanlarını ekip biçenler, daldan kopma domates, biber de satarlarmış. Kıyıcığında, tam da motorlu araçların gelip gittiği köşede bir çeşme şırıl şırıl akmakta; dibi çamur çökek. Daha ötelerde, karşımdaki tepeciğin kıyılarında ahşap bir kilise daha. Ermeni mi, İbrani mi, öğrenemedim henüz. Onun çanını duyar gibi oldum, bu kadar. Önümüzdekinin büyük çanı da çalarmış. Pazarları. Papazın biri Ada'daki yerinden gelir, duaya davet görevini yapar, vaftizdi, evlendirme işiydi gibi sebepler varsa, hazır gel-

mişken bunları da yerine getirirmiş! İşte kapı komşum olacakların dedi/konusu...

Yeniköy, 27 Haziran, Pazartesi

İki gecedir Sait Halim Paşa konağı karşısında, set üstündeki otelde yattık. Yeme içmeye Sait Halim Paşa'ya çörekleniyoruz. Bir seferinde Ferit Edgü de geldi. Güner'in kitaplarını konuştuk. İlk cildi hazırmış. İşte eylem. Ne iyi. İkinci cilt de yolundaymış. İşte hareket ve bereket...

(...)

Tuzcuoğlu TIR'ı geldi. Yokuşun başına, çınarın altına park etmiş. Sokakta şenlik var. Hep kadınlar ve çocuklar. Ev sahibimiz Seher Hanım tarassut etmelerde.

Sabahın saat on suları. Eve girdim. İlk duyacağım, taze boya kokusu olacaktı, emindim. Gübre ve lağım kokusuyla karşılaştım. Arkada beş on kara inek, itişip kakışmaktalar; atık öteberinin üstünü ayçiçeği büyüklüğündeki pislikleriyle süslemişler.

Bunları düşünecek zaman değil. Eşyalar boşaltılıyor. Akşama, Ankara'daki yardımcım Sultan Hanım'ı, ineceği otobüsten almaya gitmeliyiz. Gelecek. "Sizi yerleştirmeye geleceğim, asla yalnız bırakmam," demişti. Gelir. Gelecek. İyi ama, aksi gibi kocasının da beli tutulmuş, yatmaktaydı... Gelemeyebilir. (...) Sultan, geldi. Süleyman: "Beklerler, gitmelisin," demiş. Yaşasın! Geldi. Çabuk çabuk eşyaları yerleştiriyoruz. Yataklar kuruldu. Bu odanın camlarını kırmızısından yağlı elişi kâğıtlarıyla kapladık; pek 'seksi' bir yatak odası oldu. Acele ediyoruz; çünkü Sultan Hanım'ın elimizden geldiği kadar çabuk, evine dönmesi gerekiyor.

Ertesi sabah: Bir koşu yakınımızdaki PTT'ye gidip Ankara'ya telefon ettik. Bir avukatın yazıhanesinde çalışan kızı Nermin'e. Süleyman hep öyleymiş.

Hiç değilse daha kötü değil... miş.

Bir yanda elektrikçi Cavit Bey, öte yanda tesisatçı Mehmet...

Önümüzde ortancalar, arkamızda ise malum: Tornacı, marangoz, eskici, hızarcı ve umumi helalar. İneklere razı olacaktım; bilmiyordum, caminin helaları yanı başımızdaymış... Din, temizlik demeye gelir, diye bilirdik, fakat asil halkımız onu da bilgiler arasında akıl almaz bir 'yeni bilgi'ye dönüştürmektedir.

(...) İki gündür, akşamüstleri Sultan'ı alıp deniz kıyısında dolaşmaya, yiyip içmeye çıkıyoruz. Gelmişken bir şeyler görsün bari. İskele, oradaki köfteci falan derken yürü yürü, Kalender'e kadar varmışız. Sultan: "Ben artık cuma günü gece otobüsüyle döneyim," diyor.

30 Haziran, Perşembe

Sultan, kitaplarla inşa edilmiş sedir fikrini öyle sevdi ki, pek güzel yaptı. Kiracılıktan çıkılacak, bu sefer de kendi evimize taşınacağız ya, ne gerek sandık sepet açmaya! Kitaplar elimde, kucağımda değil artık; biz onların sırtındayız.

Ortaya dökülenleri de bir yerlere tıkıştırdık. İki valizden birinde çamaşırlar, gecelikler. Ötekinde en kestirmeden giyim kuşam. Çarşaf-pike 'dengini' de açtık mecburen. Yataklarımızı yaptık!

Tabloların her birini, duvarlardaki olur olmaz yerlerde kordonları açık ne kadar aplik mevkii varsa, oralara asıverdik.

Halim'in ilk gün yakalandığı umutsuz-panik hali geçer gibi oldu.

Yokuşun üstündeki evlerden birinin bacası dibine yuvalanmış martılar iki yavrusunu uçurdu. Uçurma taliminde baba martı tek başına çoluğuna çocuğuna yem aramaya gitti. Dönüp geldi; uçurma kışkırtıları daha üst perdeden sürdü.

Martıların böyle şiddetle kanat çırparken haykırışarak ötüşlerinin bir 'yavru uçurma töreni'nin gereği olduğunu ev sahibimiz Seher Hanım'dan öğrendim. Buradan vapur düdüklerini işitiyor, fakat denizi görmüyoruz. Uçan yavruların ne yana gittiklerini bilemiyoruz. Denize vardık derken içine düşenler, akıntıya kapılıp gidenler olabilirmiş.

Yavru uçurma töreni süredursun, biz kurnalı hamamımızın şofbenini yaktık; suyu ısıttık. Sırayla yıkandık; terlerimizi deniz sularına doğru uçurduk!!! Sultan Hanım'ın yarın bile değil, bugünden gideceğine üzülüyorum. Onu Emirgan'da çay içmeye götürecektim. Topkapı'yı gezdirecektim. Bir kerecik olsun vapura bindirecektim. İstanbul'a geldiğini bilsin diye, ne lazımsa yapmak istiyordum; hiçbiri olamıyor. Süleyman belini doğrultsun da, yine gelsin; sadece gezmeye gelsin. Vicdan azabım dirilmekte...

En geç yarın, *Milliyet Sanat*'taki köşe yazımı yazmalıyım.

Ankara'daki çalışma odamın düzensizliğinin 20-30 yıllık bir düzeni vardı. Öyle bir düzensizlik düzeni ki, aradığımı şıp diye bulurdum. Şimdi çırılçıplak dağ başında kalmış gibiyim.

1 Temmuz, Cuma

Dün gece yarısı Sultan Hanım'ı Topkapı'da otobüse bindirip Ankara'ya yolcu ettik. Beni daha iyice yerleşilmeden yalnız bıraktığına üzüle üzüle gitti. Ben de ona: "Üzülme canım, baksana üç gün içinde iyi kötü yerleştik bile sayende, buna da şükür," deyip durdum.

Süleyman kalkar kalkmaz buraya, bu sefer gezmeye gelecek. Söz mü? Söz. Halim bu sabah Taksim'deki Yürekli şirketinin 'İstanbul işi'ne başladı. Sabah erken, Yeniköy kıyı şeridinde, ağaçlıklı gölgeli gezi mahallinde simit yiyerek uzun bir yürüyüş yaptık. Keyfimiz yerinde. Herkes kendi işinde... Diyorsam da, az önce Rumelihisarı'ndaki tiyatro festivalimizin atılımlarından biri demeye gelen Ankaralı AST'tan *Yaz Misafirleri*'ni seyredip döndük; kırmızı el işinden perdeli yatak odasındaki kâğıtlardan biri düşmüş. Halim'le ıkına sıkına yerine yapıştırdım; o yattı. Ben de işte sarı defterden Yeniköy günlüğüme bunları döktürmekteyim. İstediğim kitabı nerede, nasıl bulabileceğim kaygım birden depreşti...

Rumelihisarı'nda el sıkışıp öpüşür gibi yaptığımız Rutkay'la karısı Nuran, baba apartmanında benden kiraladıkları yere temelli sahiplermiş gibi rahat görünmekteler. Ben işte burada denk üstünde iki büklüm otururken aklıma geliverdi bu mesele: Çıksınlar ki; satılacak mı, ne olacaksa biz de başımızın çaresine bakabilelim. İnşaat kışa kadar bitmezse n'aparız kaygısı da hortlamış durumda.

Bu yeri ararken, koşar adım sağa sola seğirtirken yüzüstü düşüp sağ bileğimi incitmiştim.

Ağrı sızı, aman çıktı çıkacak çarpıntıları içinde yerleşir gibi oldum, ama bir baktım bilek büsbütün şişmiş. Unuttuğum her şey sırayla aklıma gelmeye başladı amma tuhaf haaa!..

3 Temmuz Pazar

Üstüne biraz 'bohemlik' püskürterek eve yerleşmiş gibi yapıp "İstanbul'da oturuyorlar" olmanın hakkını vermekteyiz. Sinema Festivali'nin gözde filmlerinden birine düştük. François Truffaut'nun *Le Dernier Metro*'su. Truffaut, tamam. Üstüne üstlük Catherine Deneuve'le Gerard Dépardieu oynamaktalar; gel de ilk başta seçtiklerinden biri *Son Metro* olmasın! II. Dünya Savaşı sırasında yönetmeni Yahudi Schreiner olan Montmartre Tiyatrosu'ndaki gizli 'iç yaşam'lı Direniş Hareketi. Résistence dönemi. Deneuve tiyatro bodrumunda saklanan sanat direktörünün aktris karısını (kadınını işte) oynuyor, Déperdieu ise kadronun genç erkek oyuncusu...

Karelerin her dokunuşu, her olgu çok yönlü düşündürdü beni. Özellikle gizlenen yönetmenin dış, dolayısıyla iç koşulları: Onun konumu. (Siyonistliğin gücü nereden doğdu? Dayanışmanın ruhu? İsrail nasıl kuruldu?) Ortada siyasal göndermeler hiç de avaz avaz bağırmazken, Montmarte Tiyatrosu'nu, silik, sessiz bir direnişi olduğu kadar aktrisle aktör arasında uç veren duygusal ilişkiyi bir yana koyup Siyonizmi sorgulamaya koyulmak. Zihnimi bunun meşgul edip durması. Asıl bu sorgulamaya değer. İşte Truffaut'nun varoluş çizgisindeki marifeti bu. Hasıl olan çıkmazı, Fransızvari bir sıçrayışla aşarak birey varlığına göndermesi: Tiyatro'daki oyunun sonuyla

filmin sonunun bütünleşmesi: Perde kapanırken üç kahramanın el ele tutuşup selama çıkmaları...

Dün de Halim'le *Danton*'u seyrettik. Yazık ki bizim Ankara'dan göçümüzün en zorlu günlerinde Fellini'nin *Prova d'Orchestra*'sını kaçırdım. Halbuki Paris'te Memet'lerleyken bana filmin Fransızca yayımlanmış senaryosunu vermişti. Müthiş aydınlatıcı, iç hesaplaşmalara çağıran senaryosunun başında Fellini: "İçimden ne tarihi, ne politik, hatta ne de toplumsal bir film yapmak geliyor. Bunu, sürekli tekrarlanan orkestra provasının ruhunu okumak isteğim çok baskın," diyordu. Önsözü bu. Son sözü ise ses uyumlarıyla ulaştığı yer: "Toplumları daha iyi yapmaya engel olan şey dışarıda değil, içerde. Asıl tehlike bizde, içimizde. Göstermek istediğim şeyin sadece orkestra provalarına özel bir hal gibi anlaşılmamasını ne kadar isterim. Film seyircilerinin her biri birer nota gibi günübirlik beklentilerin, heyecan, sevinç, utanç ve şiddetleriyle korkuların sesini versinler, bilinçleri seslerin uyumunu sağlasın isterdim."

Aklımda böyle bir şeyler kalmış; kalan da filmi görememekten doğma pişmanlığımı çoğaltıyor.

Andrej Wajda imzalı *Danton*'da, Wajda'nın coşkulu ve duyarlı Danton'la soğuk ve hesapçı Robespierre'i –duygu ve akıl çelişkisi– karşı karşıya getirdiğini gördük. Fransız devriminden koskoca ve çok renkli bir fresk: Devrim ve birey, kütle ve kişilik çatışmaları... 'Uygar Fransa' tarihi de nelerle yazılmış, ne kalleşlikler, döneklikler, zaaflar, yüceliklerle halhamur olmuş; dıştan görünüm bütün bunları yokmuş, olmamış saydırırken, Wajda izleyicisini yine 'hıııışt, hıştt'lamakta. Filmi Kent Sineması'nda müthiş bir sıcakta izledik. Çok kalabalıktı. İğne atsan yere düşmez.

Filmin sonunda Fellini ile Wajda el sıkışıyorlarmış gibi geldi bana. İçsel beste. Akşam burada, Yeniköy'ün serin sessiz havasıyla kucaklaşmak da çok hoş. Güzelim sabah yürüyüşlerimiz de sürmekte.

Tepenin denize yaklaştığı yerde, bizim Türkbostanı çukurundaki yerimizde çarşaflı, başı örtülü kadınlar gayet sık geçmekteler. Oysa çukurun sağ yanı lüks görünümlü Ertog (yoksa Armanlı mı?) Sitesi. Her dairesinin şimdi 60-80 milyon olduğu söyleniyor. Sol omzumuzun üstünde ise Sait Halim Paşa korusu var. Camili, kiliseli, bostanlı üçgenimizin içinde yollar tozlu; arabalar tozutarak geçmekte; çocuklar pencere altlarına kadar sokakta bağrış çağrış oynamak için büyük çoklukta. Akşamları herkes ellerinde sokak başındaki fırından sıcak sıcak aldıkları ramazan pidelerini sallaya sallaya işlerinden dönmekte. Öndeki bahçemizin ortancaları her gün biraz daha irileşmekte. Pazar günü 'çalışma yerim' dediğim yeri şöyle biraz kullanılır hale getirme çabası göstermiş bulunmaktayım. Papaz da Ada'sından indi, kilisenin çanını çalıp gitti. Karadenizliler nüfusu mahallemizde hayli baskın. Yeniköy'de birçok 'şeye' Kalkavanlar'ın el koymuş bulunduğu kulağımıza fısıldananlar arasında. Rumlar, Ermeniler sinik ve sessizler. Kibar suskunluktalar. Ahşap evleri dökülmekte; pencerelerdeki dantelden yarım perdelerin dantelleri 'erimiş'; altlarındaki yaşlı kadınlar başlarını cama dayamış, solgun solgun oturmaktalar.

Kent merkezine minibüsle gidiyorum. Hoplaya zıplaya. Üst yoldan, İstinye Bayırı denen yokuşu tırmanıp Maslak yolundan Beşiktaş-Taksim. Saat tuttum, 30 dakika sürüyor bu yolculuk. Ankara'da yaya olarak Kavaklıdere-Kızılay arasını en çok yirmi dakikada kat ettiğimi düşünmeden edemiyorum.

Postacı ilk postamızı getirdi. Ankara PTT'sinden naklen. Fazla bir şey yok. İzmir'den *Körfez* dergisi. Fatma Oran'dan mektup. Aferin valla. Hiç üşenmiyor; uzun uzun yazıyor. Beni bağımlılığa zorlayan ilişkileri sevmem. İlgi, bağlılık neden birbirinin ceket-etek ucuna yapışıp durmak demeye gelmekte? İki kadının yan yana, kol kola çarşıya çıkışları da hep itici oldu benim için. Fatma'da böyle bir 'kedilik' huyu var gibi. Her an: "Bugün ne yaptın?" diye sorabilir; bu da beni zıvanadan çıkarabilir. Vicdan azabı kapladı içimi. Güner bir yana, annemin kaybından sonra bile ne kadar incelikle avutmaya çalıştı durdu beni. Hakkımda ya da üstüme tuttuğu bir defteri varmış; Güner'in deyişiyle, 'hayranlıkla doluymuş' benim için. Korkmaktayım. (...)

Nermin'den haber var. Süleyman iyileşmiş; işine başlamış.

Bileğim ve elimin üstü yine şişti. Bir de sızı başladı. Zorlayıp duruyorum tabii. Çalışma masamın altüst olmuş çekmecelerini olduğu gibi bırakıp yine Kent Sineması'na *Tanrısal Ema* (Emmy Destin) adlı filmi görmeye gittim. Orijinal adı *Bozkka Ema*. Ünlü Çek opera sanatçısı Ema Destinnova'nın acıklı hayatı. Film 'bir Jiri Krejcik yapımı' imiş.

Ema çok başarılı geçmiş bir Amerika turnesinden sonra Alman-Avusturya işgali altındaki ülkesine, Çekoslovakya'daki şatosuna dönmek istiyor. Dönüyor. Ama daha girişte, istasyonda, casusluk suçlamasıyla gözaltına alınıyor. Sonra şatosuna gönderiliyorsa da, hep gözaltında. Konser vermesine, sahneye çıkmasına izin yok. Sevgilisi (şatonun kâhyası?) da kendisini izlemekte. Ema'nın ilişkile-

rini rapor etmekle görevlendirilmiş bulunmakta. (Acıklı gülünç.) O görkemli sanatçı şanını, şerefini, malını mülkünü, güzelliğini, her şeyini kaybediyor. Fakaaat, yeni bir şey ediniyor: Faşizme karşı direniş bilinci. Yurdunun kurtuluşu için direniş... (Vatan millet aşkı, milliyetçilik şan aryaları dokuması tuvaletlerle yutturulabilir işte.) Her faşizm, faşizmin katmerlisinden bir yenisini doğurur, desem daha iyi olur.

(...)

Burnumuzun dibinde arabalar tozutarak dört dönüyor. Sebzeciler bağrışmakta: Sebzeci, sütçü, çıngıraklı yoğurtçu, hoparlörlü soğancı, patatesçi, bileyici, yumurta satıcısı, çanak çömlekçi, hatta hallaç. Gazeteciden başka, sazlı sözlü her şey var. Gazeteleri iskele üstündeki büfeden alıyoruz. Her fırsatta, gördüğümüz her ilanla ise ev aramaya çıkıyoruz. Boşuna yorgunluk. İlanda sayılıp dökülenlerle dairelerin esas durumu hiç birbirini tutmamakta. 'Üçüncü kattır, deniz manzaralıdır," deniyor. Gidiyoruz, mutfak penceresinden, ayağının altına bir tabure falan koyup sarkarsan el kadar bir su parçası görebiliyorsun. Gezdiren emlakçıya, "hani deniz," sorusuna cevap: "Nah işte orda, eğil eğil, iki çatı arasından göremiyor musun, orda işte!" olabiliyor. Bu 'manzaralı daire' üçüncü kat yerine de çatı arası bir yer olup, Emirgan'ın kasabaya benzer bir köşesinde bulunmaktadır. Satılık fiyatının üçte ikisini ödediğimiz 'daire'mizin inşaatçı 'müteahhidi' ortalarda görünmüyor; nerede olduğunu bilen yok. Taşınırken kira evinde kullanmayacağımız bazı fazla eşyaları giriş katındaki bitmemiş daireye koymuştuk. Anahtarı, inşaat bekçisi diye takdim buyrulan, ayakkabısının arkası basık adamdaydı; gerekli bir şeye bakmaya gitti-

ğimde: "Bende yok," diyor, başka bir şey demiyor. "Yok bende." "Yok eşya." "Bilmez ben." Bu kadar.

Kira evini yerleştirme, perde merde takma işine de boşverdim artık. Bir elektrik ocağı, bir Ankara'dan gelme eski buzdolabı. Şu sıcaklarda en acil ihtiyaç o.

Çıktım. Domates, biber, kabak falan satın aldım. İskelede bir kasap var; ondan da; kıyma-biftek alıp geldim. *Ölmeye Yatmak* romanımdaki bir rüya sahnesinde görünüverişini düşüne ede, ömrümde ilk defa bir lenger domates biber dolması doldurdum. Dışarının gürültülerini işitmemek için de, teybe Brel'leri koydum. Teybin sesini sonuna kadar açtım. Brel: *Amsterdaam! Ya da Ces gens-là! Ils pensent pas monsieur, Ils pensent pas!..* diye bağırırken, dolma elektrik ocağımda pişmeye koyuldu. Saat dört sularında da Halim: "Hadi ev bakmaya gidelim," diye çıkageldi. Ürktüm. Eyvaaah Ankara! Buradaki büroda da iş yok demek! Demek benim de *Üç Beş Kişi* romanıma kapaklanıp gitmem de yok?.. (Alışmış kudurmuştan beterdir, derler. Yanı başımda biri oturup dururken ayıp oluyor gibisinden bir sorumluluk duygusuna kapılıyor, hiç yazamıyorum. Öğlen ne yenecek, akşama ne pişecek vb. dememeliyim...)

Neyse burada "ne yiyelim?" dışında sorulacak daha iyi bir soru var: "Yürümeye çıkalım mı?"

Ne ev aramaya, ne kıyı boyu yürümeye gittik. Taşınalı ilk defa kapımız çalındı veee, ilk ziyaretçimiz geldi. Kudret.

Onunla, Ankara'da bir 'muhallebici'de tanışmıştık. Üç yıl oluyor. *Bir Düğün Gecesi*'nin yayımlandığı tarihlerde bir gün, bilmediğim biri telefon etmiş: "Sizinle mutlaka görüşmeliyim," demişti. 12 Eylül yüzbaşısının

adım adım yanaşarak ettiği densizliklerden ders almış bir 'yazar' olarak bilmediklerime karşı ihtiyatlı duruyorum; telefon numaramı nasıl, kimden elde ettiklerini bile soruyorum. Adının Kudret olduğunu söylemiş, ama bunu soyadsız söylemişti.

Boğaziçi Üniversitesi'ni bitirmişmiş; Ankara'ya ne yapıp yapıp benimle tanışmaya gelmiş. Eve gelebilir miymiş? "Yazık ki, gelemezsiniz, çünkü ben de şimdi çıkıyordum." Peki, ne zaman, nerede?.. Sahiden asılgan ilgilerden hiç hoşlanmıyorum. Kurtulmam lazım. Nasıl? Aslında başkente vize mize sorunları için gelmiş; ABD'ye gidiyormuş da... "En iyisi siz koşun, şu Kavaklıdere'deki Kuğulu Park'a gelin. Orada görüşürüz, ben de gideceğim yere giderim. Çok az kalabilirim." İşte benim 'muhallebicide buluşma' planım böyle gerçekleşmişti. "Elinize bir kitap. Bir kırmızı karanfil alın bari de, tanıyabileyim," demediğime pişman olmadım değil; genç kız pozunda salına salına parka girişimi hâlâ daha görür gibiyim. Neyse ki o beni tanımışmış. Fotoğraflarımdaaan!..

Yeniköy gibi bir adres değişikliğinde bile gelip beni bulan Kudret, aynı Kudret.

Bir Düğün Gecesi onu dayanılmaz biçimde cezbetmiş. Dayanılmaz bir istekmiş; yazarına mutlaka teşekkür etmeliymiş. Eşsiz bir roman yazmışım. Asker darbesiymiş, masker darbesiymiş; yazarını kirletmeye yeltenilmesiymiş. Boşmuş bunlar boş. İşte roman. Lütfedip imzalar mıymışım?

Delikanlı bir okurum çıktı. Şöyle ufak tefek, hatta eciş bücüş biri...

Sonra yine aradı. Sonra eve de geldi. Neyimi bulduysa almış, imzalatıp gitti. Bir daha da görünmedi. Ama taaa

ABD'de müzik tahsil ediyor, besteler yapıyormuş. ABD bitti, mektupları Almanya'dan gelmeye başladı. Aachen'da Nurhan onu tanırmış; *Ağrı Dağı Efsanesi* için yaptığı müzikle Nâzım'ın şiirlerinden bazılarının bestesini dinletmişti bana. Kaseti videodan seyrettirdi. Şaşıp kalmıştım. *Ağrı Dağı Efsanesi* çok iyi bir beste. Delikanlı böylece ilgimi çekmeye başlamıştı. Sorularını yanıtlamaya, neler yazdığımı ucundan kıyısından anlatmaya başladım mektuplarımda. Yeniköy'deki ilk ziyaretçimiz bu Kudret işte. Burdur'a askerliğini yapmaya gidiyormuş; "şöyle bir uğramış!" Öğleden sonra saat dörtten, gece yarısına kadar bizde kaldı. Bahçe üstü balkonumuzda oturduk sayesinde. Ortalık sessiz, hava ise çok çok güzeldi. (İlericiler, 'Dev-Yol', İsyancılar; "TKP" güdümlüler sürekli tartışma konusu; gık desen hararetli bir cevap, Aaaa, desen daha koyu bir şaşkınlık feryadı...) "Sen geleceğin insanından haber ver, yeni insandan, örnekse kendinden," diyecek oldum; sus pus. Henüz o görünürlerde yok. Gençlik ürkmüş; korkutulmuş: Sus pus... Nurhan'a da Aachen'da aynı arayışçı sorumu ortaya atmıştım. Bu arayış onun da derin bir özlemi olarak ortaya çıkmıştı. Ülkede bunun tabanı var mı, yok mu peşine takılıp kültür kavramını, aydın olma niteliğini didikleyip durmuştuk. Nurhan bir de roman yazıyormuş. Dosyasını önüme koyuverdi: ***Füsun Aydınlık'ın Önlenebilir Düşüşü.*** Bitirilmemiş romanının adı. Ne yaptı acaba?

Kudret'le balkonda bütün dolmaları yedik bitirdik. Otobüse bindirip yolcu ettik. "Bugünü çok iyi anlattınız. Geleceğin kurgusunu da yapabilirsiniz, elinizden iyi geliyor bu iş. Yeni İnsanı yazın, insanlığın geleceğini kurun, ama yapmayacaksınız; romanlarınıza bu boyutu ekleyeceğiniz

umudunu vermediniz bana..." diye topu üstüme atıp gitti. Otobüs kalkarken Kudret'i arayabileceğimi hissettim.

8 Temmuz, Cuma

Bugüne kadar olup bitenleri dün gece yarısından sonra "Yeniköy Defterim"e, buraya işte, özetlemeye çalışmıştım. Atatürk Kültür Merkezi'ne Halim'le Brel dinlemeye-seyretmeye gitmiştik. Emil'in kızı Sevim Sandalcı ile Elâ Güntekin'i orada gördüm. Sinema günleri, Elâ falan derken baktım üst katımız şarıl şurul balkonunu yıkamakta, kirli sular bizimkine doldu. Ben de 'bizimkini' yıkadım. *Üç Beş Kişi*'ye kapaklanayım dedim-demedim, şurdan hallaç geçti, sırtında pamuk atıcı yayıyla. Seher Hanım Dragos'a, oğluna gitmişti. O da bu sabah dönmüş bulunuyor. Şimdi kova kova sularla o da yıkatır balkonunu: Akaryakıt atığı için dört duvar alt katlar ummanı... Halim 'yeni işine' fırlayıp gitmişti. Ben de sabah yürüyüşümü tek başıma yapayım dedim. Çıktım. Kıyıda Romain Gary'nin *Şafakta Verilmiş Sözüm Vardı*'sından beş on sayfa okudum. Annesini anlatıyor. Toplumda şanlı şerefli biri olmak uğruna, sonunda Emil Ajar oluşunu da hiç mi hiç yadırgamıyorum şimdi. Yazarlığı gökyüzünden yeryüzüne indiren, bunu yumuşacık, incelikli bir ironiyle yapan sevgili Gary'm benim.

Cumartesi gecesi

Halim dün de işten erken geldi. Gary'den ayrıldım; yine ev aramaya gittik. Olmadı. Olmayacak gibi. Gelirken İstinye'den bir torba uskumru almış. Elektriklide ızgara

yaptık, beyaz şarap açıp afiyetle yiyip içtik. Gece hazımsızlığa uğradım. Rüyamda annemi gördüm. Sağsalim. "Şimdi ben ne yapacağım, bütün giysilerini, Yalova yazlıklarını, yiyecek içecekleri hep ihtiyacı olanlara dağıttım; ölmüş gibi yapmış oldum. Şimdi ne diyeceğim anneciğime," diye bir çırpınış. Bir çırpınış... Sabahın beşinde yorgun argın uyandım. Sağ elim ve bileğim çok ağrıyor. Yeni bulduğum temizlikçi kadın geçen çarşamba gelecekti; gelmedi. Sultan gittiğinden bu yana tozu dahi alınmamış bu evi, Halim'in bütün itirazlarına karşın, kedi yalar gibi şöyle bir temizledim. Sonra İstinye'de var olduğunu sandığımız satılık eve bakmaya gittik; cepteki para yetmedi. İki binimiz daha olsaydı, olacaktı. Olmadı. En iyisi yine Gary'ye dönmek. Çalışma 'yeri'me kapandım. *Milliyet Sanat*'a gidecek yazımı yazmak istedim; Gary ve anasından mülhem: "Yazarlar, Anaları, Anıları" diye bir başlık attırıp kaldım.

Sevgili Zeynep Oral yazarların, kitapların durumu üstüne benden bir yazı istemiş, ben de 'al birini vur ötekine' gibilerden bir yazı yazmıştım. Meğer ortalık birbirine girmiş. Yazko'nun yazara ihaneti altından kalkmak için bir fırsat yakalanmış olmasın? Yakın bir yazar dostum olduğuna tereddütsüz inandığım Selim'in bu durum karşısındaki suskunluğu da düşündürücü.

(...)

Romain Gary: "Kölelik ve alçaklık gibi şeyleri benimsedikten sonra, yani bizim çok önceleri benimsediğimiz şeyleri benimseyebildikten sonra, hangi hakla titiz ve zor beğenir adam olma rolüne soyunduğumuzu anlayamıyorum doğrusu..." diyor. Bunun üstüne şunu da yazıyor: "İnsanı, kendi biyolojik, tinsel ve entelektüel varlığıyla sürekli çatışma halinde olan bir ihtilalci gibi algılıyorum."

(...) Malraux'ya ne kadar hayran! Gary'nin Fransa'ya hayranlığı daha yirmi yaşlarında geçmiştir, ama Malraux'ya hiç.

Antimémoires'ı okumaya Ankara'da ameliyatımdan sonra başlamış, yazık ki bitirememiştim. Şimdi kim bilir hangi kolide. Belki de tam onun üstünde oturmaktayım. 'Anısı olan tek hayvan, fil'miş. Öyle diyordu Malraux. O halde ben de fil soyundanım ya da 'anısı olan canlı varlık insan'dır.

Gary'nin yaşlılar ve yaşlı öğütleri üstüne yazdıkları: (...) "Onların verdikleri öğütler gerçek olamazdı, çünkü gerçek yaşlanmalarından önce ölmüştü.

(...) "Croissant'lar (ay çörekleri) bize, biz öğrenci gençliğe III. Cumhuriyet'in verdiğinden daha çok şey verdiler." (s.184)

Not: Bizim simitler de öğrenci gençliğe, bütün yoksul kent halkına Türkiye I. Cumhuriyeti'nin verebildiğinden çok daha fazlasını verdi: Harçsız, borçsuz tokluk duygusu. Borçlanmadan doymak: En esaslı özgürlük!

Gary ise şöyle bağlamış sözünü: "Ama bu verileni de koşullara dayandırırlarsa III. Cumhuriyet üyelerinden iğrenirim..." Romanının 225. sayfasında ise şu satırların altını çizip kitabı bitirdim: (...) "Hayatım boyunca en büyük çabayı bütünüyle umutsuzluğa kapılmak, umut adına ne varsa hepsini tüketmek için harcadım, ama başaramadım. Her zaman bir yerlerde bir şeyler gülümsedi durdu."

Bu odayı sevmeye başladım. Geceleri el ayak çekildiğinde öyle dinlendirici ki. Camlar, sokak lambalarından çarpan ışıkla çok güzelleşiyor. Kristal ışıltıları arasında badem ve armut ağaçları, o ulu çam, simetrik palmiyeler, kar-

şıda, yukardaki Rum kilisesinin kubbesi, az ilerde koca-
man eski Ermeni Gregoryan kilisesi; hepsinin gümüşsü yanardönerlerle pırıldadığı hayali bir coğrafyada yaşamaktayım duygusu vermekte.

Yatak odası camları da aynı, ama hem onlar 'umumi hela'lara bakmakta, hem de camların boy hizasındaki düz kısımlarına yapıştırdığımız kırmızı kâğıtlardan süzülen ışınlar yüzünden ikimiz de domuz yavruları, domuzların kıçları gibi pembe beyaz, bön, metruş ve budalaca sağlıklı görünmekteyiz.

10 Temmuz, Pazar

Okuma yazma yerimde kimisi yerlere yıkılmış; kimisi açılıp içinden bazıları aranıp da kapatılmamış kitap denkleri arasındayım. Akşama Emek'te *Goya* filmini görmeye gideceğiz. Şurada, kitap yığınlarının birinin üstünde Raymond Aron'un *La Lute des Classes*'ını görüyorum. Yanı başında da Halim'in *Wild Flowers* kitabını. Bir de geçen yıl yaptığı çalışmasının Karayolları basımı: *Mühendislik Sözleşmeleri ve Şartnâmeler*. O kadar çok ve somut şantiye deneyimleri, Anadolu yol yapımı şantiyelerindeki hayatın 'içten yaşananları' değil de, neden bana uzak gelen bir konu seçti acaba? Ancak incelemesinde kullandığı güzel Türkçe bana, çocuğunu eğitmiş bir anne heyecanı vermiştir. Kilimli kültür sedirimin üstündeki karışık broşürler, konser, tiyatro programları, dağınık kâğıtlar arasından çekilip çıkarılmış bir afiş; şöyle:

6 Mayıs 1972

Üç Delikanlının Fotoğrafı

Sanki şarkılarla ve bayraklarla/Bir bayram günü
Nümayişe çıktılar/Öyle genç ve Fütursuz...
(Asılanlara Ağıt)

***

Pazartesi. Gün yine bitti.

Dün *Goya* filmi seyredildi. Saray ressamlığından kendinin ressamlığına değişimi. (Paris'te bir plağını aldığım saray viyolonselcisi Marin Marais geliyor aklıma; onun hikâyesi.) *Goya* filminin her karesi onun bir tablosu. (Bunu Ankara Sinematek'inde *Dekameron* filmini izlerken de ayırt etmiştim. Çekimde ışığın önemi, tablolarda ışığın önemi neyse, o derecede olmalı. Bizim filmlerin boyutsuz, tek yüzlü fotoğraflardan ibaret görünmesinin nedeni de bu olmalı: Ressama çeşitli boyutlar sağlayacak ışığa verilmesi gereken önemin yokluğu...) Madrid'de ve Toledo'da gördüğüm 18. yüzyıl ressamlarının tabloları da bu durumu bana uzun boylu düşündürmüştür. Dünkü tablo ziyafetinden sonra bugün gördüğümüz *Oblomov'un Yaşamından Birkaç Gün, Mekânik Bir Piyano İçin Bitmemiş Şarkı*'sını gördüğümden bu yana Nikita Mihalkov için beslediğim hayranlığı, aşkı tazeledi. Gonçarov'un romanından uyarladığı *Oblomov* salt hayat karşısında edilgen karakterin dramı değil artık. Film yorumu Oblomov'u Rus halkının destanı, bu halkın bir sembolü boyutlarında. Bizde de, bizim halk için edilgen, uyuşuk, tembel, yaratıma isteksiz, denir. Çirkinliklere bulaşmaktan, şiddetten kaça kaça içine kapandığını, 'dini inanca' sığınmasının nedenlerini çözümlemeden... Oblomov, elbette halktan biri değil; taşranın 'toprak sahibi soylu-

su'ndan. Halktan biri olmaması da düşünceyi aktarmakta daha elverişli: Onda 'Batı çıkarcılığı', yarış hırsının yol açtığı 'pratik hüner' yok. Karşıtı, 'kadın sınıfından' Olga ise böyle çıkar karşımıza.

Oblomov, ikiyüzlülüğe tanık olmaktan 'kaçarak' uykudan bir duvar örüyor kendine. Yeter ki sevilsin, sevsin, sahici bir ilgi görsün de, bu isterse uşaktan biri olsun; isterse boşvermişlikte kendinden beter Zahar olsun; geleceğin ışığı en beklenmedik yerden fışkırsın!.. İşte, görünen gerçeğin iç yüzünü zihinlere işleyen karnaval ruhu, bu işte! Toplumun simgesi romanın yergisi asıl burada!.. Karnaval oyunlarının ciddi gülüşmeleri ortasında Oblomov(lar) uykusundan silkinip bir çalılığı bile tek başına ortadan kaldırabilir. (Çalılık = Geçit vermez yırtıcılıktaki engeller...) Baksana Adalet, bak; işte Oblomov, bu sahne ardından o, ne kadar kendinden hoşnut, –çaktırmadan– ne kadar çalımlı. Duygulu. İlgiler yüzeyde değil, derinde, daha daha derinlerde. Kendisini bile artık açık seçik göremeyecek kadar. "O ve onlar uykucu, uyuşuk..." denmesi kolaycılığına karşı: Dön kendinin derinlerine in! çağrısı. Verili öz'ünü def et, kendi özünü kendin yap... in in... daha derinlerine...

Ahh üç beş kişi'lerim benim; kendimi sizlerle uğraşmaya bu kadar vermişsem, bundan değil mi? *Fikrimin İnce Gülü*'nün Bayram'ı kapitalist dönem 'değerleriyle' esir alınmış insanı 'gösterecek' yazar yergisinin karnavalesk 'ihtilali' değil mi?

Bir Düğün Gecesi'nin düğün kalabalığı hayat oyununu egemen güçler önünde maskeleriyle oynayıp durmadılar mı? Düğünü roman sayfaları sahnesinden izleyenler, kederli gülümsemeleriyle kapıldıkları duygudaşlık selinde kendi bilinçleriyle buluşmuş değil midirler (acaba?).

Hamlet'in kiralık saray oyunlarına ısmarlama oyun öğütleri, Shakespeare'in kendi açık sahnesi'nde 'aşağı sınıftan' izleyicileriyle oynayıp oynattığı oyunlarından çıkma taklidin taklidi öğütleridir; yoksa amcadan babası bu kadar tez alınıp egemenlik gücünü bu kadar savunuya girişmezdi; halkın karnavalı bu gücü güle oynaya yoksayabilirdi. Öyle değil mi İstanbul'a göçün hayaleti Fatma İnayet?

Nereye attım şu notları; yirmi iki yıllık çalışma odanı sefere hazırlarken elinin değdiği, dokundukça anıların ayaklandığı nesneleri, an'ları, manzaraları zapta geçirdiğin kâğıtlar işte, nerde onlar?

14 Temmuz, Perşembe

Üç gündür bayram. Bizim dini bayramların el öpme ziyaretleriyle bir ilgimiz kalmadı. Mezarlar. Mezarlıklarda aile ziyaretleri? Ankara'da kaldı: Cebeci Mezarlığı. Oradan geldiğini sandığın çağrılara bağrına taş bastırıp kaçtın. Bu arada Dostoyevski'nin *Hayatında Birkaç Gün* filmini görüp Saint Antoine kilisesinde org konseri dinledim. Nurhan Karacak Aachen'dan geldi; dün bütün gün ve akşamüstü birlikte olduk. Yürüdük, yemek yedik. Uzun hikâyem *Sen Ey Kutsal Işık*'ın Almanca Türkçe basımı, hem de resimli olarak hazırlanıyormuş. Kitap ekimde çıkarmış. Süleyman'la Ulrike evlenmişler. Bir okurumun Aachen'da bana armağanı papirüs bitkisini taşıyamayacağım için Nurhan'ın penceresi önüne bırakmıştım. Sürekli su vermiş; büyümüş, serpilmiş. Kocaman bir yeşillik olmuş. (Öyle olunca, keşke getirseydin, diyemedim tabii.) Aachen'e giderken Münih'ten Gladbach'ta aktarma yapacak-

tım; Nurhan beni oradan aldı; yolculuğu birlikte tamamladık. Sanki onu yıllardır tanıyordum. Yakınlık duydum. Halim'e bütün hayatını ayrıntılarıyla anlattı. Daha güzel bir dünya özlemiyle çırpınanlardan Nurhan; bakırcılar çarşısındaki bütün usta Ermeni yurttaş bakırcılarla ahbap; bize bir de elleriyle yaptıkları bakır ibrik getirmiş. Çok duygulandım. Yapanı Kapalıçarşı'da birlikte ziyarete gideceğiz. D. Almanya'da Heiner Müller'in çalışmalarına büyük ilgi duyuyormuş şimdi.

"Müller'in yeniliği nerde, nasıl bir iş yapıyor?" diye sordum. "Brecht'in okulundan ama, onu aşmış. Arayışçı. Önerileri var. Görmek gerek," diyor. "Bilinenden öteye geçmek neden yasak? Neden gelinen son noktadan daha ileri gidilmesin ki?" diyor. 12 Eylül'den bu yana bütün merak ve ilgilerini tüketmiş, genelde kendilerini arabaya, giyinip kuşanmaya, hoplayıp zıplamaya vermiş gençlerimizden salgılanmış hüzün ve şaşkınlıktan kırgınlığım onarıldı sanki. Taa Erzurum'lardan kalkıp kendine kapalı, aydınlık bir dünyanın kapılarını açmak hevesiyle Aachen Üniversitesi'ne dal, hem çalış, hem oku. Gençlerimizin böyleleri de var işte... Bir yanımda Kudret, bir yanımda Nurhan, zihnimde de Kısmet'li, Murat'lı, Kardelen ve Ufuk'lu, Tahir ve Ferit Sakarya'lı katastrofun labirentinde sağlıkla yürüyebilmesi kaygısıyla Güner'in babasız oğlu Sinan. Artık altı yaşında. Yine B. Ada'da. Önümüzdeki yıl ilkokula başlar artık. Annesi yatılıya verirseee?.. Umarım, yanılırım.

(...)

Cuma günü seyrettiğim *Orkestra Şefi*. Nihayet gördüm işte. Wajda'nın kendine güvenle güvensizlik arasında, zayıf görünenin gücüyle güçlü görünenin zaafı arasında gel-

gitlerle işlediği kanaviçe... Güçle zafiyet ikileminin bestesi... Faşizmi anlatmanın en özlü örneği. Sanat ve edebiyat bunun için gerekli.

***

Müthiş bir sıcak var. Nemli sıcak. Sabah erken saatte çıkmadın mı, yürüyüş falan yasak. Ev aramaları başta, her şeyi askıya almak. Festival bitti... Sinema günleri bitti. *Üç Beş Kişi*'nin tak-tukları bitmedi. Ankara'daki karmakarışık son günlerinde okuduğum *Tonio Kröger*'i (Thomas Mann) düşünüyorum: "... Derken, bilincin acısı ve gururuyla birlikte, yalnızlık geldi. Ne kadar aşağılık bir acı ve ne kadar aşağılık bir gurur bu!" Thomas Mann bunun da bilincinde...

Yeniköy yalılarının manolya ağaçları, Büyükdere yamaçlarının ıhlamurları. Seher Hanım'ın bahçe kapısını çadır gibi donatmış gramofon çiçekli sarmaşık ne kadar güzel... Bahçedeki sebzeler. Yalnızca maydanozlardan almama izin var. Biraz da sebzelerin otlarını ayıklayayım, dedim. Şişkin bileğimde epeyce büyük bir sızı; ot ayıklamayı bıraktım. (...) Halim iki gün Ankara'ya gidip geldi.

Boşalttığımız eve girmiş.

Bomboş hali içine derin bir sızı vermiş.

Nurhan ara sıra uğruyor. Birlikte Cağaloğlu'na gittik. Toros yayınlarında Yaşar Kemal'in oğlu Raşit'le görüşmesi gerekiyormuş; görüştüler. *Ağrı Dağı Efsanesi*'nin bandı için. Remzi'ye uğradım. Erol Bey, yeni bürosuna taşınmış. Nejat Ebcioğlu Marmaris'e yerleşiyormuş galiba. Çok severim, neden gidiyor acaba? Fakir Baykurt'un *Yüksek Fırınlar* adlı yeni bir romanı çıkmış. Ben başlayamadan Halim el koydu; kitabı alıp Ankara'ya götürdü.

Bu arada, *Güner Sümer Toplu Eserleri* için uğradığım Ada Y.'de Ferit'le oturup konuştuk. Selim'in *Annem İçin* anı kitabı ile Ahmet Oktay'ın *Kara Bir Zamana Alınlık* şiirlerini armağan etti; hemen okuyacağım.

Ferit'le konuşmamız: Ciltlerin yayını için Suna Selen'in Güner'in mirasçıları olarak bir izin kâğıdı imzalaması gerekiyormuş. Demir'in yazısıyla zaten sarsılabileceğim kadar sarsılmıştım; meğer Güner'den bir çocuğu olduğu için yalnız Güner'in telif haklarından değil, babamın mirasından da hak sahibi olunuyormuş. Hak sahibi huk sahibi, hani bunun ilk sahibi? = Evlilik yolu. İşin özeti bu olmalı da, *Toplu Eserleri* hazırlamamla Ada Yayınları'nın bunları basacak olması arasındaki ilişki ne?

Telif hakkıydı, şuydu buydu; lafı bile edilmemiştir ki... Gidenin anısı; eserlerinin yaşayabilmesi için girişilmiş acı verici bir çaba. Hazırlayanın ve basacak olanın özelin özeli çabası. Bu kadar.

ONK'tan izin çıkmış, böylece Sinan'ın annesi de izin kâğıdını imzalamış. Ferit'e: "Eğer tavrım, tutumum ve Güner'in eserlerini derleyip toplamaktaki niyetim yeterli değilse, noterlikten bir 'taahhütname' imzalayayım, maddi manevi en küçük bir talebim yoktur ve olmayacaktır, diye resmi bir evrak getireyim Ada'ya, yani sana ki başına bir iş daha çıkmasın," dedim. "Yok. Üzülme. Takma aklını. Unut," diyor Ferit Edgü de.

Onun has niyetini, kardeşimin eserlerinin kaybolup gitmemesi, geleceğe kendi ağırlıklarıyla kalabilmesi niyetimi bildiğim kadar biliyorum. Ferit'in verdiği dayanışma da, kuşakdaşı, arkadaşı, dostu Güner Sümer anısına... Başka ne olabilir ki? Yakında iki cilt de yayımlanmış olacakmış artık; fakat miras hakkı koruyuculuğundaki zarafetsizlik midemde bir kramp yaratmaya yetti de arttı bile.

Dün Halim'in doğum günüydü. Görmekten sevinç duyacağı birkaç dostla birlikte olsak, diyordum. Evde telefon da yok, yakındaki PTT telefon kulübesinden aramıştım onları. Adı bir yandan da 'Deniz Lokantası' olan Aleko'nun Yeri'nde toplandık. Ahmet Oktay, Tülay, oğulları Deniz geldiler. Selim meğer zaten onlara uğramış da, o da bulundu. Nuran'ı bulmuş, Hilmi Yavuz'u bulamamıştım. Hoş bir şey oldu. Ayrı ayrı, ikisi de birbirinden habersiz çıkıp geldiler. Tülay Ankara'da açacağı sergisi için çalışıyormuş. Ferit'in verdiği şiir kitabının imzalısını Ahmet de verdi. Selim yeni yayımlanmış *Son Yaz Akşamı*'yla birlikte *Annem İçin*'ini. Nurhan da gelecekti, bizi evde aramaya çıkmış, bulamayıp bir pusula bırakarak gitmiş. Selim İleri: "O çocuk gelmedi mi?" diye sordu.

Ortalıkta eski yakınlıklar, gölgesiz çentiksiz ilişkiler eksik gibi geldi bana. Şakalar bile zorlama. Yanılıyor muyum? Hani sanki her birimiz birbirimiz için fazlaca 'eskiyiz'. Eski dostluklar sağlamdır, eskimez, duygusuyla buluşmayı istememiş miydim?

Birazcık serpiştiren yaz yağmurundan sonra Boğaz havası hoştu. Deniz dingin.

Kahve içmeye bize geldiğimizde bahçe de ışıltılıydı. Kahveyle konyak içildi; yine de Ankara taşrasından İstanbul'a göç edenler arasında bulunmakla buradakilerin gözlerinden düşmüş gibiyim, o eski pırıltılar yok bakışlarda... 12 Eylül herkesi böyle yaptı canım; sonuncu darbe, hiçbir zaman iyi olamayacak darbelerin en kötüsü; bütün ümit ışıklarını sildi süpürdü: Üniversiteler YÖK sultası altında. Cezaevlerine 'tıkılanlar' binlerce. Yüzlerce ölü, ara-

larında çocuk yaşta olanlar bile var; öyle değil mi? Daraldıkça daraltıldık; yakınlaşma kavramı tarihimizden silindi, siliniyorsa da, çok şükür Halim'i hâlâ ve hep sevmekteler buluştuklarımız. Onun keyfi yerindeydi ya, sen ona bak.

Hepimizin birer ev sorunu varmış. Teker teker ortaya döküldü. Tülay'lar bir kat daha yukarı taşınacak, Hilmi'ler de ev değiştireceklermiş. Gümüşsuyu'nda, oralarda bir yer dediler, yanılmıyorsam.

Bu evi hepsi de beğendi.

Pazar-Pazartesi, sabah doğru

Yorgunum.

Selim'in annesi için'ini büyük bir bezginlikle okuyup kapadım.

Gün doğmak üzere. Çocuklar uyumakta. Tornacı, oto tamircisi, marangoz dükkânlarını henüz açamazlar. Ortancaların yaprakları çok tozlanmış. İnip silsem mi, yıkasam mı?

Bitkinim. *Üç Beş Kişi*'nin adını değiştirsem mi? Gece Yasağı daha iyi ama, 'siyasi roman' olsun gibi bir niyetim yok. Hiç olmadı. Zamanı okuyor, an'ları anlamlandırmak istiyorum, o kadar. Geçenlerde bir gece yarısı biz Tarabya deniz lokantalarının önünden geçerken bunların müziklilerinde göbek atan kadınlara, gelip geçenlere birer ikişer karanfil satmaya çalışan esmer-cılız kız çocuklarına bakıp kaldım: Çokluk ve hiçlik. Hızlılık ve yavaşlık. Çok zengin. Pek fakir.

Yakın zaman: Özal zamanı... Çok yakın-Fazla Uzak. (Hayat ve yaratı çelişkisi. Bir oyun: *Adı Çok Uzak Faz-*

la Yakın olmalı derken, zihnime daha muzip bir şey, *Veba ve Karnaval* diye bir roman fikri bütün şiddetiyle düşüverdi.

Anadolukavağı
(Temmuz sonları)

Bir Tablo: Nah işte şurda; caminin orda. Küçük ahşap bir evin odası: Pencere, soba, sobanın yanında bir kedi kıvrılmış yatmakta. Tahtaları çürümüş yerde küçük bir yaygı; yaygının desenleri.

Dün böyle bir tablo yapılabilirdi. Odanın tablosu 'ne kadar gerçek!' dedirtirdi görenlere. Odanın içini ancak doğal etkiler etkileyebilirdi: Işık, esinti, gölgeler... Bir deniz. Kalyonlar. Dalgalar. Dalgaları da ancak doğa etkileyebilirdi. Fırtına, yağmur bulutları, gündoğumları, günbatımları... Balzac da böyle romanlar yazmıştır. Hatta Tolstoy. Dostoyevski'de doğanın, dış akımların etkileri daha kuytulara girer; köşebucağı ayrıntılarına çözer o, ama her şey yine yerli yerindedir: Soba, kedi, pencere, yerdeki sergi...

Derken bu oda şimdi işte şimdi, tam bu an her şeyiyle boşlukta dönmeye başladı. Dönüş ilkin ağır ağır; nesneler ve dış etkilerin ayrıntıları hâlâ daha seçilmekte. Sadece yerdeki yaygının işlemeleri, desenler, kedinin bıyıkları, bakışı biraz flulaştı. Dönme ivme kazandı. Hızlanıyor, hızlanıyor... Bütün çizgiler, renkler birbirine girmekte, dönen bir çarkın gri beyazlaşarak bütün bir kitle haline gelmesi gibi; alacalı bir yumak görünmeye başladı. Fırdönüş daha hızlandı; DÖNÜYOR bile denemiyor. Boşlukta akımsı bir yumak var şimdi. Fırdönüş, fırdönüş; akım-

sı yumak şeklini yitiriyor. Eriyiş: Atmosfer. Bu, eski ahşap evin bir odası diye bildiğimiz önbilgilerimiz de erimiştir... Onu görmüyoruz artık, ama tasavvur ediyoruz. Önbilgiler, zamanın fırdönüşünün kışkırtısı: Dün-şimdi-gelecek bütünlüğü: İçinden çıkılmazlığı aşma: Tasavvur. Yaratı bu değil mi?

Romanı da böyle algılıyor, ancak bunu kendi anlık koşullarıyla ayrıntılarına çözdüğümüz zaman yarının romanını yazmaktan söz açabiliriz.

Dün gece Halim'le Kalender'e doğru kıyıda yürürken, bunlara benzer şeyler söyledim. (Her zamanki gibi: Onunla yan yanayken sesli düşünmekteyim.) Eve dönünce bunları not etmemi söyledi; hiç içimden gelmedi.

Bugün öğle saatlerinde bir vapura atlayıp buraya, Anadolukavağı'na gelince, gördüğüm özellikle şu küçük ahşap ev aklıma Van Gogh'un Paris yakınlarındaki köyde, çarşı içinde kardeşi tarafından, 'Van iyi olsun' diye kiralanmış evi getirdi. Evle birlikte tablosunu yaptığı tek pencereli odayı. Oysa ne bu evin içini, bir odasını görmüşlüğüm var, ne ressamın oturup kalkıp buğday-mısır tarlalarında uçuşan kargaları, karşısındaki belediye binasını yaptığı odayı. Kıyıdaki küçük sessiz kahvedeyim. Çantama attığım Yeniköy defterime sayfa sayfa yazmaktayım... *Üç Beş Kişi*'yi ya da Gece Yasağı'nı unutup gitmiş gibiyim. (...)

Güneş sarı sıcak. Top gibi. Ansızın durduğu yerde durmamakta. Beynimde önce ağır ağır, gittikçe hızlanarak fırdönmekte...

Hava bungun.

Anadolukavağı'ndan geç döndüm. Kahveden sonra kıyıda batıya doğru yürümeye kalkışmıştım ama askeriye beni durdurdu. Buradan ötesi sivillere yasakmış. Geçilemezmiş.

İnsanın kendi ülkesinde de mahalleden mahalleye sınır kapıları varsa, şu sandaldan ötekine atlamak için pasaport-vize gerekliyse sıkışıp kalmaması, donuna etmemesi mümkün mü?

Daralma bu işte. İnsanın kendi tarihindeki bitmez tükenmez tutukluluk hali... Rumelikavağı, Anadolukavağı: Vatanı savunma hakkına sahipler karargâhı... Sultanahmet Cezaevi, Selimiye Kışlası, Bayrampaşa mapushaneleri. Barış Derneği üyelerinin tutukluluk halleri hâlâ daha sürmekte. *Barış Davası*: Mahkemeler, mahkemeler... Bir görüş günü yakalasak da Uğur'u, Ali'yi, Mahmut ve Ahmet beyleri, Orhan Apaydın, Erdal Atabek beyleri görmeye gitsek. Ataol'a ne olmuş, bilebilsek bari!

(...)

Hava büsbütün bungunlaştı. Şu uçtan, tepenin üstünden nöbetçi askerlerin gözleri önünde kendimi kaldırıp denize mi atsam? Ferahlarım.

Benim çok özel küçük şeyim, özel milletim Halim'i savundum, yapmadım. (...) Akşam eve dönünce ekvator yağmurlarını andırır bir yağmur başladı. Geniş yaprakların üstüne düşen iri sıcak damla tıpırtıları. Elektrikler söndü. Yarı aydınlık gökyüzü altında balkona oturmuşuz; yağmurun sesini dinlemek ne kadar güzeldi. Karşıda, Türkbostanı üstündeki tepenin gerisinde şimşekler çakmakta. Giderek yağmurun sesi arttı, gökgürlemeleri top tüfek atış-

ları gibi ürkütücü. 'Muson' yağmuru artık dinmekte, derken büyük bir fırtına patlak verdi.

Sabah güneş açmıştı. Tozlu yapraklar yıkanmış; pırıl pırıl, ışıl ışıl... Hemen giyinip bahçeye fırladım. İri bir ortanca sapından kırılmış; neredeyse geri eve koşacağım, iğne iplik getirip yerine dikeceğim. Fasulye sırıklarından ikisi de yıkılmış; işte onları yerlerine dikebildim. Dikmek. Dikilmek. Dikmek. Diklemek. Dikiltmek. Dikelmek...

Ortancayı da evimize kaçırıp bir vazoya koydum. Ev içi soluklandı. Akşamüstü Giresunlu Osman efendi ile Rum elektrikçinin mutfak duvarına küçük bir dolap takmalarına tanıklık ettim. Usta, paraları bizden olmak üzere Seher Hanım'ın ikramı!..

A. Kavağı'nda hafif mazot kokulu balık yemiş, büyük ciddiyetle çok komik iki de postkart almıştım. Kartların birini Memet Baydur'a, ötekini Ulrike ile Süleyman'a yazdım; evliliklerini kutladım.

30 Temmuz, Cumartesi

Roman bir arayıştır. Kendi kendime hep bunu söylerim. Sevmediğimiz dünya, benimseyemediğimiz insan yerine yeni bir dünya, yeni bir insanlık arayışı. Masal, destan, şiir, müzik, heykel efsaneleri insan aklının bilimsel arayışlarından önce de vardı. Roman, içerdiği anlamla ortaya bilimsel arayışla birlikte çıktı, onunla evrile evrile değişti, gelişti. Onun için roman tek kurallı değil, çokkurallı; yani enine boyuna derinliğine çokboyutlu. Roman bu boyutları arayış, bunları bütünleyiş sanatı. Özneler fiilinin iki çekimiyle, dün ve şimdisiyle yazılamaz; fiilin bütün çekimleriyle yazılmalı. Olmamışı olmuş, olmuşu ol-

mamış gibi... Rüyalar, kâbuslar, hayaller; özleyiş ve kaçışlar: Bir kilim dokur gibi...

Roman bir arayıştır: Yeni insanı arayış. Floransalı Dante'nin XIII. yüzyıla doğru çalıp söylediği sonelerindeki *Yeni Hayat*'a bağlı hayallerine, düşlerine şimdinin merceğinden bakışla gepgeniş ufuklar açacak arayışlar... Wilde'ın deyişiyle: "Çamurlara düş, ama yıldızlara bak." Anlatının bütün yolları, olmuş ve olabilecek bütün imkânlar roman için. İmkânları bul ve hayatın bütünlüğü için kullan.

* * *

Aralıklı sıcak yağmurlar yağıyor. Ara sıra Nurhan geliyor; ara sıra ev arıyoruz yine. Arıyoruz çünkü, Özal dönemi "inşaatçı"sı adamın sahtekâr çıktığından eminiz artık. Ortalıkta ne kendisi var, ne bitmiş daire. Nemli sıcaklar ötesi sıkıntıdayız. Bunalım!..

Sarıyer'e, Sular'a gidiyoruz. Kocataş'a, Şifa'ya, Çırçır'a. Şifa suyu lağım kokuyor, Çırçır'a yosun-pas tadı sinmiş. Bunu lağım kokusuna yeğlemiş bulunuyoruz. İlle 'iyi, mis gibi su' diye diretiyorsak Beykoz'unkilere gitmeliymişiz. Ankara'da kaynak suyu falan yoktu; biz de damacanalarla gelen su ne suyu diye, aklımıza bile getirmezdik.

Belgrad Ormanlarında yürüyüş yaptık. Topu topu iki kere. Sular'ın suları derken Çırçır'ın, Şifa'nın pınarlarından buz gibi, tertemiz, pırıl pırıl aktığı zamanlar geliyor aklıma; kırk beş-elli yıl öncesinin babamla İstanbul'larımı hatırlıyorum.

Sarıyer börekçisinden alınan böreklerle (su böreği miydi?) yapılan piknikleri, annemin İstanbul kıyafetleri demeye gelen çiçekli emprimelerini, burunları yılan derisin-

den beyaz ayakkabılarını, güneşte dolaşa dolaşa çil basmış kollarını hatırlıyorum.

***

Dostoyevski. *Ezilenler*. Yeniden okuyorum. Basının: "Yaz tatillerinde okunsun diye önereceğimiz kitap(lar)?" sorusuna yanıtın bu roman oldu. Şu fazlasıyla sıkıdenetimli zamanlarda herkesi sırtüstü uzandığı yerde kendi içine dönüp bakma çağrısının iyi bir çağrı olduğunu düşünüyorum.

Sinan'la Yalova'da annemin evinde, Sinan hakkı adına geçirdiğimiz haftalık tatilden bu yana onu görmüyorum. Geleceğiz, deniyor. Beklemeye geçiliyor: Annesinden bir telgraf: Gelemiyoruz. Ohh, şükür! Sinan, Suna'sız gelse daha iyi: Yaratılmak istenen güzelliklerin inceliksiz yaklaşımlarla çirkinleşmesine zor dayanıyorum. Kırgınlığımı kolay onaramıyorum. Bu benim suçum; insanda iyilikle kötülüğün birlikte olduğunu hazmedememiş olma suçum. Yazarken, yaratırken bu suçu işlemiyorum; yaşarken sık sık...

***

Halim Ankara'ya gidip geldi. Hem iş için, hem Ayhan kardeşimle birtakım aile ilişkilerinin 'resmi' yüzünün, miras şuna şöyleymiş, buna böyleymiş ve benzeri hukuki sorunlarının ele alınması için –benim bu meselelerden kaçışımın yalvar yakar kurbanı olarak–.

Bu da suçum: Halim'i elçi tayin etmekle yaptığım insafsızlık büyük suçum. (...) O yokken *Üç Beş Kişi*'yi yeni bir düzene sokma işini ilerlettim; kendimi affettim.

9 Ağustos, Salı

Halim biraz denize girmek, pek çok da beni roman çalışmamla baş başa bırakmak için üç beş günlüğüne Yalova'ya gitmişti. Dün döndü. Hava hep kapalı, yağışlı idi. Yine de denize girmiş. Gittiğine memnun. Orasını hep sevdi. Hele annemle buluştuğumuz zamanlar...

Güz havası. Kokusunu duyuyorum. Koruluklarin ağaçları, çiçek bahçeleri yıkandı. Temmuz yeşillikler, cilalı renkler. Mahallemi seviyor, Türkbostanına âşık oluyorum. Ancak şu dayanılmaz gürültüler. Her istediğini çığlık çığlığa ağlayarak elde eden çocuklar, pencerelerden sarkmış kent üslûbundan yoksun anneler. Bir de açıkhava sineması açıldı burnumuzun dibinde. Fellini ayarında film çekme hevesinde değilim ki, gece yarısından sonralarına kadar high düğmesine basılı hoparlör işgaline nasıl seve seve dayanayım? Üstelik dün de Sema Kutlu mu, Leyla Mutlu mu, neyse işte onun konseri var(mış). Pencereleri 'evore' perdeli, çarşafları lale desenli ailelerin radyolarından sabahtan akşama 'arabesk' denen hamam havası gibi besteler ortalığı kaplamakta. İstanbul'a Karadeniz 'Anadolu'sunun' Ankara merkezinden göç eylemiş üyelerinden biri olarak bu gürültücülere dayanışma mı vermeliyim, boyun mu bükmeliyim?

Boynum bükük.

Çaresizlik duygusunu bir Güner'in ölüm yatağı başında yaşamıştım, bir de şimdi.

***

Selim'in "Kötülük" hikâyesini yeniden okudum. Romancı A. S.'yi yazarın kendisinden çok kendime ya-

kıştırdım. A. S.'ye okurların çoğu *garçonne* A. S. diye bakacaklar belki; ben de o zaman A. S.'yi sahiplenecek ve 'sapık' olarak etiketleneceğim. Yazar anlatıcıyı bir 'özeleştiriden' geçirse de "ben kötüyüm" itirafı hiç de sahici gelmedi bana. 'Ancak insanın ölümüyle bitecek kötülük'le yaşamanın savunusu ikiyüzlülük demek ki? Bu inandırıcı.

Kötülük insanın kaderiyse, yazmak ne demeye gelmeli? Şuna: Herkes gebersin. Yaşasın yazar!

Bir gün bile kendimi 'kötülük'ün anlatıcısı gibi duymadım. Dostoyevski benzeri, 'tanrı vergisi'yle hayat gerçeği labirentine düşseydim, olurdu; ama aklın egemenliği çağında doğmuşum. Bilimle hayat gerçeği arasındaki eşikte daralmanın gerginliğinde, huzursuzluğundayım. Kimsenin üstüne işemedim.

(...)

11 Ağustos '83, Perşembe

Çok ev aradık. Aklımıza yatana paramız yetmedi, paramız yetene aklımız yatmadı.

Çalışırken arada başımı kaldırır, yağan yağmura bakarım. İçimden, kış yaklaştı, diye geçer.

Daha dün nane, biber, maydanoz topladım bahçeden. Seher Hanım pencereden: "İki de salatalukle tometos alasun," diye seslendi. Onun gözcülüğüne alıştım; buraya ısındım. Kışın ne yapacağız? Soba, kömür, odun?.. Nasıl?.. Ne olursa olur, deyip işi oluruna bıraktığımız, ev aramaktan caydığımız bir günde, bu sabah bulduk. Her şey çarçabuk bitti. Evi hemen hemen 'aldık' aşamasındayız galiba.

Bülbül Sokak'taki –çıkmaz sokak– üç katlı üç apartmanlık sitenin birinde iki odalı, geniş teraslı bir üst kat dairesine 'bu olsun bari' deyip çıktık. Ev sahibi bir çocuk doktoruymuş. Havuza ve koruya yakın bloklardan birine değil de onunkine 'he' dememiz hazinemizin buna yetmesinden. Terası avlayıcı, Koç yalısının arka bahçesine bakması ikinci bir avlayıcılığı; bir de mutfak fayanslarıyla dolaplarının estetik kaygıyı soluyor olması.

Bütün öğleden sonra romanı daha daha düzgünlemek istedimse de, aklım fikrim bülbül şakıyan sokaktaki evde. Daha yapılacak yığınla iş var orda. Çıplak kaloriferlere kapak, buzdolabını koyacak yer, musluk tezgâhı... vb. en önemlisi de odaların küçüğünü çalışma odası yapmak üzere boştaki iki duvarını da kitaplıklar ve dolapla kaplatmak... Çalışamadım. Bütün çalgısı çengisi, tornacısı, marangoz ve araba tamircisine rağmen Türkbostanı'ndan ayrılmak zor gelecek...

Ertesi gün, gece yarısı

Kitap kolileri, kitap kolileri. Haydi artık açalım sizi; kitaplarımı özledim; yüzlerini bir göreyim. Sakın açma daha, sakın açma! Ev bulmak, yerleşmek mi? Hem önce taşın bakalım. (...)

Halim bugün işe gitmedi. Erkenden dışarı fırladık; Sarıyer-Büyükdere arası mekik dokuduk. Hava korkunç sıcak; arkamızdan atlı kovalıyormuş gibi yok banka, yok vergi dairesi, yok tapu dairesi... Yanımızda ev sahibi ve 'oğlu', yani köpeği. Bir imza, bir imza daha... "Buyurun ev sizin oldu." İki de anahtar. Biri ana giriş, öteki daire girişi için.

Öyle miymiş? 'Mülkümüz' olan daire eskiden iki ayrı küçük daire imiş de, zevk sahibi doktorla karısı ikisini birleştirmişler; o halde biz site ortak giderleri için çift daire 'aidatı' mı ödeyecekmişiz?

Halim bitkin; ben kendimi tutmaktayım: Aslolan komşular, ev alma, komşu al derler ya, komşular yazlıktalarmış; yüzlerini bile görmeden kapılandık, bile diyemedim. Terasımızın manzarasını hemen önündeki kaçak villa tipinin kaçak çatı katı kapatmakta... Olsun, sağ yandan Büyükdere koyu görülüyor; gelip geçen tankerler de... Fakat ne kadar sık petrol tankeri geçiyor... Olsun. Mutfak, 'çalışma odan' olacak oda, hatta tuvaletin geniş penceresi koruluğa bakmakta: Tuvalete otur, camdan çiçeklere böceklere bak bak, yap. Korunun göbeğinde en natürel koşullarla yaşayacaksınız gibi. Hele hele mutfak balkonuna kadar uzanan erguvan ile mis kokulu ıhlamurlar... Evin fiyatını yükselten şey, ilerdeki daha lüks görünümlü binaların arkasına konmuş yüzme havuzuymuş. Daha da yukarda rustik bir piknik yeri. "Mehtapta kendin pişir, kendin ye..." diye gülüyordu çocuk doktoru bey. Bize de havuzu gösterirken suya dalıp çıkan iki oğlan çocuktan biri içine işiyordu; çişi gibi çükünü biz yenilere sunmak istediği de besbelliydi. Havuz suyu sabah akşam değişirmiş. Çişmiş, duşsuz atlamakmış; bunlar sorun değilmiş... "Havuzun suyu, sitenin su deposundan mı efendim?" Böyle olursa olurmuş, olmazsa onun da kolayı varmış: Bir su kamyonu günde üç sefer yapıp havuzu derhal pırıl pırıl doldururmuş...

Dosto. Dostoyevski. Başucumda hep o. *Ezilenler.*

Romanı yıllar önce okuduğum zaman 'Alyoşa'dan hiç hoşlanmamıştım. Bu sefer Nataşa'nın ona duyduğu kötü sevginin değil, kırılmış onurunun peşine düşmüş bulunuyorum. Roman için benimseyemediğim Alyoşa tam bu romanın bam-teli. Ezilenler, senin gençliğinde 'öyle sandığın' aşk-ayrılık-gizlilik altında ezilerek kırılmalar falan değil canım. Bu kırgınlıkların, bu iri çatlakların altında yatan şey. Göz önündekilerin kat kat açıla açıla bağışlama'nın değerinin sorgulaması bu; insanın bağışlama ikilemi. Bu karmaşa. Sefalet içinde büyümüş Yelena'nın (Nelly, gerçekte çürümüş Prens'in yoksaydığı kızıdır), yazarın bağışlama üstüne düşürdüğü ışıktır: *Ezilenler.*

Yelena neyin bağışlanır, neyin bağışlanamaz olduğunu hayatının 14 yıllık deneyimleriyle bilir. Onu eğiten somut yaşamının koşullarıdır; İra'nın hoşgörü üstüne öneri ve öğütleri değil.

Yelena kısa ama çok yaşadı; yoğun yaşadı. Bağışlanamaz babalardan, sevgililerden nefret ettiyse onu bağışlayabiliriz. Nefret etti, ama annesinden bir adım öteye geçerek bize bağışlanamaz(lıkları) gösterdi. Şimdi buna faşizm, diyorum, baskı ve zulüm terörü diyorum. Prens gibiler bağışlanamaz. Gücün onursuzluğu, çirkinliği, çıkarcı eziciliği bağışlanamaz. Nelly (Yelena) ve öteki figürler Dostoyevski'nin 'bağışlama' üstüne derinlemesine eğilebilmesi için varlar...

İki gün sonra, sabah

Büyükdere-Sarıyer'e ısınamayacağımı sanıyorum. 'Eski Büyükdere' köyü ve koyu içimi hazla dolduran, tarihini kulağıma fısıldayan köşeler, yapılarla dolu. Ama Sarıyer, Muhsin Hocamın da çok sevdiği kıyıdaki sandal üstü küçük balıkçıları saymazsam, sevilecek gibi değil. Her şey ticaretin kalite kaçkını merkezi olduğunu haykırıyor. Kötü btb yapılar, alçı alçı, alçı... Toz duman minibüs, yük kamyonu trafiği. Tek kitapçısı olmayan bir Karadeniz kasabasının arsızlaşmışı. Nostaljik duygularım baskın değil; bu hızlı değişimin nedenlerini *Yazsonu* ardından 'kentleşme' anlamında yeniden sorgulayış itisi baskın. Sarıyer, gri-sarı olduğu yerde dursun; ben orada oturuyorum, demeyeceğim. Sorana: Büyükdere'de oturmaktayım diyeceğim.

Çok garip, Yeniköy'den ayrılışım Ankara'dan ayrılışımdan çok daha güç olacak. Daha şimdiden Büyükdere-Yeniköy yürüyüş mesafemi ölçmekteyim. Boğazın "evropa" yakasında Rumelikavağı'na doğru Tarabya'dan öteye geçilmemeli. Gemi onarım tersanesini havi İstinye Körfezi'nden de gözler sımsıkı yumularak geçilmeli. Bir tarafta bu, bir tarafta imam-hatipli kızlar. Hiç değilse Halide Edip'in hafızan Rabia'sı olsalar bari! Onlardan çıka çıka arabesk mevlûtçular çıkar ancak...

'İstanbul mülkümüze' gide gele anlayabildiklerim şimdilik bu kadar. Nurhan bizi bir mimar tanıdığıyla tanıştırdı. Evin planını verdik; kış gelene kadar bir hale yola koyacak. Aleko'da söyleştik. TV'mizi onarmaya gelen Yeniköylü Bülent'in benden kitap istemeye gelen oğlu, küçük dostum Emre'yi özleyeceğim.

Çağdaş Eleştiri'nin Ağustos '83 sayısında Tarık Dursun K.'nın "Senin İçin Ey Demokrasi" başlıklı bir yazısını okudum. Hiç kem küm etmeyen, açık yürekli bir yazı. Ama asıl Vladimir Nabokov'un hayat gerçeği ile roman gerçeği arasındaki ilişkiyi *Don Quijote* örneğini ele alarak çözümlemesi, Don Quijote'un kendi uzam-zaman çerçevesinde ele alınması önemli. Hangi dış, toplumsal tarihsel koşullar insanı –bireyi– böyle bir insan, bir birey yapıyor? Soruların araştırılması. Sağda solda benim için tek yanlı olarak, 'o toplumcu yazar' denmesi bunun için bana vız gelip tırıs gitmekte. *Fikrimin İnce Gülü*'nü *Bu Bayram* yapan tarihsel toplumsal koşullardır; sorun, bu insanı bu insan yapan verili değerleri sorgulamak. Hadi bakalım tut *Üç Beş Kişi* perçeminden ya da kelinden.

Sağ elim hemen hemen eski haline geldi.

20 Ağustos, Cumartesi

Saat 01.

Arkadaki açıkhava sineması birkaç gündür kapalı. Hiç değilse geceler sakin, sessiz. Çalışma masamın başından hiç kalkmamasıya oturduğum bu saatler en sevdiğim saatler. El ayak çekilince neredeyse az ötedeki denizin sesini bile işitebiliyorum. Uyutmayan, dirilten hoş bir ninni.

Gündüz vakti bu odayı sevgili Doğan Hızlan'ın 'Kadın yazarlar' TV yayını için TV'ciler bastı. Doğan'ın verimliliği; düşünceli çalışkanlığı. Bana buralara hoş geldini. Kendisi de hoş geldi; sefalar getirdi. Ama röportajcısı kaç doğumlusunuz, neler yazdınız, nerede okudunuz? vb. sorularıyla beni delirtti diyebilirim. Yazarlıkta ilk adımlarını atan yazarlar için böyle soruşturmalar iyi olabilir,

ama elli beşine gelmiş; şunca oyun, roman, hikâye kitabı yazmış birine sorulunca, acı veriyor. Yazık ki Doğan'ı çok seviyorum. Kardeşim Güner'in yaşıtı ve iyi dostu olduğu için de seviyorum. Kültür hayatımızın içinde ve peşinde bunca gayretle koşuşuna bayılıyorum. Keşke bayılmasaydım... Dayak yemiş gibiyim.

Dün Nurhan'la Büyükdere'ye gittik. Tanıdığı, güvenilir bulduğu genç bir marangozla gelmişti. Ahşap işleri için. Şu şöyle, bu böyle olsun, dedik; pazarlık falan, ölçüler alındı; el sıkışıp ayrıldık. Oradan Kapalıçarşı'da bakırcı dostlarını ziyaret etmiştik. Saplı bir kupa aldım antikasından: Yeni eve armağan.

Nurhan Bodrum'a gitti, tatile; Aachen'a dönmeden önce.

Üç Beş Kişi, ben üstünde oynadıkça başıma türlü türlü işler çıkarıyor. Bu romanımda ilk defa olmamışı olmuş yazıyor, fiil çekimlerini ona göre 'ayarlıyorum'. Hani olmasını çok istediğimiz şeyi yaşıyormuş gibi oluruz, olmasından çok korktuğumuz şey de içimizde dipdiri ürpertilerle hayat bulabilir; yaşanmakta gibi olur ya? Bu özlem ve korku yaşantılarını fiilen şimdi'ye katacak bir anlatı.

Roman zamanlarının bir zamanı da bu olmalı. Öyle cek-cak çekimleri ise hiç kullanılmamalı. Anlatıma bu katkım beni zevkten dört köşe etmese, hele şu sıralar bu saatlere kadar bunlarla uğraşır mıydım? Önerimin kabul görmesi gerekmez. Bu, kendimi yenilemek isteğimden ötürü bana gerekli. Bana gerekli. Ayrıca romanın kahramanlarından Murat da yeniden bir sorun olup çıktı.

Hadi Eskişehirli ailenin biricik taşra Prens'i, Osmanlı artığı, kendisini satışın dümeninde, gösteriş budalası, çıkarcı anneyle paşababadan gelme hazırından mirasyedi

görgüsüyle bezenmiş bir büyük kentli 'caz' şarkıcısına tutulmuş Murat. Selmin'e mahcup aşkı uğruna bütün taşra değerlerini tarumar eylemiş delikanlı; onun anlaşılmasını istiyorum. Ama anlamak, hoşgörmek midir, hoşgörmek sevmek ya da 'bağışlamak' mıdır?

Bu tema, başka bir kahramanımın, Kardelen'in bağımlılıklarına ters düşüyor. Keşke *Ezilenler*'i tam da bu sıralar yeniden okumasaydım!

Ne olursa olsun, taşra burjuvazisinin birikimini millete katma tasarımlarını Ferit Sakarya namı altında ortaya atmanın zamanıydı; bu cesaretim bana iyi gelmekte. Bir yandan da cesaretin pahalıya oturacağını söylemekte... Kısmet, romanımın kendisinden en umulmayanı yapabilmiş kişisi; terbiyeli, içine kapalı; çeşitli ayıplarla örülü hayatını bilinmezliğe doğru fırlatarak kendisini kendi kurmuş karakter... (Dıştan feminist esintilerle beslenmiş feministlerimize armağan.) Asıl ezilen, taşranın gözde aileler kadını, kızı. Başı sıkışınca hizmetçilik etme özgürlüğü bile yok. Ağladığını da, güldüğünü de dışarı gösterme hakkı yok. Kadın haklarını savunurken hiç akla gelmeyenler...

Bu çalışmamda şu da var: (Kardelen için) Kardelen adını oradaki anlamıyla ben yarattım. Bu anlamda bir çiçek adı olarak bile yokken ortalıkta; bu da 'çiğdem'lerden sayılırken... Benim Kardelen, kardelendir.

Sokağa çıkma yasağına iki saat kala, hepsi kendine göre biryana koşmakta: *Aylardan haziran. Günlerin en kısasıyla en uzununa zaman var daha.* Bitsin. Yüksek sesle okumalı ya da Halim'e okutmalıyım. Dil sesinin uyumlu akışında bazı aksamalar var gibi gelmekte bana. Diyaloglardaki esler-pesler çok önemli. Hem hız, hem dur-

kalk'lar olmalı. Yavaşla hız çarpışmalı. Hem *Bir Düğün Gecesi*'nin, hem *Yazsonu*'nun, özellikle onun ses akışı tam istediğim gibiydi. İyiydi. *Üç Beş Kişi*'de yavaşlığın (dedenin hasta odası) hızı (Kısmet'in treni yakalamaya ait iç telaşı) örtmemesi gerek. Hız, silinmesin. Kafayı salt günübirlik siyasete, bireysiz ideolojilerine takanlar bu kitabı okumasınlar.

* * *

Nurhan Bodrum'dan döndü. Perşembe günü ona bir 'veda' çekeyim dedim; Halim patlıcanlı pilavımı överken ağzı sulanmıştı; çok severmiş. Ondan yaptım. Seve seve yedi. Cuma akşamı da onu Şadırvan'a götürdüm. Orada birkaç ayyaş aydınımızı görür, birkaç da has yazar ve sanatçımıza rastlarız diye umdum. Umduğumu buldum. Edip Cansever'le Ömer Uluç'u gördük. Birlikte oturup birer kadeh içtik. Hop, Komet de geldi. Her zamanki gibi Güner'e söz verdiği tablosunu hep sakladığını, bir gün bana vereceğini söyledi. Az sonra Halim de katıldı bize. Akşamın saat sekizinde Nurhan'ı evine götürdük. Bu sabah uçtu. Pilav günü, bakmış; duvardan bir tablomuz eşyaların arasına düşmüş. Çerçevesi kırılmış, ama hayret, camı kırık değil.

Dün geldiğinde sessiz sedasız, bana haber bile vermeden çerçeveyi onarmış. Bugün fark ettim. Hiç söylemeden gitti. Bu inceliği gözlerimi yaşarttı. Boğaz'da ilkbahar erguvanları yerlerini sonbaharın 'oya çiçeklerine' bırakıyor. Her yanda mor/eflatun çiçeklerle donanmış bodur ağaçların çiçeklerine oya dendiğini Seher Hanım söyledi.

İçinde güz kokuları taşıyan hava pırıl pırıl.

26 Ağustos, Cuma

Halim birkaç gündür Ankara'da.

Yazsonu romanımın âşığı Gökçin, Dragos'taki yazlık evinden geldi. Annesiyle baş başa yaşamakta o. Aleko'nun yeri Deniz Park'a gittik. Çingene palamutu ve roka salatası yedik; beyaz şarap içtik. Kaç gündür beynimde bir tuhaflık, başımda bir dönme.

Gökçin'le sürekli artık sağlanamayan iyi ilişkilerden, gelecek umudunun zayıflamasından konuştuk. Daha iyi günlerin geleceğine, gençliğin artık eski gençlik olmadığından; neyin kaybedildiğine ilgi bile duymayan bir gençlik türediğinden falan... Gelecek mi? Gelecek ne? Belirsizlik. Gençlik yarını hangi değer üstüne kuracak Gökçin? Başım dönmekte... Arkadaşım Seher Hanım'ın bahçesine bayılmıştı; alıp Büyükdere'ye götürdüm onu. Orayı da sevdi. "Önündeki çatı engelini yokmuş say," diyor. Onu saymayayım, bunu saymayayım ama, aklımda hep marangoz, boya işleri; yok perdelerdi, yok Ankara'da yıllarca kullanılmış, yüzleri kirli koltuklardı... Bir divan, iki koltuk, altı sandalyeli yemek masası, bir de yatak odası. Bütün eşya bu, ama ya kitaplar, dergiler?.. Manzara penceresi denebilecek oturma odası camları da ikilemli bir görünüme açılıyor. Perdeydi, panjurdu kaparsan, deniz ve Koç yalısının güzelim arka bahçesi yok oluyor, açarsan Karadenizli bir kalfanın ucuzun ucuzu apartman inşaatının eşya dolu balkonu, başı örtülü kadınların namaz kılıp durduğu odalarla burun burunasın. Güneş batana kadar evin içinde. Birer ahşap panjurla ört geç şu camları. Manzaraymış, Rusya elçiliğinin Osmanlı yazlık köşkünün çatısıymış, korusuymuş, borusuymuş unut gitsin.

Ankara'da, içinde yirmi iki yıl oturduğumuz daire de bir site dairesiydi, onun da çevresi elçilik bahçeleriyle donanmıştı, ama orada her şey birbiriyle uyumluydu. Biri ötekiyle uyuşmaz çok sayıda 'manzara' böyle itişip kakışıp durmazdı.

Milliyet Sanat yazımı yazmalıyım.

Ne yazılacak ki? Magazin havası baskınlaşmakta... *Ezilenler*'in bağışlama teması beni gitgide daha fazla etkisi altına almakta. Bana iftira edeni bağışlamalıymışım. "Bağışlayanlar" kendi günahlarından korkuyor olmalılar.

(...)

Gösteri'de Ertuğrul Özkök, edebiyatımızın eleştiri kanalında boy gösteren tehlikeleri konu ediniyor. Ertuğrul da YÖK kurbanlarından. Hacettepe Üniversitesinden İstanbul'a yol görünenlerden. Metin Altıok bir öğretmenlik buldu mu acaba?

Sabah erken bunları yazdım. Kolum kanadım kırılıyor. Bir aspirin aldım. Hava da öyle güzel ki. Pus yok, nem yok. Canım dehşetli yüzmek istiyor; Tarabya 'deniz hamamı'na gidebilirim, ama cesaretim yok. Basbayağı hastayım.

31 Ağustos, Çarşamba

Halim pazar günü *Üç Beş Kişi*'nin birinci bölümünü yüksek sesle okudu. "Baştan beri homurdanıyorsun. Bu kitabın neyini beğenmiyorsun, anlamadım," dedi. Bana ise oturup baştan sona kendi iç sesimle okusam, daha iyi olurmuş gibi geldi. Basbayağı heveslendim. Oysa yazarken kaç kere 'iç okumalar' sınavından da geçti bu roman. Halim: "Baksana, Murat-Kısmet-Kardelen-Ufuk-Sel-

min ilişkilerinde kaç çeşit, kaç anlamda aşk çıktı ortaya; Kısmet'le erkek kardeşi arasındaki ilişkiye kadar, hele bu..." diyor.

Oturup yeniden okusam, kim bilir 'yeniden' kaç yerini düzeltirim.

Yaz Bitti-Bitmekte
Yeniköy'de

Hoş geldin *Yazsonu*. Bu saatte nereden çıkıp geldin sen?

Şimdi zaman sabahın üçü. Dışarıda yalnız gece kuşlarının, böceklerinin sesi var. Hatta bir bülbül.

Burada, gece yarısından sonraki saatlerde kendimi Alanya'daki taş evin ilk yıllarında içinde yaşadığım zamanı yaşıyormuşum gibi hissediyorum. Salt deniz, doğa ve ben. Artık ortalıkta tek yapı yok, çöp yok, karasinekler, minibüsler yok. Cırcır sesleri, bir iki kurbağa vıraklaması, daha çok denizin sesi.

Bu gece hava çok rüzgârlıydı. Deniz tenceredeki su gibi kaynıyordu. İnen çıkan Boğaz akıntısının çarpıştığı dönem, nasıl bir şeymiş gördüm.

Koca bir yaz geçti. Birkaç gündür Sait Halim Paşa korusunda, gökyüzünde güz ışığı. Öyle bir aydınlık. Çınar yaprakları tek tük düşmekte.

Sabahlar çok güzel oluyor. Sessiz. Dingin. Her yerin en güzel ayı: Eylül. Dün Büyükdere'deki yeni yerin coğrafyası bile başka bir ışık altındaydı. Göz delmeyen, yatay-yumuşak, çokkatmanlı aydınlıklar. Çokkatmanlı aydınlık. İyi bir roman okur, güzel bir konser dinler gibi... Işıltılar arasından ağır ağır sarılar, turuncular yansır.

Seher Hanımlar kış kömürlerini aldılar. Arkadaki kömürlüklere taşıdılar. Ara kattaki kiracı Yılmaz Bey ailesi kışlıklarını balkonlarına asmışlar. Burnumda hafif bir naftalin kokusu.

Babamla İstanbul'larım; Sultanhamam kumaşçılarının yazlık naftalin kokusu. İlk fırsatta Ankara'ya, Cebeci Mezarlığı'nda onu, annemi ziyarete gideceğim.

Eylül-Ekim-Kasım

Yeniköy-Büyükdere. Büyükdere-Yeniköy: Arada roman çalışmamdan kaçamak motorlu Beykoz seferlerim.

Nurhan'ın tanıştırdığı genç marangoz perde takılacak yerleri, kalorifer kapaklarını yaptı; kitap raflarıyla mutfak dolaplarının onarımına sıra gelir gelmez ortalıktan yok oldu.

Bir kere telefonla buldum. (Aldığımız yer telefonlu) Geleceğine söz verdi.

5 Eylül, Pazartesi

Sabah:

Sinan dün Ankara'da sünnet olmuştur. Amcası Ayhan'la Serpil'in güzel ilgisi. Ben gidemezdim. Babasının kitaplarının ön provaları gelecekti. Ferit, romanından yapılma *Hakkâri'de Bir Mevsim* filminin gösterileceği Cannes festivaline gitmeden önce, düzeltmeleri yapar mıyım, diye aramıştı. Elbette yaparım.

Provalar matbaadan hâlâ gelmedi, ama bugün yarın gelecektir.

Üç Beş Kişi'yi tek başıma, hiç kopmadan baştan sona okudum; bazı kelimeleri değiştirdim, bazı bağlantıla-

rı yerlerinden oynattım. Geç bakalım yeniden daktilonun başına. *Bir Düğün Gecesi* okur ve eleştirmenler tarafından çok bağra basıldı; *Yazsonu* sevgisi büsbütün seçmeci okura kaldı; bununla beni omuzlamış okurumu düş kırıklığına uğratmayayım, diye midir nedir, titizlenmemin tadını kaçırmaya başladım sanırım.

Bir Düğün Gecesi'nin okuru arttıkça başıma gelenleri düşünüyorum da; gelenlerin 12 Eylül'e yapışık geldiğinden gitgide daha emin olmaya başladığımı düşünüyorum da... Darbenin beni böyle tokatlamasını anlayabiliyorum da üstelik. Fakat yıllardır dost görünen bir yazar hatunun dergilerde rahat rahat at oynatabilen yüzbaşıdan yazarla kurduğu ortaklık –Yazko'dan daha beter,– *bağışlanır gibi değil.* Dostluk dolu bir mektuptaki cümlemi derin devletten düşmanıma satıyor. Eyy Fatma İnayet, gözünü bencilce hırs bağlamışlardan kork ve kaç! Kardelen, sen ise gelinliğini dikerken 'dışarlarda vatanseverlik' oynamaya başlamış, ellerinle yetiştirdiğin halde yeniyetmelikten yol şaşkını erkek kardeşini bağışla, olur mu? *Onlar ki, bağışlanmalıdırlar. Onlar ki suda balık/havada kuşturlar...*

8 Eylül, Çarşamba

Bugün bir şey olsun istiyorum. Ben, yalnız ben olduğum için kusurlarım ve sevaplarımla ben, ben olabildiğim kadar olduğum için bir şey; kum taneciği kadar minicik bir incelik; annemin bana tebessümü yerine geçsin, güven duygum geri gelsin.

Annemin de bir annesi vardı. Küçücük yaşında kaybetmiş. Onu özleyeceğini, şefkatini derinden isteyebilece-

ğini bir an olsun aklıma getirmedim. Sanki anneler annesizdir.

***

Güner'in *Toplu Eserleri* ciltlerinin I. cilt provaları geldi. Yirmi sayfa kadar düzelttim; sonra kaçtım. Öğleleri kulağım 12 vapurunun düdüğünde, her gün ona binip karşıya kaçmak istiyorum. (...)

Önceki akşam Selim, Ahmet Cemal'le geldi. Bizi Rumelihisarı'nın Han'ına götürdüler. Çok az rakı, fakat pek fazla sigara içtim. Yemekten sonra bize geldik; oturup uzun uzun konuştuk. Selim, Halim gibi, sonuncu roman çalışmamın adı 'Gece Yasağı' olsun diyor, bense için için Üç Beş Kişi'de direteceğimi biliyorum. Ahmet de benim tarafımda. Ahmet Cemal *Körleşme* çevirisiyle beni roman yazarı sahasındaki Elias Canetti'yle tanıştırandır; nasıl sevmem Ahmet'i. Çeviri dili harika. *Körleşme* bir iki yıldır el altında tuttuğum kitaplarımdan. Canetti'nin denemeleri de çok iyiymiş. Peşine düşmeliyim. Çınar yaprakları iyice sarardı. Kıyı boyunca kışa hazır bir halleri var. Manolya ağaçlarının çiçekleri kozalaklaştı.

Nurhan'ın tanıştırdığı genç mimar Büyükdere eviyle ilgili olarak henüz hiçbir şey yapmadı; işi sevmedi galiba. Ya da küçük buldu. Peki, işini o kadar güzel yapıp dururken yok olup giden marangoza ne oldu? Söz verdiği gün de gelmedi.

(...) Umut mu, unut mu?

Edebiyat çevresi kendi içinde ikircikli, okur da genelde her şeye bu kadar sağırken, ne diye roman daha iyi

olsun diye didinip durmaktayım ki? Unut mu, Umut mu? Aslında geçen gün Edip Cansever ve Ömer Uluç'la konuştuklarımız doğru: Temelde hiçbir şey değişmedi. Ne iyiye, ne kötüye doğru. Değişme umudunun kökünden kurutulmasından başka... Edebiyatın değişmesi mi? Bakın eskiden kadınlar bu kadar yaratıcı değillerdi, demişti Ömer Uluç. Artık bol bol yazıyorlar ve her biri ötekinden de iyi olmaya başlamışmış... Dış görüntüden çıkarılan sonuca, başta kendisi, gülmemiz tuttu. Demek tüketilmek sırası onlara geldi. 'Darbeci' piyasanın vitrin ihtiyacı. Edip: "Sen bilerek bilmeyerek ters bir şey yaptın: Sıkıdenetimli iki unsurun dayanışmasını açığa çıkardın; hem de bunu tam zamanında yaptın," demişti. Edip iyi şair. Nasıl sevmem onu! Yine çıplak alnından öpesim gelmişti; tam 12 Mart'ta olduğu gibi. On yılda bir. "Şimdi sen de 12 Mart edebiyatının 12 Eylül şiiriyle yer olmasa da, zaman değiştirmesine var mısın?" demiştim ben de onlara. Ya da işte buna benzer şeylerden konuştuk. Hele iki kahkaha arası ortaya çıkan şu sonuç:

Aramızda askerliğini yapmamışlar var daha; çekinikler tabii. Kadın yazarın çoğalmasının sebebi bu! (...)

Cuma akşamüstü

İşte romanımın 4. faslının da ununu eledim, eleğini duvara astım. Neval Hanım ve kızları Selmin'le Belgin bahsi. Yine o ve onlar: Çökmüş, çürümüş saray artıkları; at araba, yat villa bağış zengini şöhretler. *Aşk-ı Memnu*'nun Adnan Bey'inkilerden değiller; Neval Hanım, Firdevs Hanım'ın daha içten pazarlıklı 'soylularından' olabilir; kızını, kızlarını satma yolları değişmiştir. Bu fasıldaki insan-

ların şu ya da bu yöne doğru herhangi bir gelecekleri yok. Çünkü Neval Hanım'la kızları, geçmiş ve sürüngenleşmiş bir mukallid Batıcı Tanzimat kültürü temsilcileriydiler; bir yandan da o kültür kalıntıları azınlıklar zarafetiyle Adalar, Moda'larda, Ortaköy ve Yeniköy'lerde hâlâ yaşıyorken bunlar onları da küçümseye küçümseye şuralara düşmüşlerdir. Sahte gösteriş altında içki-esrar. Bu fasıl'ın açılışına hemen hiç el atmadım:

"*Osmanbey'in arka sokaklarında, daracık dik bir yokuşta kornalar öttürülüyor; ters yönden gelmiş bir araba, aşağıdan gelene geçit vermiyor. Beriki geri geri kayarken, Neval Hanım küfürler, klakson sesleri, fren gıcırtıları sıçrayıp uyanıyor. Gözlerine kara bir bez bağlamış; kulaklarını dikip zamanı, içinde bulunduğu durumu anlamaya çalışıyor.* Gece. Haziran. Günlerin en uzunuyla gecelerin en kısasına ise zaman var daha."

12 Eylül'ün eli kulağındadır. Ortalıkta henüz Özal mözal yoktur. *Üç Beş Kişi* olmuş ve olabileceklerin adım sesleri. Kardelen safhasını olduğu gibi kabul ediyorum; annesi Türkan Hanım, hasta yatağındaki dedesiyle Kısmet'in gece sahnesinin Eskişehir tren istasyonu bölümü, öncesi sonrasıyla o kadar çok katmanlı ki, belki bunu silkeleyip naftalin kokusunu şöyle bir havalandırırım. Romandan değilse de, kendi mızmızlıklarımdan bıktım. Orgeneralli düğünü nasıl gözüm kara ortaya fırlatıp atmışsam, Ferit Sakarya'lı Haziran Gecesi'ni taşra değişimini hiçlemiş, işçisi olmayan kentle üretimi göçmüş tarıma bel bağlamış sosyalizmimize gözüm kara hatırlatmak istiyorum. Oysa yaptığım iş, bireylerin iç dünyasına bağlı. Onları bu kimseler, bu kimselerin şu toplumu yapan tarihsel zamanlara vurduğum tuşların nedeni sadece bu. Anlatıya her

zamanki bakışım. Dünden Emin Sakarya'ya kalanlarla, onun ölüm yatağından da yarına kalacak olanların hayali çekimleri...

15 Eylül, Perşembe

Fatma'dan mektuplar, kartlar, armağanlar, armağanlar. Yorgunum; ilgiye cevap veremeyecek kadar.

Dün Ferit'e gittim. *Toplu Eserleri*'n son provalarını okumak için eve getirdim. Bütün gün onları okuyup düzelttim. Füsun da taşınıyor. Sabah erken İstinye'de Oruç ve Zeynep Aruoba'larda onu görmeye gitmemi saymazsam, başımı prova düzeltilerinden hemen hiç kaldırmadım. Füsun daha önce bize, buraya gelmiş, bulamamış, not bırakıp gitmişti. Oruç'larda görüşebilmemiz iyi oldu. Füsun Metin'den ayrı; kızı Zeynep'le. Onu Füsun Akatlı olarak büyütmekte.

***

Selim'in önerisi üstüne William Styron'un *Sophie'nin Seçimi* adlı romanını okudum. İnce ince yürek kanatan bir eser. Yerlilerden ise *Cadı Ağacı* bana göre tam bir rezalet. Zaman harcamama değmedi. Üstelik yazarı da bana üst üste övgü mektupları döşenip durmuştur. Manevrayı geç keşfettim. Seçilmekle sevinmemeli, seçmeyi bilmeliydim.

Nüfus kâğıdımdaki ilk adım olan Fatma İnayet'i imdada çağırmalıyım. *Göç Temizliği*'ni ne zaman yazabileceğim ya da '83 Yazı'nı?

Akşamsefaları. Çingene moru çiçekleriyle. Seher Hanım akşamüstü sırıklı yeşil fasulyelerin son ürünlerini topladı. Sırıkları yere devirdi; fasulyelerden bize de verdi. Ortada kala kala bol bol kara lahanalar kaldı. Bir de gür yeşillikleriyle nane ve maydanozlar. Kent ortasında yerinden toplanmış nane, maydanoz kullanıyorsun. Başka şey isteme. Ayıptır. Hele Türkbostanı'nın biber-patlıcanları; badem gibi salatalıkları. Çengelköylüleri bin kere cebinden çıkarır. Ah geçici mahallemin geçici bostanı benim! Ortalıkta, orasını da satın alıp beton yapılar çıkmak isteyen para babaları dolanıyormuş. Bu tarlanın bir karış üstünü yapanların yaptıkları ne oldu? Arkadakinin el koymuşu öndekini vurmuş. Bizim Alanya'nın Yeşilköy/İncekumlu yerli taş ve ahşaptan evimiz de demir-çimento dayanışması otel-motellere kurban gitmişti ya, Yeniköy'e el atmış yap-satçı da kalan anısını bile kanlara buladı. Üst kattan iki daireye, satın almaya yakın avans ödeyen öteki müşteri bir avukatmış. Yap-satçının peşini kovalamaktaymış.

İnşaat-minşaat, ev mev yok ama, avukat bey inşallah eli tesbihli adamı yakalatır da, büyük miktardaki ön ödemelerimizi geri alabiliriz. Yoksa bizde Büyükdere'deki çatı katını adam edecek hal kalmadı; marangoz da gitti gider. Hiç değilse kitap raflarını yapsaydı bari. Dur bakalım, belki.

Ben bunları yazıyorum, karşımdaki Paris, rue Jacop ürünü Jacop kedi kıs kıs bana gülüyor. Boşuna umutlanma; Polyannacılık edip durma, demeye getiriyor herhalde. Her şeyi çarçabuk pembe gösterme edebiyatını hiç sevmem zaten.

Üç gündür bayrammış. Halim de bu fırsat, dün sabah annesini görmeye Ankara'ya gitti. Tarabya lokantaları, petrolcü Araplarla bizim Anteplilerin aynı havada buluşmalarından ötürü tıklım tıklım. Arabesk besteler her yanı bomba patlaması nağmeleriyle sarmakta. Kıyıların çekirdek çitlemeye mahsus kanepelerini kapışmakta sınır savaşı gibi bir savaş var: Orası senin, burası benim kapışmaları. İyi ki Tarabya'da ev bulamadık! Yeniköy iskelesinden az yukarda da Altın Kuğu Restorante diye bir lokanta açıldı: kapısının üstünde altın suyuna batırılmış bir kuğu kanat açmış durumda.

Çoktandır Malatya baraj şantiyesi ile Tunceli Elektrik santralına gidip gelen Halim'i Ankara'ya yolcu eder etmez, fakülte yıllarımın mahalle komşuluğundan kalma İskoçyalı dostum Ann Davidson'u kaldığı Pera Palas'tan almaya gittim. Otuz yıldır yazışıyoruz. Hava da güzelin güzeli. Yine Ankara'dan dostu Türkan Hanım da onunlaydı. Halbuki o Ann'i yarın gezdirecekti. Onları otelden aldım. Vapurlar kalabalık olsa da müthiş bir Boğaz seferi yaptık; yemeği Kanlıca'da yedik. Daha doğrusu Ann, çok özlediği yoğurdun Kanlıcalısını bulunca yemeye doyamadı. Tuna Caddesi ve yan sokaklarındaki bahçeli evlerimizde yaşarken tül gibi ince pembe beyaz bir cildi vardı. Yaş 65, yine öyle. Gözleri de aynı; mavi mavi bakan saf çocuk gözleri. Sadece saçları ağarmış. Gümüş rengi. Bu da ona çok yakışmış. Hâlâ eğitmenlik yapmaktaymış. Annemi babamı soramadıysa da –biliyor– yeni gelinliğini tanıdığı Serpil'i defalarca sordu. Doğumunu bildiği Fuat'ı sordu. İstanbul'a göç hikâyemiz-

den çok, buradaki hal-i-pür melalimiz en fazla Türkan Hanım'ı ilgilendirdi. Herkesin başında aynı 'aldatılmışlık' halleri... Beşiktaş'ta ayrıldık. Ben, 'hazır ordayken' Şahin Kaygun'un atölyesine çatkapı uğradım. Amerikan filmlerindeki gibi onu ve sevgilisini bornozlarıyla yakalamış oldum. Ne bileyim, ne zaman isterseniz gelin, diye ısrarlarda bulunmuştu. Fotoğrafçılığın yeni konusu 'A.A.' çekimleri de... Neyse, uzun günün kısa kârı: Bana, içi de, çerçevesi de kendi elinden çıkma 'home made' imzalanmış on santimlik bir tablosunu armağan etti: Bembeyaz fon, sinek kadar hareketli kara leke: Uçan ince uzun bir kuş. Ben yokken Alageyik'le Emin Mahir eve uğramışlar. Kapıda bir kart: Emin Mahir Balcıoğlu. Ağa Han Mimarlık Ödülü Organizasyon Komitesi (yeni) Başkanı ('Yeni'si kalemle ekleme,) kartın arkasında da: "Ellerinizden öpüp kurbanlık koyun kavurmanızdan tadamadan, elleri boş döndüler." Çok güldüm. Bak şuna, mimarlık komite başkanlığı falan; mutlaka yine uçup bir yerlere gidecektir. Ankara'dan buraya kadar gelip buluşamamamız büsbütün özlem.

İşte şimdi de Mahler dinliyorum. *Dünya Şarkısı* ya da *Yeryüzü Türküsü*. Solistler mükemmel; kanatlarına asılmış uçuyorum. Anna Mahler, nasıl kadındı acaba?

Ertesi sabah

Bütün gece, gün atana kadar Ahmet Cemal armağanı (kendi çevirisinden) *Katharina Blum'un Çiğnenen Onuru*'nu okudum. İşte bir başyapıt daha! İçeriği kadar kurgusu, zekice biçimlenişiyle de, "Ben H. Böll'ün elinden çıkmaların en özenlisiyim!" diye haykırıyor. İçerik? İfti-

ra. Siyasal baskının, polis zihniyetinin rezaleti. En yüzkarası şey de, toplumların sansasyon merakına kurbanlık. İftira'nın geçerli kılınmasına katkılar...

Böyle konular bizde de 'mecburen' çok yazıldı; çok okundu. Fakat ne kadar kısır boyutlarla; boyutsuz. Batı'ya karşı bizdeki yaygın aşağılık kompleksi bende hemen hemen hiç yok. İyi işlerim 'Batıdan' ona buna benzetildikçe sevinçten uçamıyorum. Ama *Katharina Blum'un Çiğnenen Onuru*, benim onurumun çiğnenmeye kalkışılmasıyla eşdeğerde. İftira kurbanlığını yaşadığım halde asla Böll gibi yazamayacağım; herhalde o kadar kavrayıcı yazamayacağım için de unutamayacağım.

Yazko'nun başındaki, aydınlığına güvendiğim, ama bütün güvenimi paramparça etmiş Memet Fuat başta olmak üzere bütün dergi yönetim kurulu üyelerine birer adet *Katharina Blum* armağan etmeliyim. Hepsini de Böll'ün 'Gazete'yi ve 'Gazete' çizgisindeki alçakları gördüğü gibi gördüğümü bilsinler bari. Atilla Özkırımlı, Füsun Altıok (Akatlı), Ferit Edgü gibi birkaç duyarlı yazarımız dışındakilerin vurdumduymazlığına ne demeli? "Gülme komşuna gelir başına!" demekten başka? Çirkinlikler anlatı dilimi işte kirletmekte... Huzursuzum.

24 Eylül, Cumartesi

Sinan, amcasının evindeki sünneti sonrası Ankara'dan döndü. Ada'ya onu görmeye gittim. Bir walkman müzik kutusu götürmüştüm; pek hoşlandı. Babasının sevdiği bütün parçaları ne kadar severek dinliyor. Sanki, tanıyormuş gibi. Onu kaybettiğimizde bir buçuk yaşındaydı. Pazartesi ilkokula başlıyor.

Boğaziçi Şıngır Mıngır
İmza:
Salâh Birsel

2 Ekim, Pazar

Bütün bir hafta yazdan çok daha güzel günler oldu. Dün gece ve bugünse sürekli yağmur yağdı. İçerde oturup çalışmak iyi ama, ev içleri dışarısı gibi ılık ve mis kokulu değil. Rutubet üşütüyor.

Akşamüstü kıyıya gittim. Balıkçılar palamut ve kofanalarını diri diri kaldırıma sermişlerdi. Hâlâ daha ağ çekiyorlar. Soğuk bir rüzgâr çıktı.

Hafta boyu roman –onarılan Büyükdere evi–, Galatasaray, Nişantaşı arasında mekik dokuyup durdum. Marangoz dönmüş; kitaplığın ölçüsünü bile daha yeni alıp gitti. Bodrum'da bir iş bulmuş da, oradaymış. Kış geldi sayılır. '84 baharına doğru eve yerleşmiş olursak ne mutlu. En azından kornişleri yapılmış camların ölçüsünü aldırıp iyi kötü perdelerini ısmarladım. Yatak odası yarım metre karşımızdaki 'yeni/yerli mimariden' apartımanın odalarıyla burun buruna.

İstanbul'a göçtükten sonra ilk buluştuğumuz dostlarımızdan biri, Ankara yakınlığımızdan bu yana Jale ve Salâh Birsel'ler olmuştu. Jale gencecik oyunculuğu döneminde Devlet Tiyatrosu'nda sahnelenen kısa oyunum *Tombala*'nın Yaşlı Kadın'ını oynamıştı. Alp Öyken de Yaşlı Adam'ı. İkisi de yaşlı görünebilmek için pudralara batıp çıktılar, yüzlerine çekilmedik çizgi kalmamıştı. Ama severek oynadıkları besbelli. Oyunu güç beğenir Salâh Bey'le, Metin And da bağırlarına bastılar. Önceki gün Salâh Bir-

sel'den yeni eseri *Amerikalı Tolstoy* geldi. İlk kitaplarından *Hacivat'ın Karısı* şiirlerini okuduğumdan beri onun bağırmayan ironisinin ağına düşmüş bulunmaktayım. *Kahveler Kitabı* ile *Ah Beyoğlu Vah Beyoğlu*'su dururken, onca bilgi birikimi, araştırma ve anı mozaiği söz konusu iken, daha "Yeniköy şöyle, Büyükdere böyle..." diye kalem oynatmaya başlar başlamaz durakalıyorum. Tolstoy'un Amerikalısını okuyacağıma dün gece yine büyük bir keyifle *Boğaziçi Şıngır Mıngır*'ını okudum. Aslında niyetim, Boğaz'ın geçmiş hayatı hakkında bilgilenmek. Yoksa tereciye tere satmaya kalkabilirim. *Eylül*, *Aşk-ı Memnu*, *Üç İstanbul*, *Sultan Hamit Düşerken* gibi romanların izdüşümleri iyi de, yeterli değil. Birsel'in bilgilendirmesi bunlardan daha sahici, sahiciliğiyle lezzetli. Geçen gün İstinye'de bir zamanların Recaizade Ekrem'ini, daha sonraları da, durup dururken bana laf atan Oktay Akbal'ın düşçü babasını görür gibi oldum. Adamcağızın saf, çocukça düşlerinden, özlemlerinden ortaya çıka çıka basın yasağına toslayıp da üç aylık gece hapislerine çarptırılan orta boylu bir yazar çıkmış. İşin bu son noktasını *Boğaziçi Şıngır Mıngır*'larından bir fasıl olarak öğrenmiş değilim tabii. Bu da benim Akbal'a laf atma hakkım.

Emil Galip'i sık sık görebiliyorum. Özellikle Teşvikiye'de Hadi Bey'in Akademi Kitabevi'nde. 12 Eylül'le insanlık haklarına kast edilmiş kim ve ne varsa, hemen hemen herkesten çok onun başının, beyninin ve yüreğinin derdi.

(...)

Yeni Basın-Yayın yasası. Düşünce özgürlüğüne sertin serti kaş çatan 12 Eylül yasası. Buna göre artık kimse, dar-

be sisteminin tek noktasını yermeye bir ucundan dokunmuş kitaplarını yayımlayamayacak. Öyle katmerli bir sansür. Lakin buna karşı en küçük bir tepki yok görünürlerde. Yaratıya otosansür. Yayımlamaya korku sansürü: Sessizlik.

Ohh nihayet, Var olsun Aziz Nesin! Düşünce özgürlüğü için 100 imzalı aydınlar dilekçesi hazırlığına başlanmış. Vecdi, yakında buluşulacağını söyledi. Katmerli sansür yasası öfkemi büsbütün kabarttı. Bir çareymiş gibi oturup Memet'e mektup yazdım. Ondan gelmiş ama geçmemiş bir kışkırtıyla Ahmet Haşim'le 'Hâfızın Kabri'nden söz açtım. Mahler, J. Brel falan dinlemedim. Teli kopmuş uduma baka baka Dede Efendi'yi düşündüm, Udî Hrant'ı andım.

Memet'e mektubumda basın-yayın yasasına falan değinmeyi canım çekmedi. Lâ-yen, lâ-yen, lâ-yen faa... Böyle müzmin sorunlarımız yerine yeni adresimi bildirdim. Yanı başına da: "Elbet sabah olur geceler / sürmez bu uzlet asr-ı sabaha kadar" yalanını ekleyiverdim.

5 Ekim, Perşembe

Melih Cevdet Anday'ın *Aylaklar*'ını okurken, *Cumhuriyet* köşesinde "Roman Nasıl Yazılır?" başlıklı yazısı çıkmasın mı? Roman, gazetelerin tefrika siparişleri nedeniyle de ve sakin sakin yazılırmış. Öyle sinirli sinirli yazılmazmış. Anladık, iyi şair, şiirlerini üstte tutmak niyetiyle böyle söylüyor olabilir, ama Nadir Nadi onu gazetede romanını sakin sakin yazdığını görünce 'roman yazmakta olduğuna' inanamamış da ... Bence yeni romanı *Gizli Emir* hiç de sakin sakin yazılmışa benzemiyor. Si-

nirli sinirli yazıldığı âşikâr. 'Dirsek teması'nda oldukları 'kadın yazar'ları sakin sakin su yüzüne çıkarmak üzere romancılığı üstüne birden edebiyat eleştirmeni kesiliverirken müfteriyi destekleyerek iftiraya uğrayanı azarlayan 'erkek yazar'lar cinsini hiç mi hiç sevmiyorum. Değer kayıplarımız arasında bunlar da var.

Aydınlar mutfağımızda nerdeyse örgütlenmiş 'kara güçler'... Geride örgütsüz mörgütsüz kalakalmış apaydınlık, tertemiz güç, azınlığın bilinçli gücü.

16 Ekim, Pazar

Sık yağmurlar, üşüten günler geceler.

İki arada bir derede Büyükdere'ye gidip gelmekteyim. Dolabı, perdesi: Havada. Kaloriferler kasımda belki yanarmış. Burada üşümektense oraya da yine böyle, yarı göçmüş halde taşınacağız. Hiç değilse duvarlar boyandı, şofben takılıp sıcak su temini sağlandı. *Üç Beş Kişi*'yi üçüncü kez 'bitirdim' derken son üç sayfayı yırttım. Yeniden yazılacak, ama bu sefer doygunlukla. Bu koşullar altında –ayakaltında– çalışmaya da alıştım. Bugün kafama bir de şu takıldı: *Sizi kimse bu kadar sevemez. Çünkü ben sizi hiç güvenmeden sevdim üç beş kişi.*

Dün Halim'le Topkapı'ya, Anadolu Medeniyetleri sergisini görmeye gittik. Takıları, eski paraları Cüneyt Ölçer'in merakına bırakarak hızla geçtim. Hüsn-ü hatlarda biraz oyalandım. Beni en çok etkileyen, Çağlar Boyunca Yazı sergisi oldu. Yazı biçimleri, hattatlar, Arapçadaki her harfin çiçek açmış gibi olanları... Sergideki şu Mezar Taşı Yazısı'nın alt notu üstünden hareketle yığınla destan, masal, roman yazılabilir, II. yy Nil tarihi coğrafyasında dolanan filmler çekilebilir hayallerine daldım:

Pantomim Oyuncusu, Nil vatanından Krispos'un Mezar Anıtı.
Karadeniz Ereğlisi: İS 2. yy

Mezar Taşları bölümünden bazı örnekler altındaki şu yazıları çarçabuk naklettim defterime:

İnsanın son yurdu, son duvarı olan mezar bedene dünya evinden daha sadıktır. Dökülen gözyaşları tek gerçek güvencedir ölülerin yanında kalan. Bir sessizlik şehri, bir özyurttur şu ebedi duran mezar. Şekil, bedeni güzelliği de yanında taşıyarak oraya gömülür ve ölüm uykusuna dalınca artık geri almaz onu; tersine, çıplak kalır.

Bir de şu:

Eyy yaşamın yenilgisine dikilmiş gaddar zafer anıtları! Eyy taşa dönüşenlerin çözülmüşlük sembolleri!..

Sergide en son hattatlardan Râkım Efendi'yi bulamadım. Ondan öncekilerden biri, söz gelimi Hattat Mahmud Celâleddin'in 1817 tarihli Sülüs-Hesih hatla yazılmış Murakka'ları (Kur'an sayfaları herhalde)... Her hat yazısının böyle çeşitli yazı biçimleri oluyor; görsem, şu yazı, bu yazı diye ayırt edebilmem mümkün değil; ama bunu anlamak bile meraklara sevk etti beni ki, hiçbir zaman gideremeyeceğim.

(...)

İbrahim Paşa Sarayı'nda sarayın içinde yaşanmış eşyalarıyla, cezvesi, çanağı çömleğiyle, dantel örtüleri, krep perdeleriyle göreceğimi sandım. Bula bula, halı-ki-

lim sergisini buldum. Tabii Anadolu'nun çadırı, poturu, potusu... Çocukluğumda kim bilir kaç kere büyüklerin elinden tutarak gördüm buraları. Anılarımı zorluyor; Topkapı Sarayı'nın mutfağındaki bakır kaplarını şöyle böyle hatırlayabiliyorum; haa bir de beni korkutan büyüklükteki kepçeyi...

***

Acaba 'halk ihtilali' olmadı mı? Oldu galiba! Anadolu halkı, İstanbul'u işgalde. İnsanın, Osmanlı payitahtını İngilizlerin, Fransızların işgali fena değilmiş; değerli mimarisini itip kakıp durmamışlar bari, diyesi geliyor. Efendimiz'in kuşatma harekâtı elbette biz küçük burjuvaların beklediği biçimde, öyle utangaç utangaç, ezik büzük bir şekilde olmamakta. İşin tuhafı, olmayan işçi sınıfının kazma kürekleriyle fayanslı banyolara dalıp alafranga tuvaletleri yıkmaları falan da olmamakta. Ama şuradan buradan duyduğumuza göre, banyo küvetlerine kurbanlık koyunları yatırıp kesecek kadar 'Viva Zapata'ymışlar. En şaşırtıcı şey, şu 'köylüden' kuşatma ordusunun ağacı, çimen-çiçeği neden sevmez, betonaysa âşık kesildikleri...

Özal sisteminin izniyle dere tepe bedavadan evler 'inşa' edilmekte; o da üç beş ağacı kesip, çayırda çimende beton kararak...

İşte yeni Tarabya, Sarıyer deniz kıyısı kanepeleri! Savaş, 'halkımızla petrol zengini Müslümandan kara cüppeliler, hamam bohçaları' arasında. Kanepeler kimin vatanı, kimin değil muharebesi...

Bu itişip kakışma gözüme çok ciddi bir sorun olarak görünmekte; çünkü yaz tatilini İstanbul Boğaz kıyısında

geçirmeye gelen Araplar, Anadolu halkımızın üste son bir kat daha çıkma niyetinin belirtisi demir filizleri açıkta bekleyen, daha betonu kurumamış evlerini kiralayarak komşularıyla aralarını fena halde açmış bulunmaktalar. "Bizimki geçen yıl yüz elli liraya kiralandı da (günde), bunlar bu yıl ne yaptılar ettiler ki, birden üç yüz liraya kiraya verebildiler. Üç kuruşluk Arabın ayaklarını öpmedikleri kaldı tabii... Öyle olsa iyi; biz de yaparız, çamaşırlarını da yıkarız; ne olacak; işte çamaşır makinesi şurda... Ama pahalı kiracı bulmak tüpgaz kralının işi!. Arayı yapacaksan, git onunla yap bari..."

Ne oluyorsun yahu, *Yazsonu* mazsonu yazarı? Düştüğün şu hale bak. Hani Trabzon Ereğlisi'nde bulunmuş mezar taşının ilhamıyla Nil rakkasesinin destanını yazmaya hevesleniyordun? Kapat şu bahsi, şu gecekonduya kiracı meselesini! İyi de, Sarıyer'den bindiğin minibüste iki kadın yolcunun ağız dalaşını aklından nasıl çıkaracaksın? Biri ötekine sordu: "Nereye kız böyle süslenmiş püslenmiş gitmektesin?" Sorunun muhatabı, yanında oğlu olanı, sesinde şöyle nispetçi bir tonla: "Nereye olacak, oğlumu Kireçburnu'na, balıkçı lokantasına götürüyom. Fırına da girecez; kurabiye, pasta neyi de alacaz..." "Eyi eyi, gidin bakalım gidin, nassolsa o Suriyeli zengin adam senin, yok bu Iraklı petrolcü herif benim zenginleştin tabiii..." Öteki, hışımla dönmesin mi geriye, demesin mi: "Vay kıskançlık kumkuması vaay! Söylediği lafa bak; ne sanır şinci herkes seni pis kaltak! Vardırma yanına haaa, vardırma! Saçını başını yoldurma, bak karışmam haaa!" Minibüstekilerin kıs kıs gülüşü, oğlanın hık hık hık ağlayışı... Bendeki: Yaa işte böyle! teşhisi.

Soğuk ev

Halim'in azı dişi protezine bir diş daha takılacakmış. Ankara'daki dişçi de protezini iki günlüğüne ödünç almış. Dişsiz kaldı, diye suratı altı karış. Kavga ettik. (...)

Dört gün sonra

Halim'in dişi takıldı: Barıştık.

Kira süremiz bitti. Evin içi rutubetli, soğuk. Biten romanı dinlendirme sürem de bitti. Sandığım kadar kötü değilmiş.

Attilâ İlhan *Sanat Olayı*'nı yeniden çıkarıyormuş. Beni orada yazmam için davet etti; eksik olmasın, ama ben *Milliyet Sanat* yazılarımı yazmakta bile zorlanmaya başladım; bir yerleşsem!. Bir ısınsam!.

30 Ekim, Pazar

Üç Beş Kişi'yi yayınevime, Remzi Kitabevi'ne götürmeli mi, dosyasında biraz daha bekletilmeli mi? Karar günü.

Kararım aslında bekletmekten yanaydı. Geçen gün eşi Yüksel'le birlikte Erol Erduran bize gelerek nazik bir davette bulundular. Erol Bey, romanı ne diye bekletip durduğumu sorarak, artık vermemi istedi. Yayın mevsimi gelmiş, geçiyormuş. Versem de okumaya başlasaymış... Bu çağrı hoşuma gitmedi değil; boynum yavaş yavaş büküldü: Sahi, niye tutuyorum orada öyle? Oturup bir kere daha yazmayacağımı bile bile... Sonuçta *Üç Beş Kişi*'nin yeni yılın ilk aylarında çıkmasına karar verildi. Araya ne-

ler neler gire çıka yazıldı bu kitap. Burada ilk defa çok istenenle, olmasından çok korkulan an'ları gerçekte yaşanmış / yaşanıyormuş gibi yedirdim anlatıya. Kurguları sorgulamadaki yeni dalgıçlığım: Anlatıda eksikliğini hissettiğim bir 'zaman boyutu'nu daha eklememin heyecanı ve keyfi...

2 Kasım

Sinan'ın doğum günü. Evinden ses soluk yok. Kalktık, Halim'le okuluna gittik. Öğretmenleriyle top oynuyorlardı. Sinan beni görünce, 'takımını-topunu' bırakıp koşa koşa geldi, boynuma sarıldı. Uzun teneffüste oyuncakçı, pastaneye gidiş; çıkagelen annesinin isteği üstüne iki dilim doğum günü pastası üstündeki tek mumu üfleyiş... (Bana hepsi çok hüzünlü geldi.) Toplumsal heyecan: Seçim hazırlıkları. Darbe Anayasası kanatları altında...

6 Kasım, Pazar

Seçimlerle hiç ilgilenmedim. Bu, askerin başımızdan çekilip gitmesini istemediğimden değil; tam karşıtı: Ordu memlekete zaten çok pahalıya patlamakta. Yönetimi eline alınca daha pahalıya patlıyor. En kötü sivil idarenin dahi bundan çok daha iyi olduğunu düşünüyorum. Bir toplum için vesayet altında olmak, güdülmek ne kadar onur kırıcı bir şey. TBMM'den değil, TSK'dan Cumhurbaşkanı. Halkın seçme hakkı başka nasıl alınır elinden? Evet, yurtiçi bir terör, sürekli bir vur-kır var: Bunun nedeninin de 'dış tehlike' olduğu 12 Eylül öncesinden beri sürekli yinelenmekte... Dış tehlike: Vatanı milleti koruma; milli savunu: O halde bütçeden askeri giderlere en büyük

katkı şart. İyi ama TC Devletinin bütün sivil kurumları TBMM'de bütçe durumlarının hesabını veriyor; açıklıyorlar da neden bürokrasinin öteki yanı, apoletli tarafı bundan 'muaf'? Siyasetten beklediğim, sanırım ölmeden önce bir kerecik bu hesabın millete verildiğini görmek.

Abanın altından sopa gösterilerek 'demokratik düzene' geçiriliyoruz şimdi: Bugün seçim günü: Haydi koşun sandık başına... Seçime katılan partilerse şunlar:

1/ MDP (Milli Demokratik Parti) Başkan: Askerden emekli Sunalp.

2/ ANAP (Anavatan Partisi) Başkan: Özal

3/ HP (Halkçı Parti) Başkan: Calp

MDP, TSK Cumhurbaşkanı Evren Paşa ile ordunun en icazetli partisi.

Evren Paşa bu partinin Meclis'te koalisyonsuz olmasını istiyor gibi. Şaka işte. ANAP'lı Özal. Denendi. 'Ekonomik beyin' denen Turgut Özal'ın 24 Ocak kararları daha dün. Maliye Bakanı: Kafaoğlu. Orduyla araları nerede, niçin açıldı; belli değil. Herhalde belli de; 'milli savunma' adına susulmakta. Peki, Ordunun Demirel ile arası nerede, niçin açılmıştı ki?.. O içeri, bu içeri... Tam da sağın seçimi, kapitalist ekonominin geçerliliği konusunda tutarlı adımlar atıyorken... Ahh Demirel ah, tam da apaçık konuşacak, 'seçilmiş iktidarı' savunacakken, dilinizin dolanışından mı huylanıldı nedir, geç kalmış bir niyetinizi henüz heceleyemeden, 'kurtarıcılarımız' tepenize indiler. Sizin ve bütün sivillerin; yani bizim de...

HP. Necdet Calp. İsmet İnönü'nün eski sekreteri. İlk ağızda bana değişik, dinamik bir ses geldi. TV'de ikinci görüşümde ise, bir taşra yalnızlığında, sivil bürokratların gittiği bir meyhanede iki tek attıktan sonra, memleketi ince, güzel sözlerle, lafla kurtaracağının hayalindeki düş-

çülerden biri gibi geldi. Hayır, daha çok Çehov kahramanlarından biri. Uzakta unutula unutula sokak başlarına nasıl çöp kutuları koydurduğuyla övünmeyi iş edinmiş bir kahraman. Orada, uzakta birçok köyler kurtardığına inanmak isteyen bir gizli şair.

Burada Yeniköy'de kaydımız yok, Büyükdere'de de değiliz: Halim ve ben, nereye-kime ait olduğu bilinmeyen pek çok İstanbul kuşatmacıları gibi 'yarım vatandaş' halindeyiz.

Ev içi de öyle soğuk ki.

Sandık başına koşan koşana...

11 Kasım günü buradan Büyükdere'deki yere taşınma kararı aldık. Hiç değilse üşümeyiz. Orası kaloriferli ve kaloriferler yanmakta...

Bugünlere kadar durmadan oraya koşturdum. Arman Usta, her şeyi olduğu gibi bıraktı. İki aydır uğrayıp dolap sergen namına tek çivi çakmadı. Ya elektrik ve su tesisatının yarattığı kötü sürprizler?.. Nereye el atsak, uyduruk bir onarım. Yaptırabildiğimiz tek şey, incecik elektrik kordonlarını duvarların içinden geçirtmek (badana boyadan önce). Yemek masasını koyacağımız yerin pencere altından iki ince kordon açıkta sallanmakta. Kaloriferin içiyle dışı arasında. Tesisatçı: "Tamam," deyip, parasını alıp gittiydi. Soramadık da... Dün var sandığımız şofben, yok çıktı. Bozuk. Yenisi 36.000. Perdeydi, şuydu buydu; tam anlamıyla tamtakır kaldık. Evin oturulabilecek derecede temizliği için Nazire adında iriyarı bir kadın buldum; taşınırken de yardım edeceğine söz verdi. E tabii gündeliğe gidemediği yerlerin ücreti fazlasıyla bize ait. Yeniköy'ü çok sevdim. Buradan öteye, Tarabya'ya bile hiç gitmek istemedik, fakat böyle oldu işte. Seher Hanım da üzgün.

Bu sarı deftere Yeniköy'e gelir gelmez başladım; buradan giderken bitiyor. Aziz Nesin'in önayak olduğu, en az yüz kişinin imzasının isteneceği 'aydınlar dilekçesi'nin ilk adımları atılmakta.

8 Kasım, Salı

Seçim sonuçları:

ANAP tek başına iktidar oldu. Daha doğrusu Özal tek başına kazandı. Kendi çizgisinde tutarlı kaldı. Belki 'kukla parti' olmanın en uzağında. Ne olursa olsun, referandum sonucu halkın %90'dan fazlasının darbe anayasasına 'peki' demesi toplum bilincini tarife yeter de artar.

Büyükdere Körfezi'ne karşı yeni evde alıyorum bu notları. Yorgunum. Ölü gibiyim. Taşınmanın yükünü de koy üstüne diyorum kendi kendime. Telefon olması iyi. Fethi Naci aradı: Kültür ve Sanat kurumu kurulacakmış, kurucu üye olmamı öneriyor. Şaşırıp kaldım. TYS'nin YAZKO'sunda başıma gelenlerden bu yana yazar çizer; örgüt mörgüt bende sıfırı tüketmiş durumdaydı. Üstelik de sivilinden örgütlenmeksizin kamuoyuyla buluşulamayacağını bile bile... Ama 'aydın' sorunu, bizdeki aydınlar meselesi, benim için başlı başına bir sorgulama alanı olup çıkmıştır.

Selim İleri de telefon etti: *Güner Sümer Toplu Eserleri*'nin I. cildi Ada'dan çıkmış. Dün Ferit'in yanında ilk kopyaları görmüş. Yazdığım önsöz için çok övdü beni. Kitabı çok merak ediyorum. Selim telefonu kapayınca neden gözlerim doldu? Bu ciltleri hazırlarken sürekli kanayan yüreğim mi bunun nedeni?

Biliyorum, Ferit hemen gönderir ilk cildi. Belki ben yanına giderim. II. cilt de diziliyordu.

Sanatçı Güner Sümer ve kardeşim Güner'i unutulup gitmekten kurtardığıma inanmak istiyorum. Oyunları kaybolmaktan kurtuldu en azından.

***

Benim Ankara'dan İstanbul'a göç sonrasının günlük notları da, bu defter bittiğine göre artık 1984 yılına girişi içererek şöyle başlayacak herhalde:

Büyükdere Defteri
(1983-1996)

Önümüzdeki zaman. Canetti'nin damlaları anısına *Damla Damla*'larımla bol saygı, doğum yeri Edirne'sinden ya da Rusçuk'undan da bir avuç toprak.

Şöyle:

Her yazar ötekini geçmişe itip, onun oradaki durumuna acımak ister.

Elias Canetti: *İnsanın Sılası*'ndan benim gelecek zamanım adına bir seçmem.

Ağustos, 2005

Halim, yazarın eşi Halim Ağaoğlu; Ayhan, yazarın kardeşi; Sinan, yazarın erkek kardeşi Güner Sümer'in oğlu Sinan Sümer; Serpil, Ayhan Sümer'in eşidir.

Yazarın kitaplarının adları olan *Ölmeye Yatmak*, *"Fikrimin İnce Gülü,"* *Bir Düğün Gecesi*, *Yazsonu*, *Üç Beş Kişi*, *Sessizliğin İlk Sesi*, *Hadi Gidelim*, *Yüksek Gerilim*, *Çatıdaki Çatlak*, *Evcilik Oyunu*'na dizinde yer verilmemiştir.

DİZİN

"Yazar, kendi çaresizliğini yazamaz. Başkalarını yazması da bundandır."

Damla Damla Günler II (1977-1983), 1 Mayıs 1977'nin yarınında, "kötümserlik dizboyu, iyimserliğin nebzesi yok" sözleriyle başlar. Yazar günce boyunca 12 Eylül'ün Türkiye aydınlarının, sanatçı ve yazarlarının üzerine karabasan gibi çöken atmosferini büyük bir ustalıkla anlatır. II. cildin son günleri Adalet Ağaoğlu'nun İstanbul yıllarına gebedir.

Damla Damla Günler, yazınsal duyarlılığı ile toplumsal duyarlılığı hep el ele gitmiş bir Türkiye aydınının gözünden, içinden hep birlikte geçtiğimiz o hareketli ve hararetli günlerin hem soluk soluğa hem de defalarca okunacak izleri…

Adalet Ağaoğlu (1929); '50'li yıllarda başlayan oyun yazarlığından '70 sonrasında hız alan roman, öykü, deneme ve günce yazarlığına, yazınımızın en önde gelen modern klasiklerindendir.

KDV dahil fiyatı
18 TL